KULTURHISTORISKA FÖRENINGEN FÖR SÖDRA SVERIGE

KULTURMILJÖRAPPORT 2022:35

Värby 40:1

Fornlämning RAÄ Bara 46:1/Lämningsnr L1990:9809
Värby bytomt, Bara socken, Svedala kommun, Skåne län
Arkeologisk undersökning, schaktningsövervakning och kontroll 2019
Linda Billström och Aja Guldåker

KULTURHISTORISKA FÖRENINGEN FÖR SÖDRA SVERIGE | Tegnérsplatsen | Box 1095 | 221 04 LUND | www.kulturen.com

Titel:	Värby 40:1
Författare:	Linda Billström och Aja Guldåker
Kulturmiljörapport:	2022:35
Omslagsbild:	Södra delen av slutundersökningsområdet. Fotot taget från öster.
Upphovsrätt:	Där inget annat är angivet, enligt Creative Commons licens CC BY

Den uppdragsarkeologiska processen

Arkeologiska undersökningar görs i tre etapper: utredning, förundersökning och undersökning. Processen syftar i första hand till att bevara fornlämningarna, vilket är grundtanken i kulturmiljölagen (KML). Arkeologisk utredning görs i två steg: steg 1 (AU1) innebär att tillgänglig kunskap i form av inventeringar och äldre undersökningar sammanställs och att en inventering görs i fält, i syfte att lokalisera fornlämningar. Steg 2 utgör den särskilda utredningen (AU2), där sökschaktsgrävning utförs. Om det då konstateras förekomst av dolda fornlämningar så är en arkeologisk förundersökning (FU) nästa steg i den uppdragsarkeologiska processen.

Om fornlämningen efter förundersökning bedöms vara välbevarad och ha vetenskaplig potential görs en arkeologisk undersökning. De fösta etapperna, arkeologisk utredning (AU) och förundersökning (FU) utgör ett beslutsunderlag till Länsstyrelsen inför prövning av tillstånd till ingrepp i fornlämning i form av en arkeologisk undersökning. Mer information om den uppdragsarkeologiska processen kan hämtas under följande länk: http://www.raa.se/kulturarvet/arkeologi-fornlamningar-och-fynd/de-uppdragsarkeologiska-processen/

Uppdragsarkeologin regleras av 2 kap. 10–14 §§ i Kulturmiljölagen (KML) och av föreskrifter.

Förkortning period	Arkeologisk periodbenämning	Datering från	Datering till
HT	Historisk tid	1530 e Kr	2020 e Kr
MT	Medeltid	1050 e Kr	1530 e Kr
VIK	Vikingatid	750 e Kr	1050 e Kr
VEND	Vendeltid	550 e Kr	750 e Kr
FVT	Folkvandringstid	400 e Kr	550 e Kr
YJÅ	Yngre järnålder	400 e Kr	1050 e Kr
YRJÅ	Yngre romersk järnålder	200 e Kr	400 e Kr
ÄRJÅ	Äldre romersk järnålder	Kr f	200 e Kr
FRJÅ	Förromersk järnålder	500 f Kr	Kr f
ÄJÅ	Äldre järnålder	500 f Kr	400 e Kr
YBÅ	Yngre bronsålder	1100 f Kr	500 f Kr
ÄBÅ	Äldre bronsålder	1700 f Kr	1100 f Kr
SN II	Senneolitikum II	1950 f Kr	1700 f Kr
SN I	Senneolitikum I	2350 f Kr	1950 f Kr
MN B	Yngre mellanneolitikum	2800 f Kr	2350 f Kr
MN AIII–V	Äldre mellanneolitikum III–V	3000 f Kr	2800 f Kr
MN AI–II	Äldre mellanneolitikum I–II	3300 f Kr	3000 f Kr
TN II	Tidigneolitikum II	3500 f Kr	3300 f Kr
TN I	Tidigneolitikum I	4000 f Kr	3500 f Kr

Innehållsförteckning

Sammanfattning 1

1. Bakgrund och genomförande 2

Inledning 2

Förutsättningar i fält 4

Genomförande av fältarbetet 4

Förmedling 5

Fyndhantering 7

Projektorganisation och personal 7

Naturvetenskapliga analyser 7

2. Problemområden och frågeställningar 8

Tidigare arkeologiska undersökningar 8

Kortfattat om bebyggelse, markorganisation och näringar från bronsålder till bybildningen i området 10

Kunskapsbehov och potential 12

Frågeställningar 13

3. Kulturhistorisk bakgrund 15

Fornlämningsmiljö och naturgeografiska förutsättningar 15

Historiska kartor 16

Aktuellt forskningsläge och vetenskapliga utgångspunkter 18

Den yngre järnålderns bebyggelse och de historiska byarnas genes 18

Inflytandet 20

Byggnadsskick och bebyggelsestruktur 21

Gård och by i den agrara produktionen 23

4. Sammanfattande kulturhistorisk berättelse 25

5. Den arkeologiska undersökningen 27

Fältarbetet och dess omfattning 27

Förutsättningar och källkritiska aspekter 28

Undersökningsmetodik, periodindelning och dateringar 29

Begreppet grupp 30

Begreppet hushåll 31

Begreppet period 31

Redogörelse för undersökningsprocessen 33

Arkeologisk bearbetning och analys, avslutande undersökning 35

Period I. De tidigaste bebyggelsespåren 37

Grupp 1. En neolitisk slagplats 37

Period II. Folkvandringstid ... 39
Grupp 2. Ett grophus konstrueras, brukas och destrueras ... 39
Period III. Vendeltid ... 40
Uppbyggnad av Hushåll A ... 40
Grupp 3. Uppförandet av en byggnad, Hus I ... 40
Grupp 4. Konstruktion av förrådsgropar ... 41
Grupp 5. Konstruktion av förrådsgropar ... 41
Grupp 6. Utökning av förrådsgrop och en härd ... 42
Uppbyggnad av Hushåll B ... 43
Grupp 7. Konstruktion av ett dike/gräns ... 43
Grupp 8. Konstruktion av en byggnad, Hus III och en avfallsgrop ... 44
Grupp 9. Konstruktion av diken/gränser ... 44
Uppbyggnad av Hushåll C ... 45
Grupp 10. Konstruktion av en byggnad, Hus IV med härd ... 45
Grupp 11. Konstruktion av en grop ... 46
Period IV. Omstruktureringar under vendeltid ... 47
Hushåll A–C destrueras ... 47
Grupp 12. Destruktion av en byggnad, Hus I ... 47
Grupp 13. Destruktion av förrådsgropar ... 48
Grupp 14. Destruktion av förrådsgropar ... 49
Grupp 15. Igenläggning av ett dike ... 51
Grupp 16. Destruktion av en byggnad, Hus III ... 51
Grupp 17. Igenläggning av diken ... 52
Grupp 18. Destruktion av en byggnad, Hus IV ... 54
Grupp 19. Igenfyllnad av en grop ... 54
Period V. En vikingatida gårdsbebyggelse tar form ... 55
Hushåll D ... 55
Grupp 20. Konstruktion av en byggnad, Hus II ... 55
Grupp 21. Konstruktion av ett grophus, Hus VIII ... 56
Grupp 22. Konstruktion och brukning av en kokgrop/värmekälla ... 57
Grupp 23. Konstruktion och brukning av en förrådsgrop ... 57
Grupp 24. Konstruktion och brukning av diken ... 58
Grupp 25. Konstruktion och brukning av en härd ... 58
Grupp 26. Konstruktion av en stensättning ... 59
Period VI. Omstruktureringar under vikingatid ... 62
Hushåll D destrueras ... 62
Grupp 27. Destruktion av en byggnad, Hus II ... 62
Grupp 28. Destruktion av en byggnad, Hus VIII ... 63

Grupp 29. Igenfyllning av diken med stenpackningar/gränsmarkeringar 63
Grupp 30. Destruktion och igenfyllning av en förrådsgrop 64
Grupp 31. Utjämning ovan en stenpackning 64
Period VII. En tidigmedeltida bebyggelse tar form 65
Hushåll E etableras 65
Grupp 32. Konstruktion av en byggnad, Hus V 65
Grupp 33. Konstruktion av en byggnad, Hus VI 66
Grupp 34. Konstruktion av en byggnad, Hus VII 66
Grupp 35. Konstruktion av diken/gränser 66
Period VIII. Den tidigmedeltida bebyggelsen omstruktureras 68
Hushåll E destrueras 68
Grupp 36. Destruktion av en byggnad, Hus V 68
Grupp 37. Destruktion av en byggnad, Hus VI 69
Grupp 38. Destruktion av en byggnad, Hus VII 69
Grupp 39. Igenfyllning av dike 69
Grupp 40. Utjämning ovan stenpackning 70
Period IX. Historisk tid och ny markanvändning 71
Grupp 41. Påbyggnad av stenpackning 71
Grupp 42. Stenpackningar, gränsområde 72
Period X. Istid möter nutid 74
Grupp 43. Rullstensås och moderna ingrepp 75
Arkeologisk schaktningsövervakning 76
Härdar och andra eldstäder 77
Gropar 78
Diken 80
Stolphål 82
Grophus 82
Stolphus 83
Arkeologisk kontroll 86
6. Bearbetning och analys, avslutande undersökning och schaktningsövervakning 87
Fyndmaterialet 87
Fyndkategorier 87
Fynden från Värby 40:1 88
Osteologisk bearbetning och analys 111
Insamling, metodik och resultat 111
^{14}C-analyser 111

Arkeobotanisk bearbetning och analys ... 111
Provtagning och metodik ... 111
Litisk bearbetning och analys ... 111
7. Tolkningar och diskussioner ... 114
A. Boplatsens/byns och gårdarnas ålder och fysiska struktur ... 114
A1. Till vilken tid kan lämningarna dateras? ... 114
A2. Vilken är relationen mellan boplatsen/boplatserna och den historiska bytomten? ... 114
A3. Hur har platsens/byns organisation och bebyggelsestruktur sett ut. Finns tecken på sociala skillnader och stratifiering? ... 116
B. Socio-ekonomiska frågor ... 116
B1. Vilka verksamheter kan identifieras inom undersökningsområdet? ... 116
B2. Går det att identifiera verksamhetsområden inom boplatsen/bytomten? Hur var odling och djurhållning organiserad? ... 117
B3. Går det att skönja förändring över tid i näringsfånget? ... 117
8. Utvärdering av projektets genomförande ... 118
Fältarbetet ... 118
Ytor och undersökning ... 118
9. Administrativa och tekniska uppgifter ... 120
10. Referenser ... 121
11. Bilagor ... 128
... 129
1. Plan– och sektionsritningar ... 129
2. Gruppregister ... 136
3. Fyndregister ... 150
4. Husbeskrivningar ... 162
5. Litisk analys ... 178
6. Analys av makrofossil från Värby 40:1 ... 184
7. Osteologisk analys ... 191
8. ^{14}C-analyser ... 206
9. Konserveringsrapport ... 212
10. Ordlista facktermer ... 218

Sammanfattning

Kulturen i Lund genomförde under år 2019 en arkeologisk undersökning, en arkeologisk schaktningsövervakning och en arkeologisk kontroll inom fastigheten Värby 40:1, fornlämning L1990:9809, RAÄ Bara 46:1, enligt beslut från Länsstyrelsen (dnr 431-16231-2018, Kulturens projektnr A_2018_0074).

- Flera olika typer av arkeologiska undersökningar har föregått de aktuella undersökningarna och resultaten ifrån dessa har pekat mot att det sannolikt förekom en bebyggelse före medeltid i området. Viss bronsåldersförekomst, men i synnerhet vendel- och vikingatidabebyggelse, förväntades därmed framkomma vid undersökningen.
- Ett område i fastighetens nordöstra delar utpekades som värd att bevara och där skulle enbart en arkeologisk kontroll genomföras av schaktningen med ett maxdjup av 100 mm.
- Ett område i söder skulle slutundersökas på en yta av omkring 3 000 m^2 och ett mindre område av drygt 100 m^2 skulle schaktningsövervakas.
- I samband med schaktningsövervakningen, som var det sista ledet i ärendet, framkom det krav från beställaren, via Svedala kommun som skötte infrastrukturen, att ett kraftigt utökat schakt måste genomföras för att arbetena skulle kunna genomföras säkert på frostfritt djup. Efter avstämning med länsstyrelsen kom således en yta av 1 040 m^2 att schaktningsövervakas inom det område som inledningsvis skulle skyddas.
- Undersökningsresultatet kunde påvisa en mänsklig närvaro i området redan under neolitikum (bondestenåldern) då flera slagplatser med yxtillverkning framkom. En liten närvaro förekom även under folkvandringstid i form av en nedgrävning, tolkat som ett förrådsutrymme. Det riktiga uppsvinget kom under vendeltid/vikingatid där både grophus och långhus förekom samt stukor, gropar, härdar och diken. Rensade odlingsytor med stenansamlingar och även en möjlig grav och senare gränsmarkering kunde dokumenteras. Bebyggelsen fanns spridd över stora delar av undersökningsytan ända tills tidigmedeltid där gårdsbebyggelse enbart dokumenterades i den sydvästra delen.
- Flera föremål insamlades som visar på att det funnits en närvaro av socialt högre stående personer där dräktspännen ingick i garderoben och där metallföremål från vendeltid till historisk tid hamnade i jorden.
- Flera omstruktureringar av odlingsjordarna och terrängen dokumenterades och den vandrande byn före den medeltida byns placering var fullt närvarande på platsen. Området togs sakta i anspråk under neolitikum och under vendeltid/vikingatid fanns en utpräglad och omväxlande bebyggelse närvarande.

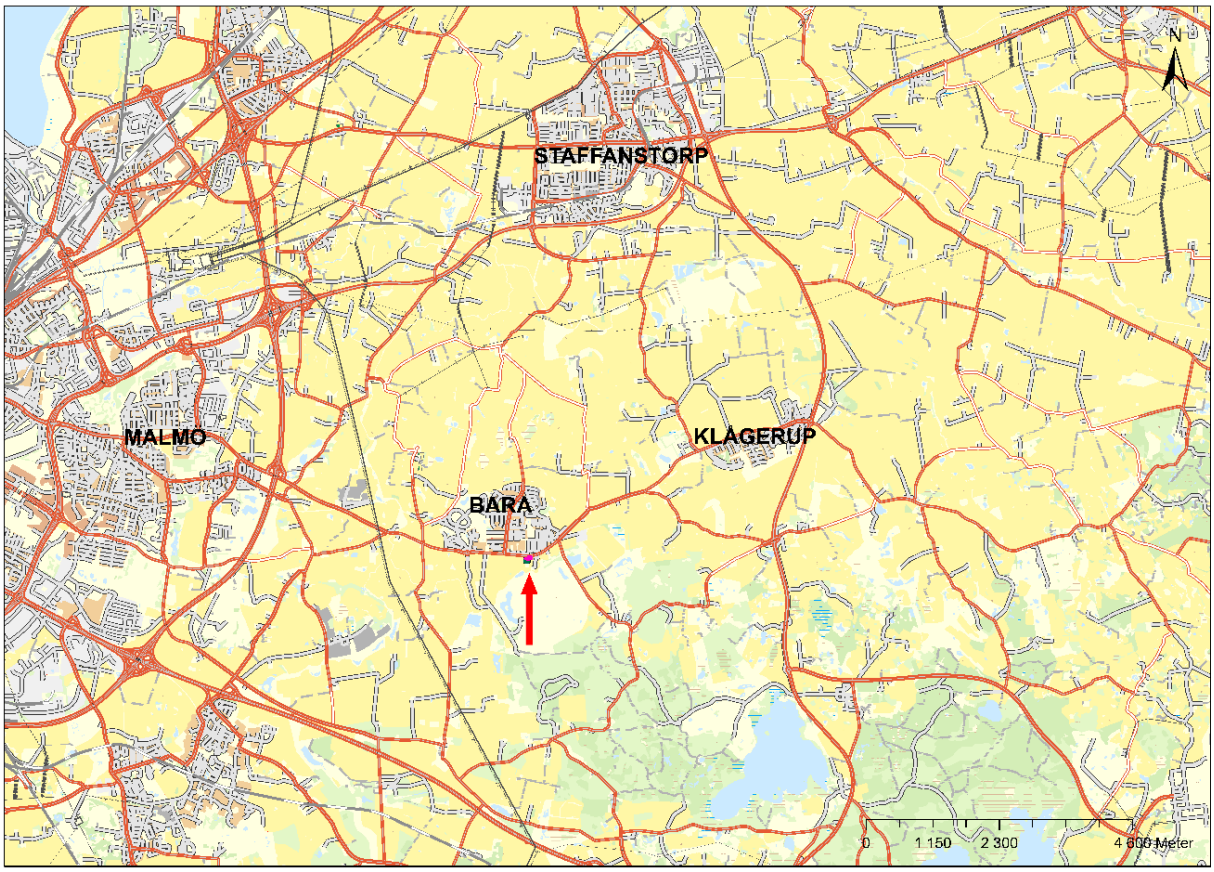

Figur 1. Lantmäteriets fastighetskarta med platsen för undersökningen i Värby, utanför Bara markerad med en röd pil.

1. Bakgrund och genomförande

Inledning

Kulturen i Lund genomförde under år 2019 en arkeologisk undersökning, en arkeologisk schaktningsövervakning och en arkeologisk kontroll inom fastigheten Värby 40:1, fornlämning L1990:9809, RAÄ Bara 46:1, enligt beslut från Länsstyrelsen (Lst dnr 431-16231-2018). Det aktuella området är beläget ca 12 km öster om Malmö (Fig. 1). Undersökningen föranleddes av att fastighetsägaren avsåg att uppföra radhus och styckhus inom fastigheten (Fig. 2). År 2008 genomfördes en arkeologisk utredning och en arkeologisk förundersökning, år 2018 utfördes ytterligare en arkeologisk förundersökning i syfte att avgränsa fornlämningen. Efter dessa insatser förordades fortsatta arkeologiska undersökningar inom fastigheten i de fall det inte skulle vara möjligt att skydda lämningarna från exploatering (Jacobsson Trönndal 2008; Bondesson Hvid 2009; Bondesson Hvid 2018).

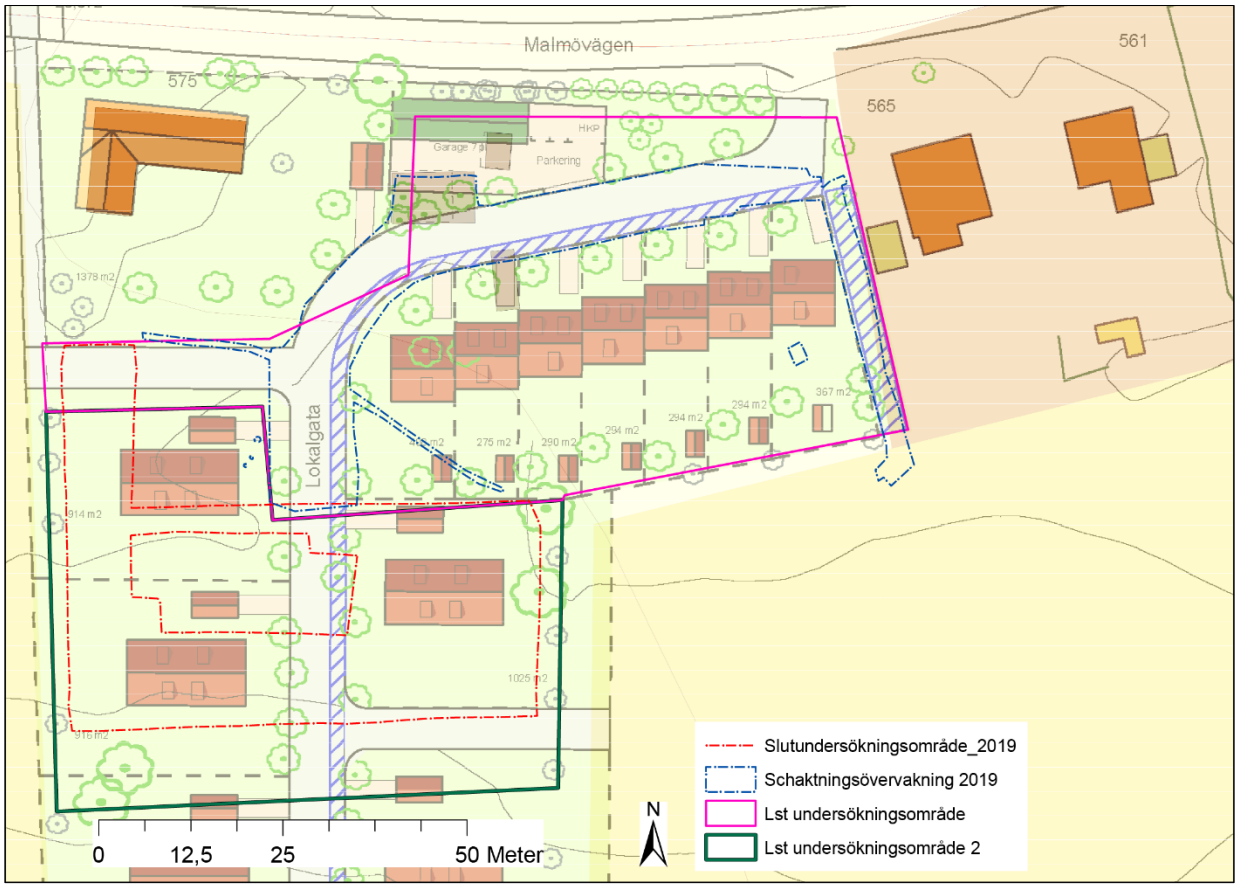

Figur 2. Underliggande karta är den planritning på kommande byggnation som presenterades för länsstyrelsen (Lst) vid ansökan om ingrepp i fornlämning. De streckade linjerna är de schakt som slutligen blev realiserade och den rosa och gröna heldragna linjen är de ytor som omfattas av länsstyrelsens beslut. Notera de angivna streckade ytorna för ledningsdragning kontra hur stor schaktet blev i slutändan inom den yta som skulle skona fornlämningen.

Fastighetsägaren Fredrik Wihlborg hade i ansökan om tillstånd till ingrepp i fornlämning, inför byggnation, angivit att radhus och styckhus skulle grundläggas på platta. Delar av ytan i norr var, enligt ansökan till länsstyrelsen, före markarbetena hårdgjord med välbevarad fornlämning under den hårdgjorda ytan. I ansökan omnämndes kulturlagermäktigheten som *bärlagret* och uppgavs ha en mäktighet mellan 0,60–1,10 m. Enligt ansökan skulle inom denna del endast topplagret schaktas bort, ca 100 mm, för att sedan fyllas upp med ytterligare bärlager och matjord, ca 400 mm.

Inför den arkeologiska undersökningen fick Kulturen av Länsstyrelsen uppdraget att skriva ett yttrande rörande fastighetens potential att klarlägga fornlämningens karaktär. Yttrandet skrevs av Kulturens arkeolog Stefan Larsson, fil.dr i historisk arkeologi, och resulterade i ett förslag på fokusområden som grundade sig på de arkeologiska resultat och iakttagelser som gjorts vid tidigare undersökningar och utredningar genomförda av Wallin kulturlandskap och arkeologi (Jakobsson Trönndal 2008), samt CMB Uppdragsarkeologi AB (Bondesson Hvid 2018). Flera olika undersökningsformer och ytor blev därefter aktuella och länsstyrelsen beslutade en yta, som omfattande cirka 3 120 m^2, söder om fastighetens bostad, aktuell för en slutundersökning där fornlämningen skulle tas bort under kontrollerade former. En yta på fastighetens norra delar bedömdes ha hög potential och skulle bevaras och

länsstyrelsebeslutet medgav att endast 100 mm fick schaktas bort. För att säkerställa ett meningsfullt bevarande skulle en arkeologisk kontroll genomföras av markarbetena. Genom den norra delen skulle ledningar förläggas inom begränsade stråk, även träd skulle planteras och i samband med markarbetena skulle en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning genomföras. Inga detaljerade bygghandlingar presenterades för vare sig länsstyrelsen eller Kulturen. Däremot fanns en översiktlig plan över kommande ledningsdragningar med i ansökan uppgivet schaktdjup och det var dessa handlingar som låg till grund för beslutet (figur 2).

Förutsättningar i fält

De arkeologiska insatserna var uppdelade i tre olika undersökningsnivåer. Den inledande undersökningen våren år 2019 var på den drygt 3 000 m^2 stora yta där fornlämningen skulle tas bort. Detta arbete styrdes av Kulturen med egen anlitad grävmaskinist och enligt en bestämd planering och metod. Under sommaren år 2019 genomfördes den arkeologiska kontrollen av den yta som enbart skulle schaktas 100 mm. Schaktningsarbetet genomfördes av underentreprenör på uppdrag av fastighetsägaren. Den arkeologiska schaktningsövervakningen inleddes i augusti år 2019 och var likaså initierad av fastighetsägaren, men utförd av entreprenör anlitad av Svedala kommun som skulle hantera infrastrukturen på det nya bostadsområdet, vilket omfattade väg, vatten och avlopp samt el. Allt fältarbete var avslutat 30 augusti år 2019.

Undersökt yta på slutundersökningen blev slutligen 1 492 m^2 med ett varierande schaktdjup på 0,40–1,20 m. Sammanlagt inmättes 1 024 kontexter på slutundersökningen varav 362 undersöktes. Planerade och utfallna fälttimmar var 280. Den arkeologiska kontrollen kom att omfatta en yta på 1 206 m^2 med ett schaktdjup på 100 mm. Antal fälttimmar var 4. Schaktningsövervakningens yta omvandlades på kort varsel från omkring 100 m^2 till 1 040 m^2 med ett schaktdjup på 0,80–1,00 m. Utökningen av ytan för schaktningsövervakning avstämdes med länsstyrelsen före arbetets påbörjan. Antal fälttimmar summerades till 117.

Grundtopografin var varierad med en platå i nordöster och en södersluttning med delar av backlandskapet närvarande. En hittills okänd ravin eller svacka uppdagades vid schaktningsarbetet då matjordsdjupet i ett område kröp ner till 1,20 m djup. Topografin har säkerligen haft en avgörande betydelse för hur bebyggelsen genom tiderna utvecklades. Karaktären på undergrunden var lerig morän med partier av stenig undergrund.

Genomförande av fältarbetet

Det praktiska arbetet med att undersöka och dokumentera genomfördes enligt stratigrafiska principer och ett kontextuellt synsätt, men med en anpassning till ambitionsnivån. Grävandet kompletterades med mer extensiva metoder där matjorden i samband med schaktningsarbetet undersöktes med metalldetektor och fynd mättes in med GPS RTK. Fyndmaterialet, som framkom både vid metalldetekteringen och i samband med de arkeologiska undersökningarna, antydde en bebyggelsekontinuitet från neolitikum fram till historisk tid.

Sammantaget genomfördes fältarbetet vid slutundersökningen under tre veckor i mars år 2019, den arkeologiska kontrollen under ett tillfälle i juli år 2019 och den arkeologiska schaktningsövervakningen under 10 arbetsdagar i augusti år 2019, som också avslutade ärendets arkeologiska fältinsatser.

Förmedling

Inför undersökningen togs kontakt med Svedala kommun om det fanns intresse av visningar. Förfrågan resulterade i kontakter med Spångholmsskolan i Bara, där flera skolklasser från årskurs 4–8 besökte undersökningen och blev förevisade påträffade föremål samt undersökningsområdet. En kvällsvisning hölls för allmänheten, vilket förmedlades via Svedala kommuns sociala medier och hemsida. Under undersökningens gång genomfördes även flera spontanvisningar då ortsbor kom förbi och tog del av resultaten. Under en veckas tid hade Kulturen även hjälp av två grundskoleelever, från klass 8C på Spångholmsskolan i Svedala kommun, vilka aktivt deltog i utgrävningen och dokumentationsarbetet. Löpande Instagraminlägg på *kulturens_arkeologer* genomfördes för att öka möjligheten för följande allmänhet att besöka oss i fält eller ta del av undersökningsresultatet.

Under hösten år 2019 bjöds Kulturen in till Bara bibliotek där ett föredrag hölls rörande undersökningen och dess resultat.

Basrapporten kommer efter godkännande att laddas upp på Kulturens hemsida och kan därmed även anses vara en del av förmedlingsprocessen.

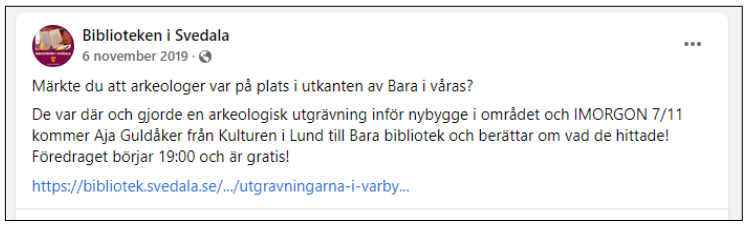

Figur 3. Skärmdump från Svedala biblioteks sida på Facebook där Kulturens föredrag annonserades.

Figur 4. Flera skolklasser från grundskolan i Bara besökte undersökningen och förevisades fynd.

Figur 5. Två flitiga praoelever Mathias Jäderlund och David Obanla från klass 8C, Spångholmsskolan, undersöker en stenpackning. Fotografi från nordöst.

Fyndhantering

Fyndmaterialet tvättades och registrerades efter undersökningens avslutande. Konserveringsinsatserna genomfördes av Historiska museet vid Lunds universitet (Luhm). Efter katalogisering och bearbetning, där fyndmaterialet tolkas i relation till de formulerade frågeställningarna, kommer fynden efter fyndfördelning att tillföras Historiska museet vid Lunds universitet.

Projektorganisation och personal

Kulturens ordinarie arkeologiska personal vid den särskilda arkeologiska undersökningen bestod av Aja Guldåker, projekt- och grävledare för ärendet och huvudansvarig för rapporten, Linda Billström fungerade som fältarkeolog vid slutundersökningen och vid schaktningsövervakningen och har även skrivit rapportdelen rörande schaktningsövervakningen samt ansvarat för fyndregistrering och fyndkapitel. Jan Kockum genomförde den arkeologiska kontrollen och Linnea Lidh deltog som fältarkeolog både vid slutundersökningen och den avslutande schaktningsövervakningen, samt förde in alla kontexter i kontextregistret. Bo Knarrström anlitades för att gå över ytan med metalldetektor, men han var även behjälplig vid markavbaningen både vid den slutliga undersökningen och vid schaktningsövervakningen, där ett omfattande arbete behövde göras i den utökade ytan. Grävmaskinist under slutundersökningen var Henric Hartler.

Naturvetenskapliga analyser

I undersöknings- och kostnadsplanen fanns utrymme för makrofossilanalys samt analys för ^{14}C-prov (Bilaga 6 och 8). På grund av den utökade schaktningsövervakningen kom tillägg att göras.

2. Problemområden och frågeställningar

Tidigare arkeologiska undersökningar

De tidigare arkeologiska insatserna inom undersökningsområdet har varit flera, men begränsade (Fig. 6). Närmare kunskap och reflektioner om bebyggelsens gestaltning och organisation vid olika tidpunkter saknas. Några förekommande tidsperioder kan dock urskiljas utifrån de tidigare genomförda arkeologiska undersökningsrapporterna, vilket sammanfattas nedan.

Vid den arkeologiska utredningen år 2008 påträffades inga lämningar i de schakt som togs upp längst i söder, medan ett antal av oklar typ påträffades något högre upp i slänten. Inom det nu aktuella området framkom däremot i huvudsak stolphål. Den arkeologiska utredningen visade att det över en stor del av fastigheten fanns lämningar värda att skyddas från exploatering eller om det ej vore möjligt, föregås av ytterligare antikvariska insatser. Inga sektionsritningar redogjordes för i rapporten, men ett fotografi innehållandes både brandlager, lergolv och ett äldre matjordslager presenterades. Fynd av keramikfragment från yngre järnålder, ett betydande antal stolphål och andra anläggningar visade att det inom fastigheten fanns förhistoriska bebyggelselämningar dolda under mark. Förutom i den södra delen av planområdet fanns ett varierande tjockt matjordslager som skyddat fornlämningen från jordbruksskador. En närmare urskiljning av fornlämningen än så framkom inte i rapporten. Jacobsson Trönndal poängterade dock att områdets fornlämning kan besvara frågor kring bybildning och bebyggelsemönster under yngre järnålder, såväl lokalt som i större perspektiv (2008). Förundersökningen år 2008 omfattade sex schakt om tillsammans drygt 500 m. Matjordstäcket var tunnare i sluttningen än i övriga delar av området och uppvisade en hög fragmenteringsgrad på grund av återkommande jordbruksarbete. I de norra och nordöstra delarna av området, topografiskt sett planare, var matjordstäcket upp till 0,90 meter tjockt (Bondesson Hvid 2009). Vid en avgränsande förundersökning 2018 framkom ytterligare stolphål och nedgrävningar inom det område som blev aktuellt för undersökning (Bondesson Hvid 2018).

Enligt en miljöteknisk undersökning år 2017 uppgick matjordstjockleken till mellan 0,30 och 0,40 m och under matjorden fanns varvade lager av sand, silt och lera (Karlström 2017).

Sammanfattning dateringsunderlag om tidigare arkeologiska iakttagelser

- *Vendeltid ca 550–750 e Kr*

Stolphål belägna i större och mindre ansamlingar men även gropar och härdar. Genom ^{14}C-analys daterades ett grophus, beläget inom toftmark, till vendeltid (Bondesson Hvid 2009).

- *Vikingatid ca 750–1050 e Kr*

Några anläggningar, belägna inom den del av området som utgörs av den registrerade bytomten, har utifrån keramikfynd daterats till tidsperioden vikingatid–tidig medeltid (Bondesson Hvid 2009).

- *Medeltid ca 1050–1530 e Kr*

I matjordsfyllningen, men inte knutet till anläggningar, fanns även keramik som kunde dateras till hög- och senmedeltid liksom till senare historisk tid (Bondesson Hvid 2009).

- *Historisk tid ca 1530 e Kr –*

I det södra området där marken sluttar jämnt ned mot Värbybäcken fanns få välbevarade anläggningar och merparten av dem daterades till sen historisk tid utifrån fyndsammansättning (Bondesson Hvid 2009).

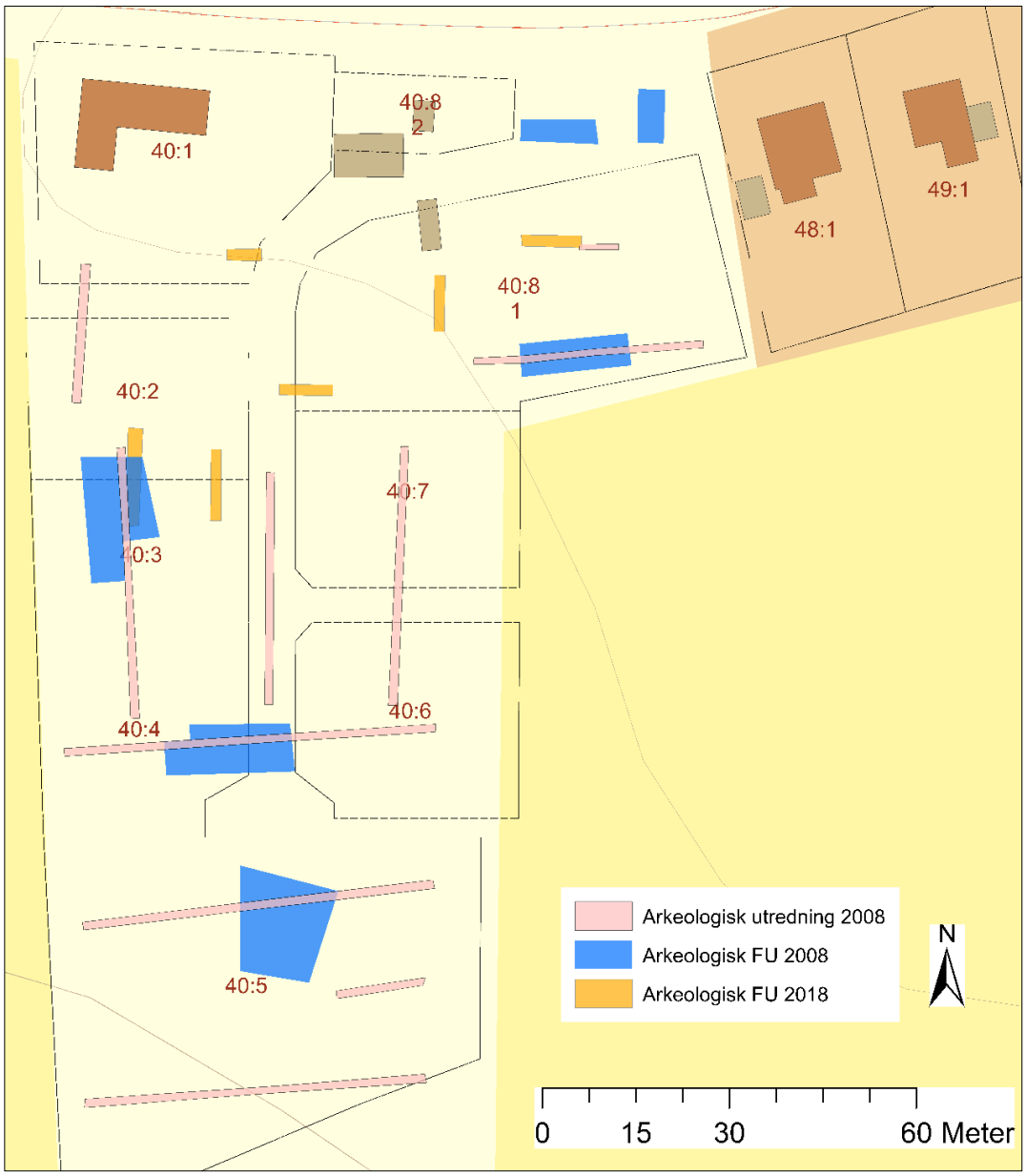

Figur 6 Tidigare arkeologiska undersökningar genomförda i området år 2008–2018. Schaktens placering är hämtat från respektive rapports återgivning. © Lantmäteriets fastighetskarta

Kortfattat om bebyggelse, markorganisation och näringar från bronsålder till bybildningen i området

Värbyområdet är varierat i topografin med stråk av olika jordtyper. Väster, norr och öster om dagens Värby fanns ett inre backlandskap med mjuka kullar, skapat av inlandsisen för 19 000 år sedan. En platå i norra delarna med svag sluttning åt söder tycks ha utgjort huvudsakligt bebyggelseområde genom tiderna. Ett vattendrag med våtmarksområden i söder bidrog till attraktionen att leva i området.

För omkring 6 000 år sedan under bondestenåldern (neolitikum) etablerade sig människor mer permanent i området och jordarna kom att brukas i allt större omfattning. Allra först kom de lätta jordarna att brukas och ritsas med årder. Den tillgängliga utrustningen klarade inte av att vända de tunga lerjordarna inledningsvis och det var först när plogen kom långt senare som lerjordarna införlivades i odlingsmarken (Reisnert 2017:6). Aktuellt undersökningsområde vilar på den tyngre lermoränen och de äldsta odlingsmarkerna kan troligen sökas i områden med glacial grovsilt–fin sand (Fig. 7).

Under bronsålder förekom viss aktivitet i området kring Värby. Väster om aktuellt undersökningsområde, i södersluttningen av flera intilliggande backar, framkom år 2006 ett 20-tal välbevarade anläggningar som utgjordes av stolphål, härdar och gropar. Möjligen utgjorde fyllningen i en av groparna en keramikugn. Bland fynden som insamlades nämns bland annat flintredskap och keramik som kan dateras till bronsålder (Fornsök L1987:4308). Boplatsen var placerad på ett stråk av lermorän med ett vattendrag i närheten.

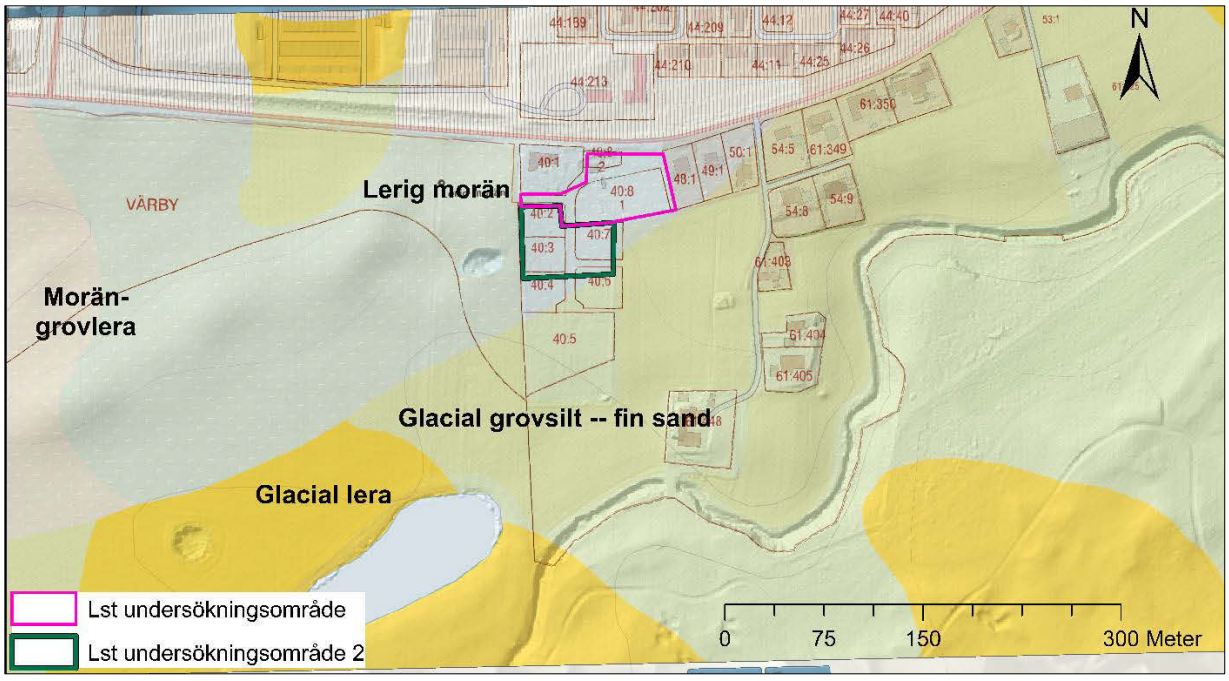

Figur 7. Kartan från Sveriges geologiska undersökningar visar att jordmånen i aktuellt undersökningsområde utgörs av lerig morän.

Den leriga moränen kunde dock sannolikt lämpa sig väl för betesmark för husdjuren som vanligtvis ingick i gårdbebyggelsen. Främst var det kor, får och getter som generellt hölls som husdjur. En av dessa boplatser påträffades under 1960-talet då exploateringstakten i området var hög (Reisnert 2017:6). Vattendraget med tillhörande fuktiga sankmarker utgjorde även ett viktigt inslag med växtlighet som kunde användas som foder till djuren och som byggmaterial som exempelvis tak.

Stora gravmonument i form av stenblock uppfördes ofta på höjder och exempel på dös och gånggrift finns mellan Klågerup och Bara söder om landsvägen – vilket inte är så långt ifrån Värby (Reisnert 2017:7). Norr om Värby medeltida bytomt har en neolitisk boplats dokumenterats (Fig. 8, RAÄ Bara 5:1/L1989:303). Själva boplatsen hamnar under det av Sveriges geologiska undersökningar (SGU) kallat fyllning i utkanten av ett stråk med lermorän och intill glacial grovsilt och fin sand, idealiskt för jordbrukande (Fig. 7). I tidskriften *Ale* omtalas att det i samband med exploatering framkom lämningar som undersöktes av Bengt Salomonsson från Historiska museet i Lund. På en stor yta framkom fyra gropar med fynd från tidig neolitisk tid där flintföremålen utgjorde de första böndernas redskap. Utöver flintföremålen utgjordes fyndmaterialet från den tidigneolitiska bosättningen av trattbägarkeramik samt fragment av runda lerskivor. Vikingatida anläggningar påträffades också på den neolitiska boplatsen, men nämns bara i förbigående i *Ale* (1964/3:36). I fornsök framgår det fler detaljer om de vikingatida lämningarna, men utan källa till informationen. Omnämnandet lyder emellertid att ett vikingatida grophus, fem avfallsgropar och härdar påträffades (Fornsök). Grophuset hade i botten ett golv bestående av en jämn fyllning av stenar med sot på. Fynden utgjordes av tre vävtyngder och två sländtrissor. Två av avfallsgroparna var packade med bränd lerklining. De övriga avfallsgroparna innehöll djurben, keramikskärvor, brändlerklining, vävtyngder, sländtrissor, enkla järnföremål, en kam av ben eller horn, en örslev av brons, ett bronsfragment av en dubbelskalig spännbuckla. I fornsök dateras boplatsen, förutom till neolitikum, till ca 850–950 e.Kr.

Ett annat boplatsområde sydöster om aktuellt undersökningsområde utgörs av RAÄ Bara 61/ L1987:4273, vars placering var intill ett vattendrag med en jordmån av glacial grovsilt och fin sand (Fig. 7 och 8). Wallin kulturlandskap och arkeologi utförde år 2006 en särskild utredning varpå ett drygt 30-tal anläggningar framkom i form av gropar/gropsystem, stolphål och en härd. Groparna omfattade cirka 1 m i diameter och kunde även förekomma i kluster 7×1,5 m stora. Stolphål som dokumenterades var mellan 0,30–0,40 m i diameter. I matjorden och på ytan av ett flertal av anläggningarna påträffades fynd i form av keramik, slagna flintor och ben. En keramikskärva kunde säkert dateras till vikingatid–tidig medeltid medan övriga sannolikt skall dateras till brons-järnålder (Bondesson Hvid 2006).

Det tycks således ha varit vedertaget att nyttja ungefär samma boplatsområde genom tiderna, vilket flera undersökningsresultat vittnar om. En plats med kontinuitet, i synnerhet från vendeltid, vikingatid och medeltid/historisk tid, men även med äldre inslag.

Kunskapsbehov och potential

Tidigare undersökningar i området kring Värby har påvisat att det förekommer en mänsklig närvaro över tid med lämningar som tyder på en lokal keramiktillverkning, men även förekomst av enkla bostäder i form av grophus. Djurben närvarande på flera undersökningar tyder på att det skulle vara möjligt att föra en dialog kring djurhållning.

För att kunna föra en diskussion kring markutnyttjande, byggnadsskick och regionala och nationella kontakter krävs fler större undersökningar i området. Stora ytavbaningar kan bidra till att diken, rännor och dess förhållande till bebyggelse kan studeras. Människors rörelsemönster genom tiderna kan således även blottas där kopplingen kring historiska gränsområden även kan belysa hävdandet av gränsmarkeringar och hur det har påverkat bebyggelseutvecklingen.

Ett problem i jordbruksbygder är nedbrytningen och sammanblandning av äldre kulturlager, vilket problematiserar möjligheterna att arbeta med ett funktionsmässigt och landskapsmässigt perspektiv för att förstå bebyggelseutvecklingen under framför allt sen järnålder, medeltid och historisk tid. Ofta är endast botten på stolphål och nedgrävningar kvar och relationen uppåt från vilken nivå dessa grävts finns inte längre kvar på grund av jordbruksskador. En erfarenhet från tidigare undersökningar är att det är önskvärt att vid dateringsdiskussioner prioritera fynd från brukningskontexter och inte från destruktionslager där fynden eller jordprover med fröer eller träkol kan vara hämtade från äldre boplatslämningar i området, vilket ger en felaktig datering. En tydlig särskiljning mellan destruktionsfyllning i nedgrävningar och brukningslager måste därmed alltid föras vid undersökningar. Ett annat fenomen som iakttagits på andra boplatser med inslag av blandade tidsperioder är att det vid en destruktion av nedgrävningar kan innebära att nedgrävningen antingen får en ny funktion (exempelvis kan en lertäkt omvandlas till grophus eller odlingsbädd) eller så kan nedgrävningen fyllas igen som en ren destruktion och utjämning med material hämtat från en annan närliggande äldre boplats, vilket i sin tur medför att dateringen av händelsen blir felaktig om den bygger på fynd eller makrofossil från en tidsperiod längre bakåt i tiden (Balic och Guldåker 2018, 2020).

Metalldetektering av den jordbrukspåverkade jorden kan vara behjälplig att ge övergripliga indikatorer på social status, kontakter i ett regional och nationellt perspektiv, liksom tidsaspekter på mänsklig närvaro och aktiviteter genom daterbara fynd.

De undersökningar som tidigare gjorts i området har inte medfört att områdets bebyggelseutbredning i förhållande till den medeltida byn har belysts och ej heller byggnadsskick i området genom tiderna. Ett behov inför undersökningen var därför att försöka klargöra om det funnits en tidigare bebyggelse före medeltid eller ej och om det går att skönja olika gårdslägen och hushåll. Ett behov sågs också att beröra tillkommande och hävdandet av gränser för att bättre kunna förstå dagens Värby.

Frågeställningar

De frågeställningar som preciserades i undersökningsplanen inför undersökningen var i huvudsak av platsspecifik art och inriktade på att klarlägga ålder, utbredning och karaktär hos de lämningar som framkom. Övriga frågeställningar berörde möjligheterna att belysa verksamheter, deras rumsliga distribution samt eventuella förändringar över tid. Frågeställningarna kan brytas ned ytterligare till ett antal punkter som skulle söka besvaras:

A. Boplatsens/byns och gårdarnas ålder och fysiska struktur
A1. Till vilken tid kan lämningarna dateras?
A2. Vilken är relationen mellan boplatsen/boplatserna och den historiska bytomten?
A3. Hur har boplatsens/byns organisation och bebyggelsestruktur sett ut? Finns tecken på sociala skillnader och stratifiering?
B. Socio-ekonomiska frågor
B1. Vilka verksamheter kan identifieras inom undersökningsområdet?
B2. Går det att identifiera verksamhetsområden inom boplatsen/bytomten? Hur var odling och djurhållning organiserad?
B3. Går det att skönja förändring över tid i näringsfånget?

Figur 8. Fornlämningssituationen i undersökningens närområde (källa Fornsök med Lantmäteriets fastighetskarta underliggande).

3. Kulturhistorisk bakgrund

Fornlämningsmiljö och naturgeografiska förutsättningar

Värby bytomt ligger i övergången mellan slättbygd och den sydvästskånska skogsbygden. Området är småkuperat i svagt sydväst-nordostlig riktning och omgavs före utdikningarna av flera vattendrag och fukt- och sankmarker. De äldsta bevarade arkivaliska beläggen för Värby är från andra halvan av 1300-talet då byn omnämns som *Worby*, i slutet av 1300-talet skrivs namnet *Wärbyy*. Namnets betydelse är inte helt klarlagd, förleden *vär* är möjligen av samma betydelse som väder eller vind. I ortnamnssammanhang med syfte på platser med lägen utsatta för blåsten. Dock kan förleden härledas till namnet på en å *Wær* eller *Wæra*, ett biflöde till Sege å, som rinner västerut alldeles intill den historiska bytomten. Efterleden –by har betydelsen bostad, gård, samling av gårdar (Hallberg 1991:36 f).

I närområdet finns flera registrerade fornlämningar: RAÄ Bara 5:1, omedelbart norr om bytomten, utgörs av en neolitisk boplats samt fynd från vikingatid; RAÄ Bara 55, strax väster om bytomten, är registrerat som boplats från bronsåldern. Det finns också en uppgift om en borttagen gravhög, RAÄ Bara 16. Öster om bytomten finns RAÄ 61, ett boplatsområde med fynd från brons- och järnålder samt en keramikskärva som kunde dateras till vikingatid/tidig medeltid (Fornsök, Fig. 8). Vid tidigare arkeologiska utredningar och förundersökningar har det, inom det nu aktuella området, påträffats fynd och anläggningar med en datering från sen järnålder fram till modern tid (Bondesson Hvid 2009, 2018; Jacobsson Trönndal 2008).

Såväl de naturtopografiska förutsättningarna som registrerade fornlämningar visar att det finns bebyggelse- och områdeskontinuitet med stort tidsdjup. Av särskilt intresse i detta sammanhang är förekomsten av fynd från såväl tidig medeltid (”vikingatid”) som en ^{14}C-datering till vendeltid av ett grophus påträffat inom den senare toftmarken (Bondesson Hvid 2009) och som nu är aktuellt för undersökning. De fynd och lämningar som hittills påträffats har varit av allmänt boplatsindikerande karaktär, gropar, keramik och matavfall i form av djurben. Det aktuella området sluttar ned mot ett äldre fukt- och vattendrag.

Historiska kartor

Den äldsta kända historiska kartan är daterad 1694 och är en ägobeskrivning med aktnr 12-BAR-2 i Lantmäterimyndighetens arkiv. Undersökningsområdena, som är utmärkta på kartan, visar att det har förekommit en väg genom området i söder. I öster finns en gräns som kan ha bestått av en vall, ett dike, en mur eller ett hägn. Ingen bebyggelse tycks finnas inom merparten av undersökningsområdet vid denna tidpunkt och odlingsjorden ser ut att vara uppdelad i större ytor med nord-sydlig orientering. Gårdsläge nr 15 kan dock ha berörts inom undersökningsområdet (Fig. 9).

Nästa karta är daterad år 1795 och belyser Storskiftet (Fig.10, aktnr 12-BAR-4) och återfinns i Lantmäterimyndighetens arkiv. Markerna är ännu mer sammanslagna och odlingsjordarna mer sammanhållna. Fortfarande förekommer ingen bebyggelse inom aktuellt undersökningsområde. Vägen i söder har till stor del försvunnit men är markerad i gränsområdet. Gränsen i öster består fortfarande.

På skånska rekognoceringskartan, som är daterad år 1820, förekommer fyra kullar väster om Värby. Idag existerar endast tre, varav den fjärde bör ha försvunnit under 1800-talet (Fig. 11). Enbart i det nordöstra hörnet inom undersökningsområdet tycks bebyggelse förekomma under 1800-talets början.

Häradsekonomiska kartan från år 1910–15 visar att det under 1900-talets början nästa saknades bebyggelse inom undersökningsområdet och att ytan användes som odlingsjord (Fig. 12). Det betyder att det funnits en obruten odlingsperiod på platsen sedan tidigmedeltid då de senast kända bebyggelsemiljöerna framkom vilket den aktuella undersökningen visar nedan i rapporten.

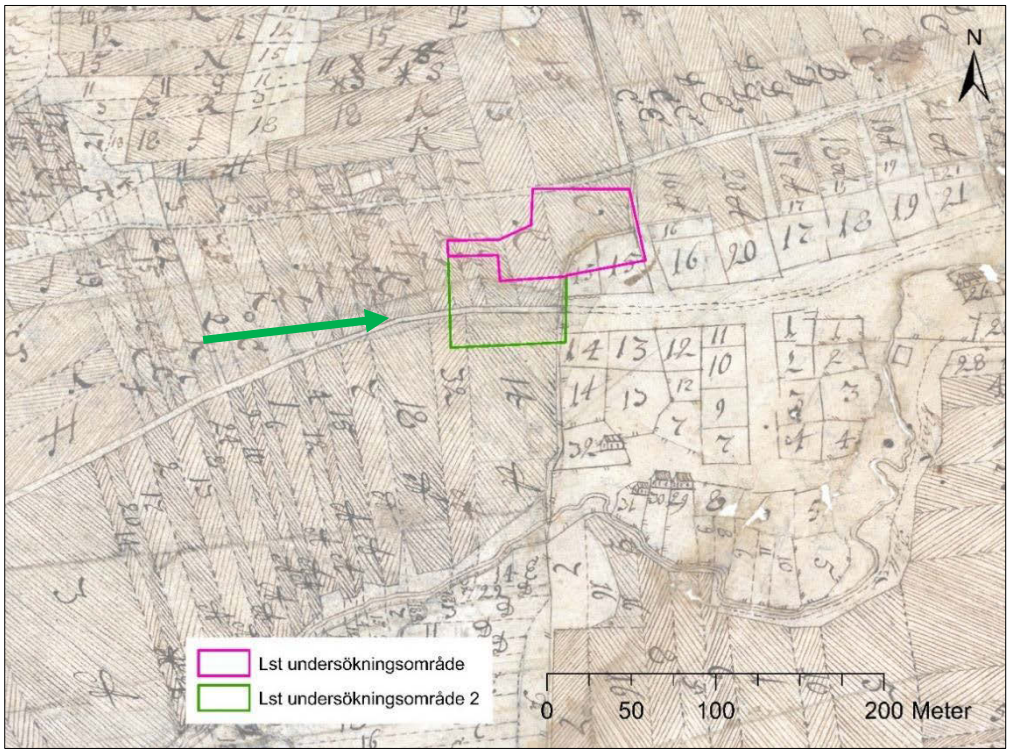

Figur 9. Ägobeskrivning daterad år 1694 som visar ägoförhållandet bland Värbys gårdar och marker kontra aktuellt undersökningsområde. En väg löpte tidigare genom området (pil) (aktnr 12-BAR-2/Lantmäterimyndighetens arkiv).

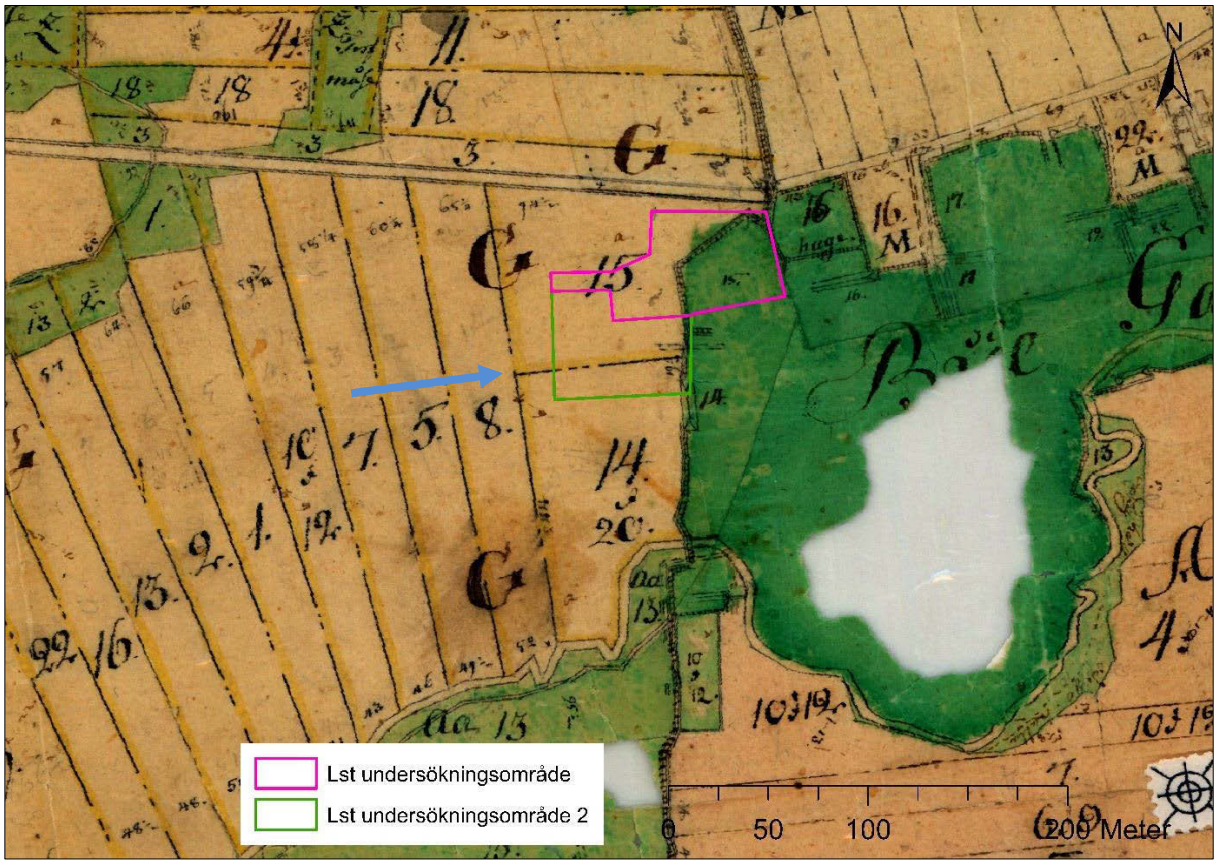

Figur 10. Storskifteskarta daterad år 1795 som visar ägoförhållandet bland Värbys gårdar och marker kontra aktuellt undersökningsområde. Vägen har försvunnit med en ägogräns finns kvar (aktnr 12-BAR-4/Lantmäterimyndighetens arkiv).

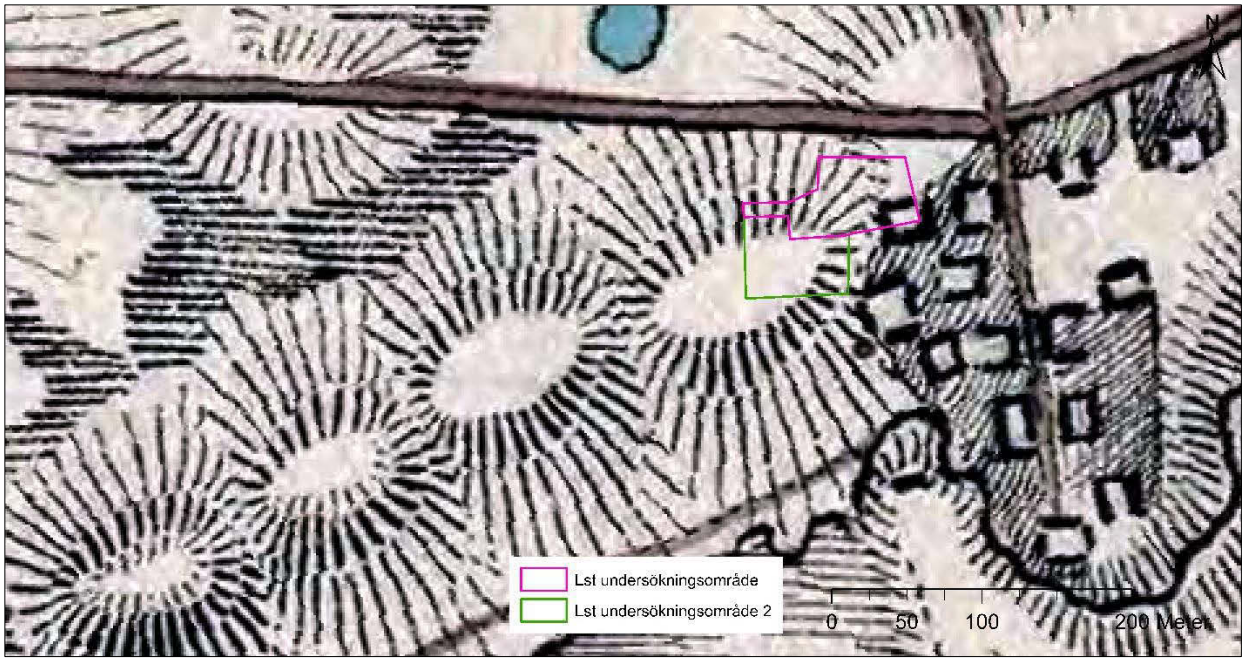

Figur 11. Skånska rekognoceringskartan över Värby med undersökningsområdena utmärkta. Aktnr IÖ206/207.

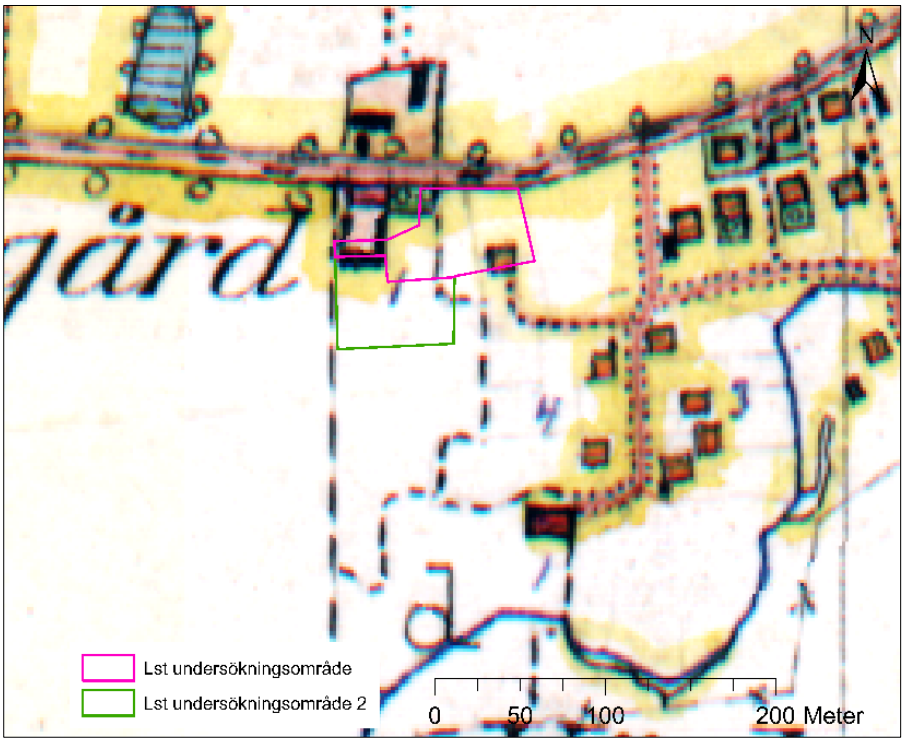

Figur 12.

Häradsekonomiska kartan över Värby från år 1910–15. Undersökningsområdena är utmärkta med grön och rosa linje. Aktnr Skabersjö J112-1-54 Rikets allmänna kartverks arkiv.

Aktuellt forskningsläge och vetenskapliga utgångspunkter

Under de senaste decennierna har forskningen och kunskapsuppbyggnaden om järnålderns, medeltidens och i viss mån nyare tidens bebyggelse och byar i hög grad drivits framåt av ämnet arkeologi. Nya metoder med stora ytavbaningar, som började bli vanligare från 1970-talet och framåt, kan förklara en del av kunskapsutvecklingen. Beträffande Skåne ska nämnas att de stora bebyggelse- och byundersökningarna framför allt har genomförts i slättbygd, många kring Malmö, medan det är relativt sett färre som genomförts i ris- och skogsbygd (Bentz 2008: 238; Anglert 2008:10).

I forskningen kan urskiljas olika tema och frågeställningar, varav några funnits med länge, men fortfarande kan betraktas som aktuella, och andra som är mindre utvecklade och bearbetade. De nedan presenterade temana står ofta i nära relation eller är sammanflätade med varandra.

Den yngre järnålderns bebyggelse och de historiska byarnas genes

Utgrävningarna av landsbyar under 1960- och 1970-talet, såsom Vorbasse och Hodde på Jylland, visade att bebyggelsen under järnåldern med jämna mellanrum flyttade till andra närbelägna lokaler. Begreppet ”den vandrende landsby” föddes. Under medeltiden flyttade inte landsbyarna i samma omfattning även om det bör understrykas att det är en grov generalisering. Skillnader tycks ha funnits mellan olika regioner i det medeltida Danmark. Orsakerna till att bebyggelsen under medeltiden upphörde att ”vandra” och fixerades har likaledes givits olika förklaringar, exempelvis att nya odlingsformer med regleringar av åkermarken har tvingat fram en fast bebyggelsestruktur och/eller

att organisationen av den nya kristna religionen har ”knutit” bebyggelsen till en kyrka (översikter i Skansjö 1983:74; Porsmose 1987:228 ff; Riddersporre 1995:11 ff). *Varför* bebyggelsen slutade att vandra är därför en viktig fråga att lyfta (Riddersporre 1995:11).

Johan Callmer har i artikeln ”*To Stay or to Move*” (1986) gjort ett försök att i de danska bebyggelseprojektens efterföljd presentera och göra en tolkning av bebyggelsebilden i Skåne. Underlaget för artikeln består av fynd och/eller boplatser daterade till perioden vendeltid till äldre vikingatid. Callmers slutsats är att de historiska bytomterna till övervägande del inte grundades under tidig medeltid utan tidigare. Det är angeläget att framhålla att Callmer menar att det föreligger kontinuitet i bebyggelsen, från yngre järnålder till den historisk kända byn, även om ett avstånd av upp emot 500 m kan förekomma. Callmer visar främst på en områdeskontinuitet för bebyggelsen och att ett mera fastlagt bebyggelsemönster uppträdde först omkring år 1300 (Callmer 1986:204).

Ett omfattande material har genererats under senare års omfattande infrastrukturella satsningar i sydvästra Skåne, främst koncentrerade i Malmöområdet. De arkeologiska undersökningarnas resultat kan nu användas som underlag för diskussioner kring den yngre järnålderns och medeltidens bebyggelsemönster och samhälle i stort och nedan redovisas några generella slutsatser. Bebyggelsestrukturen under vikingatid och tidig medeltid kännetecknas av att tofterna var större och bebyggelsen mera utspridd än förhållande till högmedeltiden. Övergången mellan yngre järnålder och medeltid kan uppfattas som en period då en förändring av bebyggelsens lokalisering kan ses med etablering på de historiskt kända bytomterna. En omstrukturering av bebyggelsen i form av en reglering sker under perioden cirka 1150–1300. Detta ger upphov till en ökande aktivitet med grävande av diken och vallar, samt en förtätning av bebyggelsen. Bebyggelsen fastläggs alltmer till de historiskt kända gårdsplatserna med omfattande strukturella förändringar efter det att bebyggelsen är etablerad på det historiskt kända byområdet. Detta medför att processen kan uppfattas som mer komplex än vad uppfattningen var på 1980-talet (Carelli 2001:52; Jönsson & Kockum 2004:213 f; ibid 2005:17; Thomasson 2005:78 ff).

Begreppen ”by” och ”bybildning” har varit centrala i forskningen om yngre järnålderns och medeltidens samhälle och bebyggelsestruktur. Definitionen av begreppen varierar mellan olika forskare, vilket ibland kan försvåra diskussionen. Två olika sätt att behandla begreppen kan något schematiskt anges (Karlsson & Lenntorp 2007:10 f; jfr även Göthberg 2000:101 ff). Nära en kulturgeografisk forskningstradition finns en skola som definierar en by som minst två gårdar med ett gemensamt namn vars ägor och hägnader ligger intill varandra (Fallgren 2006:95). En annan definition av begreppen utgörs av den ”sociala praktiken” eller samarbetet mellan invånarna i gårdarna är det som definierat byn. Mot denna bakgrund menar Katalin Schmidt Sabo att det under historien funnits flera olika ”bybildningar” varav medeltidens skulle vara den senaste (Schmidt Sabo 2001:58; jfr Schmidt Sabo 2005:64, 70; Thomasson 2005, jfr även Rahmqvist 1996:16; Göthberg 1997:120; ibid 1998: 96).

Katalin Schmidt Sabo och Bengt Söderberg presenterade i artikeln ”*Byns vara eller icke vara, är det frågan*?” (2019) en sammanställning av en databas rörande gårdar, grophus, storgårdar och aristokratiska storgårdar i områden kring Lund, Malmö, Trelleborg och Helsingborg. Fokus var by och bebyggelse i sydvästra Skåne 40–1800 e. Kr. Ett diagram visar en kraftig ökning av antal gårdar, storgårdar och grophus kring år 700, med en kulminering kring år 1000. Då förekom det högsta antalet grophus och gårdar som samtidigt ska ha varit i bruk. Efter 1200 förekom inte längre grophusbebyggelsen och från 1250-talet upphörde även storgårdarna (Schmidt Sabo & Söderberg 2019:14f).

Inom förhistorisk arkeologi förekommer ofta begreppen *bosättning* och *boplats*. Begreppen är tämligen neutrala, men skulle många gånger kunna bytas ut mot ordet *by*, i varje fall enligt den första definitionen av begreppet. Angående ordet *bybildning* förekommer ibland en viss glidning från en mer allmän betydelse *när byn/byarna bildades (av ensamliggande gårdar)* till att beteckna *när den historiskt kända byn bildades* (jfr Riddersporre 1995:11; Skansjö 1983:137; Rudebeck mfl. 2001:58).

Inflytandet

Under senare år har ett starkt framträdande problemområde inom både järnålderns- och historisk arkeologi handlat om makt och aristokrati. För perioden järnåldern kan man peka på flera forskningsprojekt där denna aspekt varit framträdande: Gudmeprojektet i Danmark kan nämnas (Nielsen m. fl. 1994), Uppåkraprojektet i Skåne (Larsson & Hårdh 1997) och Slöingeprojektet i Halland (Lundquist 1997; ibid 2003). Flera avhandlingar har haft denna orientering (se exempelvis Helgesson 2002; Söderberg 2005). Inriktningen har varit mot ett utmärkande centrum för maktutövning och religion. I källmaterialet anses dessa centralplatser ofta kunna förbindas med förekomst av ädelmetaller och föremål av hög kvalitet. Tonvikten i denna forskningsinriktning har legat vid att teckna en bild av de generella strukturerna i samhället.

En maktresurs anges toften ha varit, en form av tidigt markägande och ett rättsligt begrepp i det danska riket. Toftens gränser tydliggjorde området för egendomen, vilket motsvarade området för gårdens byggnader liksom närmast belägna åkerareal. När samtliga markägare i byn var överens kunde en toft avgränsas genom uppförandet av en inhägnad eller genom att diken grävdes. Markägaren bestämde över avgränsande av toften, men det ålåg brukaren att utföra, vilket även blev en maktfaktor förenat med böter om det inte utfördes korrekt (Schmidt Sabo & Söderberg 2019:40)

Inom den historiskarkeologiska traditionen har det länge funnits ett starkt intresse för liknande problemställningar kring aristokrati, makt och landskap. I slutet av 1980-talet utmejslades temat inom Ystadsprojektet som satte fokus på *huvudgårdarna*. *Borgen i Bygden* är ett annat forskningsprojekt som startade i mitten av 1990-talet med liknande tematik med borgen Krapperup i fokus (Carelli 2003). Även inom projektet *Norra Skånes medeltid* har makten i landskapet varit ett viktigt perspektiv (Ödman 2004). Den litteratur som på ett eller annat sätt behandlar aspekter på temat med avseende på Skåne är numera ganska omfattande (jfr Anglert 1995, 2003, 2006; Jönsson & Brorsson 2003). Den danska riksbildningen är en variation på samma tema. Gemensamt för de ovan nämnda studierna är att de tidsmässigt uppehåller sig mestadels i gränslandet mellan yngre järnålder och medeltid (Lihammer 2007).

Forskningstemat om makt under yngre järnålder och medeltid går inte alltid enkelt att foga samman med det källmaterial som exploateringsarkeologin vanligen producerar. För att belysa frågeställningar om aristokrati, makt och övergripande samhällsstrukturer ställs stora krav på en arkeologisk undersökning. Det som påträffas i jorden är ofta anonymt, vardagligt och svårt att datera och tolka. Dessutom utgör det ofta de sista resterna där merparten har försvunnit. Forskning om den medeltida byn och gården som sådan, framställs ibland inte som ett starkt forskningsfält inom historiskarkeologi, då det finns få välbevarade lämningar som är kostsamma att undersöka (Svart Kristiansen 2002). Den aktuella forskningen om aristokrati, makt och landskap utgör dock en viktig bakgrund och referens mot vilket undersökningarna i Värby kan ses, även om frågeställningarna inte rakt av kan hämtas från denna forskningsinriktning.

Byggnadsskick och bebyggelsestruktur

Sedan 1980-talet har tillämpning av stora ytavbaningar studiet av byggnader, av vilka spår endast finns kvar i form av återfyllda stolphål, som avtecknar sig mot undergrunden (Carlie 1994:15). Ett stort steg framåt har således tagits under de senaste tre decennierna i kunskapen om förhistoriska byggnaders utseende och typologiska utveckling (se exempelvis Björhem & Säfvestad 1993; Björhem & Magnusson Staaf 2006; Tesch 1993). Denna utveckling har inneburit att forskningen kring järnåldern i södra Skandinavien präglats av en stark bebyggelsearkeologisk tradition. Utifrån en inriktning med fokus på byggnader har frågor som behandlat större fysiska rum, det vill säga gårdar och bybildningar kopplats. Bebyggelsen har vidare studerats i ett landskapsperspektiv och hur den kan förstås ur ett större samhällsorganisatoriskt perspektiv (Björhem & Magnusson Staaf 2006).

Vad gäller samhällets organisation har det för förhållandena under järnåldern i konkreta termer handlat om att studera maktförhållanden i samhället och i landskapet. Utgångspunkten för denna forskningsinriktning har i hög grad varit bebyggelsens karaktär, exempelvis förekomsten av mycket stora långhus, eller fynd av exklusiva produkter och ädelmetaller. Studier kring Uppåkra, som varit i fokus för omfattande forskning sedan början av 1990-talet, har varit tongivande i denna utveckling och anses vara en mycket betydande centralplats från romersk järnålder till slutet av vikingatiden (Larsson & Söderberg 2012:12). Begreppet centralplats kan i vid mening förstås som en plats av större betydelse än sitt omland, i något eller i flera avseenden, exempelvis ekonomiskt, religiöst eller politiskt. Under senare år har det förts en forskningsdiskussion som utvecklat och problematiserat de teoretiska perspektiven kring begreppen centralplats och centralitet (Anglert 2006:239 ff).

De senaste årens forskning har även berört förändringar i bebyggelsemönster och näringar samt deras bakomliggande orsaker (Carlie [red] 2005; Björhem & Magnusson Staaf 2006; Friman 2008; Högberg, Nilsson & Skoglund [red.] 2009). Likaså har gravar och gravskick behandlats och resulterat i flera övergripande verk kring gravar, gravskick och elitmiljöer (Nicklasson 1997; Björk 2005; Helgesson 2002). I det vetenskapliga programmet för Uppåkra utgör gravar en central fråga och ett av delmålen för framtida undersökningar (Larsson & Söderberg 2012:38).

Det finns i dagsläget en viss kännedom om husens planutformning och disposition av gårdens byggnader under järnåldern och medeltiden. Den stora mängd med nya byggnader som framkommit har skapat en säkrare kunskap om husens kronologiska och typologiska utveckling. Byggnadernas indelning och funktion med förändringar i rummet och tiden har haft en svagare kunskapsutveckling. Inom både Västkustbaneprojektet och Öresundsprojektet har publicerats synteser och översikter vilka fokuserar på husens morfologiska utveckling liksom på ett mer övergripande sätt behandlar bebyggelsestrukturen (Artursson 2005; Björhem & Magnusson Staaf 2006). Det finns även relativt stort jämförande publicerat material från danska undersökningar. Hans Skovs artikel är ett exempel på ett försök att göra en mer generell hustypologi för perioden 800–1200 e. Kr (Skov 1994). I projektet Västkustbanan (2005) har Joakim Thomasson i en artikel på ett övergripande plan sammanställt resultaten från utgrävningarna och gjort jämförande utblickar mot tidigare undersökningar i framför allt Skåne. Kunskapen om de medeltida husens byggnadsskick, funktioner och utveckling är fortfarande mycket fragmentarisk. I vilken omfattning som byggnadsskicket varierar mellan olika regioner under medeltiden är oklart, likaså hur stark anknytning som finns till byggnadsskicket under 1600- och 1700-talet. Jan-Erik Augustsson har i flera artiklar skissat på byggnadsskickets

utveckling specifikt i Halmstad och för sydvästra Sverige i allmänhet från medeltiden och fram till 1700-talet. Till ett fokusområde hör frågan om utvecklingen av ”det sydgötiska huset” vilket han anser vara en inhemsk senmedeltida utveckling i ett geografiskt område där olika byggnadstekniker och varierande tillgång till virke har mötts (Augustsson 1986; 1992).

Frågan om byggnaders olika funktion och bebyggelsestrukturen på gårdsenheterna är kopplad till flera andra frågeställningar, exempelvis rörande ekonomin och de sociala relationerna. Ett exempel på centralt problemområde som rör husens funktion och som har diskuterats under en längre tid är stallning och gödsling av åkrarna. Gödsling av åkermarken har betraktats som avgörande för en omställning från ett mer extensivt jordbruk till ett mer intensivt, något som har implikationer på hela samhällsutvecklingen. Stallning av djuren har betraktats som en viktig förutsättning för att insamla gödseln. Tydliga spår av långsträckta nedgrävningar i husen som tolkas som rester av bås har gjorts på Jylland, där det finns exempel från bronsåldern och blir vanligare under äldre järnålder. Vanligen är stalldelen i husets östra del (Streiffert 2001:135). I det medeltida Danmark utanför Jylland har det visat sig svårare att finna tydliga indikationer på stallning och bås i husen. Lennart Carlie vill, mot bakgrund av studier av bebyggelsen i Halland under järnåldern, starkt ifrågasätta om stallning varit vanligt förekommande, även exemplen på Jylland kan snarare vara undantag, och särskilt uppfattningen att bostad och stall/fähus har legat under samma tak (Carlie 1999:102 ff).

Undersökningar i samband med Västkustbaneprojektet eller E4-projektet i Uppland har inte på något avgörande sätt bidragit till att lösa frågan om stallning (jfr Carlie & Artursson 2005). Med nuvarande kunskapsläge verkar det mest troligt att stallning under järnåldern endast förekommit i liten omfattning och under begränsade tidsperioder (Göthberg 2007:414 f, 423).

Ur arkeologisk synvinkel har det ofta visat sig vara svårt att med god vetenskaplig noggrannhet tolka byggnaders funktioner och indelning. De naturvetenskapliga hjälpmetoder som ibland har använts, såsom fosfatanalys eller paleoekologisk provtagning, kan vara svårtolkade och rymma mycket osäkerhet (Martens 2006). Mette Svart Kristiansen har påpekat att kunskapen om den medeltida gården och bostadens inrättning är mycket begränsad, vilket dels sammanhänger med de ekonomiska villkor som arkeologin verkar under, men även på den hittills varande inriktningen på forskningen (Svart Kristiansen 2002). Exempel på arkeologi med en tydlig ambition att diskutera de medeltida byggnadernas indelning och funktion är de arkeologiska rapporterna från undersökningar av Bunkeflo bytomt år 2000 (Lövgren et.al. 2007:293–315) och Naffentorp år 1996–97 (Olsson et.al. 2005:165 ff).

Större ytavbanande undersökningsmetoder har skapat relativt goda möjligheter att få ett grepp om bebyggelsens mera övergripande strukturer, på gårds- och bynivå. Intresset har riktats mot byggnadernas antal, storlek, husens disposition, diken och hägnader, förekomsten av brunnar och andra nedgrävningar. Kunskapen om form och strukturer har utgjort en viktig grund för ny forskning som har placerat denna materialitet i en diskussion som kan handla om samhällsutvecklingen på flera olika plan. Bebyggelsestrukturen i Malmöområdet har i en syntesstudie ”Långhuslandskapet” använts för att besvara frågor kring järnålderns och äldre perioders sociala struktur, den ekonomiska organiseringen av landskapet och för att spåra mer genomgripande samhällsförändringar (Björhem & Magnusson Staaf 2006). Områdesstudier med liknande frågeställningar har genomförts inom järnåldersdelen av projektet ”Västkustbanan” (jfr Carlie 2005; Strömberg 2005).

Inom den kulturhistoriska traditionen inom både ämnena etnologi och arkeologi har det varit väl känt att byggnadsskick och bebyggelsens struktur förändrades i övergången mellan järnålder och medeltid. Det har förenklat beskrivits som en upplösning av järnålderns flerfunktionella långhus och tillkomsten av medeltidens brokiga byggnadsbestånd (månghussystemet). Flera olika svar har sökts till förändringarna i byggnadsskick och bebyggelsens struktur. I äldre forskning diskuterades byggnadstekniska förändringar som en i sig tillräcklig förklaring (Erixon 1947:727). Senare forskning har lutat åt att det är sociala förändringar som varit avgörande, att det sammanhänger med upplösningen av det gamla ättesamhället och storhushållet till en mindre kärnfamilj. Peter Carelli uppfattar det som att man velat förtydliga gränsen mellan privat och offentligt, vilket i sin tur sammanhänger med en ökande individualisering och ekonomisering av samhället (Carelli 2001:58 f; 368 f). Vidare har man pekat på en strävan att skilja rent och smutsigt (Qviström 2007:229). Den medeltida gårds- och bystrukturen i Skåne har, med utgångspunkt i senare års undersökningar, diskuterats av Joakim Thomasson i Bybildningen och bönderna (2005) och av Katalin Schmidt Sabo i avhandlingen *Den medeltida byns sociala dimensioner* (2005, jfr även Schmidt Sabo 2001). Gemensamt för Schmidt Sabo och Thomasson är att perspektivet i hög grad är riktat mot hur byggnader och bebyggelsens överordnande struktur speglar en social dimension eller praxis och förändringar av densamma (jfrThomasson 1998:96). Thomassons och Schmidt Sabos diskussion i de anförda arbetena knyter i hög grad an till modeller i modern samhällsteori och filosofi, empirin ligger på en generaliserande nivå. Förklaringar och orsakssammanhang söks i hög grad i den politiska, sociala och ideologiska utvecklingen.

Gård och by i den agrara produktionen

Genom tiderna har den mest betydande näringen på gårdarna varit den agrara produktionen. I det perspektivet är det inte tillfredställande att alltför ensidigt fokusera på och studera bebyggelsespåren och frågor kopplade till dem. Bebyggelsen och produktionen av agrara produkter kan inte ses frikopplade från varandra. För att förstå sambanden bättre bör också finnas en medvetenhet om och frågor till näringarna: i huvudsak odling och djurhållning. Frågeställningarna kring den agrara produktionen kan handla om ”markhistoria” på flera plan. Det kan konkret innebära att lyfta fram lämningar vilka haft en direkt funktion i produktionen såsom exempelvis diken och hägnader (eller avsaknaden av dem), byggnader som använts för stallning eller förbindelser och kommunikationsvägar mellan gården och brunnar, vattendrag och marker. Den byggda miljön kan betraktas utifrån och få en mening och tolkning sett ur ett funktions- och produktionsperspektiv. Försök att arbeta med ett sådant perspektiv har gjorts med byn Revinge i Lunds kommun där en arkeologisk slutundersökning genomfördes år 2006 och 2017 (Karlsson & Lenntorp 2021, Karlsson 2022).

Inom den etnologiska forskningstraditionen finns det flera exempel på forskare som fördjupat sig inom jordbruk genom tiderna. Albert Eskeröd utkom år 1973 med boken *Jordbruk under femtusen år. Redskapen och maskinerna*. Kapitlet om den tidiga agrara utvecklingen är förvisso väldigt kortfattad, men ger en översiktlig introduktion till jordbrukets utveckling i Sverige. Etnologen Karl Mattisson författade år 1953 *Skörden genom tiderna*, ett resultat av ett samarbete med folklivsarkivet i Lund och institutionen för folklivsforskning. Syftet med boken var att ge en tillbakablick på våra förfäders sätt att skörda och behandla skörden. I boken fångas flera moment kopplat till den agrara kulturen, vilka kan vara svåra att fånga i den arkeologiska undersökningen, såsom exempelvis hanteringen av lövängar, foderinsamling och tröskning.

En kulturgeografisk och arkeologisk infallsvinkel på den agrara utvecklingen och en mer fördjupad studie presenteras i serien ”Det svenska jordbrukets historia” i bandet *Jordbrukets första femtusen år* (1998). Författare är Stig Welinder,

Ellen Anne Pedersen och Mats Widgren med redaktör Janken Myrdal, alla väldigt namnkunniga forskare inom agrar historia. Denna serie har en mer omfattande genomgång av de spår som gårdar och agrar produktion efterlämnar i det arkeologiska materialet och lämpar sig väl för jämförande studier av växter och djurs intåg i gårdsmiljöer genom tiderna, liksom hur redskap påträffade vid arkeologiska undersökningar kan kopplas till arbetsmoment genom tiderna. En uppdatering av denna utgåva skulle förmodligen vara värdefull, då kapitlen mycket bygger på arkeologiska resultat fram till år 1998.

Miljöarkeologiska perspektiv och frågor har framför allt studerats genom arkeobotaniska metoder, dvs. genom studier av mikroskopiska botaniska lämningar. I Skåne finns resultat av arkeobotaniska analyser från en lång rad bebyggelser och byar från järnåldern och medeltiden, exempelvis Lockarp, Uppåkra, Lund och Ystadområdet (se exempelvis Larsson 2015). Det finns dock inga analyser på material från Värby eller från den omgivande bygden. Inte minst ur ett agrarhistoriskt perspektiv är det viktigt att analysera material från Värby och få möjligheten sätta det i relation till byar med delvis andra förutsättningar.

Kunskapen om de agrara näringar som varit den ekonomiska basen för järnålderssamhället är, relativt sett, avsevärt svagare än den om byggnader och bebyggelseutvecklingen. I det skånska fullåkerslandskapet finns nästan enbart lämningar bevarade i moränivå. Fossil åkermark eller fossila åkerlämningar från järnåldern finns endast bevarade undantagsvis. Under senare år har dock denna kunskapslucka börjat uppmärksammas och fyllas med hjälp av arkeobotaniska analyser. En publicerad avhandling av Mikael Larsson (2015) behandlar produktion och möjlig import av agrara produkter till Uppåkra. Studien gör också några få nedslag på andra platser i Uppåkras närområde. Exemplet visar hur arkeobotaniska analyser prövas för att ge en direkt insyn i produktionens inriktning, men också en indirekt vägledning om det äldre kulturlandskapets karaktär.

4. Sammanfattande kulturhistorisk berättelse

För 19 000 år sedan lämnade den tillbakadragande inlandsisen efter sig ett böljande landskap i Värbytrakten, med mjuka kullar med en sydsluttning ner mot ett sankt område längs ett vattendrag. På de omväxlande jordarna av tung lermorän och lättare jordar i form av glacial grovsilt och fin sand, kom de första tidiga bönderna att under neolitikum finna sig ytor där yxor tillverkades i flinta. Detta avspeglade sig i mängder med flintavslag inom begränsade områden. Kanske behövde marken röjas på skog och sly för att odling skulle vara möjlig och för att den ständigt växande befolkningen och husdjuren skulle få mat och foder. Platsen var väl vald där sydsluttningen under tidig vår snabbt värmdes upp av solen och där tillgång på vatten och foder, samt odlingsmark med lämpliga jordar och förmodligen tillgång på skog var gynnsam. En mindre försänkning i terrängen i nord-sydlig orientering vittnar att det förmodligen funnits ett mindre vattendrag som löpt ner till det större vattendraget och som på så vis klyvt ytan.

Inledningsvis var den mänskliga närvaron begränsad, men under bronsåldern märks en viss ökad förekomst av aktiviteter i Värbys närhet, i form av en boplats med en keramikugn, vilket tyder på att en mer permanent närvaro var under uppseglande. Inom undersökningsområdet dröjer det ända till omkring skiftet mellan folkvandrings- och vendeltid innan ett uppsving av bebyggelse är ett faktum. Förutom långhus uppfördes enkla grophus, som kunde användas både som bostäder och som resursutrymmen för att hantera den mer permanenta boplatsmiljön där både djur och människor skulle samsas, med allt vad det innebar i form av mat och husrum även vintertid.

Under vendeltid blev det märkbart att befolkningen hade ökat och gränsmarkeringar blev viktiga. Långhus blev de huvudsakliga boendeformerna och grophusen fungerade mer som förråd och kanske som mindre hantverksytor under tak. Bättre jordbruksredskap gjorde att även de tyngre lerjordarna kunde användas som odlingsmark och byggnaderna placerades därför på sluttningens övre delar, också för att bostadshusen skulle få en naturlig avrinning, vilket var önskvärt.

Omstrukturering av gårdarna genomfördes regelbundet, vilket igenfyllda diken och gropar vittnar om, liksom uppdragna stolpburna hus, som kanske flyttades inom närområdet eller som destruerades. Under vendeltid/vikingatid var ytorna friröjda för odling med ansamlingar av stenar som följd. En märkbart organiserad stenansamling placerades på ett krön. Den var kanske avsedd att fungera som en grav, men kom likaså att få en betydelse som en gränsmarkering som hävdades under lång tid därefter. Inledningsvis fanns det kantkedjor av sten i en cirkulär form men efter flera hundratals år av bruk då fler stenar och föremål placerades på platsen kunde enbart ett odlingsröse uppfattas och slutligen en förhöjning med matjord ovanpå. Under tidigmedeltid omvandlades det östra området till långsmala dikesomgärdade ytor. Ett uppdelande av odlingsjordar kan anas där även bebyggelsen rensats och enbart förekom inom den västra delen av undersökningsområdet. Bebyggelsen vandrade under tidigmedeltid vidare, förmodligen i det som kom att bli Värby och under historisk tid fungerade hela undersökningsområdet som en odlingsyta där gränsmarkeringar till viss del hävdades genom vallar och trädrader.

Idag har ytan för undersökningsområdet återigen bebyggts med bostäder och moderna gårdsenheter, vilket tyder på att de vandrande byarnas tid fortfarande är aktuell (Fig.13).

Figur 13. Skärmdump från Google Street View fotograferat i juni 2022.Hustaken på den nyuppförda bebyggelsen på undersökningsområdet kan anas söder om gården vid Baravägen i norr. Läget på krönet av backlandskapet med utsikt över skogen kring Torups slott skymtar till höger i bild.

5. Den arkeologiska undersökningen

Fältarbetet och dess omfattning

Arbetet i fält påbörjades den 25 mars 2019 med bortschaktning av matjorden inom området för slutundersökning. Inledningsvis påbörjades arbetet längst upp vid det nordvästra området. De första omkring 160 m^2 av den avbanade ytan blottlade en av istidens tillverkade rullstensåsar och i stort sett inga anläggningar av äldre tiders bebyggelse framkom. Området vi befann oss i var en förlängning av tre kullar i det skånska backlandskapet. Jordmassorna flyttades succesivt utanför undersökningsområdet och lades i stora dumphögar, redo att återanvändas då fastighetsägaren i ett senare skede skulle använda massorna i det nya bostadsområdet som skulle skapas – anledningen till den arkeologiska undersökningen. Efter avstämning med länsstyrelsen lades fokus på matjordsavbaningen längre söderut där rullstensåsen avklingade. Schaktningsarbetet fortskred söderut för att avbana hela området inom undersökningsytans västra delar. Därefter fortsatte matjordsavbaningen på den östra sidan som låg närmare den medeltida bytomten, för att därmed frilägga anläggningar så att personalen kunde påbörja undersökningsarbetet. En systematisk metalldetektering av hela ytan i skikt samtidigt med avbaningen företogs och de påträffade fynden mättes in med RTK GPS. Syftet var att tillvarata artefakter som omlagrats till följd av de senaste århundradenas odling. Detektering genomfördes även då schaktningen var avslutad för att markera metallförekomst för arkeologerna, vilket bidrog till urvalsarbetet av vilka anläggningar som skulle undersökas. Efter matjordsavbaning gjordes, utifrån en bedömning av fyllningskaraktär och fyndfrekvens i ytan, ett urval av anläggningar som grävdes ur till 50 % och sektionsdokumenterades. Schakt, arkeologiska objekt, sektioner, prover samt fynd mättes in. De lämningar som undersöktes dokumenterades på ritfilm i plan och sektion och beskrivningar av kontexter genomfördes analogt på kontextblanketter. Centrala delar av lämningsbeskrivningarna på ritfilm digitaliserades under efterarbetet och bearbetades i programvaran ArcGIS 10.8.2.

Vid bearbetningen av grävningen har en databas använts (Filemaker pro) för kontextregistrering. Fynden har registrerats enligt Luhms excel-dokument för fyndhantering (Luhm står för Lunds universitets Historiska museum). De digitala fotografier som finns kommer delvis att laddas upp på databasen *Carlotta*.

Under perioden för slutundersökningen och även senare i samband med uppstarten av schaktningsövervakningen skedde ett uppföljande möte med Rickard Lindberg, Länsstyrelsen i Skåne, i vilket redogjordes för fältarbetets fortskridande i förhållande till undersökningsplanen.

Fältarbetet för slutundersökningen pågick i tre veckor och avslutades 12 april 2019. Arbetet utfördes av tre arkeologer från Kulturen och en extern arkeolog som ansvarade för metalldetekteringen, men som även var behjälplig vid framrensandet av fornlämningen. De bedömningar om platsens karaktär och lämningarnas antal som gjorts i tidigare undersökningar och som låg till grund för undersökningsplanen stämde så till vida att det fanns en bebyggelseaktivitet vid sidan om den yta som senare kom att bli den medeltida bytomten.

Ett försök till att få fram en anläggningstäthet på grundval av de tidigare undersökningarna gav ett förväntat resultat på cirka 445 stycken anläggningar med en täthet på 0,14 anläggningar/m^2. Hela undersökningsområdet kom dock

inte att omfattas av avbaning, då justeringar gjordes beroende på avsaknad av anläggningar vid en rullstensås, fornlämningens utbredning och närvaron av skyddade trädalléer. Anläggningstätheten visade sig vara mycket högre än beräknat, vilket troligen beror på svårigheter att utläsa hur många anläggningar som framkommit i tidigare genomförda undersökningar. Antalet inmätningar blev cirka 535 anläggningar inom det slutliga undersökningsområdet (1 492 m^2). 35,5% av anläggningarna (190 st.) undersöktes med inriktning på nedgrävningar i förhållande till bebyggelselämningar. Kulturen kallade till samråd med Länsstyrelsen efter avbaning och inför undersökningen.

Fornlämning Bara 46:1	**Planerad**	**Utfall**
Avbanad yta	3 120 m^2	1 492 m^2
Undersökta kontexter	125	190
Inmätta anläggningar	445	535

Förutsättningar och källkritiska aspekter

Det som de tidigare undersökningarna inte hade uttryckt var kontinuiteten av aktiviteter över ett långt tidsspann och antalet anläggningar och fynd under ett enormt tjockt matjordstäcke, som mest omfattade ett djup ner till 1,20 m. Att platsen varit föremål för aktiviteter under vendeltid/vikingatid samt tidigmedeltid hade framkommit, men inte att aktiviteterna började redan under neolitikum. De enorma insatser i jordbruket med förflyttning av jord, som troligen genomfördes under 17–1800-talet, hade också helt passerat utan anmärkning av tidigare undersökare, vilket kom att påverka möjligheterna att bana av hela ytan under slutundersökningen, samt att eventuella stratigrafiska relationer var mer eller mindre bortarbetade. Ingen riktig beräkning fanns på förväntad anläggningstäthet och potentialen för olika fynd och konserveringsbehov. Sektioner saknades vilket också bidrog till att det inte gick att förutspå matjordens mäktighet och vilka schaktningsinsatser som krävdes. En annan aspekt var att undersökningsområdet var utsatt efter fastighetsgränsen, som även sammanföll med biotopskyddade trädrader. Detta medförde att en marginal krävdes till trädens rötter då trädraden skulle kvarstå.

Precisionen på inmätningen på de tidigare arkeologiska undersökningar som gjorts tycks ha varit relativt låg. Flera anläggningar som mättes in under den arkeologiska undersökningen år 2019 bar tydliga spår av att ha schaktats i närtid, med raka schaktkanter och med olika välbekanta skopbredder, men enligt rapporterna ska schakten ha legat på andra positioner. Flera schakt kan dock kännas igen men med andra längder och intrycket är att inte alla schakt har redovisats. De stora stensamlingarna i sydväst omnämns till exempel inte alls liksom rullstensåsen, trots att ett långt sökschakt uppenbarligen genomfördes.

Medel avsattes för pollenanalys i kostnadsberäkningen i händelse om en eller flera brunnar påträffas. Inga brunnar påträffades emellertid och en omfördelning av kostnaderna kunde göras i samråd med länsstyrelsen. Totalt skickades 15 jordprover för paleoekologisk analys från slutundersökningsområdet och ett prov från schaktningsövervakningen. Prover för analys togs huvudsakligen från de äldsta lämningarna av Kulturens arkeologer i fält. De tidigaste

nedgrävningarna med fyllningar i området prioriterades, vilka kan vara svårdaterade om fyndmaterial saknas. Utplock för analys genomfördes av paleoekolog Santeri Vanhanen, Statens Historiska Museer/Arkeologerna. Helt uppenbart är att Kulturen planerat för få analyser vad det gäller makrofossil och ^{14}C. I undersökningsplanen togs höjd för tio torra och två våta prover, vilket var alldeles för få mot resultat av antalet kontexter. Det hade behövts minst det dubbla för att reda ut funktion och datering på fyllningar i de stora antalet anläggningar som framkom. Felbedömningen på anläggningstätheten fick också konsekvenser för hur många prover som kunde skickas iväg på datering med ^{14}C-metoden. En beräkning i undersökningsplanen på sex prover visade sig vara i underkant. Analyser utfördes i första hand på förkolnade sädeskorn, eller annan växtmakrofossil, i andra hand på träkol. Vid den arkeobotaniska analysen plockades lämpligt material ut av arkeobotaniker. Från slutundersökningsområdet analyserades sex prover och från schaktningsövervakningsområdet ett prov. Ångströms-/Tandemlaboratoriet vid Uppsala universitet genomförde analyserna.

Samtliga fynd som påträffats i de anläggningar som undersöktes, dvs var kontextbundna, har tagits tillvara och registrerats av Kulturens arkeolog Linda Billström. Metallförekomsten visade sig vara högre än vad som antytts i de tidigare undersökningarna som gjorts. Efter registrering gjordes en sållning varvid fyndkategorier som exempelvis spik och lerklining avfördes. För de fynd som framkom vid metalldetekteringen gjordes ett urval för konservering, medan kategorier som spik avfördes efter inmätning och registrering. I kostnadsberäkningen togs höjd för konservering av 20 metallföremål. Undersökningsområdet visade sig vara relativt metallrikt vilket medförde att en komplettering av konserveringskostnaderna behövde göras, vilket av stämdes med länsstyrelsen. Totalt konserverades 16 föremål med cu-legering, 1 järnföremål, 2 silvermynt, 1 blyföremål, 1 föremål av vitmetall. Konserveringen genomfördes av Lovisa Dal, konservator vid Historiska museet vid Lunds universitet. De två mynten som påträffades myntbestämdes av Gitte Tarnow Ingvardson/antikvarie, Historiska museet vid Lunds universitet.

Totalinsamling av djurben har gjorts från samtliga anläggningar som undersöktes. Volymen djurben var svår att skatta i undersökningsplanen och höjd togs för maximalt 10 kg, men utfallet blev endast 5,3 kg. Analysen av benmaterialet genomfördes av Felicia Hellgren vid Statens Historiska Museer/Arkeologerna.

Undersökningsmetodik, periodindelning och dateringar

En stratigrafisk analys syftar till att ordna upp de olika kontexterna i en relativ tidssekvens. Undersökningarna i Värby år 2019 var emellertid okomplicerade och nästan helt utan stratigrafi då det omfattande jordbruket endast bevarat fornlämningen längst ner mot moränen. I denna rapport kommer inte en matris att presenteras, vilket annars är det normala förfarandet för att presentera kontexternas inbördes stratigrafiska relationer. Matrisen uttrycker kontexternas relativa kronologi och ligger till grund för en mer detaljerad tolkning, gruppering och datering. En kontext kan i en komplicerad stratigrafisk situation ha ett stort antal fysiska relationer. Alla fysiska relationer är inte alltid direkt relevanta för den stratigrafiska analysen och den relativa kronologin. Ju mer komplex en yta är, desto större är antalet fysiska relationer som måste bearbetas, vilket är mycket tidskrävande. Arkeologiska undersökningar i komplexa lämningsmiljöer kräver därmed ofta omfattande bearbetning och analys. För att resultaten ska kunna göras meningsfyllda och tillgängliga är dock detta arbete nödvändigt. När stratigrafin är uppordnad börjar arbetet med att analysera händelseförloppet utifrån de uppsatta frågeställningarna. Instrumentet för analysen i denna rapport är begreppsledet kontext – grupp – hushåll – period och arbetet bygger på de tolkningar som gjordes i fält.

När undersökningar genomförs är det en bebyggelse i ständig förändring som lämningarna belyser. En händelse motsvarar en kontext och kontexternas inbördes relationer är avgörande för att senare kunna rekonstruera en kronologi – en kedja av aktiviteter och handlingar. Bebyggelsen, odlingsytorna och gränserna förändras och omstruktureras över tid. Vad är då målet med en undersökning? Målet är naturligtvis mångfasetterat och måste läggas på flera olika nivåer. Bosättningens uppkomst och betydelse kan sägas utgöra en övergripande nivå. Olika socialtopografiska områden skulle kunna utgöra en lägre nivå och den enskilda gårdstomten ytterligare en. Därefter kommer de enskilda företeelserna på gårdstomterna.

Grunden för tolkningarna är det dokumentationsmaterial som skapats vid en arkeologisk undersökning tillsammans med andra källor som skrifter, kartor och bilder. Dessa bildar tillsammans en möjlighet att skriva en kulturhistorisk berättelse om hur olika människor har levt och verkat på en plats.

Stommen på den kulturhistoriska berättelsen utgörs av den matris som upprättas, eller som i detta fall på hur grupperna och hushållen utvecklas. Grupperingen består i ett inledningsskede av de enskilda kontexternas inbördes ordning i tid och rum. Det ultimata vore om det gick att skriva en berättelse utifrån de enskilda kontexterna, men praktiskt sett är det mycket svårt att göra. Därför har redskap som, för Kulturens del, har benämnts grupp, hushåll och period, skapats. Dessa utgör ramverk för att ordna och avgränsa kontexterna på ett sådant sätt att en historia kan upprättas (Gardelin 2013).

Begreppet grupp

Kontexterna grupperas för att underlätta diskussion och periodindelning. Varje kontext motsvarar en aktivitet eller ett tillstånd, men eftersom en undersökning kan innehålla hundratals kontexter, krävs en högre tolkningsnivå för att göra resultaten begripliga. Detta innebär att händelserna behöver ordnas till en kedja av aktiviteter.

En aktivitet kan till exempel bestå i grävandet av en brunn, konstruerandet av brunnskaret och färdigställandet av ytan runt om kring. Brunnen utgör i det här exemplet en grupp. Definitionen av grupper kan variera något beroende på vilken sorts objekt som undersöks, de befintliga bevarandeförhållandena samt formulerade frågeställningar. Grupperna utgör en segmentering av det kronologiska förloppet och bildar grunden för periodindelningen. Begreppet grupp skall inte förväxlas med begrepp som anläggning eller konstruktion. Genom att använda begreppet grupp kan ett utjämningslager och en byggnad bli mer jämbördig i tolkningsdiskussionen (se vidare Gardelin et al 1997:27). Grupperna numreras kronologiskt 1, 2, 3 och så vidare och där 1 utgörs av den äldsta gruppen i perioden. Tidigare har ofta flera tidsmässigt skilda händelser sammanslagits i en grupp till exempel uppförandet, brukandet och rivningen av en byggnad, trots att grupp har definierats som tidsmässigt samtida enheter (se exemplet ovan om brunnen). Detta tillvägagångssätt skapar problem när den kulturhistoriska berättelsen skall skrivas. Det bör vara eftersträvansvärt att kunna berätta om vad som sker samtidigt i rummet om man vill formulera hur människor levde i gångna tider. Om man har skapat en grupp där flera tidsmässigt skilda enheter ingår i samma grupp går det inte att jämföra samtida enheter. Det blir därmed svårt att bygga upp en logisk berättelse utifrån en sådan gruppering. Det som är intressant är inte vad som händer kronologiskt på en del av undersökningsytan utan vad som händer samtidigt i stratigrafin, till exempel ett hus brukas samtidigt som en kålgård och en gårdsplan. I den här undersökningen har detta tänkesätt varit styrande för gruppindelningen. En annan fördel med att låta grupperna utgöras av mindre enheter

är att brukningstiden kan tydliggöras bättre, genom att grafiskt i en bild kopplad till en periodindelning visa hur lång tid exempelvis en byggnad varit brukad i förhållande till en brunn eller lertäkt. Detta kan och bör göras redan i den grundläggande bearbetningen av stratigrafin, eftersom den utgör grunden för vidare analyser.

Begreppet hushåll

Vid Kulturen i Lund har ett allt större intresse riktats mot att studera enskilda hushåll i stratigrafin. Det faktum att alla hushåll inte avsätter spår i form av fysiska lämningar innebär att hänsyn måste tas till frånvaron av lämningar. Det tidigare använda begreppet fas hanterade endast de fysiska lämningar som påträffades vid en arkeologisk undersökning. Det betyder att detta begrepp fungerar dåligt som verktyg när en identifiering av enskilda hushåll skall göras. Att ändra begreppsapparat och arbetssättet med stratigrafi är en ständig process. De objekt vi oftast undersökt i den medeltida staden Lund är profana miljöer, och främst enskilda hushåll. Med begreppet hushåll avses här en socialt och sannolikt juridiskt avgränsad samlevnadsform, som bildar en ekonomisk enhet ur försörjningssynpunkt. I staden kan detta främst ses som synonymt med en tomt och dess invånare. Dessa enskilda hushåll måste avgränsas gentemot både samtida, föregående och efterkommande hushåll. Därmed ordnas stratigrafin upp i en mängd tidrum som motsvarar en historisk realitet (Gardelin & Johansson Hervén 2003:43). I Värby var förhållandet förmodligen liknande, att hushåll kunde avgränsas på geografiskt och juridiskt gentemot andra, men svårigheten är att gränserna fortfarande flyter under vendeltid/vikingatid för att stabiliseras mer under medeltid.

När hushållet är avgränsat i rummet och dess etablering, varaktighet och ändpunkt är fastställd, bör det fyllas med ett innehåll. Hushållet kan befolkas med personer som åtminstone har en social positionsbestämning och ett näringsfång. Syftet blir att försöka sätta ett epitet på brukaren, ett slags försök till klassifikation. Genom att hushållet och dess invånare får en definierad benämning kopplad till ett materiellt innehåll som exempelvis föremålsbestånd och byggnadsskick, jämte immateriella aspekter som utnyttjande och disposition av tomten och rörelsemönster inom den, kan olika miljöer jämföras med varandra, både i samtiden och andra tidsskeden och platser (Gardelin & Johansson Hervén 2003:43).

Begreppet period

Begreppet period omfattar förutom de arkeologiska lämningarna andra historiska källor såsom skrifter och kartor. Perioden är en enhet som omfattar mer än en fysisk-stratigrafisk kronologi. Det som avgränsar perioden är att samma typ av miljö har funnits på platsen (Johansson Hervén 2001:85). Begreppet miljö grundar sig på en modell där en sammanvägd tolkning byggs upp från den enskilda kontexten, gruppen, hushållet, perioden och så vidare (Johansson Hervén 2000:116 f). Syftet är att utifrån de olika källorna ge en sammanvägd bild av de miljöer som människor levt i. Kriterierna för en miljö byggs upp utifrån kunskap om innehavaren och hushållet. Detta kan göras på flera sätt. I de fallen endast ett fåtal skriftliga källor funnits att tillgå eller inga alls har uppgifterna ställts mot de lämningar som påträffats. Därtill kommer fynden, som har en potential att berätta om social status (Hållans & Andersson 1992; Rosén 1995; Rosén 1999; Rosén 2004; Gardelin 2013).

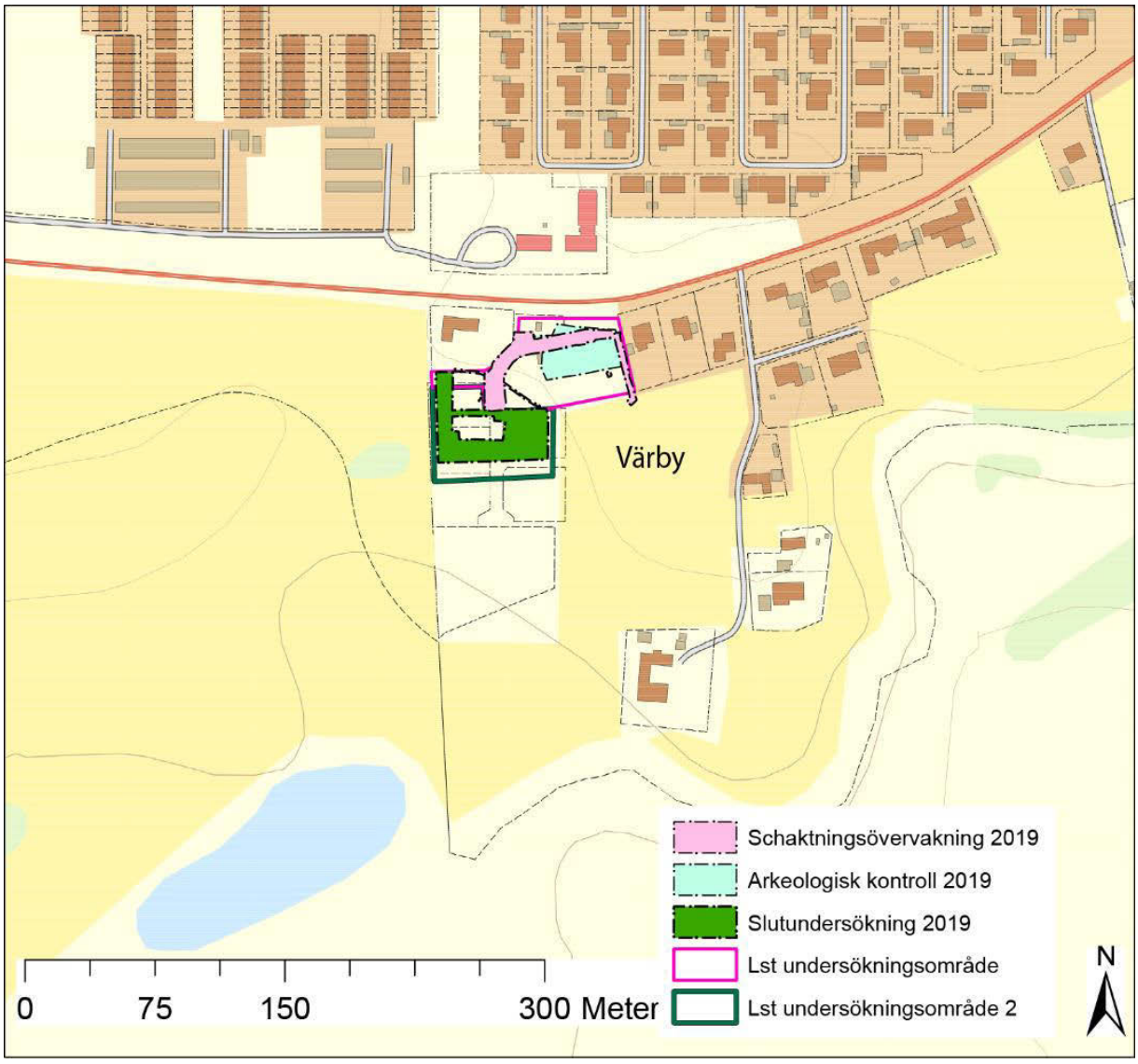

Figur 14. Utsnitt ur fastighetskartan med den avslutande undersökningen markerat i grönt, schaktningsövervakningsområdet i rosa och området för den arkeologiska kontrollen i ljusblå färg. Länsstyrelsens olika undersökningsområden markerade med grön och rosa ytterlinje. ©Lantmäteriets fastighetskarta

Redogörelse för undersökningsprocessen

Området för den föreslagna slutundersökningsytan omfattade cirka 3 120 m² och hela ytan planerades ingå i avbaningen. Tidigare hade ytan använts för odling, bland annat fanns det en handelsträdgård under flera decennier under 1900-talet. Ytorna har även använts som skrotupplag för en bilfirma. Schaktningsarbetet innebar en mängd olika utmaningar som påverkade slutresultatet. I nordvästra området på krönet framkom mängder av grov natursten, att likna vid en skånsk rullstensås (Fig. 15). Avsaknaden av anläggningar och fynd var här märkbart. Schaktningsarbetet tog lång tid och det förekom väldigt få anläggningar i området. En koll mot Häradsekonomiska kartan visade att det under 1900-talet legat ekonomibyggnader på platsen och att arbeten sannolikt genomförts i området (Fig. 12). Beslut togs då i samråd med länsstyrelsen att minska schaktningen i den norra delen av undersökningsområdet. I både väster och öster fanns rader av pilträd som ej skulle tas bort och schaktningsytan minskades även här för att inte skada trädens rotsystem. En klack centralt i området schaktades ej då matjordslagret i området var omkring 1,20 m tjockt och detta var inget som hade framgått i rapporterna vid tidigare undersökningar. Det fanns helt enkelt inte tidsmässigt utrymme att schakta mer, vilket även påverkade en yta längst i söder som ej heller blev undersökt (Fig.14). Det av länsstyrelsen angivna undersökningsområde 2 på cirka 3 000 m² undersöktes därmed endast till en yta av cirka 1 492 m².

I den efterföljande processen genomfördes en arkeologisk kontroll och en schaktningsövervakning inom ett av länsstyrelsen angivet område om 3 910 m². Den arkeologiska kontrollen rörde avbaning av en yta på 1 206 m² med maximalt schaktdjup 100 mm. Till schaktningsövervakningen tillkom flera avvikelser, bland annat en saneringsgrop på 27 kvm som schaktades ner till 0,80 m djup, dvs nästan ända ner till morän (Fig. 15, djupschakt). Kulturlager dokumenterades i form av flera stolphål och även ett dike som sedan framkom senare i schaktningsövervakningen. Flera geotekniska provgropar upptogs. Ett långt smalt schakt för fiber tillkom likaså med en längd av cirka 110 löpmeter, en yta av 39 kvm och ett djup av cirka 0,70 m.

Vid schaktningsövervakningen banades en ca 7,00×95,00 m stor yta av och under schaktningen metalldetekterades skikt om ca 0,10 m systematiskt. Vid detekteringen påträffades bland annat två medeltida mynt samt en fibula och ett fragment av en fibula. Det fanns också ytor med mer nutida material och där var en lägre detekteringsnivå möjlig. Det höga antalet anläggningar inom ytan som schaktades visade på att den förmedeltida byn finns bevarad under matjorden.

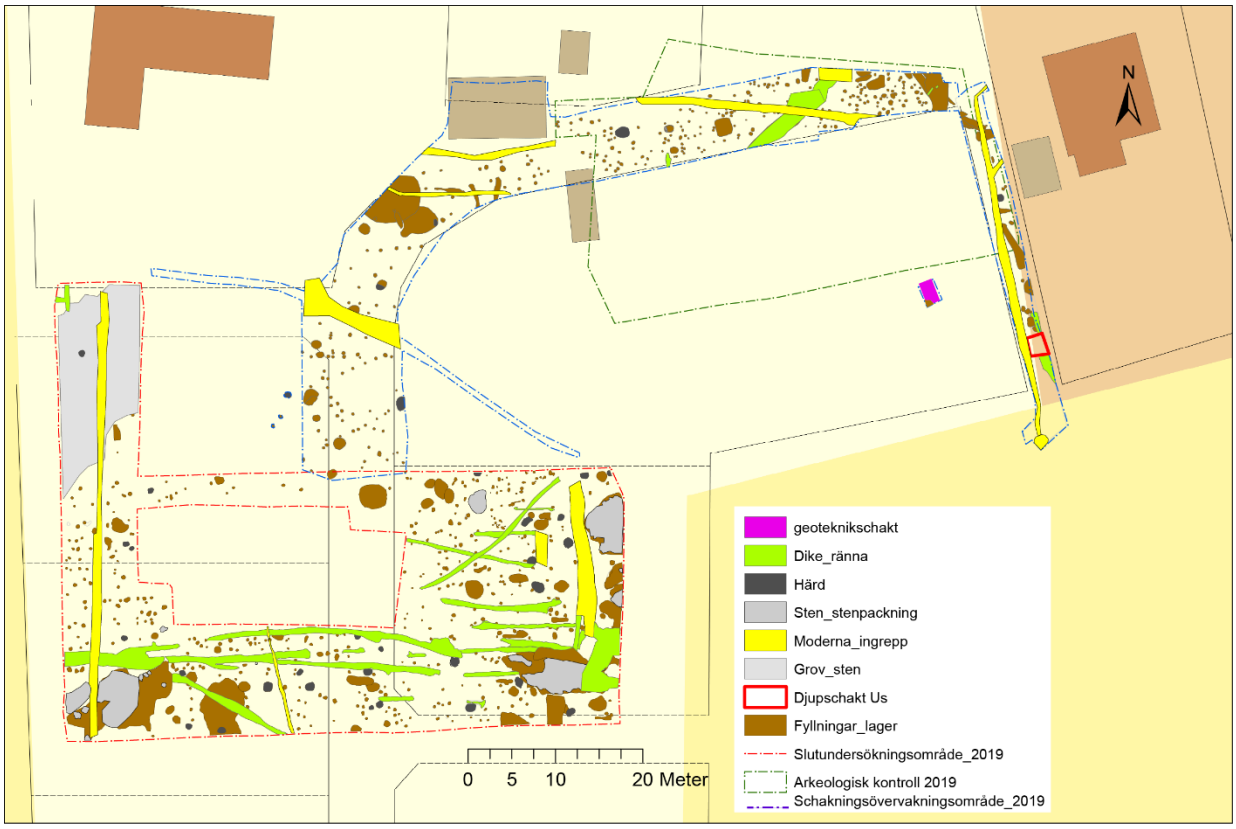

Figur 15. Samtliga inmätningar i samband med den arkeologiska avslutande undersökningen och den arkeologiska schaktningsövervakningen år 2019. Fastighetskartans byggnader markerade i brunt och grått. ©Lantmäteriets fastighetskarta underliggande.

Den största avvikelsen blev schaktet för ledningsdragning för vatten och avlopp. Då beslutet fattades fanns endast en preliminär ritning som angav placeringen av ledningsdragningarna. Under sommaren, då slutundersökningen redan var avklarad, inkom önskemål från Svedala kommun, som ansvarade för ledningsarbetet och uppdragsgivaren, att få schakta ner till 3,50 m djup med en 3 m bottenyta vilket medförde en bredd av 7 m inom det område som skulle skonas från ingrepp. Detta innebar att istället för cirka 100 m² ledningsschakt behövdes omkring 1 040 m² avbanas och undersökas ända ner till morän inom ett område där fornlämningen skulle bevaras (Fig. 14). Länsstyrelsen fattade ett tilläggsbeslut så att en extra förstärkt schaktningsövervakning kunde utföras. Tyvärr lyftes av Kulturen, i det kaos som blev då extra personal behövde sättas in i schaktningsövervakningen på mycket kort varsel, inte ett extra behov av timmar för rapportskrivning eftersom en mycket större yta också genererar mer arbete att hantera fler fynd, inmätningar, redigering av GIS osv, utan de kostnader som kompletterades med var ett extra makrofossilprov, tid för metalldetektering och en översiktlig genomgång av de neolitiska slagplatser som framkom och extra konserveringsbehov. All extratid som behövdes för att skriva rapporten har således bekostats av Kulturen. En världsomfattande pandemi bidrog även att försena rapportarbetet eftersom karantäner, sjukdom och vård av sjuka barn samt försening av leverans på analyser medförde att en normal efterarbetssituation aldrig uppkom. En utförligare källkritisk diskussion angående utförandet kommer att avhandlas i den slutrapport som tillsänds länsstyrelsen då basrapporten är godkänd.

Figur 16. Matjordslagret centralt i slutundersökningsområdet 1,20 m tjockt. Troligtvis var det en naturlig svacka som hade fyllts igen och ett område fick sparas då schaktningsarbetet tog för lång tid. Fotografi från nordöst.

Arkeologisk bearbetning och analys, avslutande undersökning

Undersökningen av boplatsen resulterade i ett brett dokumentations- och fyndmaterial, vilket medgav möjlighet att studera platsen utifrån flera olika ämnesinriktningar och perspektiv. Förutom den arkeologiska bearbetningen har även det keramiska och osteologiska materialet bearbetats och analyserats, liksom arkeobotaniska och ^{14}C-prover. En litisk analys har även företagits av det omfattande flintmaterialet som insamlades. För att få en övergripande bild av platsen krävs att alla resultat sammanställs och tolkas. Därefter kan resultaten diskuteras med utgångspunkt i undersökningens frågeställningar.

Vid den arkeologiska bearbetningen har materialet grupperats utifrån de spår efter handlingar som kan knytas samman till en händelse, till exempel uppförandet av ett hus. På så sätt kan de arkeologiska lämningarna ordnas i en serie avgränsade handlingar, vanligen kretsande kring konstruktion, brukande och destruktion. Vid bearbetningen av handlingarna har valet gjorts att dela upp uppförandet av en byggnad samt brukandet, även om de kan betraktas som en och samma handling med samma syfte. Detta val har gjorts för att tydliggöra byggnaden som en konstruktion och brukandet som ett användande över lång tid som i princip fortgår fram till dess destruktion sker. En mer utförlig diskussion återfinns under rubriken *Principer för den stratigrafiska analysen*.

I gruppbeskrivningarna i kapitlet finns hänvisningar till kontexter, till exempel (k210), vilka återfinns i *Gruppregistret*, Bilaga 2. Nedgrävningar till kontexter som inte mätts in separat anges med *n* samt fyllningens kontextnummer till exempel (n210). Även hänvisningar till fynd kan förekomma vilka då benämns exempelvis Luhm 32659:3. Detta betecknar Lunds universitets Historiska museums inventarienummer 32659 och fyndnummer 3. Dessa återfinns i Bilaga 3.

I gruppbeskrivningarna finns hänvisning till sektioner och deras placering framgår i Bilaga 1, Sektionsnummer.

Gruppdiskussionen som följer nedan utgår ifrån äldsta tolkade och konstaterade kontexter och grupper med inledning av grupp 1, *En neolitisk slagplats* och sista gruppen grupp 43, *Rullstensås och moderna ingrepp*. Gruppdiskussionen är en sammanfattande redogörelse för resultat både vad det gäller kontexter, tolkning, fynd, ^{14}C, osteologiskt material liksom eventuell makrofossil analys.

Figur. 17. Vy över området före schaktning. Platsen ligger på en förhöjning med sluttning åt söder och ett vattendrag. Träd och vall markerar gamla gränser. Fotografi mot norr, Kulturen år 2018.

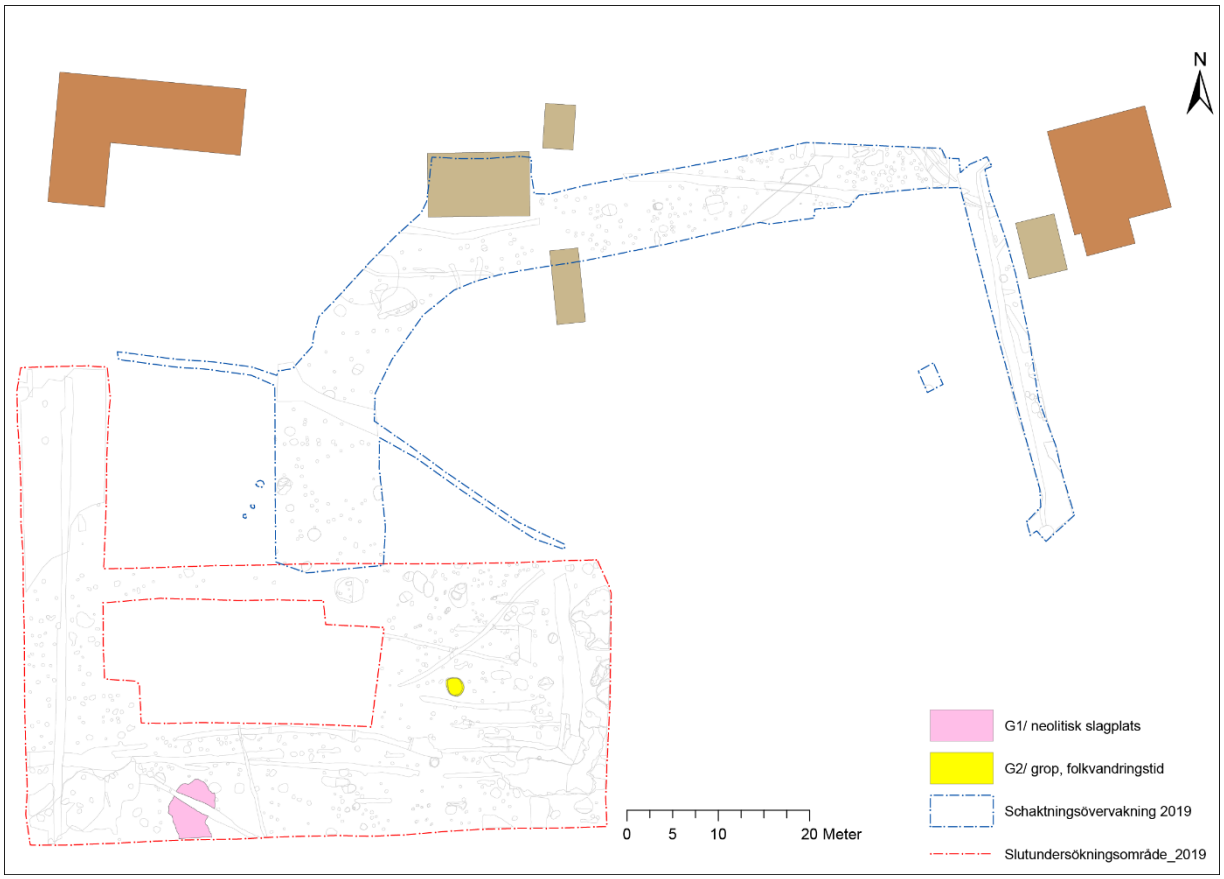

Figur 18. Period I och II. En neolitisk slagplats och en nedgrävning med brukslager daterad till folkvandringstid.

Period I. De tidigaste bebyggelsespåren

De första tecknen på att människor vistats inom undersökningsområdet var förekomsten av en neolitisk slagplats i söder.

Grupp 1. En neolitisk slagplats

Ingående kontexter: 566, 570 (Fig.18)

Ett område med fyndkoncentration av avslag, avfall och retuscherade flintbitar av råmaterial sydvästskandinavisk flinta av typen senon och danien (Maastrichtflinta). Datering: tidig-/mellanneolitisk tid. Omfattningen av slagplatsen var omkring 4,70×6,30 m, men i söder var området skuret av den södra schaktkanten på undersökningsområdet. Området delades upp i 28×1 m rutor där flintan insamlades per rutenhet (Fig. 19). Sammanlagt omhändertogs 899 avslag med en vikt av 2 603 gram.

Vid schaktning i undersökningsområdets södra del framkom en ansamling flintavslag där avslagen låg i utspridda koncentrationer. Schaktningen fortsatte dock ytterst försiktigt och ett större kulturlager (k566 och k570) kunde

friläggas. Kulturlagret var skuret av diket 573, därav de två kontextnumren. Fil. dr. Bo Knarrström deltog i schaktningsarbetet och kunde snabbt konstatera att avslagen var av neolitisk karaktär.

Då det stod klart att det fanns lämningar efter en neolitisk slagplats, delades ytan in i grävenheter 1×1 meter stora, för att kunna få en överblick över det omfattande flintmaterialet. Dessvärre fanns inte utrymme att undersöka alla grävenheter och det går därför inte att göra sig en korrekt kvantitativ spridningsbild.

Figur 19. Ovan. Den neolitiska slagplatsen indelad i grävenheter med antal flintavslag och vikt.

Figur 20. Nedan. Linda Billström undersöker den neolitiska slagplatsen. Fotografi från väster.

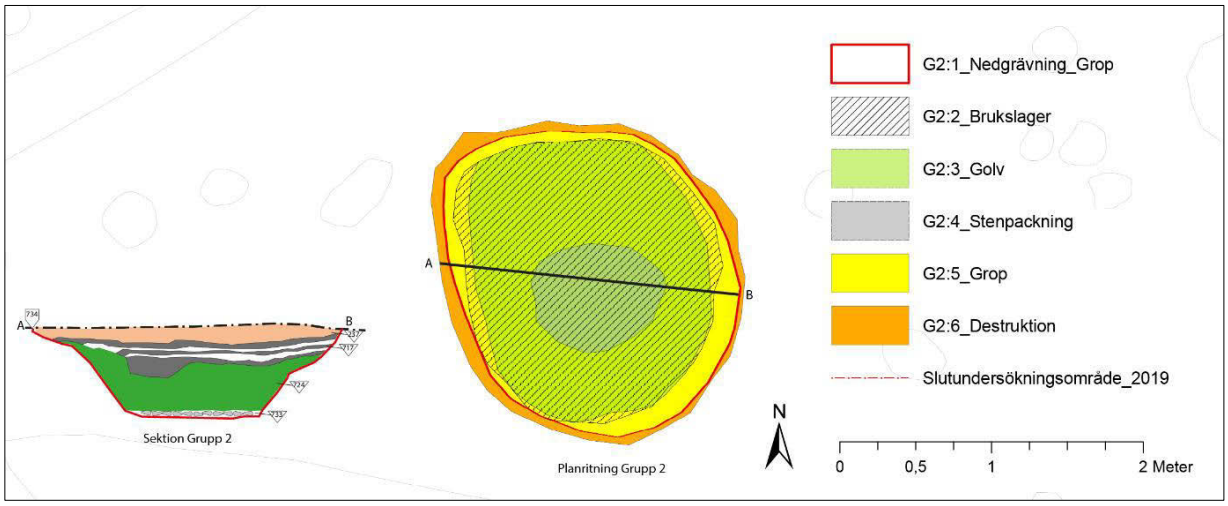

Figur 21. Grupp 2. En större nedgrävning från folkvandringstid med stenpackning, golv, brukslager och igenfyllning. Lagerbeskrivning finns i Bilaga 1.

Period II. Folkvandringstid

De mänskliga bebyggelseaktiviteterna var fortfarande låga under folkvandringstid då en grop centralt belägen konstruerades och där äldsta brukslagret daterats till folkvandringstid genom ^{14}C (Fig. 18, 21).

Grupp 2. Ett grophus konstrueras, brukas och destrueras

Ingående kontexter: 237, 717, 724, 733, 734

En nedgrävning (K734) på cirka 2×2 m med en stenpackning (K733) centralt och därefter ett golvlager (K724) eller en utjämning. Stenpackningen (K733) var nedgrävd i moränleran och tolkas vara en mindre stenkista för att hålla den ovanpåliggande golvytan torr från fukt.

Ett brukslager (K717) med stort inslag av träkol indikerar att det kan ha funnits en härd. Från fyllningen insamlades ett bränt tåben från nötkreatur (Bilaga 7). Ett makrofossilprov från brukslagret visade en förekomst av skalkorn, korn, råg, obestämt sädesslag, åkerbinda, smultron, fräken samt gräs (prov 723, Bilaga 6). Innehållet i brukslagret tyder på att aktiviteter knutna till odling ägt rum i utrymmet, kanske för att torka bland annat säd.

I brukslagret påträffades inga daterande fynd, men ett ^{14}C prov visade på en datering till folkvandringstid (prov Ua-65368: 95,4% probability AD 422 – AD 561, Bilaga 8). Den marmorerade bilden som ges i sektion av K717 tyder på att brukslagret byggts på över tid ovanpå en försänkning i golvet inledningsvis, som sedan påförts över hela golvytan. Hur lång tid som gick mellan brukandet går inte att svara på, det kan vara säsongsbundet eller betydligt kortare intervaller. Tre brukningsomgångar kan uttydas och däremellan finns lager med grus, kanske använt för att släcka elden eller ett tecken på översandning på grund av inaktivitet. Det påträffades inte något som indikerade en taköverbyggd grop, men det utesluter inte att gropen fungerat som ett mindre grophus/förråd. När brukningen av gropen/förrådet var över fylldes nedgrävningen igen (K237). Datering: Konstruktion/brukning och destruktion troligtvis under folkvandringstid.

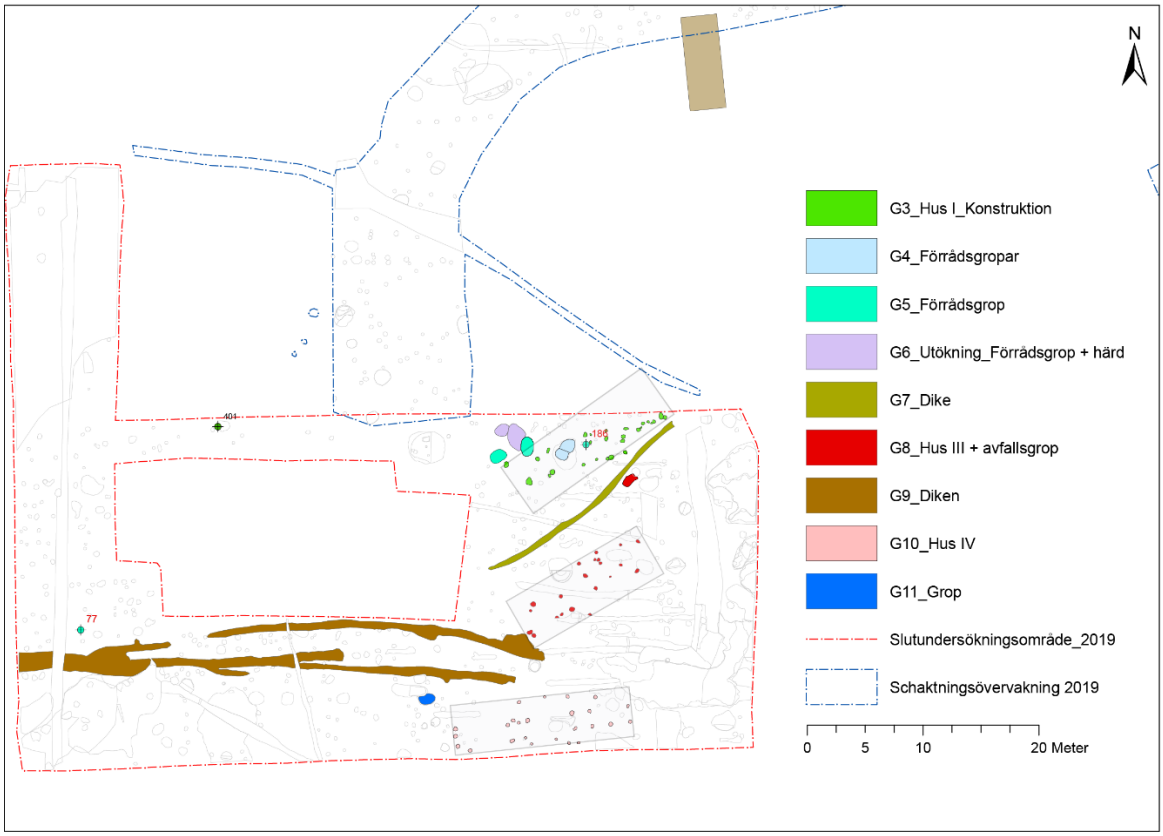

Figur 22. Kontexter konstruerade och brukade under vendeltid. Grupp 3–11.

Period III. Vendeltid

Uppbyggnad av Hushåll A

Grupp 3. Uppförandet av en byggnad, Hus I

Ingående kontexter: n121, n158, n159, n160, n161, n162, n163, n164, n165, n166, n169, n210, n211, n213, n215, n216, n344, 759, 757, 766, 764, 706, 777, 780, 782 (Fig.21)

Inom undersökningsområdet tycks nu en febril verksamhet ha påbörjats där byggnader uppförs och gränsmarkeringar grävs. Ett treskeppigt långhus i VSV-ONO orientering med en bevarad längd av knappt 15 m, som förmodligen dateringsmässigt kan förläggas till vendeltid dokumenteras. Några av de takbärande stolparna har under husets livslängd försetts med stöttor, alternativt har det skett en omstolpning, vilket talar för att byggnaden varit i bruk under en längre tid. I byggnadens västra del framkom två nedgrävningar som tolkades som stukor, se grupp 4, vilket innebär att det kan vara byggnadens bostadsdel med plats för förvaring i väster.

En näbbfibula detekterades fram i Hus I (Luhm 32964:16, Fig. 23 & 87). Fibulan är ornerad med dubbla rader rullstämpeldekor och små V-formade figurer. Näbbfibulan är av Ørsnes typ G2 med datering mitten/slutet av 500-talet (Ørsnes 1966).

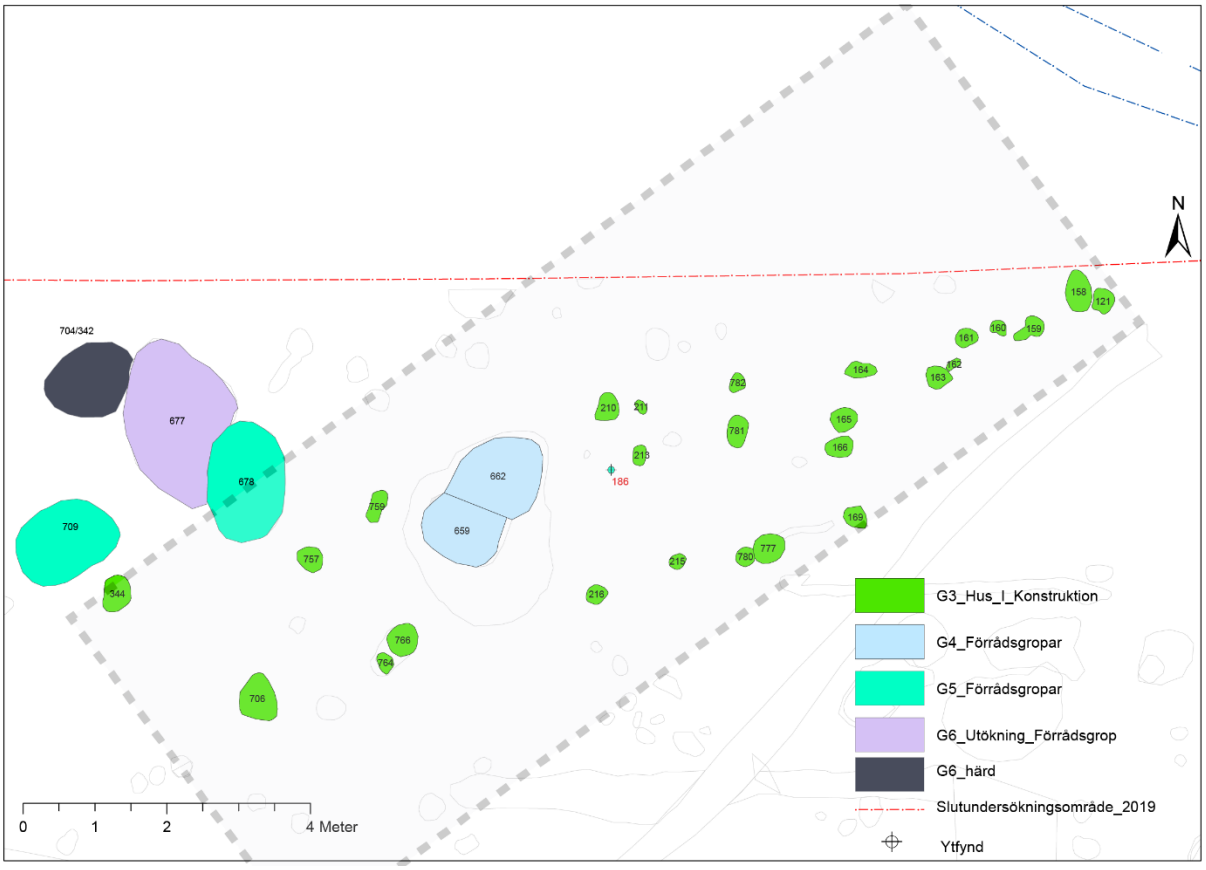

Figur 23. Hus I och förrådsgropar brukade under vendeltid. Grupp 3–6. För mer detaljerad husbeskrivning se Bilaga 4.

Grupp 4. Konstruktion av förrådsgropar

Ingående kontexter: 659, 662

Två sammanhängande nedgrävningar som kan ha fungerat som stuka inne i Hus I, se grupp 3. Den södra stukan (k659) var nedgrävd till cirka 0,30 m djup och omfattade 0,80×1,10 m. Stukan som låg strax norrut (k662) var något mindre djup men något större i omfattning 1,10×1,20 m.

Grupp 5. Konstruktion av förrådsgropar

Ingående kontext: 677, 709

En oval förrådsgrop dokumenterades nordväster om Hus I (k677) och var nedgrävd till cirka 0,30 m djup och omfattade 1,60×2,30 m. Inga takbärande stolpar dokumenterades, men det utesluter inte att det funnits tak och väggar. Förrådsgropen är så pass omfattande att det kan ha varit uppfört som ett grophus för förvaring.

Ytterligare en förrådsgrop dokumenterades med omfattningen 1,30×1,00 m (k709). Även denna var oval och nedgrävd i moränen cirka 0,20 m.

Grupp 6. Utökning av förrådsgrop och en härd

Ingående kontexter: 342, 678, 704

En oval förrådsgrop (k678) dokumenterades nordväster om Hus I och var nedgrävd till cirka 0,20 m djup och omfattade 1,00×1,70 m. Nedgrävningen utgjorde troligtvis en utökning av en befintlig förrådsgrop (k677). Inga takbärande stolpar dokumenterades, men det utesluter inte att det funnits tak och väggar. De båda förrådsgroparna (k677, 678) är så pass omfattande att de kan ha varit uppförda som grophus för förvaring. En härd konstruerades tätt intill med en nedgrävning (k704) som omfattade cirka 1 m och med träkolsfyllning omblandad med jord (k342) och ett fragment från ett skenben av nötkreatur och en tand från får/get. Skenbenet har utsatts för vittring vilket indikerar exponering (Bilaga 7).

Figur 24. Förrådsgropar brukade under vendeltid. Nedgrävningen till den primära ovala förrådsgropen (gula streck, k677) var cirka 0,30 m djup med mjuka kanter och plan botten. En utökning genomfördes efterhand (vita streck, k678) som på bilden är delundersökt. Principen för nedgrävningen var densamma med mjuka kanter och plan botten. Grupp 5–6.

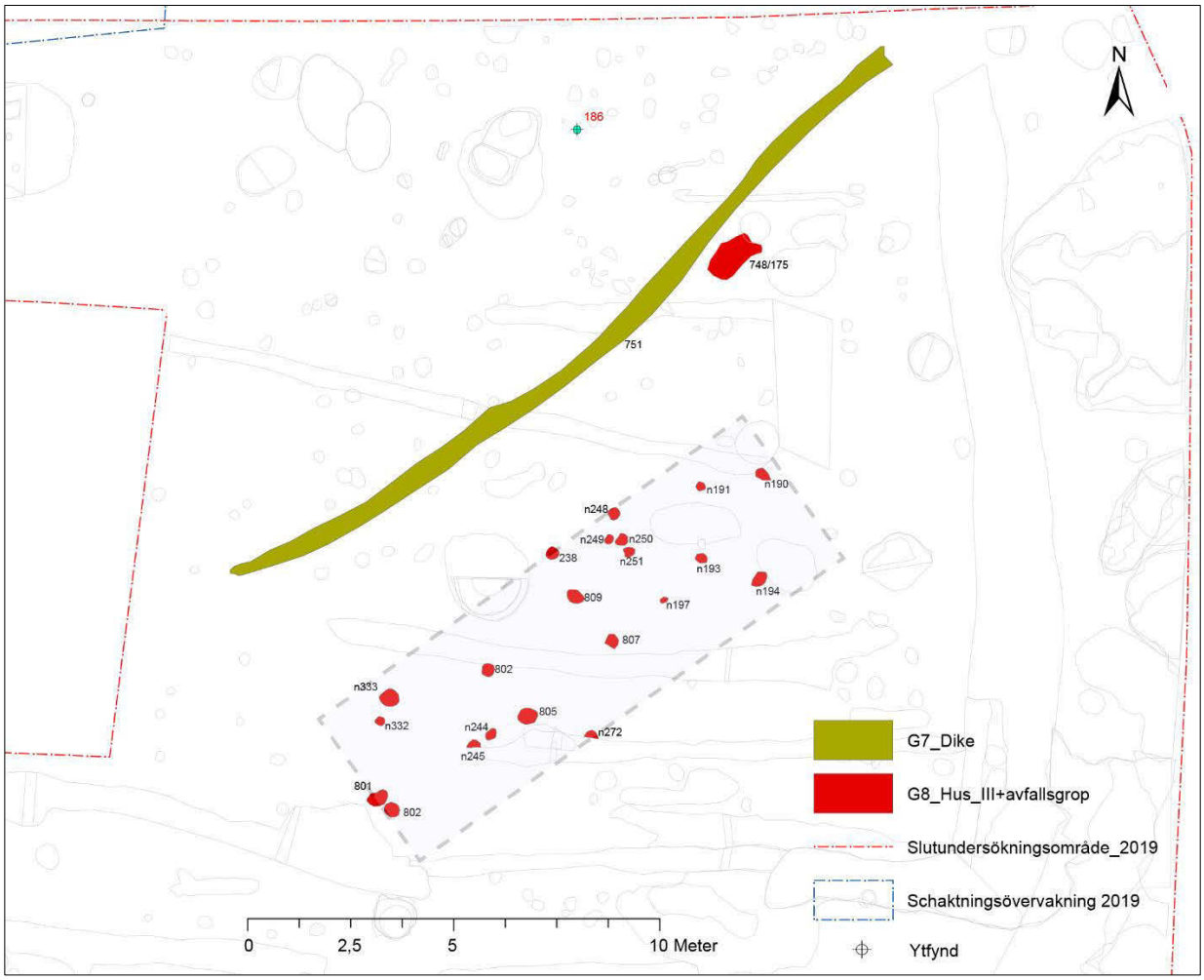

Figur 25. Grupp 7 och 8. Ett dike, en avfallsgrop och ett hus med vendeltida datering.

Uppbyggnad av Hushåll B

Grupp 7. Konstruktion av ett dike/gräns

Ingående kontexter: 751

Ett 20 m långt dike med en bredd av 0,60 m och ett djup av 0,50 m dokumenterades i NV–SO orientering (Fig. 25). I botten kunde störhål anas, vilket tyder på att diket varit en del av en inhägnad eller markerad yta. Diket kan mycket väl ha utgjort en gränsmarkering mellan olika gårdar och den hade liknande orientering som Hus I, Grupp 3 och Hus III, Grupp 8.

Grupp 8. Konstruktion av en byggnad, Hus III och en avfallsgrop

Ingående kontexter: 175, n190, n191, n193, n194, n197, n244, n245, n248, n249, n250, n251, n272, n332, n333, 748, 801, 802, 803, 805, 807, 809, 811 (Fig. 25)

Ett treskeppigt rektangulärt långhus dokumenterades, med konvexa långsidor och avsmalnande gavlar, som förmodligen dateringsmässigt kan förläggas till vendeltid. Långhus med en större central yta tolkas ofta som bostadshus, vilket även detta hus kan tolkas som.

Långhuset var stolpbyggt i NNO–SSV orientering och den del av huslämningen som uppmättes var cirka 12,40 meter. En avfallsgrop lite nordöst om långhuset konstruerades (k748) och fylldes (k175) bland annat med ett kraniefragment från svin (Bilaga 7).

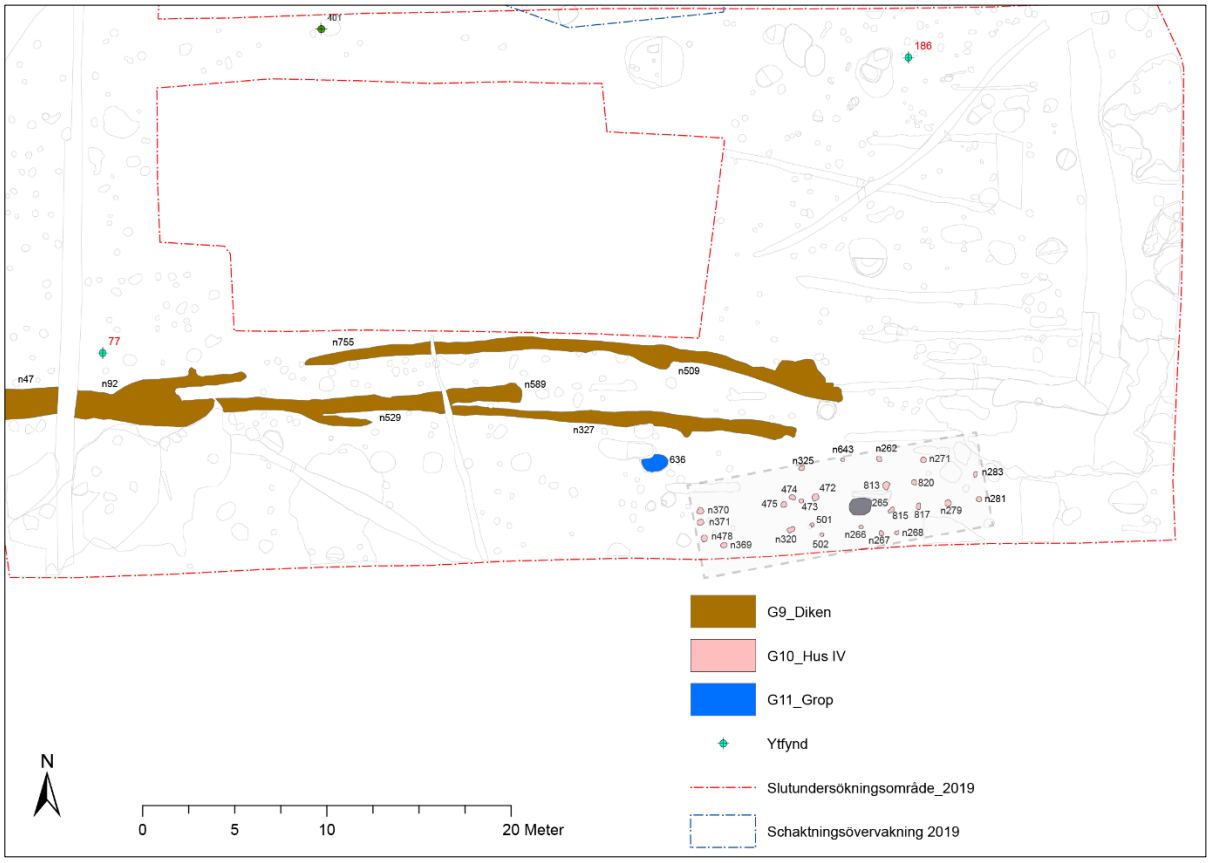

Figur 26. Hus IV med härd, förrådsgrop och diken brukade under vendeltid. Grupp 9–11.

Grupp 9. Konstruktion av diken/gränser

Ingående kontexter: n47, n92, n327, n755, n509, n529, n589

I den södra delen av undersökningsområdet framkom flera igenlagda diken som gick i väst–östlig orientering. Från början har det funnits en nordlig och en sydlig nedgrävning med ett skilje på cirka 3 meter. Det nordliga diken var en gång sammanhängande i omkring 30 m med en bredd av 0,70 m (kn509, n755). Ett modernt vattenledningsschakt har dock skurit kontexten, liksom ett tidigare arkeologiskt utredningsschakt från år 2008 (Fig. 6, 26).

Det södra diket hade en sammanlagd längd av 42 m, men var skuret i väster av schaktkanten. Bredden var oregelbunden med 1,72 m i väster till omkring 0,70 m i öster och med flera korta utlöpare. En sektion upprättades längst i väster och avslöjade att det breda diket i väster egentligen bestod av två olika dikesfyllningar (Bilaga 1 Sektionsnr). En utlöpare gick emot det nordliga diket, men med ett avbrott på 3,2 m som skulle kunna utgjort en passage. Även längre fram i tiden tycks området ha utgjort en gräns mellan marker och det är möjligt att det även under vendeltid utgjort en ägogräns som omgett en fägata (jfr 1694 års karta, Fig. 9).

En likarmad fibula av Ørsnes typ F1 (Luhm 32964:46, Fig. 86) daterad till ca 550–600 e Kr detekterades fram norr om dike n92, på figur 26 markerad som ytfynd 77.

Uppbyggnad av Hushåll C

Grupp 10. Konstruktion av en byggnad, Hus IV med härd

Ingående kontexter: n262, 265, n266, n267, n268, n271, n279, n281, n283, n320, n325, n369, n370, n371, 472, 473, 474, 475, n478, 501, 502, 535, n643, 813, 815, 817, 820 (Fig.26)

Ett treskeppigt långhus med konvex huskropp som förmodligen dateringsmässigt kan förläggas till vendeltid. Långhuset var stolpbyggt i Ö-V orientering och den del av huslämningen som uppmättes var cirka 15 meter. Några ensamliggande stolphål tyder på att det funnits en inre konstruktion som antingen har haft en takbärande funktion eller så kan det ha funnits en rumsavdelning. Två större utrymmen i husets västra del kan uttydas samt en härd eller en kupolugn som omfattade 1,27×0,95 m (k265, 535, Fig. 27). Härdens/kupolugnens fyllning (k265) var svartgrå till färgen och innehöll träkol, grus, skörbränd sten, lera samt lerklining som möjligen kan knytas till en ugnskonstruktion (Luhm 32964:100, 109, 110, Bilaga 3). Mest träkol fanns i mitten samt horisontellt ställda djurben som delvis var brända. Djurbenen visade sig vara 27 fragment, varav ett överarmsben från en vuxen häst (Bilaga 7). Fyllningen var nästan 0,20 m tjock vilket tyder på ett kontinuerligt användande av härden/ugnen. Nedgrävningen (k535) var skålformad och tydlig.

Ett makrofossilprov i härdens/kupolugnens fyllning visar att det hanterats korn, ospecificerat sädesslag och det förekom även svinmålla, hassel och pilört (prov 524, Bilaga 6).

Figur 27. Härd (k265), alternativt en kupolugn i Hus IV. Fotografi från söder.

Grupp 11. Konstruktion av en grop

Ingående kontexter: 636

En relativt stor grop som omfattade 0,90×1,50 m med plan botten och ganska raka kanter och form. Troligen har nedgrävningen fungerat som en förvaringsgrop och rimligen tillhörde den Grupp 10/Hus IV.

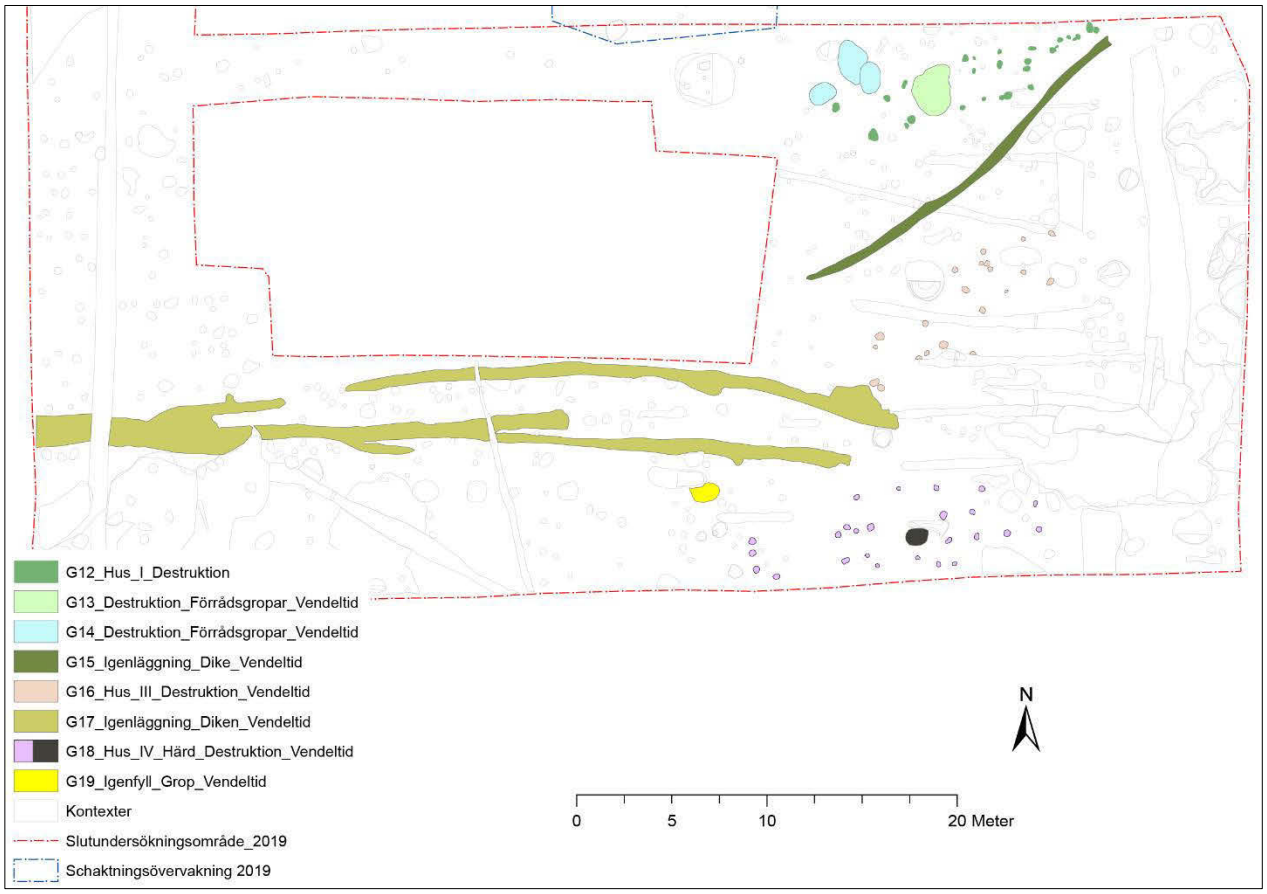

Figur 28. Kontexter igenlagda och övergivna under vendeltid. Grupp 12–19.

Period IV. Omstruktureringar under vendeltid

Hushåll A–C destrueras

Flera platser för byggnader omstruktureras under denna period, stolpar till byggnaderna dras upp, hålen fylls igen liksom gropar och diken. Kanske betyder det att enheter slagits ihop (Fig. 28).

Grupp 12. Destruktion av en byggnad, Hus I

Ingående kontexter: 121, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 169, 170, 203, 204, 210, 211, 213, 215, 216, 295, 297, 299, 301, 344, 707, 779

Fyllningarna i stolphålen representerar en tid när hushållet flyttade eller upplöstes. Stolparna drogs upp och stolphålen fylldes igen.

Grupp 13. Destruktion av förrådsgropar

Ingående kontexter: 296, 654, 655, 663

Förmodligen övergavs förrådsgroparna samtidigt som destruktionen av Hus I (Grupp 12). I groparna dokumenterades fyllning av brunbeige sand och lera (K655). Fyra vitbrända djurbensfragment påträffades längst upp i fyllningen under en stenpackning och ett större stenblock (K663, 654). Ett fragment kunde identifieras vara del av en underkäke till ett svin (Bilaga 7). Troligen hänger händelserna ihop och stenblocket kan vara en markering för de brända benen som påträffades. Det kan också röra sig om en slags ägomarkering av platsen, även om Hus I destruerades så kan det ha funnits en anledning att markera inför en eventuell återkomst till ytan. Vid ett senare skede har ytterligare jord (K296) östs över stenpackningen, kanske för att jämna till ytan.

I den yngsta fyllningen (k296) påträffades östersjökeramik samt sydskandinavisk flinta (Luhm 32964:103, 102, Bilaga 3). I den äldsta fyllningen som i första hand destruerade förrådsgroparna insamlades fyra vitbrända fragment av djurben, varav ett identifierades vara del av en underkäke från svin, och flintavslag (Luhm 32964:112, 113, Bilaga 3).

Figur 29. Förrådsgropar igenlagda med stenpackning och stenblock ovanpå. Övergivna under vendeltid. Möjligen markerades platsen av de som destruerade Hus I inför en planerad återkomst? Fotografi taget från söder.

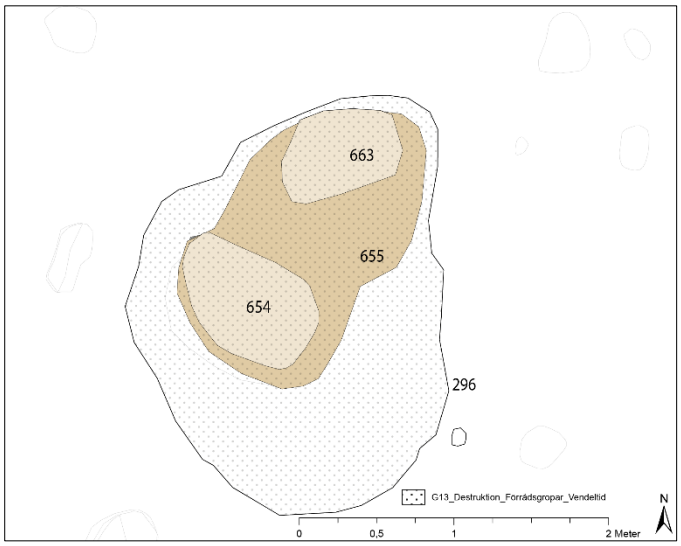

Figur 30. Grupp 13. En av förrådsgroparna destruerades med sten av olika storlek och jordmassor. Den stora stenen i norr balanserade på flera mindre stenar och ett intryck var att stenpackningen nyttjats som gränsmarkering.

Grupp 14. Destruktion av förrådsgropar

Ingående kontexter: 294, 343, 676

Förmodligen igenfylldes nedgrävningar samtidigt i samband men att platsen övergavs eller att förrådsgroparna spelat ut sin funktion (Fig. 31).

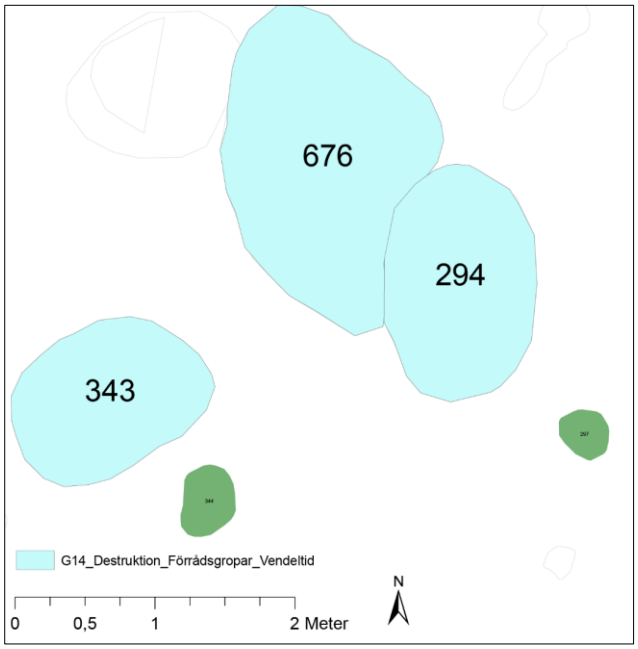

Figur 31. Grupp 14. Förrådsgropar läggs igen under vendeltid med fyllningarna k676 och k294 och k343.

I fyllningen k294, som var brunorange till färgen, framkom 183 gram bränd lera som troligen har deponerats i nedgrävningen från en näraliggande kupolugn. Nedgrävningen kan också ha fått en ny funktion som odlingsbädd då den brända leran var omblandad med humus. Många fröer framkom vid makrofossilanalysen, bland annat en större mängd skalkorn (78 fröer), råg, mängder av naket hexaploid vete (98 fröer), emmer/speltvete, havre, obestämt sädeslag (130 fröer), oljedådra, samt ogräs i form av klätt, svinmålla (118 fröer), humlelusern, åkerpilört (47 fröer), vildapel/trädgårdsapel, måror och gräs (prov 665, Bilaga 6). Mängden svinmålla kan även indikera att det använts som vinterfoder eller som sallad då det är ätbart och ganska smakrikt. Ett ^{14}C prov på bröd-/kubbvete (Triticum aestivum s.l.) i fyllning k294 gav till 95,4% säkerhet dateringen AD 600–AD 666 (prov Ua-65367, Bilaga 8). I fyllningen till k294 insamlades fem fragment djurben varav ett kom från nötkreatur (Bilaga 7).

I fyllningen k343, som var brunorange till färgen, framkom mycket bränd lera som troligen deponerats i nedgrävningen från en näraliggande kupolugn. Nedgrävningen kan också ha fått en ny funktion som odlingsbädd då den brända, finfördelade leran var omblandad med humus. Från k343 insamlades två fragment djurben, bland annat en tand från får/get (Bilaga 7).

I fyllningen K676 insamlades 41 gram djurben och det ena fragmentet kunde identifieras till nötkreatur (Bilaga 7).

Figur 32. Svinmålla (Chenopodium album). Ogräs, föda eller foder? © Aja Guldåker.

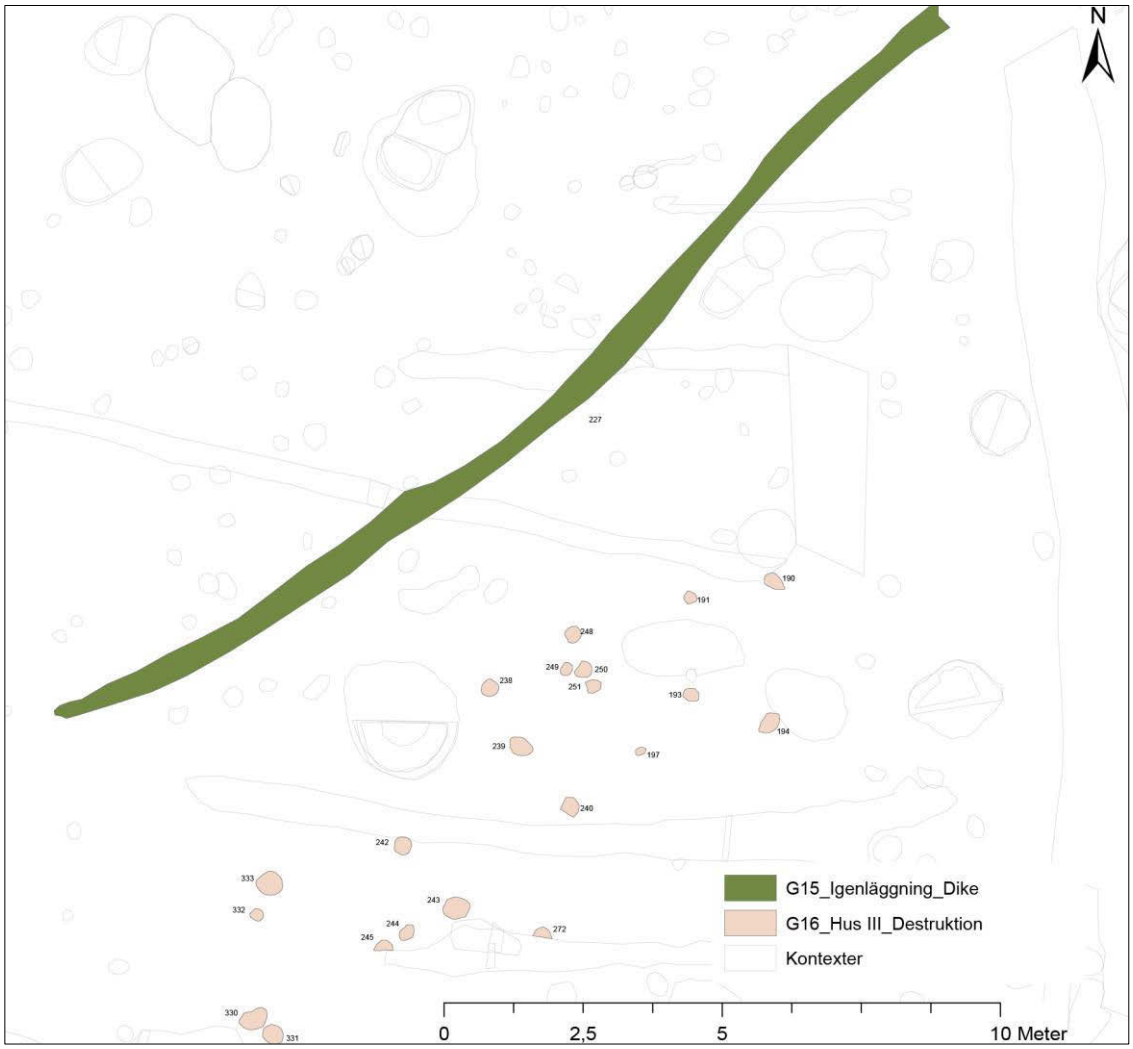

Figur 33. Grupp 15 och 16. Igenläggning av ett dike (G15) och destruktion av ett hus (G16). Vendeltid.

Grupp 15. Igenläggning av ett dike

Ingående kontexter: 227

Det mest troliga är att diket (k751) lades igen med gråbrun sand med lerinslag (k227) hämtat från omgivningen när även Hus I och III nedlades eller flyttades (Grupp 12 och 16, Fig. 33). Dikets funktion som gränsmarkering mellan gårdarna hade spelat ut sin roll.

Grupp 16. Destruktion av en byggnad, Hus III

Ingående kontexter: 190, 191, 193, 194, 197, 238, 239, 240, 242, 243, 245, 244, 248, 249, 250, 251, 272, 331, 330, 332, 333

Fyllningarna i stolphålen representerar en tid när hushållet flyttade eller upplöstes (Fig. 33).

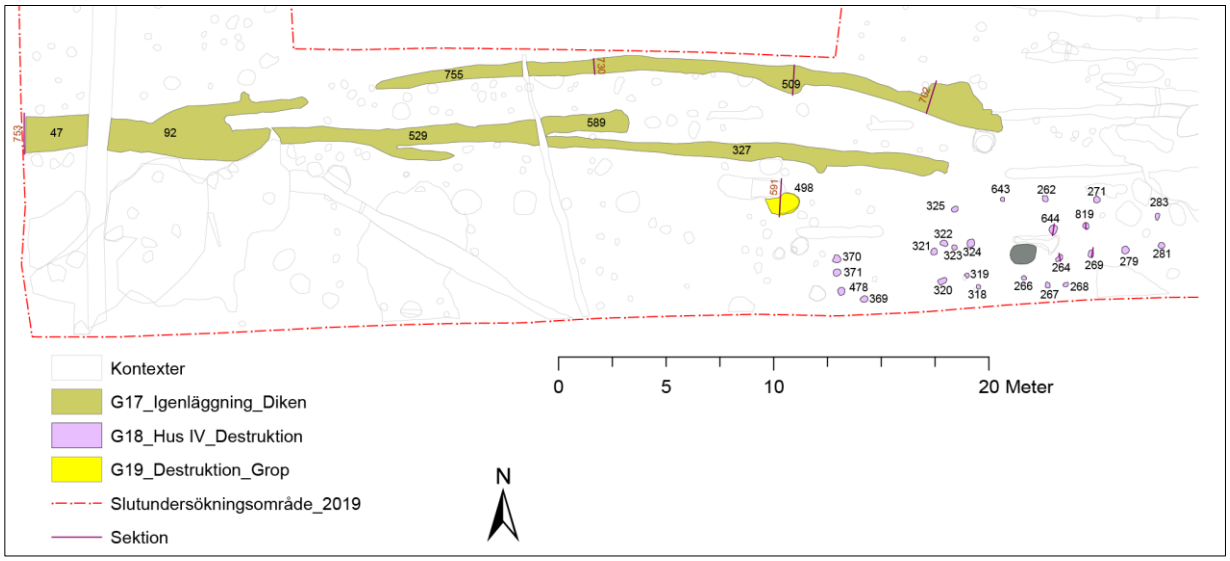

Figur 34. Grupp 17—19. Igenlagda diken, destruerat hus och igenfylld grop. Vendeltid.

Grupp 17. Igenläggning av diken

Ingående kontexter: 47, 92, 327, 509, 529, 589, 755

Flera av dikena var relativt breda i ytan med en oregelbunden form, som vid delundersökning visade sig utgöra omgrävda enheter (Fig. 34). Endast nedre delarna av dikena kunde dokumenteras så det ursprungliga djupet och den initiala bredden var ej bevarad. Bredden varierade från 0,60 m –1,70 m och de bredaste utgjordes vid delundersökning av tre generationer av diken som omgrävts (jfr figur 35 och 36 på nästa sida). Möjligen kan de första fyllningarna utgöra brukning och inte slutgiltig destruktion. Det södra diket som utgjordes av k47, 92, 529, 589 och 327 inmättes och undersöktes i den västra delen och utmynnande i en sektion (753, figur 35). Det norra diket (k509) undersöktes på tre delområden vilket genererade tre sektioner (702, 728, 730, figur 36).

Att det funnits en bebyggelse i närområdet blev tydligt då äldre tiders aktiviteter avspeglade sig i dikesfyllningarna. Träkol och aska, lerklining samt djurben förekom framför allt i k509. Benmaterialet från k509 bestod av sex fragment och ett av dessa kunde identifieras som ett armbågsben från svin (Bilaga 7). Keramik påträffades i flera dikesfyllningar, bland annat i k47 (Luhm 32964:126 Bilaga 3). Det var ett grovmagrat gods som var svårdaterat, kan både vara vikingatida och vendeltida. Yngre järnålder blir därmed dateringen. Även i dike k509, sektion 728 påträffades keramik (Luhm 32964:87, Bilaga 3). Detta kärl kunde dateras till vendeltid 550–800 e. Kr. och godset var välbränt i reducerad miljö.

Två makrofossilprov i fyllningen k47 visar att i den yngsta fyllningen (PM 768) förekom skalkorn, råg, obestämt sädesslag, svinmålla samt träkol. I den äldsta fyllningen (PM769) var situationen snarlik men utan svinmålla. I dike k509 som låg lite längre åt nordöst var makrofossilprovet mer innehållsrikt (PM729). I den näst äldsta fyllningen framkom skalkorn, korn, emmer-/speltvete, obestämt sädesslag, svinmålla (27 st fröer), blå-/rödmålla, humlelusern, åkerbinda, gräs (småborre), starrar, pilört/åkerpilört samt träkol.

Det tyder på att det funnits en vilja att upprätthålla dikenas utformning och sträckning och att det vid igenfyllning utgjorde en ganska stor förändring att fylla igen ytorna. Innan igenfyllning behövde både fä och människor förhålla sig till den långsmala ytan, men efter destruktion gavs helt andra möjligheter att röra sig i området. Det mest troliga är att dikena lades igen när även Hus III och IV nedlades eller flyttades (Grupp 16 och 18). Dikenas funktion som gränsmarkering mellan gårdarna och fägata hade spelat ut sin roll men det kan ha funnits en annan gränsmarkering som inte längre syns i det arkeologiska materialet, exempelvis stenpackningar som är svåra att datera (jfr Grupp 42).

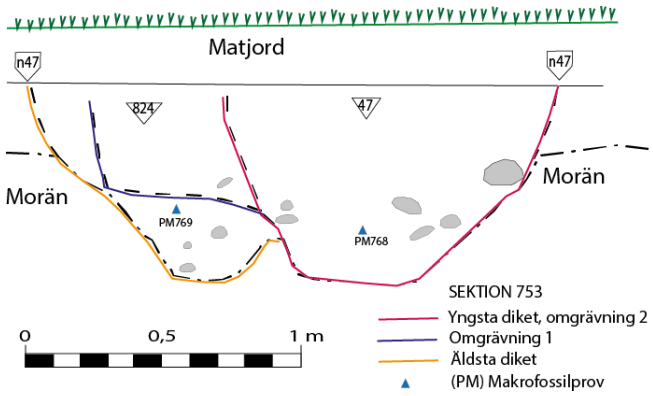

Figur 35. Ett brett dike (k47) som i sektion visade sig vara flera omgrävningar. Sektion 702 och 728.

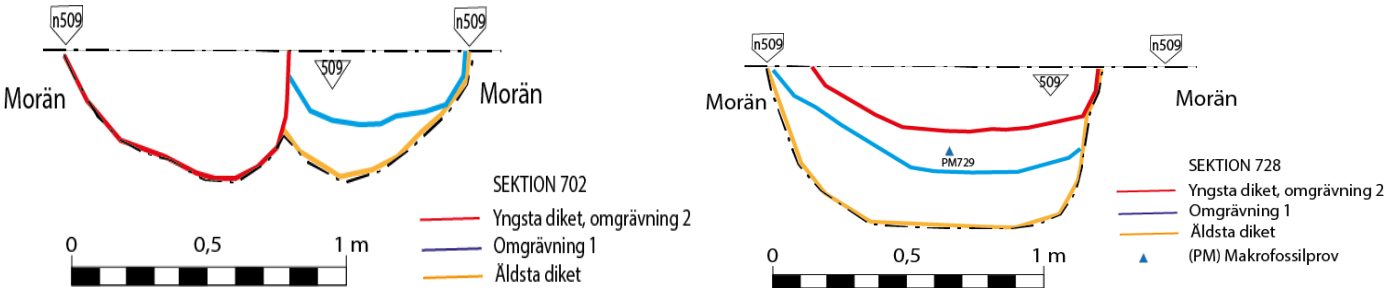

Figur 36. Ett brett dike (k509) som i sektion visade sig vara flera omgrävningar. Sektion 702 och 728.

Grupp 18. Destruktion av en byggnad, Hus IV

Ingående kontexter: 262, 264, 266, 267, 268, 269, 271, 279, 281, 283, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 369, 370, 371, 478, 643, 644, 819

Fyllningarna i stolphålen representerar en tid när hushållet flyttade eller upplöstes (Fig. 34). Stolparna som bar upp vägg och takkonstruktion drogs upp och hålen fylldes igen med jord/fyllning. Härden övergavs.

Grupp 19. Igenfyllnad av en grop

Ingående kontexter:498

Förmodligen igenfylldes nedgrävningen i samband med att platsen övergavs eller att förrådsgropen spelat ut sin funktion. Troligen skedde detta i skiftet mot vikingatid och möjligen skall denna grupp snarare placeras i en senare grupp (Fig. 34, 37). En intillliggande nedgrävning (k635) har skurit k498 och igenfyllts (k499) och händelsen kan vara samtidig, men daterande material saknas. I fyllningen dokumenterades sten och djurben som låg sporadiskt, men horisontellt, vilket tyder på att igenfyllningen skedde vid *ett* tillfälle. Djurbenen utgjorde slaktavfall med 21 fragment och nötkreatur tycks ha varit vanligast följt av svin, får/get och häst. Vissa ben hade även hundgnag vilket tyder på exponering (Bilaga 7).

Fynd som kan kopplas till igenfyllnadsmassorna är bland annat en lancettformad stridsspets i järn som dateringsmässigt ligger i skiftet vendeltid/vikingatid (Luhm 32964:1, Bilaga 3). En liten keramikskärva påträffades också med liknande datering (jfr Kap.6 Fyndmaterialet, Luhm 32964:85, Bilaga 3).

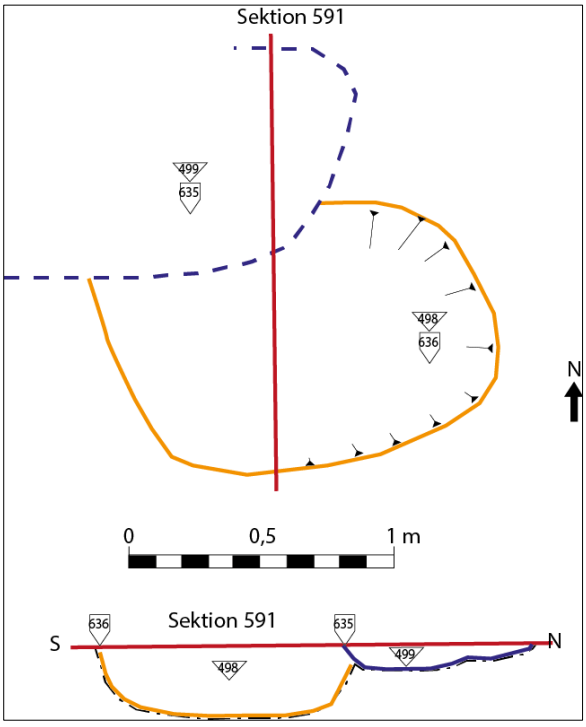

Figur 37.

Planritning över en igenfylld nedgrävning (k636, 498) skuren av yngre nedgrävning. I fyllningen påträffades en stridsspets. Längst ner i bild visas en sektion genom kontexterna.

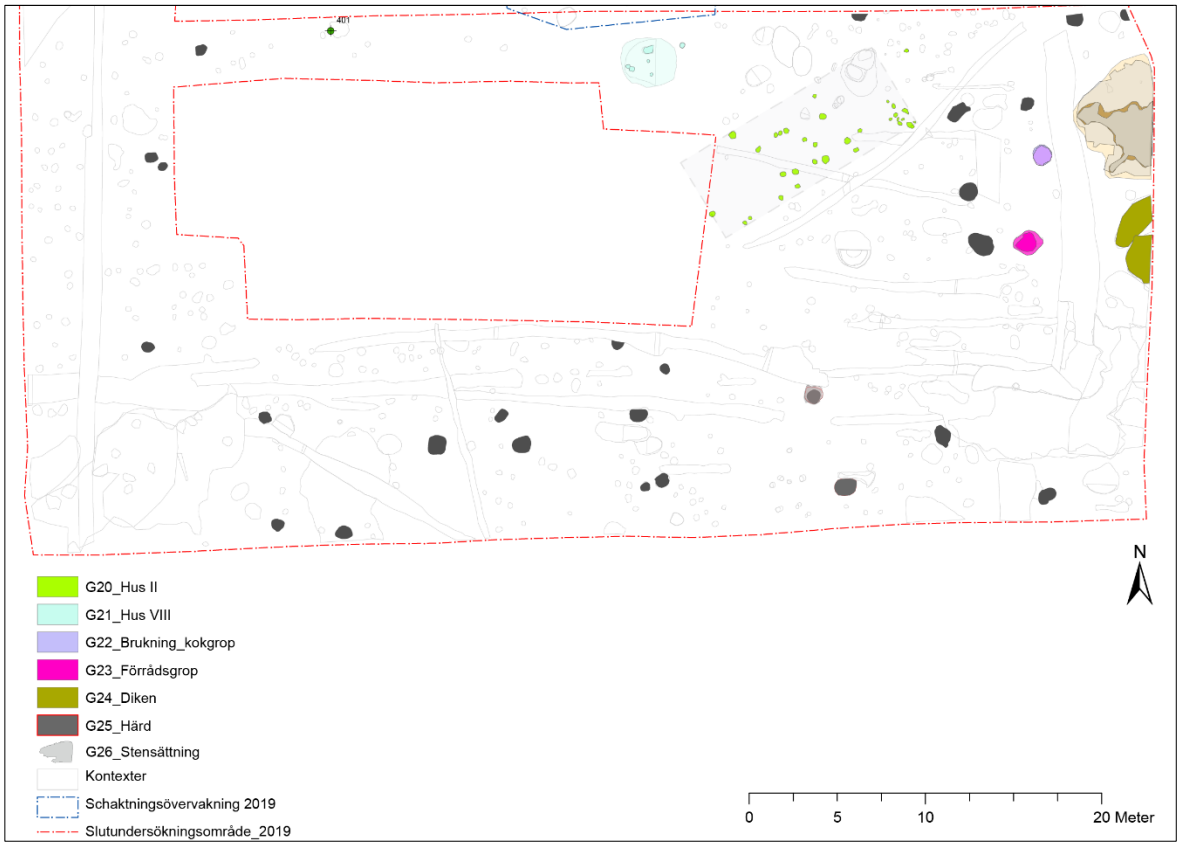

Figur 38. Kontexter konstruerade och brukade under vikingatid. Grupp 20–26.

Period V. En vikingatida gårdsbebyggelse tar form

Hushåll D

Grupp 20. Konstruktion av en byggnad, Hus II

Ingående kontexter: n214, n217, n219, n220, n221, n222, n223, n224, n225, n226, n298, n303, n304, n306, n307, n309, n310, n311, n312, n313, n335, n348, n349, n350, n708, 784, 798, 791, 792, 793, 795, 797, 798

Ett treskeppigt långhus med orientering i nordost–sydväst och som förmodligen dateringsmässigt kan förläggas till vikingatid ca 800–1000 e Kr (Fig. 38). Ett flertal stolphål inne i huset kan utgöra inre konstruktioner. Långhuset var stolpbyggt och den del av huslämningen som uppmättes var cirka 15×4,50 m med en golvyta på 67 m^2. Byggnaden har varit i bruk längre än en generation och lagningar och förbättringar behövde göras. Långhuset kan ha fungerat som ett bostadshus på ett gårdsläge, även om det inte påträffades någon eldstad. Det är inte samtida med det närliggande Hus I men skulle kunna vara samtida med det nordost-sydvästliga diket k751. Till gården skulle även grophuset, Hus VIII, kunna kopplas.

Grupp 21. Konstruktion av ett grophus, Hus VIII

Ingående kontexter: 377, 684, 685, n687, n688, n690, 695, 699

Ett runt grophus (k684) med en diameter på cirka 2,80 m utan tydlig ingång eller bevarad eldstad dokumenterades i slutundersökningsschaktets norra del (Fig. 38). Takkonstruktionen utgjordes av fyra stolphål inne i huset och ett stolphål utanför, det är möjligt att taket varit ett sadeltak (k699, n687, n688, n690). Bottenytan var närmare 6 kvm. En ränna var grävd och igenfylld på botten av grophuset, möjligen med en dränerande funktion (K695, 685) Dateringsmässigt kan grophuset ha uppförts under vikingatid och ha hört till en gård tillsammans med Hus II, grupp 20.

Figur 39. Ett vikingatida grophus i grupp 21 under utgrävning. Skuggningen från sektionen visar illustrativt formen med sluttande väggar och plant golv. Fotografiet taget från väster.

Grupp 22. Konstruktion och brukning av en kokgrop/värmekälla

Ingående kontexter: 127, 741, 745

En nedgrävning (k745) med syfte att användas som kokgrop/värmekälla (Fig. 38). Formen på nedgrävningen var något oval, cirka 1×1 m med ett djup av 0,40 m. På nedgrävningens botten lades natursten (k741, Fig. 40). Stenarna har hettats upp för att tillreda exempelvis mat eller för att skapa långvarig värme. Ovanpå stenpackningen fanns ett brukningslager (k127) med sten, träkol och jord där ett makrofossilprov togs (PM747, Bilaga 6). Analysresultatet var sparsamt och visar att det fanns ringa förekomst av korn och träkol. I brukningslagret k127 påträffades skärvor till matlagningskärl med brända matrester på insidan (Luhm 32964:94, Bilaga 3).

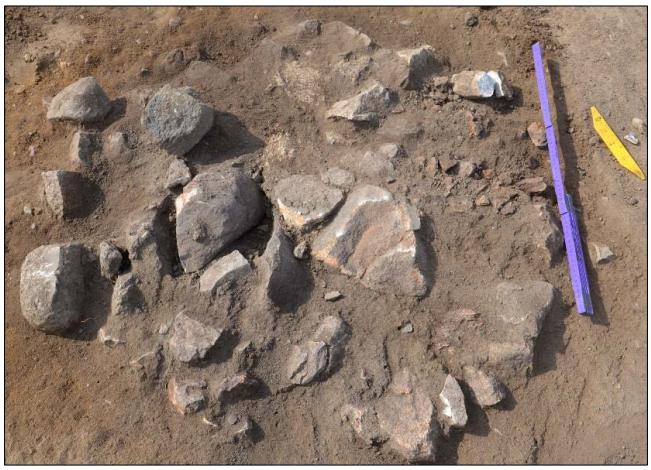

Figur 40. En stenpackning (k741) med skörbränd sten i en kokgrop, grupp 22.

Grupp 23. Konstruktion och brukning av en förrådsgrop

Ingående kontexter:739, 744

En oval nedgrävning (k744) 1,60×1,50 m som delundersökts (Fig. 38, 41). Ett brukningslager (k739) som kan tolkas som ett golv. Ett par möjliga käpphål dokumenterades i kanten på nedgrävningen, vilket kan ha utgjort en del av en vägg.

Mellan destruktionslagret (k133) och golvlagret (k739) dokumenterades ett tunt lager med moränliknande sand. Kanske stod grophuset/förrådsgropen obrukad en tid varpå sand kom in. Observerades endast i sektion.

Golvlagret hade en utbredning av cirka 1,30×1,30 m (delundersökt 50 %). Leran var gråbrun och innehöll både träkol, grus, sot och var relativt finkornig. Golvlagret var dessutom kompakt upp emot nedgrävning (k744). Ett stenavtryck fanns som kan betyda att en takbärande stolpe förekommit med stenen som skoning. Ett makrofossilprov från golvlagret (PM740, Bilaga 6) påvisade förekomst av skalkorn, korn, råg, naket hexaploid vete, obestämt sädesslag, svinmålla, åkerspärgel och svalört. Förrådsgropen har troligen använts för förvaring av säd, vilket avspeglats i golvlagret.

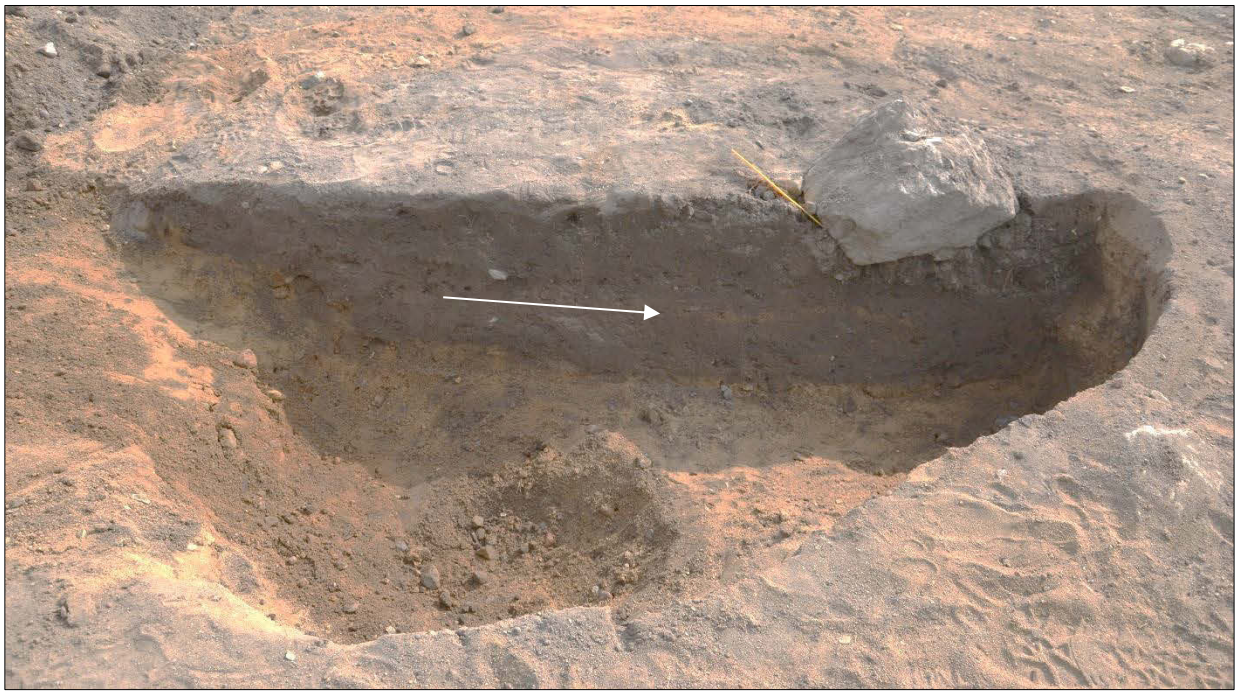

Figur 41. En förrådsgrop (Grupp 23) som kan ha stått obrukad en period. Notera sandranden i sektionen ovan. Fotografiet taget från norr.

Grupp 24. Konstruktion och brukning av diken

Ingående kontexter: 650, 674

På undersökningsområdets östra sida framkom ett par långsmala nedgrävningar eller diken (Fig. 38). Med anledning av placeringen i schaktkanten gick det inte att med säkerhet fastställa funktion och ej heller total utbredning. Tydlig nedgrävning i alven, flackare på sidorna och djupare i mitten. Nedgrävningen fortsatte österut utanför schaktet. Initialt tolkades nedgrävningen som en grav med en stenpackning i, men varken ben eller andra fynd påträffades, en möjlighet är dock att det kan ha förekommit plundring. Troligtvis har området under lång tid varit ett gränsområde som hävdats. Nedgrävningarna tolkas som gränsmarkeringar.

Grupp 25. Konstruktion och brukning av en härd

Ingående kontexter: 326, 592, 593, 642

En skålformad och rundad nedgrävning (k642) med en omfattning av 1,00×1,00 m och ett djup på 0,30 m (Fig. 38). Relativt noggrant uppbyggd med skörbränd sten (k592), vilket kan betyda att den använts för matlagning. En 0,20 m tjock fyllning visar på användande över lite längre tid (k326). Fyra fragment benmaterial insamlades från k326 och tre delar kunde identifieras vara från nötkreatur. Benen var vittrade men ej brända vilket tyder på exponering (Bilaga 7). Ett makrofossilprov (PM572, Bilaga 6) togs i k326 och analysen påvisade förekomst av skalkorn, korn, naket

hexaploid vete, havre, obestämt sädesslag, svinmålla och åkerpilört, vilket indikerar att härden använts för torkning av växtmaterial och säd.

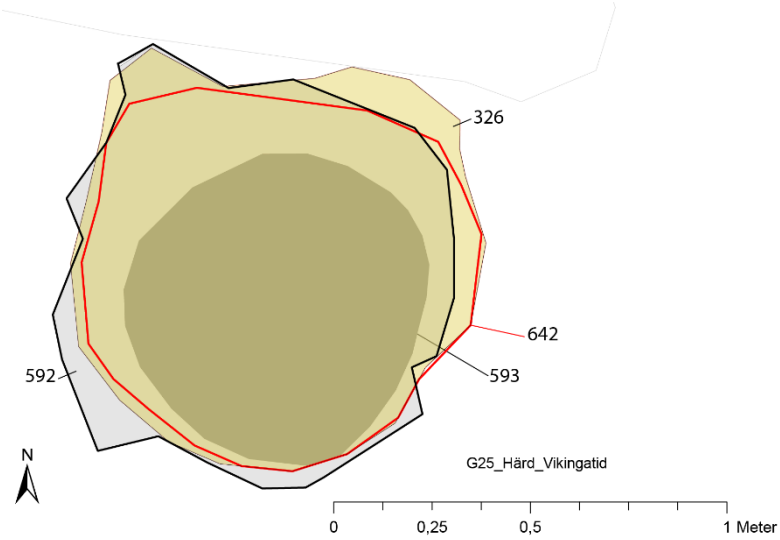

Figur 42. Grupp 25. En stenlagd härd med nedgrävning (k642), ett lager med träkol (k593), ett vällagt lager med sten (k592) och ett brukslager längst upp(k326).

Figur 43. En härd med skörbränd sten som tyder på att matlagning har företagits. Grupp 25. Fotografiet taget från söder.

Grupp 26. Konstruktion av en stensättning

Ingående kontexter: 103, 386, 421, 440

En ansamling med sten som fått en medveten utformning likt en flatmarksgrav (Fig. 38, 44–47). En försvårande omständighet är att stensättningen med tiden förmodligen använts som odlingsröse, där sten mer oplanerat kastades upp på högen.

Bottenfyllning (k440) under stenpackning (k421) som möjligen utgjort en grav som plundrats, men inga ben eller gravfynd påträffades. Resterande lager (lerpackning k386 och stenpackning k103) låg där nivån var som högst på stensättningen under matjorden, endast 0,40 m under marknivån och märkbart stört av senare tiders aktiviteter. I

fyllningen till stenpackning K386 framkom tre fragment av djurben och två ben kunde identifieras vara från nötkreatur (Bilaga 7). En sista avbaning gjordes med maskin för att konstatera att alla kulturlager var dokumenterade.

Stensättningen var troligen rund initialt, men endast en halvcirkel fanns inom undersökningsområdets schakt. Gruppens omfattning var cirka 5×3 m och kan förmodligen dubbleras i sin omfattning. En stenytterkant med ett tomt utrymme kan skönjas. Terrängen är något sluttande åt norr, väst och söder och placeringen är på toppen av en förhöjning.

Figur 44–45. Grupp 26. Stensättningens placering på höjden av en sänt. Östra delen av stensättningen är placerad utanför undersökningsområdet. Fotografiet är taget ifrån norr respektive öster.

Figur 46. Grupp 26. Mittenpartiets stenar var placerade precis under grässvålen och märkbart påverkade av senare tiders jordbruksverksamhet. Fotografiet är taget ifrån norr.

Figur 47. Grupp 26 västerifrån. Observera hur stensättningen är placerad med högsta punkten centralt i anläggningen, strax under grässvålen. Trädet ingår i en trädrad ovanpå en vall, en gräns som återfinns på 1694 års Ägobeskrivning (Lantmäterimyndighetens arkiv 12-BAR-4).

På och emellan den översta kontexten (k103), en stenpackning, framkom i matjorden fynd från olika tidsperioder som visar att stensättningen förmodligen varit synlig och känd under väldigt lång tid. Bland annat yngre rödgodskeramik med skärvor från trebensgrytor, fat och kärl daterat till omkring 14–1800-talet, ett möjligt nålbryne i sandsten och flintavslag (Luhm 32964:127,128, 129, 137, 137, 130, Bilaga 3).

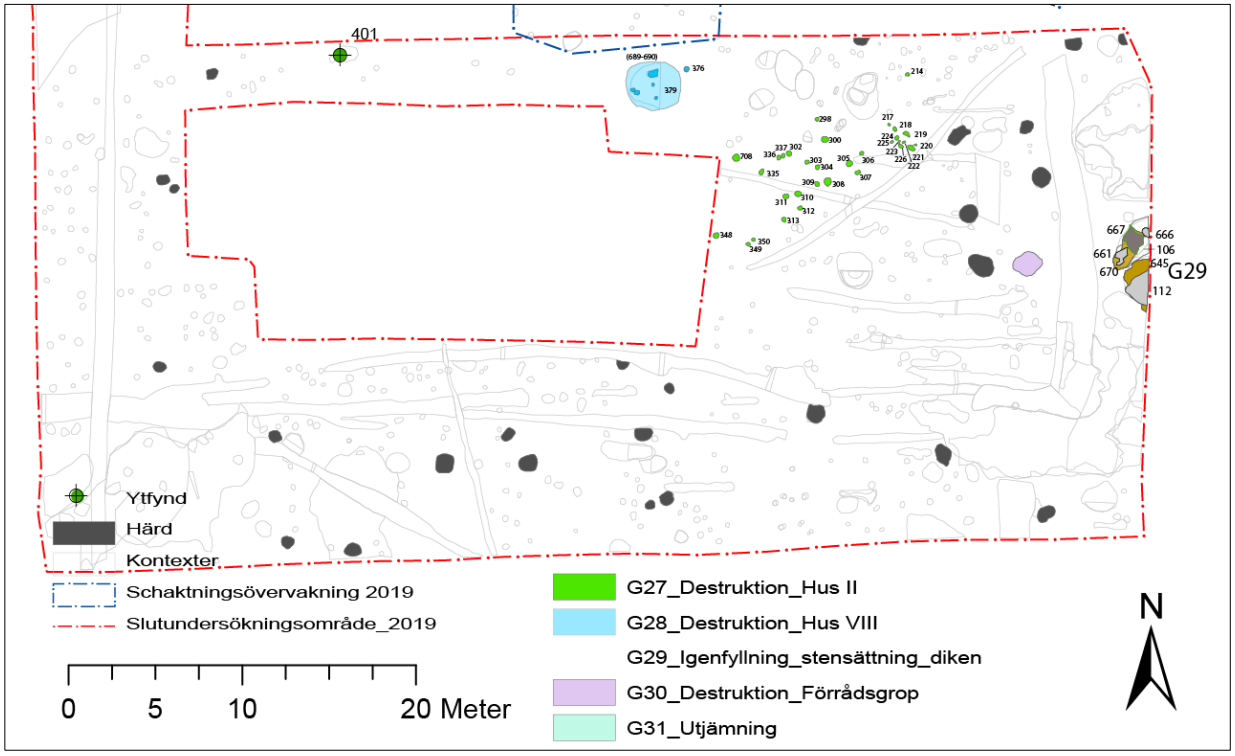

Figur 48. Kontexter igenlagda och övergivna under Vikingatid. Grupp 27–31.

Period VI. Omstruktureringar under vikingatid

Hushåll D destrueras

En gårdsbebyggelse med grophus, långhus och förråd destrueras och ytorna jämnas ut. En stenansamling förlorar sin markerande funktion (Fig. 48).

Grupp 27. Destruktion av en byggnad, Hus II

Ingående kontexter: 214, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 298, 300, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 335, 336, 337, 348, 349, 350, 708

Fyllningarna i stolphålen representerar en tid när hushållet flyttade eller upplöstes.

Grupp 28. Destruktion av en byggnad, Hus VIII

Ingående kontexter: 376, 379, 686, 687, 688, 690

Fyllningarna i stolphålen (k376, 686, 687, 688, 690) och i grophusets nedgrävning (k684) representerar en tid när hushållet flyttade eller upplöstes. När grophuset inte längre var i bruk fylldes det igen (k379) med bland annat matavfall där det fanns häst-, nöt-, får/get- och grisben, totalt 3,2 kg. Högst andel slaktavfall utgörs av nötkreatur följt av svin och en mindre mängd får/get och häst. Slaktspåren antyder att slakt bör ha skett på området och även hästbenen bär slaktspår. Hundgnag tyder på en viss exponering (Bilaga 7). I grophusets fyllning/destruktionsmaterial påträffades tre sländtrissor och en vävtyngd som talar för att något utrymme använts som vävstuga (Fig. 49). Kanske var det grophuset som före destruktion nyttjades för detta (Luhm 32964:117, 118,119,115, Bilaga 3). Dessutom framkom inhemsk vikingatida keramik (Luhm 32964:113, 114, 151, Bilaga 3), ett järnföremål och ett flintavslag (Luhm 32964:116, 120, Bilaga 3). Ett makrofossilprov togs i fyllning k378 (PM668, Bilaga 6) och analysen påvisade förekomst av skalkorn, korn, naket hexaploid vete, havre, obestämt sädesslag, svinmålla, måror, gräs och kavelhirs. Det är fullt möjligt att grophuset fick en sekundär funktion som odlingsbädd där odlingsjorden utgjordes av utstädat material från en annan näraliggande byggnad, varpå djurben, keramik och säden kom att utgöra både ”sopor” och näringsberikande massor.

Figur 49. En av sländtrissorna påträffade i grophusets fyllning (K379).

Grupp 29. Igenfyllning av diken med stenpackningar/gränsmarkeringar

Ingående kontexter: 112, 645, 661, 666, 667, 670, 674

När dikena eller rännorna i Grupp 24 ej längre var i bruk fylldes de igen i omgångar (Fig. 47). Det ena diket (k674) fylldes med jord (k670), därefter med stenpackningar (k661, 666) och ett lager med högt inslag av träkol och sot (k667). Nedgrävningen k650 fylldes först med jord (k645) och sedan en stenpackning (k112).

I fyllning K645 framkom 0,7 kg djurben från nötkreatur där både mat- och slaktavfall finns representerat. Möjligen stammar en del av djurbenen från ett dragdjur som utsatts för kraftig belastning (Bilaga 7). I fyllning k670 framkom tre fragment djurben varav ett kunde identifieras vara från ett svinkranium (Bilaga 7).

I samband med undersökningen fanns tankar kring en gravsättning, men detta har inte gått att belägga närmare då endast en del varit synlig inom undersökningsområdet, resterande del fanns utanför schaktet. Ett alternativ är att det rör sig om en hävdad gräns där diken har avlösts av stenpackningar som markering.

Grupp 30. Destruktion och igenfyllning av en förrådsgrop

Ingående kontexter: 133

När förrådsgropen i Grupp 23 ej längre skulle brukas fylldes den igen (k133, Fig. 48). Inga fynd påträffades men ett ^{14}Cprov visade med 95,4 % säkerhet på en datering 776–906 AD (Ua-65369, Bilaga 8). Ett makrofossilprov (PM738, Bilaga 6) påvisade en förekomst av korn, naket hexaploid vete, obestämt sädesslag, svinmålla, starrar och vickrar.

Det är fullt möjligt att förrådsgropen fick en sekundär funktion som odlingsbädd där odlingsjorden utgjordes av utstädat material från en annan näraliggande byggnad, säden och ogräset kom att utgöra både ”sopor” och näringsberikande massor.

Grupp 31. Utjämning ovan en stenpackning

Ingående kontexter: 106

Ett lager med jord (k106) påfördes stenpackningarna i Grupp 29, kanske för att förstärka upplevelsen av graven/gränsmarkeringen eller helt enkelt för att göra ytan mer lätt att beträda (Fig. 48).

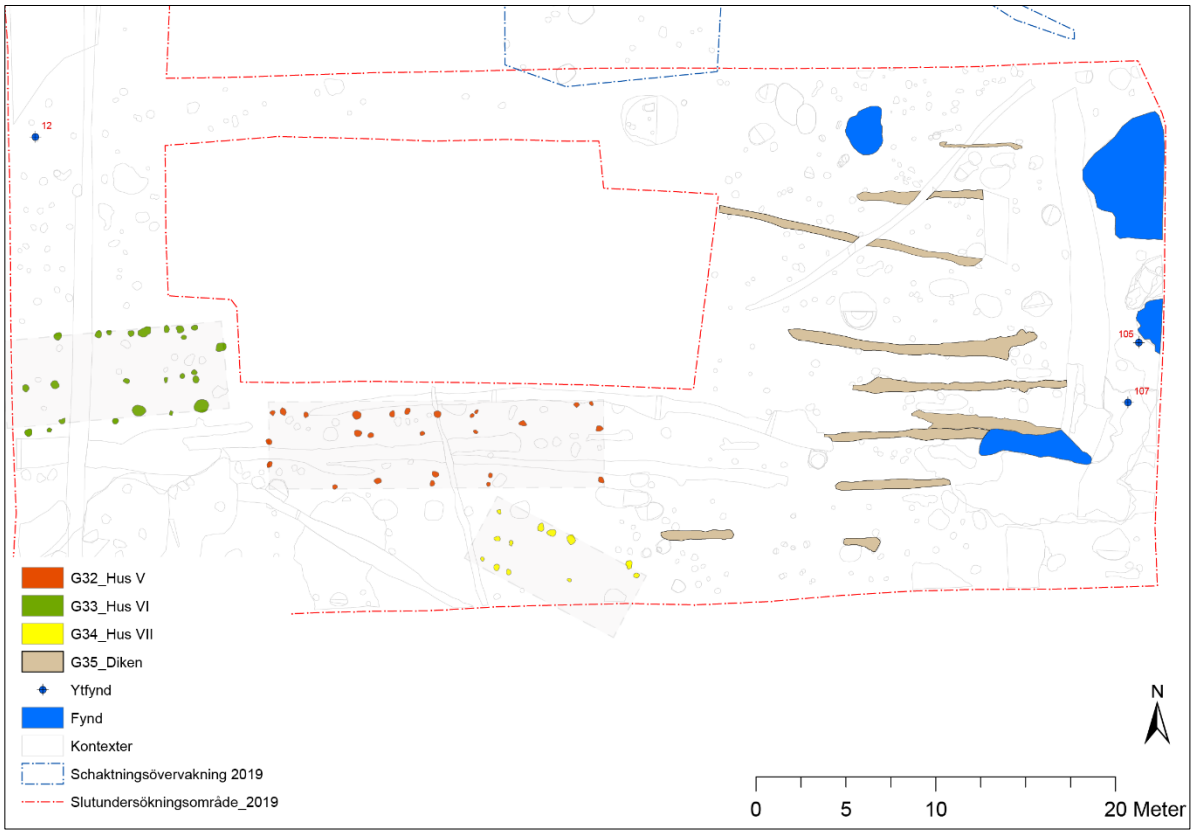

Figur 50. Kontexter konstruerade och brukade under medeltid. Grupp 32–35. Röda linjer och siffror visar sektioner.

Period VII. En tidigmedeltida bebyggelse tar form

Hushåll E etableras

Grupp 32. Konstruktion av en byggnad, Hus V

Ingående kontexter: n329, n448, n452, n453, n454, n458, n511, n512, n517, n521, n526, n527, n528, n537, n541, n544, n545, n549, n550, n554, n557, n562, n563, 634, n825, n826

Ett tvåskeppigt långhus med enskeppig bostadsdel som förmodligen dateringsmässigt kan förläggas till tidig medeltid (Fig. 50). Fem takbärande stolplinjer i byggnadens längdriktning inmättes. Långhuset var stolpbyggt i V–Ö orientering och den del av huslämningen som uppmättes var drygt 18 meter lång och nästan 4,5 m bred. Hus V tolkas vara ett så kallat flerfunktionellt tidigmedeltida långhus med en bostadsdel i väster, dock har ingen eldstad bevarats, och en tvåskeppig ekonomidel i öster.

Grupp 33. Konstruktion av en byggnad, Hus VI

Ingående kontexter: n36, n40, n42, n44, n45, n46, n80, n81, n82, n83, n87, n88, n89, n91, n451, n456, n460, n462, n463, n464, n466, n467, n469, n470

En tvåskeppig byggnad i öst-västlig riktning som förmodligen dateringsmässigt kan förläggas till tidig medeltid (Fig. 50). Det är oklart om byggnaden har fungerat som bostad eller endast ett ekonomiutrymme då det saknas eldstad, det är emellertid möjligt att en sådan finns bevarad i husets västra del, som ligger utanför undersökningsområdet. Hus VI ligger nära Hus V, med samma datering och som har tolkats som ett bostadshus. Det är möjligt att dessa hus har ingått i en gårdsenhet tillsammans. Långhuset som uppmättes inom schaktet var cirka 11 meter med en bredd av knappt 5 m.

Grupp 34. Konstruktion av en byggnad, Hus VII

Ingående kontexter: n484, n485, n489, n490, n491, n530, n575, n576, n577, n578, n579, n580

En liten tvåskeppig byggnad vars sydöstra del låg utanför undersökningsområdets södra schaktkant (Fig. 50). Formen var rektangulär och tre takbärande stolpar fanns i husets längdriktning. Byggnaden var stolpbyggd i västnordväst-ostsydost orientering och den del av huslämningen som uppmättes var cirka 8,40 m lång. Husets ringa storlek talar för att det fungerat som en ekonomibyggnad.

Grupp 35. Konstruktion av diken/gränser

Ingående kontexter: n201, n228, n232, n233, n241, n246, n260, n261, n345, n366, n411, 548 (Fig. 50)

Nedgrävning n201: Öst–västlig. 4,20 m×0,17 m. Smalt och grunt dike med otydliga avgränsningar. Dikets relation till ett tvärgående dike (k227) är omöjlig att se. Delundersökt i sektion 788.

Nedgrävning n228+n345: Öst–västlig. 7,00 m×0,46 m. Dikets relation till ett tvärgående dike (k227) är omöjlig att se. Delundersökt i sektion. Skuret i öster av ett förundersökningsschakt (k202)

Nedgrävning n232+n233: Öst–västlig. 16×0,50 m. Dikets relation till ett tvärgående dike (k227) är omöjlig att se. Delundersökt i två sektioner (742, 743). Dike med en orientering som skiljer sig från övriga diken. Kanske är det en tomtgräns för gårdar som finns norr om detta dike. Tydligt och rakt.

Nedgrävning n241: Öst–västlig med svag böj, 13,80×0,55 m med ett ringa djup på 0,10 m. Delundersökt i två sektioner (675, 681). Tydligt och rakt. Skuren av kontext 392 i öster.

Nedgrävning n246: Öst–västlig med svag böj, 11,9×0,40–0,70 m med ett ringa djup på 0,10 m. Delundersökt i två sektioner (683 & 692). Tydligt och rakt. Dikets nedgrävning skär nedgrävning k691 i norr.

Nedgrävning n260: Öst–västlig. 4,20 m×0,17 m. Smalt och grunt dike med otydliga avgränsningar. Dikets relation till ett tvärgående dike (k227) är omöjlig att se. Delundersökt i sektion 698.

Nedgrävning n261: Öst–västlig. 6,30 m×0,50 m. Rakt dike som är skuret av k119 i öster. I väster är avslutet något avrundat. Kontexten är ej delundersökt.

Nedgrävning n366: Öst–västlig. 4,00 m×0,56 m. Sista svaga resten av ett nedgrävt dike. Troligen kommer nedgrävningskanten högre upp. I området är matjordslagret ca 0,40 m. Kontexten är ej delundersökt.

Nedgrävning n548: Öst–västlig. 2,00 m×0,50 m. Sista svaga resten av ett nedgrävt dike. Troligen kommer nedgrävningskanten högre upp. I området är matjordslagret ca 0,40 m

Ytfynd med medeltida datering och som påträffades i samband med schaktningsarbetet fanns utspritt över undersökningsområdet. Ytfynd 12, 105 och 107 motsvarar yngre rödgodskeramik från14–1800-tal respektive östersjökeramik daterat till 11–1200-talet (Luhm 32964:68, 42, 41, Bilaga 3). I stenpackningen till kontext 296, som hade en sekundär funktion som gränsmarkering, insamlades en skärva östersjökärl som daterades till 11–1200-tal (Luhm 32964:103, Bilaga 3). I en lerpackning (K386), som låg under en stenpackning (k103) insamlades flera fynd som kunde dateras till medeltid, men även från yngre tidsperioder. Förmodligen var fynden bortstädade från andra ytor och deponerade i stenpackningen i brist på annan sophantering.

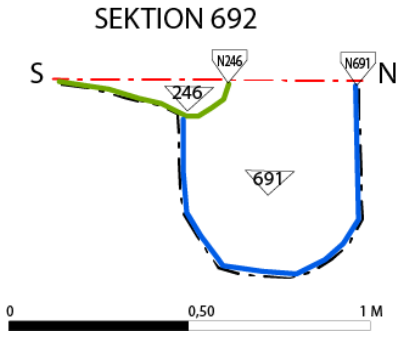

Figur 51. Sektion 692 som avslöjar att dike n246 egentligen var betydligt smalare och med ringa djup.

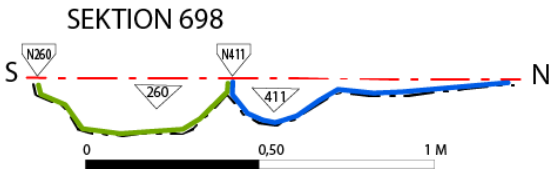

Figur 52. Sektion 698 visar ett dike (n260) som senare flyttas lite norrut (n411).

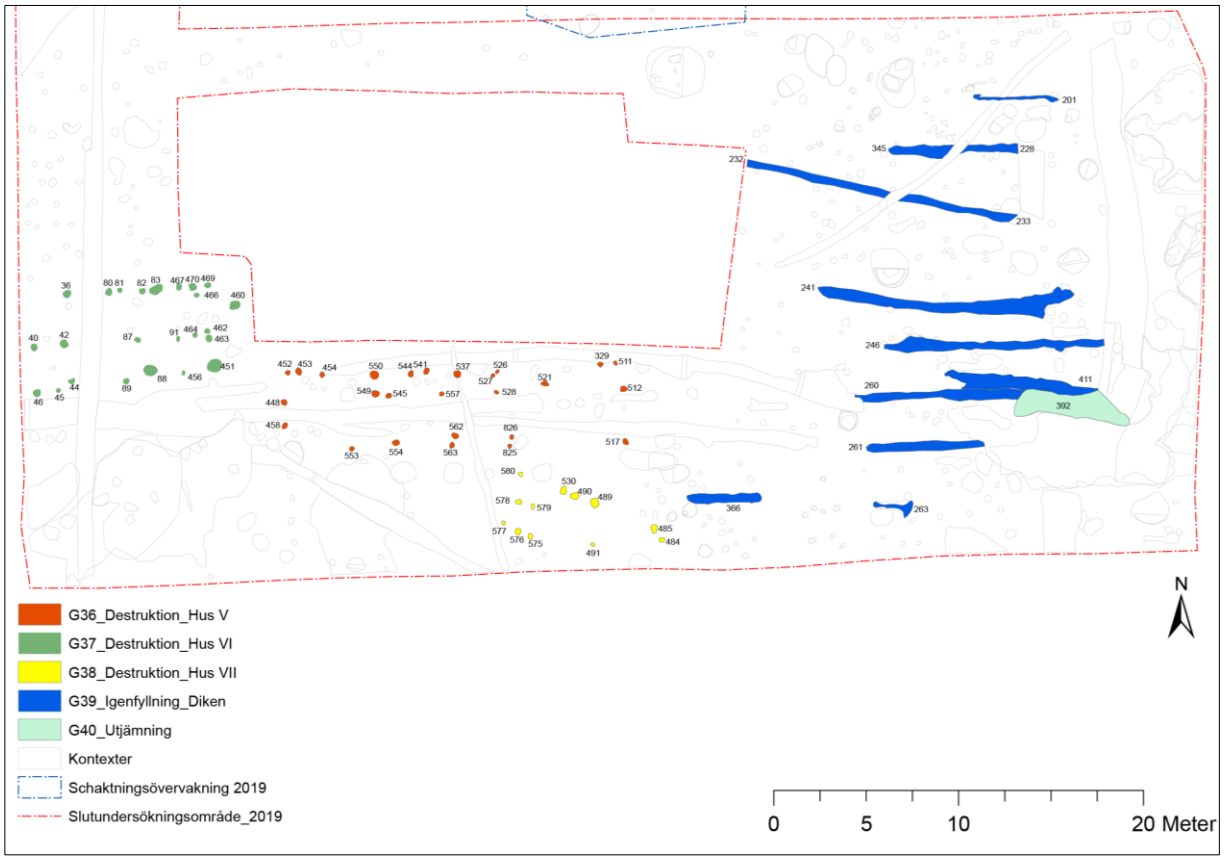

Figur 53. Kontexter igenlagda och övergivna under medeltid. Grupp 36–40.

Period VIII. Den tidigmedeltida bebyggelsen omstruktureras

Hushåll E destrueras

Gårdsläget med tre byggnader i väster och diken i öster destrueras, området övergår till odlingsmark i större enheter utan synliga gränsmarkeringar (Fig. 53)

Grupp 36. Destruktion av en byggnad, Hus V

Ingående kontexter:329, 448, 452, 453, 454, 458, 511, 512, 517, 521, 526, 527, 528, 537, 541, 544,545, 549, 550, 553, 554, 557, 562, 563, 825, 826

Fyllningarna i stolphålen representerar en tid när hushållet flyttade eller upplöstes. I ett stolphål förekom djurben i fyllningen (k553). Benet var kraftigt bränt men kunde identifieras som del av ett svin (Bilaga 7).

Grupp 37. Destruktion av en byggnad, Hus VI

Ingående kontexter: 36, 40, 42, 44, 45, 46, 80, 81, 82, 83, 87, 88, 89, 91, 451, 456, 460, 462, 463, 464, 466, 467, 469, 470

Fyllningarna i stolphålen representerar en tid när hushållet flyttade eller upplöstes.

Grupp 38. Destruktion av en byggnad, Hus VII

Ingående kontexter: 484, 485, 489, 490, 491, 530, 575, 576, 577, 578, 579, 580

Fyllningarna i stolphålen representerar en tid när hushållet flyttade eller upplöstes.

Grupp 39. Igenfyllning av dike

Ingående kontexter: 201, 228, 232, 233, 241, 246, 260, 261, 263, 345, 366, 411

När dikena eller rännorna i Grupp 39 ej längre var i bruk fylldes de igen i omgångar.

Dike k201 fylldes med gråbrun jord/sand med inslag av morän. Inga fynd påträffades vid delundersökningen. Inga analyser genomförda.

Dike k228 fylldes med gråbrun jord/sand med inslag av morän. Inga fynd påträffades vid delundersökningen. Inga analyser genomförda.

Dike k232+233 fylldes med gråbrun jord/sand med stort inslag av bränd lera i toppfyllningen. Inga fynd påträffades vid delundersökningen. Inga analyser genomförda.

Dike k241 fylldes med gråbrun jord/sand med inslag av morän. Inga fynd påträffades vid delundersökningen. Inga analyser genomförda.

Dike k246 fylldes med gråbrun jord/sand med inslag av morän. Inga fynd påträffades vid delundersökningen. Inga analyser genomförda.

Dike k260 fylldes med gråbrun jord/sand med inslag av gulfläckigmorän. Fåtal fynd påträffades vid delundersökningen: (Luhm 32964:106, Bilaga 3) slagg, äldre rödgodskeramik, kanna med datering 12-1400-tal (Luhm 32964:105, Bilaga 3), En dräktknapp av djurben (Luhm 32964:104, Bilaga 3) och 22 gr djurben (Luhm 32964:98, Bilaga 3). Djurbensfragmenten kunde delvis identifieras vara från underkäken från ett svin med viss vittring vilket tyder på exponering (Bilaga 7).

Dike k261 fylldes med gråbrun jord/sand, är ej undersökt och inga analyser är genomförda.

Dike k263 utgör nedersta brungrå fyllning i ett dike med inslag av träkol, lera, grus och hänger möjligen samman med ett annat dike längre västerut (k366).

Dike k345 fylldes igen med gråbrun jord/sand, är ej undersökt och inga analyser är genomförda.

Dike K366 fylldes igen med gråbrun jord/sand, är ej undersökt och inga analyser är genomförda. Hänger möjligen samman med ett annat dike längre österut (k263).

Dike k411 fylldes igen med gråbrun jord/sand, djurben påträffades horisontellt vilket tyder på att det igenfylldes vid ett tillfälle. Tre fragment djurben insamlades och två av dessa kunde identifieras vara del av en underkäke från nötkreatur samt ett mellanhandsben från en häst. Visst inslag av hundgnag indikerade exponering (Bilaga 7).

Grupp 40. Utjämning ovan stenpackning

Ingående kontexter: 392

Fyllningen utgjorde ett gråbrunt lager med riklig förekomst av slagg, totalt 4 567 gram (Luhm 32964:183–188, Bilaga 3), primärt tolkat som järnframställningsplats, men vid delundersökning (1 m bred tranché N–S, se sektion 726) konstaterades att det i stort sett saknades träkol, eldpåverkad sten och värmepåverkad sand. I lagret påträffades utöver slagget en mejsel i järn (Luhm 32964:182, Bilaga 3), en hästskosöm (Luhm 32964:181, Bilaga 3), en skärva från en äldre rödgodskanna med blyglasyr (Luhm 32964:146, Bilaga 3), djurben (Luhm 32964:145, 180, Bilaga 3), samt mindre bitar kalkbruk och små bitar tegelkross. Fyllningen tolkas därför som en avfallslager och utjämning, tillkommet då man städat ur exempelvis en byggnad eller plats kopplad till järnframställning, allmänt soplager, städat undan en del av en gårdsplan. Av 26 fragment djurben som framkom kunde nio identifieras till art. Högst förekomst hade svin och får/get följt av nötkreatur och ett fragment av hund. Merparten hade slaktspår och det fanns även hundgnag vilket tyder på exponering (Bilaga 7).

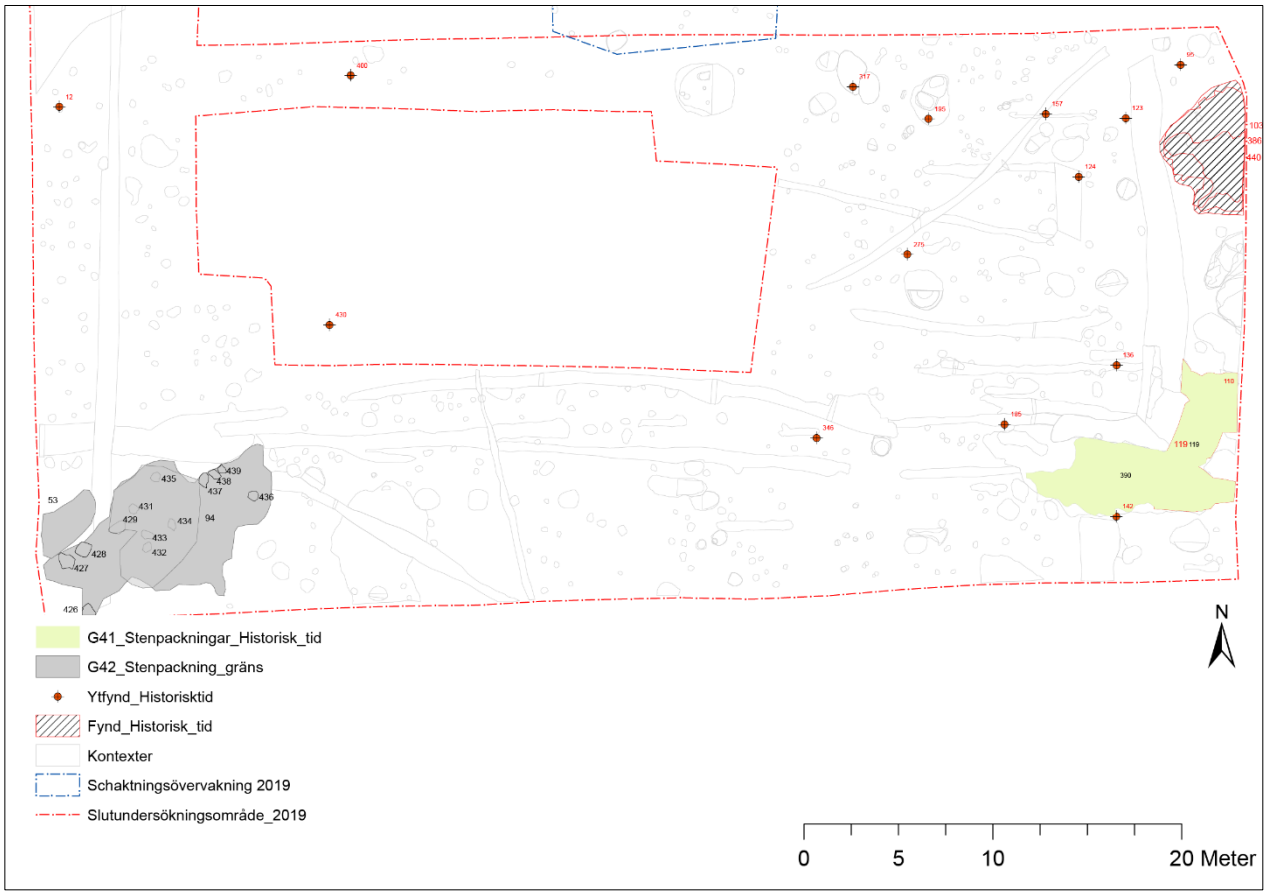

Figur 54. Kontexter konstruerade och brukade under historisk tid. Grupp 41–42. Fyndnr historisk tid med röda siffror.

Period IX. Historisk tid och ny markanvändning

Grupp 41. Påbyggnad av stenpackning

Ingående kontexter: 119, 390

Stenpackning k119 omfattade ett 1,80–4,00 m stort område inom undersökningsområdets sydvästra delar och innehöll småstenar omlagrat med sand/jord. Troligen har ett hålrum fyllts ut och markerats, kanske rör det sig om en gräns som förstärkts (Fig. 54).

Stenpackning k390 omfattade ett 6,90–11,50 m stort område inom undersökningsområdets sydöstra delar (Fig. 54). Stenarna låg inte väl arrangerade utan mer huller om buller. Kan dock ha utgjort delar av en husgrund som raserats.

Grupp 42. Stenpackningar, gränsområde

Ingående kontexter: 53, 94, 426, 427, 428, 429, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439

Grupp 42 omfattade ett cirka 13×6 m stort område inom undersökningsområdets sydöstra delar och innehöll flera stora stenbumlingar, små stenar omlagrat med sand/jord (Fig. 54). Ingen tydlig struktur kunde urskiljas. De stora stenbumlingarna inmättes separat och partierna med mängder av mindre sten inmättes som större lager.

Figur 55. Vy från sydvästra hörnet av undersökningsområdet med Grupp 42 i blickfånget. Några stora stenbumlingar och många små. Utgjorde stenansamlingen ett odlingsröse och/eller en gränsmarkering?

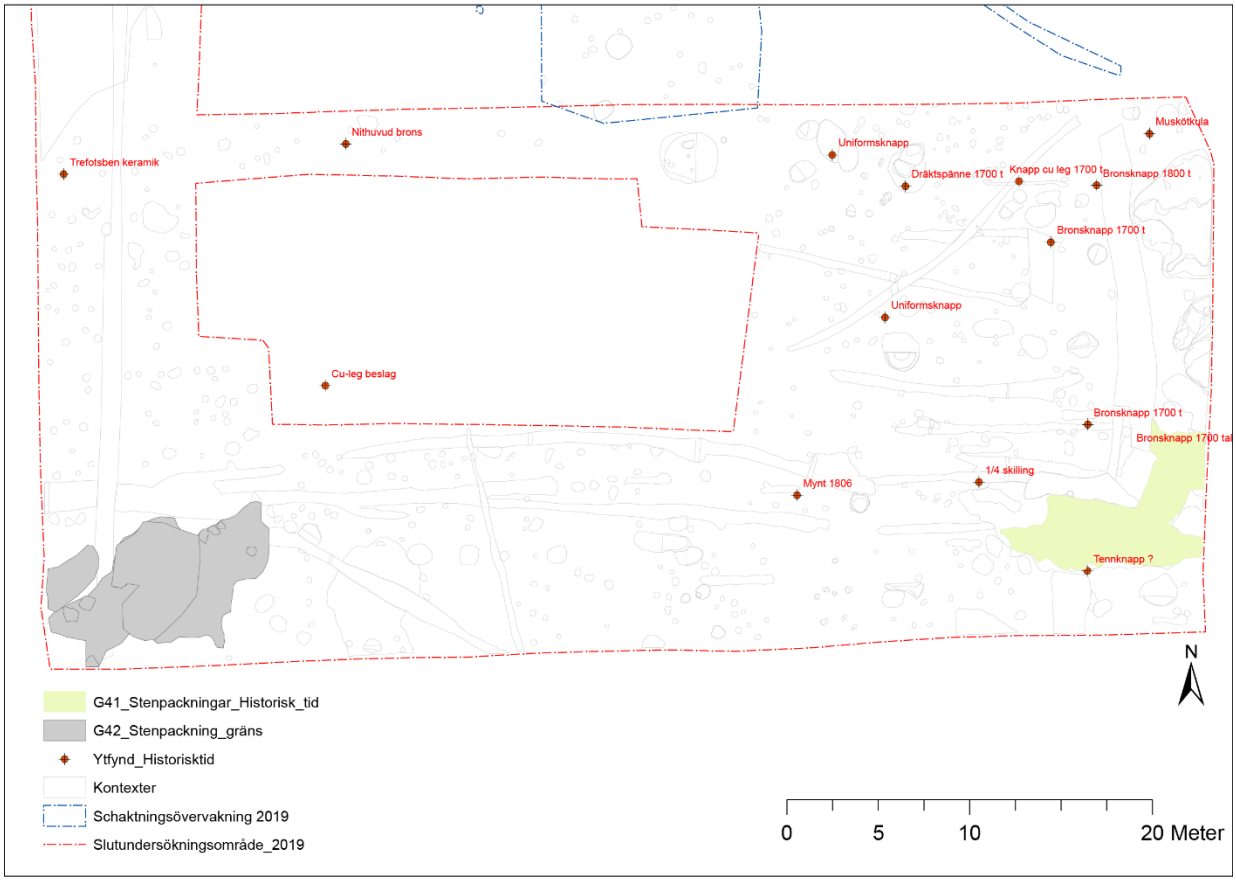

Figur. 56. Förekomst av ytfynd med datering från historisk tid. Jfr figur 54 för numrering.

Figur 57. Plåtlocket till en pepparkaksburk utgjorde behållaren för "Värbyskatten" och en snabb genomgång av föremålen görs av arkeologerna i fält.

Flertalet ytfynd daterade till historisk tid inmättes. En hel del uniformsknappar med 1700-talsdatering, liksom mynt från 17–1800-talen.

En för trakten känd samling av mynt skänktes, i samband med undersökningen till Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige, av en boende i Värby vars far hade drivit handelsträdgård och brukat jorden i decennier. I myntsamlingen fanns mynt från medeltiden och framåt, inklusive en del andra metallföremål. Riksantikvarieämbetet

kontaktades via länsstyrelsen i Skåne i händelse av att anspråk på myntsamlingen var aktuellt. Så var ej fallet och samlingen skrivs således in i Kulturens samlingar. Föremålen är inte mer positionsknutna än till de marker som brukades av handelsträdgården, men de uppvisar ändå en bredd och kontinuitet av aktiviteterna i området. Myntsamlingen kontra inmätta detekterade föremål från den arkeologiska slutundersökningen uppvisar en samstämmighet med närvaro av uniformerad militär och jordbruksverksamhet med stora jordförflyttningar under 17–1800-talen. Samlingen är inte numismatiskt genomgången och vissa delar kan säkert omdefinieras vid en numismatisk genomgång.

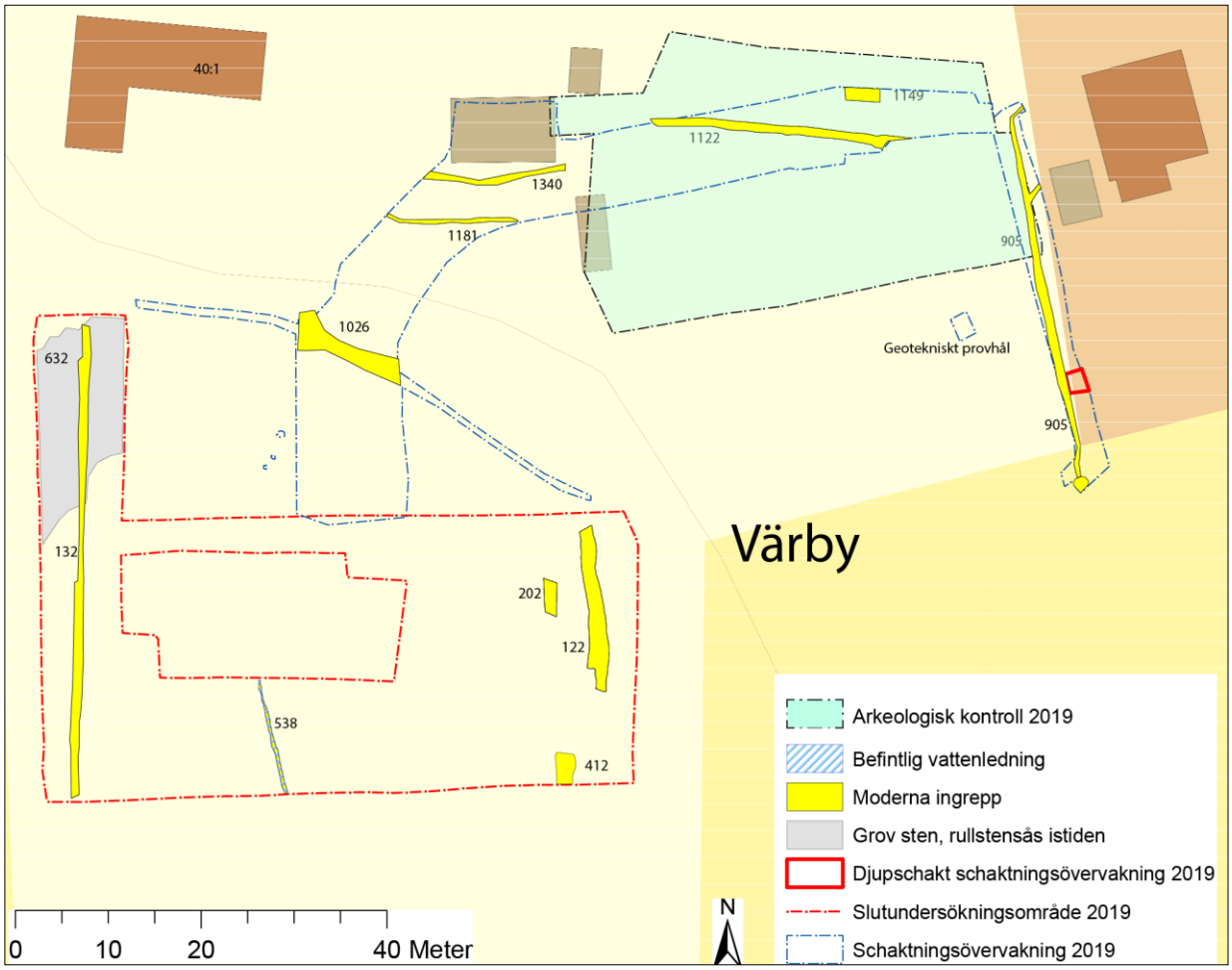

Figur 58. Rullstensås från istiden och samlade moderna ingrepp dokumenterade år 2019.

Period X. Istid möter nutid

Någon gång, förmodligen under sent 1800-tal eller tidigt 1900-tal raserades en av de ursprungliga fyra kullarna i backlandskapet för att lämna plats åt en 3-längad ekonomibyggnad tillhörande befintligt hus i norr. Kvar blev istidens stenlämningar och ett fynd- och anläggningstomt utrymme inom undersökningsytan. Moderna ingrepp för kablar, vatten, dränering mm har förstås också lämnat spår och tillsammans utgör dessa markarbeten Grupp 43 (Fig. 58).

Grupp 43. Rullstensås och moderna ingrepp

Ingående kontexter: 122, 132, 202, 538, 632, 905, 932, 1026, 1122, 1149, 1181, 1340

I nordvästra området på krönet framkom mängder av natursten med diameter på cirka 0,25 m, att likna vid en skånsk rullstensås (k632). Avsaknaden av anläggningar och fynd var här märkbart. Schaktningsarbetet tog lång tid och det förekom väldigt få anläggningar i området. Beslut togs då i samråd med länsstyrelsen att minska schaktningen och stanna på de dryga 160 m^2 som schaktats fram i den norra delen av slutundersökningsområdet. Förmodligen är den steniga ytan ett resultat av stora jordbruksinsatser under 18–1900-talet då en av backarna tycks ha jämnats ut (jfr fig 11, 12).

Flera moderna ingrepp kommer förmodligen från tidigare arkeologiska ingrepp. Schakten stämmer inte alltid överens till 100% med de rektifierade planerna som återfinns i rapporterna som redogör för undersökningarnas resultat. Om det har att göra med dåtidens inmätningsteknik eller kanske avsaknad av inmätningsteknik eller möjligen rektifieringen är svårt att avgöra (k132, 202, 122, 1149). Befintliga ledningsschakt som inmättes var flera: k538, 905, 1026, 1101, 1122, 1340.

Figur 59. I slutundersökningsområdets nordvästra del framkom ytterst få anläggningar men desto mer sten, troligen från istidens skapande av det backlandskap som Värby är del av och efter en avröjning. Bo Knarrström detekterar under schaktningsarbetet. Ett tidigare genomfört arkeologiskt sökschakt ses ligga rakt igenom stenlandskapet. Fotografi taget ifrån norr.

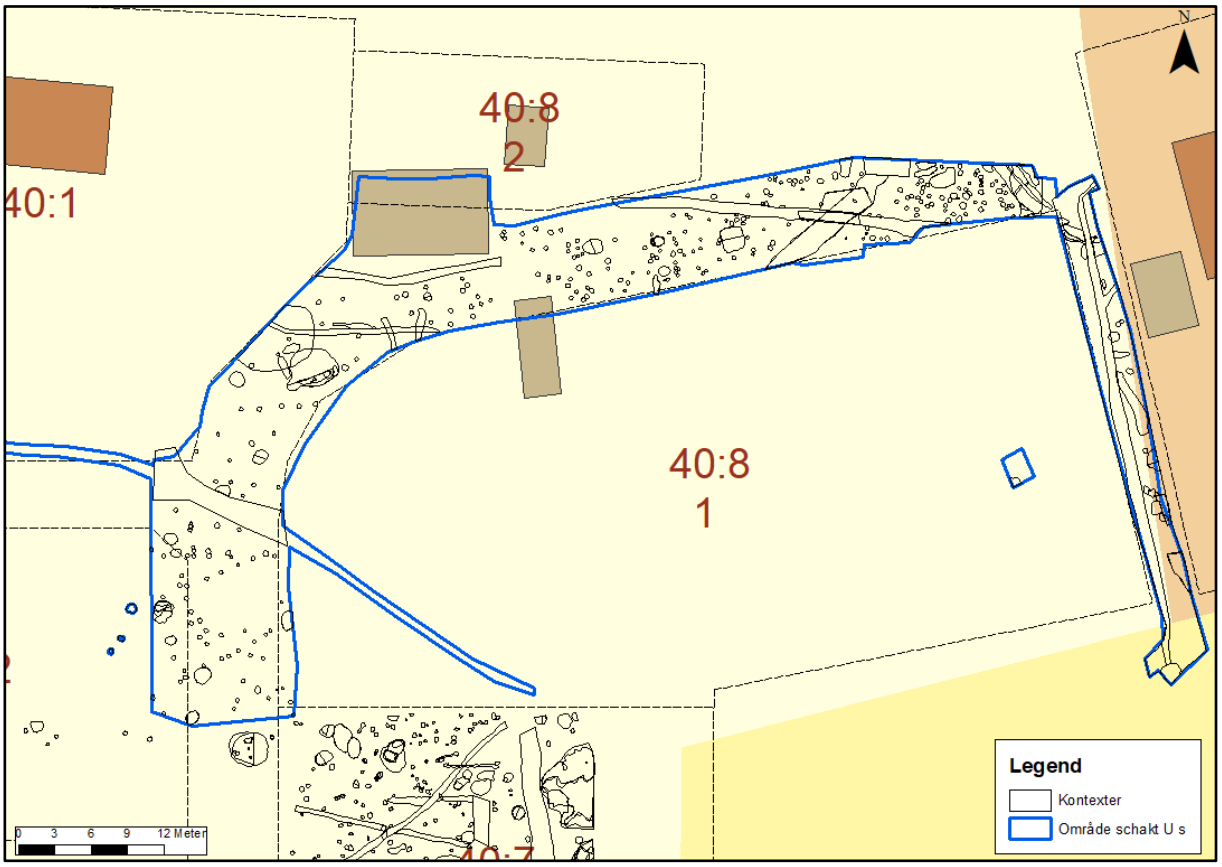

Figur 60. Plan över alla inmätta kontexter från schaktningsövervakningen mot bakgrund av fastighetskartan © Lantmäteriet. Schaktningsövervakningens undersökningsområde är markerat med blått. Söder om detta område syns några av de kontexter som mättes in vid den arkeologiska undersökningen.

Arkeologisk schaktningsövervakning

I följande stycke finns en statistisk sammanfattning över de kontexter som påträffades i samband med den arkeologiska schaktningsövervakningen (Fig. 60). Därefter följer en genomgång av de övergripande lämningskategorierna. En lista över

och kontexter återfinns i Bilaga 2.

Vid den arkeologiska schaktningsövervakningen mättes 489 kontexter in, där lager/fyllning utgjorde den dominerande kategorin med totalt 74 % av totala antalet inmätta lämningar. Den näst största kategorin var stolphål/störhål, som motsvarade 14 %. Därefter följde gropar med 3,5 %, recenta lämningar som utgjorde 2,7 %, diken 1,6 %. Inmätta stenar utgjorde 1,2 % av den totala andelen inmätningar, härdar/eldstäder utgjorde 1 % och härdgropar som endast utgjorde 0,6 % av alla inmätta kontexter. Grophusen utgjorde endast 0,4 %.

Tabell 1. Antalet inmätta kontexter fördelade på lämningstyp och antalet undersökta.

Lämningstyp	Antal inmätta	Antal undersökt
Lager/fyllning	365	84
Stolphål (inklusive störhål)	70	53
Gropar	17	14
Grophus	2	2
Härdar/eldstäder/ugn	5	4
Diken	8	4
Härdgropar	3	3
Stenar	6	6
Recenta lämningar	13	2
Summa	**489**	**172**

Sammantaget undersöktes 172 kontexter vilket utgör 35 % av alla inmätta lämningar. I undersökningsplanen kvantifierades inte antalet kontexter som skulle undersökas, eftersom kontexttätheten inte var till fullo känd. Den betydligt större undersökningsytan medförde även att en prioritering var nödvändig med hänsyn till byggnadsarbetets planering och utförande. En körväg för tunga transporter skulle anläggas från Malmövägen och söderut tvärs över en del av undersökningsområdet och denna yta fick prioriteras med kort varsel.

Härdar och andra eldstäder

Härdarna och de andra eldstäderna var av ordinär karaktär, träkol- och sotbemängda med ett i flera fall innehåll av skörbränd sten (Fig. 62). Storlekarna varierade mellan 0,70–1,50 meter i diameter, de flesta mätte omkring 1,0 meter. Djupet varierade mellan 0,15–0,40 meter. Några av härdarnas relativt stora djup föranledde en tolkning till härdgrop alternativt kokgrop istället för ”härd” (k1332, 1363 och 1366), dock skiljer sig dessa från traditionella kokgropar eftersom de dels inte alltid hade skörbrända stenar i groparna, dels kan inte skörbränd sten sägas vara dominerande. I dessa tre nedgrävningar fanns en del skörbränd sten, men även helt opåverkad, och ett omkring 0,10 meter tjock träkol- och sotlager. Nedgrävningarna var också de största med en genomsnittlig diameter av 1,30 meter. Alla tre kontexter återfanns i undersökningsområdets sydvästra del (Fig. 62).

En ugn (k1445) daterad till vendeltid (545–643 e Kr, Kal 2σ) påträffades i undersökningsområdets norra del och kunde knytas till ett treskeppigt långhus Hus D. Inga andra eldstäder kunde kopplas till byggnader inom området. Längst i väster påträffades rester efter en möjlig kupolugn (k998) med bränd lerklining med pinnavtryck i brukningslagret (k918).

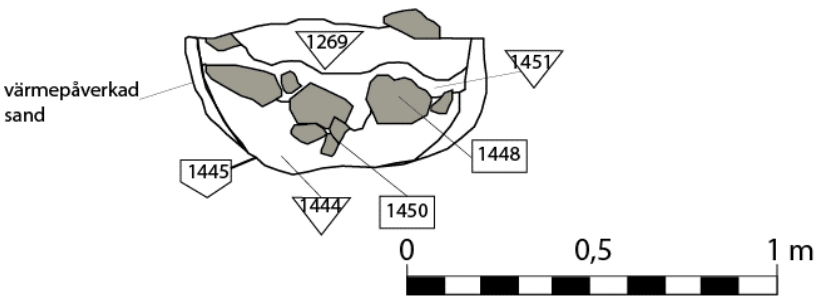

Figur 61. Sektion mot öster i vendeltida ugn.

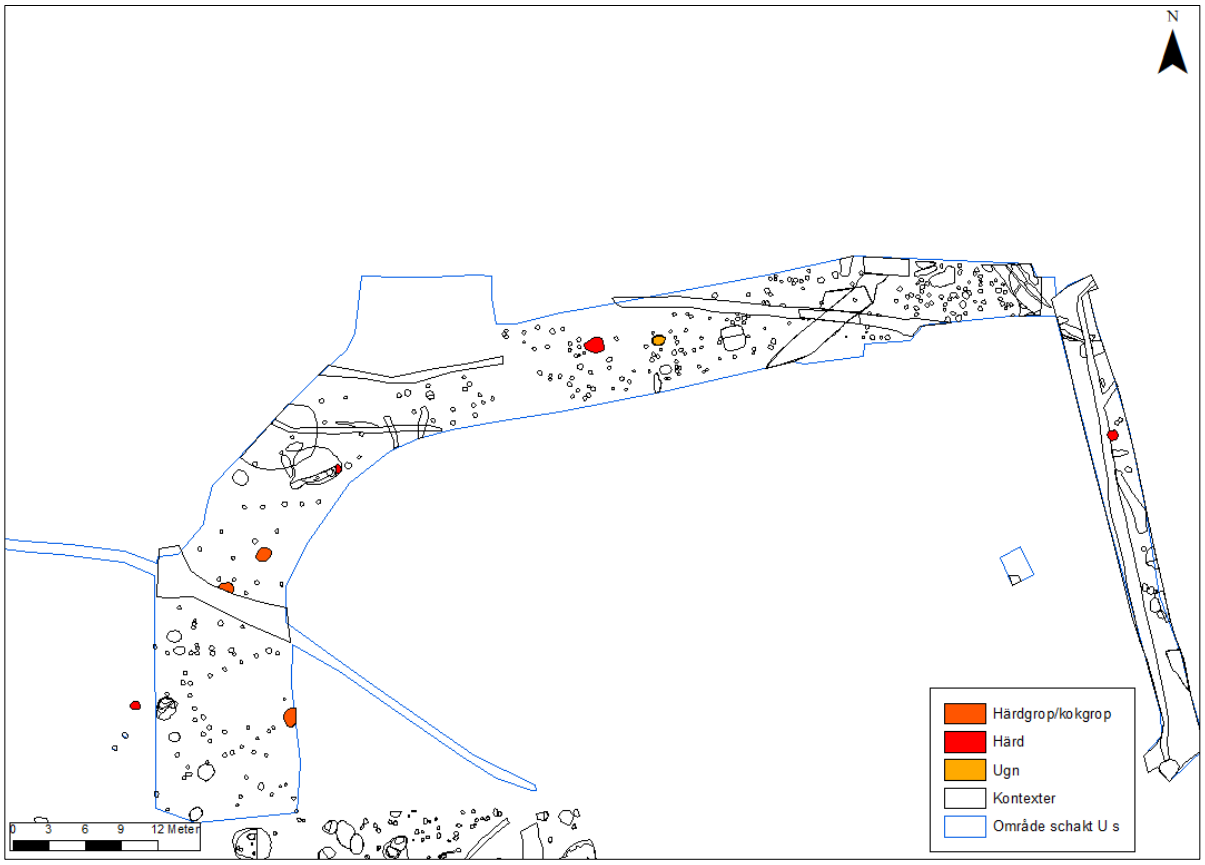

Figur 62. Spridningen av härdar, härdgropar/kokgropar och ugnar inom undersökningsområdet.

Gropar

Sammanlagt 17 gropar framkom vid undersökningen och försök gjordes att funktionsbestämma de 14 gropar som undersöktes. Dessvärre hade många gropar en homogen och fyndfattig fyllning, som inte avslöjade något om vare sig funktion eller ålder. Gropar av oklar funktion är ett stort problem inom arkeologin, då de sällan tillför något till tolkningen eller förståelsen av boplatsen. Det har gjorts försök att funktionstolka dessa gropar utifrån olika faktorer. Stig Welinder har försökt att definiera ett flertal olika typer av gropar som framkommit vid de stora Citytunnelgrävningarna i Malmö under början av 2000-talet. Han menar även att de allra flesta gropar vid någon tidpunkt troligen kom att fungera som avfallsgropar, även om den ursprungliga användningen varit en annan (Welinder 2009:121 ff).

Welinder definierar åtta olika typer av gropar:

Arbetsgropar: fyllningen och fynden i groparna pekar mot något slags hantverk eller annat arbete. Exempelvis förekomst av slagg.

Brunnar: tämligen djupa gropar med förhållandevis vertikala sidor och sediment på botten.

Förrådsgropar: gropar med plan botten, raka sidor och ibland trappstegsformade sidor med hyllavsatser.

Kokgropar: gropar med kokstenar och sot.

Lertäkter: vanligen större, oregelbundna gropar grävda i lera och ofta många tillsammans.

Kalktäkter: som ovan men grävda i kalkrik jord.

Ugnar: gropar med stenar, lertätning eller annat spår av ugn.

Övriga gropar: gropar fyllda med avfall, inget som pekar mot vad den första användningen innebar.

Till dessa typer kan tilläggas **sandtäkter**, vilka har samma definition som övriga täktgropar, men grävs i sand.

Det finns flera olika uppfattningar kring hur olika typer av gropar ska vara placerade i förhållande till husen på en boplats, under bronsåldern låg härdar, gropar och annat både nära och långt ifrån husen, under äldre järnålder låg härdar, gropar och annat mera samlat och nära husen. Det är emellertid inte så enkelt, då groparna måste kunna dateras för att med säkerhet kunna knyta dem till en bebyggelse. Det är inte självklart att en grop hör samman med ett hus bara för att de ligger nära varandra eller att gropar och byggnader inte hör samman på grund av ett större avstånd dem emellan (Welinder 2009:120). Det är även förknippat med svårigheter att datera gropar utifrån fyndmaterial eller C14-analys, eftersom det är gropens återfyllning som dateras, inte tidpunkten för konstruktion eller brukningstiden.

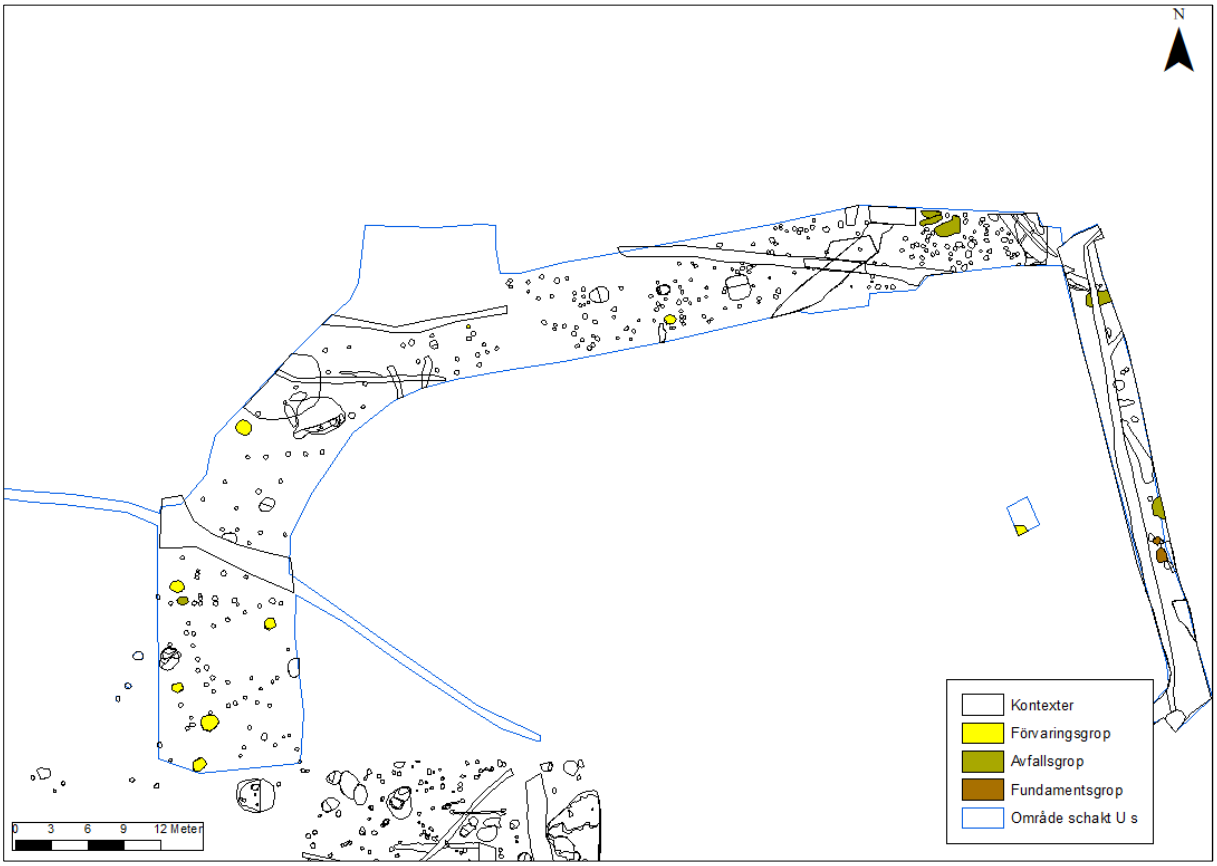

Figur 63. Spridningen av gropar inom undersökningsområdet.

Med utgångpunkt i diskussionen ovan har tre typer av gropar definierats inom ytan för schaktningsövervakningen. De flesta har tolkats som förvaringsgropar, baserat på att de förefaller vara noggrant grävda, oftast med en plan eller lätt skålad botten och raka sidor. Fyllningarna var oftast alltför nedbrutna för att kunna datera med C14-analys och de var även generellt fyndfattiga. Förrådsgroparna var koncentrerade till undersökningsområdets västra del. Det är troligt att de flesta har återanvänts som avfallsgropar. I undersökningsområdets nordöstra samt östra del påträffades

några gropar som tolkades som avfallsgropar direkt. Tolkningen byggde främst på dessa gropar var betydligt mer slarvigt grävda med oregelbundna sidor och ojämn botten. Groparna var oftast oregelbundna eller ovala i plan, med varierande storlek och djup. Längst i öster framkom två gropar (k955, k936) som tolkades vara fundamentsgropar av något slag med datering till tidigmodern tid. I båda dessa gropar, vars storlek var relativt liten, låg natursten och tegel i botten. I fyllningen påträffades skärvor av yngre rödgods.

Diken

De diken som framkom var koncentrerade till områdets östra del (Fig. 64). Inga fynd påträffades i fyllningarna, inga C14-prover togs vilket innebär att dikena endast har daterats utifrån deras geografiska läge i förhållande till två historiska kartor: Ägobeskrivning år 1694 (Lantmäterimyndigheternas arkiv 12-BAR-2) och konceptkarta Storskifte år 1795 (Lantmäterimyndigheternas arkiv 12-BAR-4). Alla diken återfinns på båda kartor och det är tydligt att dessa diken har markerat gränser som har legat fast under en lång tid. Det är troligt att dikena representerar gränser som kan ha sitt ursprung i högmedeltid, då byarnas och de ingående gårdarnas gränser konsoliderades och sedan kom att ligga relativt fast fram till skiftesreformerna. Det allra östligaste diket som löper i nord-sydlig riktning motsvarar gränsen mellan gård 15 och gård 16 (Fig. 65). De diken som framkom i den allra nordligaste delen av undersökningsområdet, motsvarar gränser mellan själva bytomten och inägorna (Fig. 65), mer specifikt inägomark hörande till gård 15, enligt konceptkartan vid storskiftet år 1795. Det förefaller som att gård 15 och även gård 16 fått mer mark vid storskiftet och deras ägor har utökats norrut mot Malmövägen. Den äldre gränsen mellan de båda gårdslägena ligger kvar (Fig. 66).

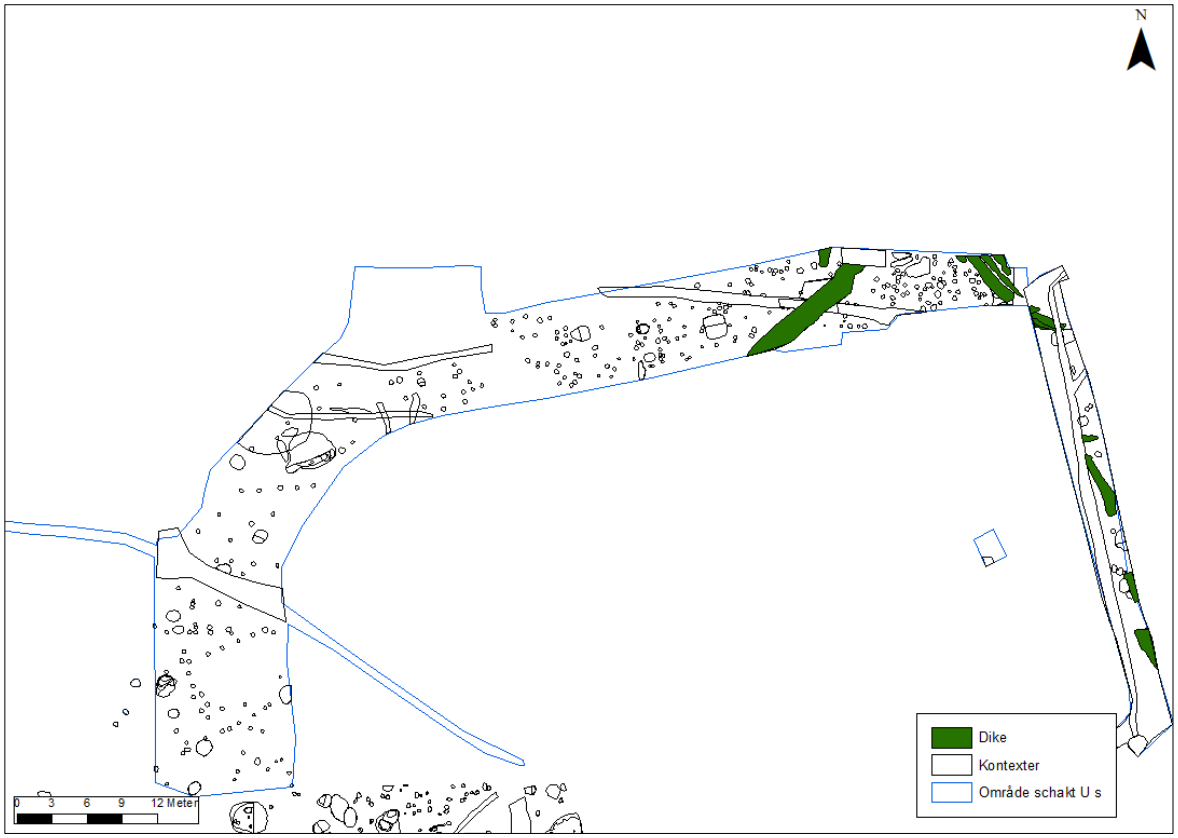

Figur 64. Spridningen av diken inom undersökningsytan.

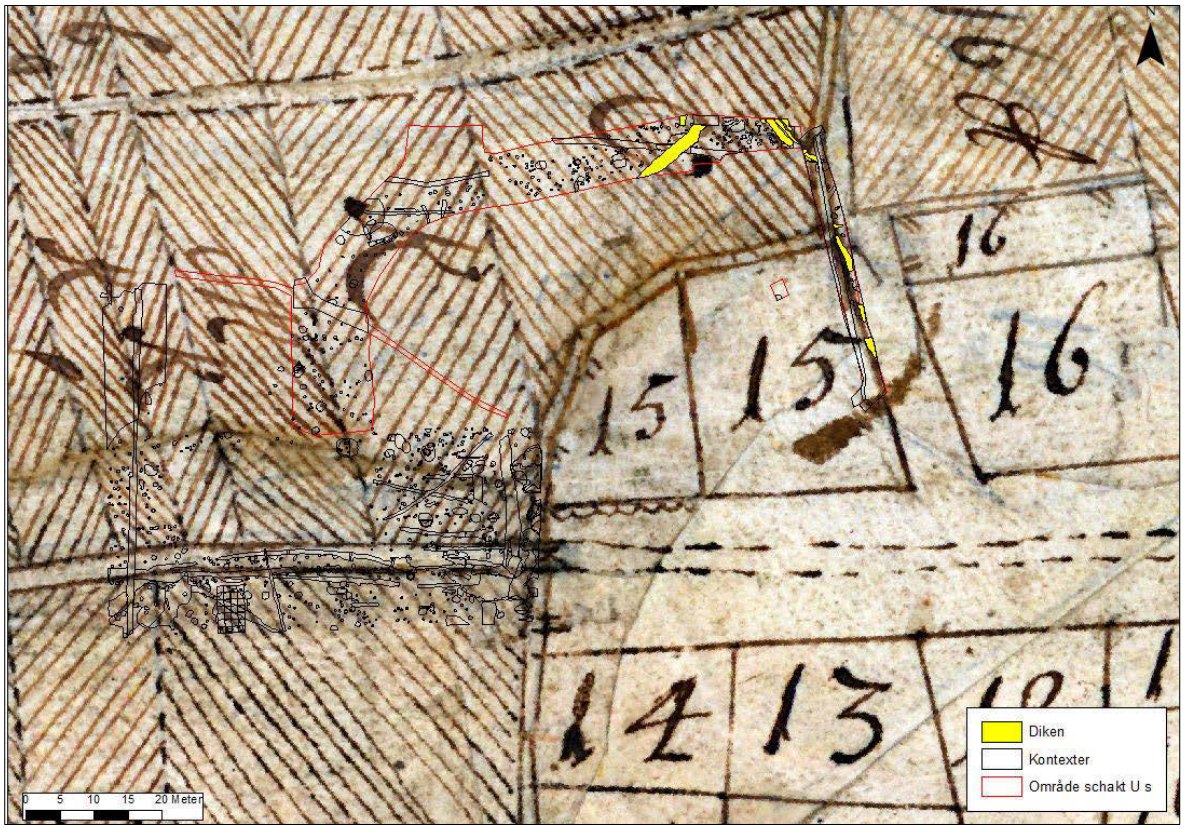

Figur 65–66. Ovan. Diken från schaktningsövervakningen mot bakgrund av Ägobeskrivningskarta från år 1694 (Lantmäterimyndigheternas arkiv, akt 12-BAR-2). Nedan. Diken från schaktningsövervakningen mot bakgrund av konceptkartan vid storskiftet år 1795 (Lantmäterimyndigheternas arkiv, akt 12-BAR-4).

Stolphål

En stor del av de undersökta stolphålen kunde knytas till långhus eller grophus. Däremot kunde en stor del av de inmätta fyllningarna (som tolkades vara fyllning i stolphål) inte knytas till konstruktioner. Det var främst undersökningsområdets norra del som uppvisade en koncentration av dessa. Med tanke på närheten till den historiska bytomten är det möjligt att det här finns spår från yngre järnålder upp i tidigmodern tid och att flera byggnader överlappar varandra i tid och rum, vilket försvårar identifierandet av konstruktionerna. Arbetet försvårades ytterligare av den förhållandevis smala bredden på schaktet (4,0 m) där den största ansamlingen stolphål förekom.

Stolphålen mätte vanligen mellan 0,20–0,40 meter i diameter, med ett medelvärde kring 0,27 meter. Djupet varierade mellan endast några centimeter till 0,40 meter, medelvärde kring 0,20 meter. I några fall konstaterades stenskoning.

Grophus

Två grophus identifierades på ytan, båda låg i områdets norra del (Fig. 69). För fullständig beskrivning se Bilaga 4, husbeskrivningar. Ett gemensamt drag var att båda låg i en ungefärlig öst-västlig riktning, med en svag vridning åt sydvästlig-nordostlig riktning. Grophus G hade en rund grundform med ett tydligt ingångsparti mot sydväst samt bevarade brukningslager på golvet. I grophuset påträffades skärvor av inhemsk vikingatida keramik, en sländtrissa av sandsten och en orange glaspärla. Fynden talar delvis för en koppling till textilhantverk. I grophuset påträffades inte någon härd, dock framkom en äldre härd under grophusets nedgrävning. Påpekas bör att grophuset endast undersöktes till 25 % och det är därför möjligt att en härd funnits i byggnaden. Takkonstruktionen kunde inte avgöras.

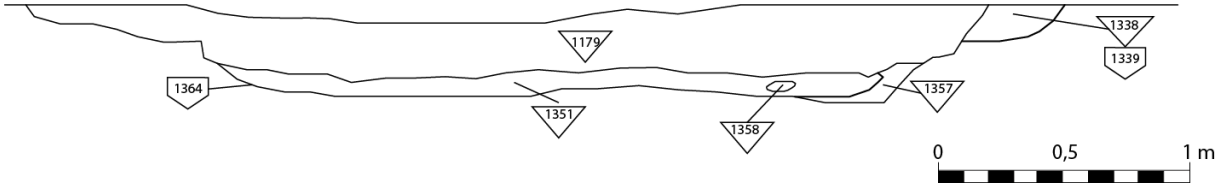

Figur 67. Sektion genom grophus G, mot norr. Kontext 1179: igenfyllning/rasering, 1338: brukning i äldre härd, 1339: nedgrävning för härd, 1351: brukningslager/golv, 1357: sandlager, möjligen del av konstruktionen, 1358: brukningslager lerkladdar, 1364: nedgrävning för grophus. Symbolförklaringar finns i bilagsdelen.

Grophus H var i det närmaste kvadratiskt med rundade hörn. Det bevarade djupet var endast 0,10 meter. Ett takbärande stolphål identifierades utanför grophusets västra sida och det är troligt att taket varit ett sadeltak. I grophusets fyllning påträffades inhemsk vikingatida keramik samt ett flintavslag. Keramikfynden ger en datering till vikingatid. Det saknas tydliga indikationer mot grophusets funktion och det fanns inget bevarat golvlager som kunde vara behjälpligt i en sådan tolkning.

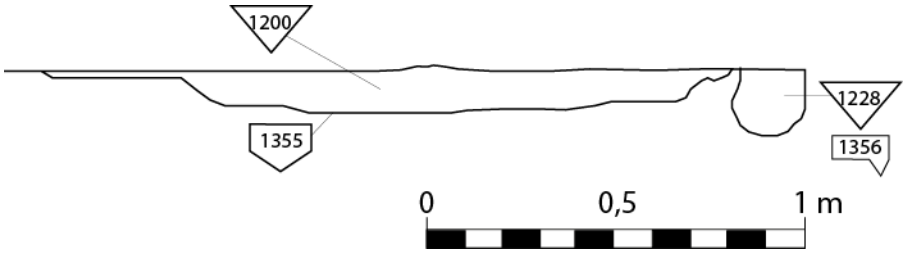

Figur 68. Sektion genom grophus H, mot söder. Kontext 1200: fyllning i grophus, 1228: fyllning i stolphål, 1355: nedgrävning för grophus, 1356: stolphål. Symbolförklaringar finns i bilagsdelen.

Stolphus

I det följande presenteras de stolphus som identifierades i samband med undersökningen. Presentationen är utformad som en typologisk genomgång av de påträffade hustyperna. För en mer övergripande tolkning av gårdar, bebyggelseutveckling och kronologi hänvisas till kapitel 7.

Vid schaktningsövervakningen påträffades lämningar efter åtta stolpbyggda hus, inklusive ovan beskrivna grophus (Tabell 2). En detaljerad presentation står att finna i Bilaga 4. I några fall har endast delar av huslämningarna kunnat dokumenteras medan resterande delar förmodas fortsätta utanför schaktets begränsningar. Detta har till viss del påverkat den typologiska bedömningen av husen. Husen har delats in i en grov kronologi utifrån främst typologi och ibland fynd. Båda grophusen (Hus G och H) daterades till vikingatid utifrån fynden som insamlats från dessa. Den typologiska dateringen är ofta förhållandevis osäker. I något fall har ett överliggande stratigrafiskt läge bidragit till en tidigare eller senare ungefärlig datering. Endast ett hus har daterats till vendeltid (Hus D) med hjälp av ^{14}C-datering av en ugn som tolkas ha ingått i huset. Det enda identifierade fyrstolpshuset (Hus C) kunde inte dateras utifrån typologi eller fynd. Hus A, som typologiskt daterats till neolitikum är den byggnad vars datering innehåller störst osäkerhet. Dateringen till neolitikum bygger dels på den något avvikande byggtekniken och det faktum att det i två av stolphålsfyllningarna påträffades avslag från yxtillverkning. Rent källkritiskt kan dessa ha hamnat i fyllningen vid ett senare tillfälle eftersom avfallsgropen (1359) som var fylld med yxtillverkningsavslag endast ligger knappt 3 meter från stolphålen. Om gropen däremot, som ligger innanför husets begränsningar, var kopplad till huset och speglade något av den verksamhet som pågått där, kan dateringen till neolitikum vara rimlig.

Tabell 2. Sammanställning över de stopbyggda huskonstruktioner som dokumenterades i samband med undersökningen, inklusive grophusen.

Hus	Typ	Funktion	Längd (m)	Bredd (m)	Datering	Golvyta (m^2)	Takbärande bockar	Vägg	Ingång
A	Treskeppigt	Bostad?	>15,7	6,6	Neolitikum?	>103,6	10	Ja	-
B	Treskeppigt	Bostad	>12,0	5,5	Vendel/vikingatid	>66,0	4	Ja	Ja
C	Fyrstolpshus	Ekonomi	>2,0	1,8	?	3,5	3	-	-
D	Treskeppigt	Bostad	22,5	4,7	Vendeltid	106	14	Parti	-
E	Treskeppigt	Bostad	>15,8	>4,0	Folkvandrings/vendeltid?	63,2	10	Parti	-
F	Treskeppigt	Bostad	>10,0	-	Vendeltid?	-	7	Parti	-
G	Grophus	Ekonomi	4,5	3,4	Vikingatid	15,3	-	-	Ja
H	Grophus	Ekonomi	2,0	1,9	Vikingatid	3,8	-	-	-

I några av husen kunde omstolpningar eller reparationer konstateras, Hus B, D och E. Inget av husen hade genomgått en fullständig omstolpning där alla takbärande stolpar bytts ut, Det är snarare tal om enklare reparationer där stöttor tillförts en delvis nedbruten och vikande konstruktion och därmed förlängt husets livstid ytterligare en tid. Generellt har de stolpbyggda husen troligen varit i bruk i en eller ett par generationer innan de rivits och en ny byggnad uppförts i deras ställe.

Funktionsbestämningen har i flera fall varit problematisk då de allra flesta husen inte har haft en härd som kunnat knytas till byggnaderna och därmed har det inte varit möjligt att utifrån detta tolka var eventuella bostadsrum legat. Härdar anlades ofta ovan mark och detta medför naturligtvis att de i många fall inte längre finns bevarade. Ett flertal av de större treskeppiga husen bör utifrån typologiska karaktärsdrag ha haft en del av huset avsatt för bostadsändamål, även om en härd inte kunde påvisas.

Fyrstolpshusen är ofta svåra att datera och funktionsbestämma då de saknar härdar, fynd och övriga konstruktionsdetaljer. Det är oklart om denna byggnadstyp har haft en lätt väggkonstruktion som inte efterlämnat spår eller om de varit helt utan. Frågan är viktig i förhållande till husets ursprungliga konstruktion, huruvida det varit treskeppigt eller enskeppigt. De är generellt tolkade som enskeppiga ekonomi- eller förrådsbyggnader. Det kan emellertid vara så att dåliga bevaringsförhållanden medfört att endast två bockpar i en treskeppig konstruktion bevarats. Om de istället antas ha varit enskeppiga, förefaller de vara alltför små för att fungera som bostadshus och den rimligaste tolkningen är ekonomibyggnader.

Under järnåldern kan husens storlek, framför allt fähusens storlek, ses som ett mått för hur pass framgångsrik och betydande en gård har varit. Storleken av ett enskilt hus eller en hel gårds sammanslagna golvyta visar på att det funnits en stor yta för boende, men också att det funnits utrymme att förvara överskottsproduktion och stalla kreatur. Golvytan under tak kan således visa på hushållets eller gårdens ekonomiska ställning (Artursson 2005:91). I några av de påträffade huslämningarna har det funnits så pass mycket bevarat av vägglinjerna att det varit möjligt att beräkna ungefärlig golvyta. Av de undersökta husen daterade till järnålder, framstår Hus D som det mest manifesta med en ungefärlig golvyta om 106 kvadratmeter.

Figur 69. Översikt över de dokumenterade huslämningarna.

A=Neolitikum?
B=Vendeltid/vikingatid?
C=?
D=Vendeltid
E=Folkvandringstid/vendeltid?
F=Vendeltid?
G=Vikingatid
H=Vikingatid

Arkeologisk kontroll

Figur 70. Norra området nedschaktat 100 mm enligt beslut från länsstyrelsen. Foto från söder: Jan Kockum.

För att säkerställa ett meningsfullt bevarande av fornlämningen i områdets norra del, beslutade länsstyrelsen att en arkeologisk kontroll skulle genomföras av markarbetena (Lst Dnr 431-16231-2018). Ytan uppgick till omkring 1 200 kvadratmeter och det maximala schaktdjupet skulle vara 0,10 meter. Den arkeologiska kontrollen genomfördes 2019-07-09.

En saneringsgrop tillkom liksom en extra provtagningsgrop. De förändrade förutsättningarna för den arkeologiska schaktningsövervakningen kom emellertid att medföra att den stor del av den ytan som enligt länsstyrelsens första beslut skulle bevaras, kom att ingå i den utökade schaktningsövervakningen.

6. Bearbetning och analys, avslutande undersökning och schaktningsövervakning

Fyndmaterialet

Enligt undersökningsplanen skulle samtliga fynd som påträffades i de kontexter som undersöktes, tas tillvara och registreras. Vidare kunde fyndmaterialet förväntas ge ett visst underlag rörande dateringar, verksamheter och näringsfång (motsvarande frågeställningarna A1, B1–3). Efter registrering gjordes en sållning varvid fyndkategorier såsom exempelvis spik och lerklining avfördes liksom modernt fönsterglas och andra recenta föremål. De fynd som påträffades vid metalldetekteringen registrerades och ett urval gjordes för konservering. I kostnadsberäkningen togs höjd för konservering av 20 metallföremål, 18 föremål kom att konserveras (Bilaga 9). Övriga fyndkategorier kvantifierades inte i undersökningsplanen.

Fynden från den arkeologiska undersökningen registrerades för sig med LUHMnr 32964 och omfattar 188 fyndposter, fynden från den arkeologiska schaktningsövervakningen registrerades med LUHMnr 32965 och omfattar 75 fyndposter. Fynden från de två olika undersökningarna kommer att redovisas gemensamt och med sina respektive LUHMnr angivet i nedanstående tabeller.

En fyndpost kan innehålla ett eller flera föremål (intakta eller fragment) av samma typ eller kategori. Exempelvis kan det handla om keramikskärvor från samma kontext vilka kan antas höra till samma kärl eller kärltyp. Fynden från de neolitiska slagplatserna har tilldelats flera fyndnummer, även om de kommer från samma kontext. Detta beror på det stora antalet avslag. Flertalet fyndposter utgörs dock av endast ett föremål. Alla metallfynd som framkom vid metalldetektering mättes in med RTK-GPS.

Fyndkategorier

Vid bearbetningen av fyndmaterialet har funktionen ansetts vara av primärt intresse och därför har fynden delats upp i 14 definierade funktionsgrupper:

- Hus och husgeråd
- Redskap med mångsidig användning
- Metallhantverk
- Trähantverk
- Textil- och läderhantverk
- Handel
- Beväpning och uniform
- Hästmundering
- Beslag
- Klädedräkt
- Smycken

- Osteologi
- Obestämbara föremål
- Neolitiskt material

Ett fyndmaterial som inte gick att få in i några av de andra grupperna är det stora neolitiska materialet, därför fördes detta till en egen grupp – Neolitiskt material. Grupperingen har använts för att underlätta en rationell bearbetning av fyndmaterialet och för att möjliggöra en analys av materialet i förhållande till de uppställda frågeställningarna kring datering, verksamheter och näringsfång.

I löptext anges fyndnumret och kontextnumret inom parentes enligt exemplet (fnr 32964:41) och (k400).

Fynden från Värby 40:1

De två största fyndkategorierna blev Hus och husgeråd samt *Neolitiskt material* med vardera 44 fyndposter. Den minsta fyndkategorin blev *Redskap med mångsidig användning* med en fyndpost. *Övriga fyndkategorier* innehöll mellan fyra och 21 fyndposter.

Hus och Husgeråd

Tabell 3. Summering av fynd från den arkeologiska undersökningen tillhörande fyndkategorin *Hus och husgeråd*, samt kontexter där de påträffades.

LUHMnr	Fyndnr	Sakord	Typ	Antal	Vikt (g)	Kontext
32964	41	Kärl	Östersjö	1	7	1001
32964	42	Kärl	Östersjö	1	6	1001
32964	59	Kärl	Östersjö	1	3	1001
32964	60	Sked	Sked	1	69	1001
32964	61	Flinta	Eldslagningsflinta	1	59	1001
32964	65	Hank	Hank	1	53	1001
32964	67	Kärl	Östersjö	1	11	1001
32964	68	Kärl	Yngre rödgods	1	72	1001
32964	74	Kärl	Yngre rödgods	1	3	386
32964	75	Glas	Fönsterglas	1	1	386
32964	79	Kärl	Flintgods	2	1	386
32964	80	Kärl	Äldre rödgods	1	1	386
32964	81	Kärl	Yngre rödgods	1	4	386
32964	82	Kärl	Yngre rödgods	1	1	386
32964	83	Kärl	Inhemsk vikingatida keramik	1	1	670
32964	85	Kärl	Inhemsk vikingatida keramik	1	5	498
32964	87	Kärl	Äldre svartgods	2	51	509
32964	88	Lerklining	Bränd, pinnavtryck, ugnsvägg	1	67	509
32964	90	Kärl	Inhemsk vikingatida keramik	1	5	386
32964	91	Glas	Fönsterglas	1	1	386
32964	93	Kärl	Fajans	1	1	440
32964	94	Kärl	Inhemsk vikingatida keramik	1	10	127
32964	100	Lerklining	Lerklining	1	9	265
32964	103	Kärl	Östersjö	1	5	296
32964	105	Kärl	Äldre rödgods	2	3	260
32964	109	Lerklining	Ugnsvägg	1	5	265

LUHMnr	Fyndnr	Sakord	Typ	Antal	Vikt (g)	Kontext
32964	110	Kärl	Inhemsk vikingatida keramik	1	6	265
32964	111	Bränd lera	Bränd, stråavtyck	1	16	342
32964	112	Lerklining	Ugnsvägg	21	183	294
32964	113	Kärl	Inhemsk vikingatida keramik	1	125	379
32964	114	Kärl	Inhemsk vikingatida keramik	1	288	379
32964	122	Kärl	Östersjö	1	3	645
32964	123	Glas	Fönsterglas	1	1	119
32964	124	Glas	Fönsterglas	4	1	119
32964	126	Kärl	Inhemsk vikingatida keramik	1	4	47
32964	127	Kärl	Yngre rödgods	1	12	103
32964	128	Kärl	Yngre rödgods	1	3	103
32964	129	Kärl	Yngre rödgods	5	14	103
32964	136	Kärl	Inhemsk vikingatida keramik	1	18	645
32964	138	Kärl	Yngre rödgods	1	10	119
32964	139	Glas	Fönsterglas	1	1	119
32964	140	Bränd lera	Ugnsvägg	2	6	119
32964	146	Kärl	Äldre rödgods	2	2	392
32964	151	Kärl	Inhemsk vikingatida keramik	2	15	379
	Summa			**76**	**1 153**	

Tabell 4. Summering av fynd från schaktningsövervakningen tillhörande fyndkategorin *Hus och husgeråd*, samt kontexter där de påträffades.

LUHMnr	Fyndnr	Sakord	Typ	Antal	Vikt (g)	Kontext
32965	7	Avslag	Eldslagningsflinta	1	94	1001
32965	10	Kärl	Yngre rödgods	1	3	905
32965	16	Kärl	Inhemsk vikingatida keramik	1	5	1200
32965	17	Kärl	Inhemsk vikingatida keramik	1	5	1200
32965	18	Kärl	Inhemsk vikingatida keramik	1	5	1200
32965	21	Avslag	Eldslagningsflinta	1	17	948
32965	22	Kärl	Yngre rödgods	1	9	908
32965	23	Kärl	Fajans	1	2	908
32965	24	Kärl	Yngre rödgods	1	3	908
32965	26	Kärl	Östersjö	1	6	1120
32965	43	Föremål	Tennfat?	1	7	1001
32965	44	Lerklining	Lerklining, kupolugn	1	9	918
32965	49	Kärl	Östersjö	1	4	1258
32965	52	Kärl	Inhemsk vikingatida keramik	2	12	1179
32965	53	Kärl	Yngre rödgods	2	12	910
32965	54	Kärl	Yngre rödgods	1	4	910
32965	61	Kärl	Inhemsk vikingatida keramik	1	7	1179
32965	62	Kärl	Yngre rödgods	1	1	1179
	Summa			**20**	**235**	

Majoriteten av fynden i gruppen bestod av keramik av olika typer. Keramiken är oftast ett av de bästa sätten att datera lämningar och de flesta skärvorna kommer från lager och fyllningar. Endast ett fåtal har samlats in från matjordslagret och deras ursprungliga kontexttillhörighet kan inte avgöras. Sammanlagt registrerades 39 skärvor från den arkeologiska undersökningen fördelade på sju godstyper (Fig. 71) och 16 skärvor fördelade på fyra godstyper från den arkeologiska schaktningsövervakningen (fig, 72). Keramikmaterialet uppvisade inte några form- eller godstyper av det ovanligare slaget, utan representerar ett ordinärt hushållsbestånd på landsbygden under olika tider.

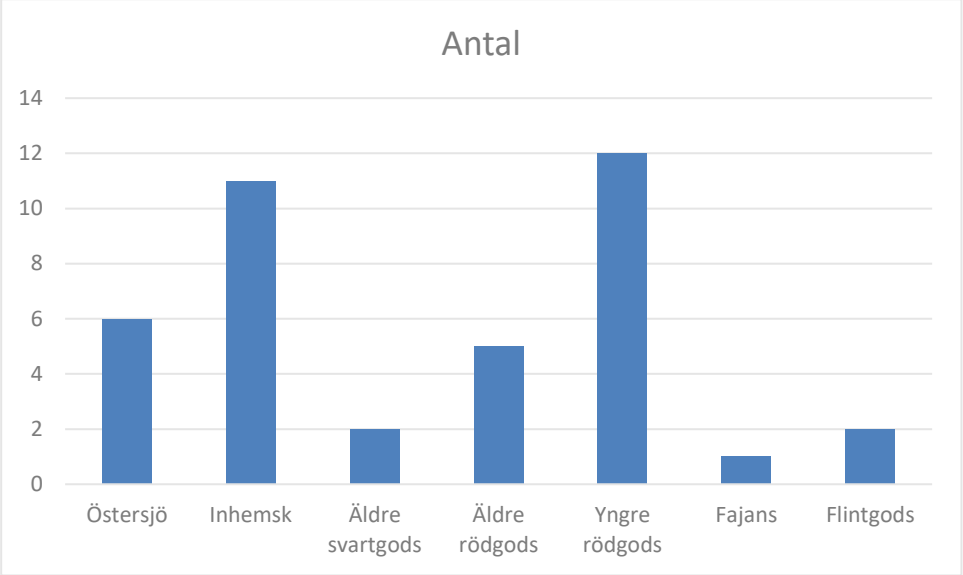

Figur 71. Fördelning av antal skärvor från olika godstyper från den arkeologiska undersökningen.

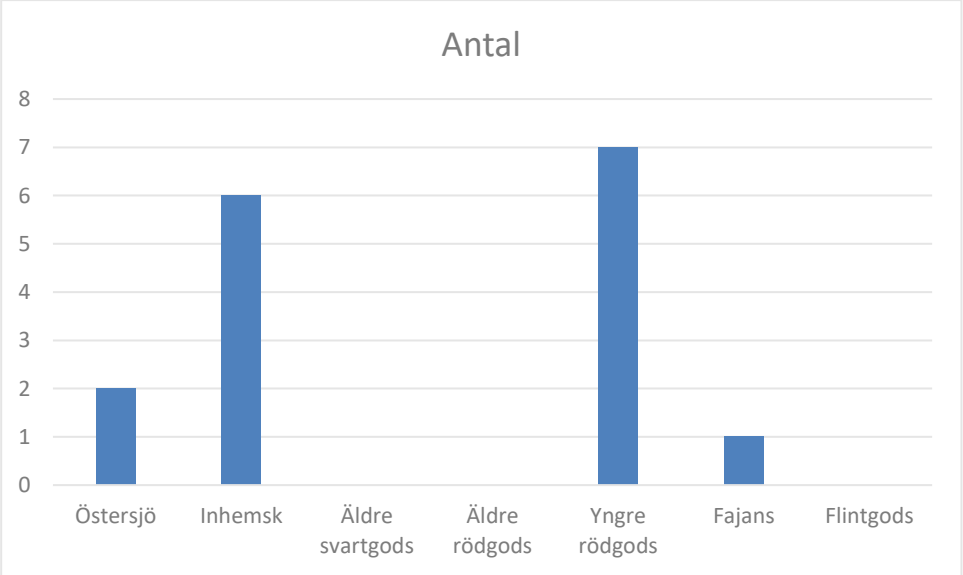

Figur 72. Fördelning av antal skärvor från olika godstyper från den arkeologiska schaktningsövervakningen.

Äldre svartgods

Två skärvor (fnr 32964:87) klassificerades som äldre svartgods. Detta gjordes eftersom keramiken har ett sådant gods att det varit mycket osäkert om skärvorna kunde klassificeras som östersjö- eller inhemsk vikingatida keramik. De två skärvorna påträffades i dikesfyllningen 509.

Inhemsk vikingatida keramik

Godstypen kallas ibland även AIV-keramik efter Dagmar Sellings definition av AIV-keramik (Selling 1955). Godstypen karaktäriseras av grovt gods, ett fåtal kärlformer samt att kärlen i stort sett alltid är oornerade. Kärltyperna som påträffas är dels tunnformade med inåtböjd mynning, dels kärl som haft en kort och utåtböjd mynning. Utöver dessa två typer kan det då och då påträffas små koppar och hängkärl. Den inhemska vikingatida keramiken dateras grovt inom intervallet 700–1000-talets mitt, det vill säga sen vendeltid till tidig medeltid (Brorsson 2017:96).

Vid den arkeologiska undersökningen påträffades 11 skärvor inhemsk vikingatida keramik med en sammanlagd vikt av 477 gram, vilket gör godstypen till den vanligast förekommande inom undersökningsområdet sett till vikt. Fyra av skärvorna påträffades i grophuset VIII, vilket dateras till vikingatid. En skärva (fnr 32964:94) framkom i en primärfyllning (k127) i en kokgrop och en skärva (fnr 32964:110) kom i primärfyllning i en härd (k265). Ytterligare en skärva (fnr 32964:85) kan troligen anses datera kontexten vari den påträffades. I detta fall en fyllning (k498) i en möjlig förvaringsgrop. I fyllningen framkom även en vikingatida lansettformad pilspets (fnr 32964:1). Två av skärvorna påträffades i dikesfyllningar (fnr 32964:83 och 32964:126) och ytterligare två i yngre kontexter (fnr 32964:90 och 32964:110). Vid schaktningsövervakningen framkom sammanlagt sex skärvor inhemsk vikingatida keramik. Alla skärvor påträffades i kontexter kopplade till de två grophusen G och H, daterade till vikingatid. Tre skärvor insamlades från fyllningslagret 1200 (fnr 32965:16–18) i grophus H, de andra tre skärvorna framkom från fyllningslager 1179 i grophus G (fnr 32965:52, 61, Fig. 71, 72).

Östersjökeramik

Det totala antalet skärvor som klassificerats som östersjökeramik var sex stycken med en sammanlagd vikt av 35 gram. Fyra av skärvorna påträffades i matjordslagret (k1001, fnr 32964:41, 42, 59, 67), en skärva i sättlagret till en stenpackning (k296, fnr 32964:103) och en skärva (fnr 32964:122) i fyllningen (k645) i en grund grop. Vid schaktningsövervakningen insamlades endast två skärvor, en från fyllningen i ett stolphål hörande till Hus E (fnr 32965:26) och en från fyllningen i ett stolphål, som inte kunnat föras till en specifik byggnad (fnr 32965:49).

Fynden av östersjökeramik visar på en närvaro i området av bebyggelse daterad till sen vikingatid och tidig medeltid, men inte någon av skärvorna kan anses ha påträffats i primär kontext, det vill säga de har alla omlagrats och hamnat i kontexter som är yngre än sen vikingatid och tidig medeltid. Ett undantag utgörs dock av skärvan från fyllningen i Hus E, vilket typologiskt och stratigrafiskt daterats till äldre vendeltid.

Östersjökeramiken dyker upp i Skåne vid övergången mellan 900-talet och 1000-talet och blev snabbt den dominerande typen bland hushållens keramikinventarium under perioden 1000–1200 e Kr. Sporadiska fynd från andra platser i Skåne har visat att godstypen förekom även under 1200-talet. Godstypen var en sammanblandning av de skandinaviska och slaviska keramikhantverken. Med östersjökeramiken introducerades bland annat kavaletten, olika typer av dekorer och ett något finare gods samt bättre bränningsmetoder. Kärlformen var inledningsvis mycket lik den äldre inhemska vikingatida keramiken, men uppbyggnadstekniken och dekoren härstammade från den slaviska traditionen (Brorsson 2017:98).

Äldre rödgods

Ett fåtal skärvor av äldre rödgods påträffades vid undersökningen, sammanlagt fem skärvor med en vikt av sex gram. Två av skärvorna (fnr 32964:105) påträffades i en dikesfyllning (k260) och två skärvor (fnr 32964:146) i ett lager som tolkades som ett avfallslager som städats undan från exempelvis en gårdsplan (k392). En skärva (fnr 32964:80) framkom i det yngre konstruktionslagret 386 och anses vara omlagrad. Inga skärvor av äldre rödgods framkom vid schaktningsövervakningen.

Äldre rödgods brändes i en oxiderande atmosfär i keramikugnar och försågs med blyglasyr på utsidan av kärlet. Till att börja med tillverkades äldre rödgods i bland annat Holland, Belgien och Tyskland. Under loppet av 1200-talet påbörjades en produktion i Danmark. Kärlen tillverkades bland annat i Skåne, där de så kallade skånekannorna utgjorde en vanlig kärlform. De mindre och mer lokala producenterna blev förmodligen allt vanligare i takt med att godstypen blev alltmer populär. Generellt dateras godstypen till 1200–1400 e Kr, men enligt senare forskning kan gränserna förskjutas både uppåt och nedåt i tid. Från kv Tegnér i Lund kom äldre rödgods daterat till sent 1100-tal och i kv Liljan i Malmö kunde typen dateras till 1200–1450 e Kr. Under loppet av 1400-talet upphörde bruket av kannor i äldre rödgods och en övergång till kannor i stengods skedde. Successivt konkurrerades det äldre rödgodset ut av importerat stengods och yngre rödgods (Brorsson 2013:174 f).

Yngre rödgods

Under perioden 1400 till 1900 tillverkades yngre rödgods, ibland även kallat yngre glaserat rödgods. Denna typ av keramik var försedd med blyglasyr på insidan av kärlet, till skillnad från det äldre rödgodset där glasyren fanns på kärlens utsida. De flesta kärlen av yngre rödgods var troligen lokalt producerade men det förekom en viss import under denna tid. En nymodighet från 1500-talet var keramikfaten, som fick sitt verkliga genombrott under 1600-talet. Grytor, så kallade trebensgrytor, tillverkades från 1400-talet och fram i 1700-tal, då de kom att ersättas av järngrytorna. Vid undersökningen framkom 12 skärvor med en vikt av 119 gram. Majoriteten av skärvorna påträffades i stenpackning (k103, fnr 32964:127–129) och konstruktionslager (k386, fnr 32964:81–82) i undersökningsområdets östligaste del. Vid schaktningsövervakningen framkom sju skärvor med en sammanlagd vikt av 38 gram. Alla skärvor utom en, påträffades i undersökningsområdets östra del, i fyllningar till nedgrävningar daterade till tidigmodern tid (k905, fnr 32965:10, k908, fnr 32965:22, 24 och k910, fnr 32965:53–54). Undantaget utgörs av en skärva framkommen i den översta delen av fyllningen 1179 (fnr 32965:62) och får ses som omlagrad.

Fajans

Fajans är ett lergods som glaserats med en ljus men ogenomskinlig tennglasyr. Namnet kommer av staden Faenza i Italien där keramiktypen tillverkades under renässansen. Redan under 1200-talet tillverkades dock fajans på ön Mallorca, då under namnet majolika. Inte förrän i slutet av 1600-talet blev fajanserna vanliga i Skandinavien och kärlen importerades främst från Holland. Mot slutet av 1700-talet producerades fajanser i stor omfattning även i Skandinavien. Syftet med fajansens ljusa gods och ofta fantasifulla mönster var att efterlikna det åtråvärda men dyra porslinet. Mot slutet av 1700-talet tog flintgodset över fajansens betydelse som en billigare ersättning för porslin (Brorsson 2019:148). Endast en skärva påträffades (fnr 32964:93) i ett av konstruktionslagren (k440) hörande till

stenpackningen 103, där även de flesta skärvorna yngre rödgods framkom. Från schaktningsövervakningen kommer ytterligare en skärva, påträffad i fyllning 908 i en tidigmodern fundamentsgrop (fnr 32965:23).

Flintgods

Liksom fajans tillverkades flintgods mest för att efterlikna porslin. En avgörande skillnad mellan porslin och flintgods är att flintgodset är betydligt mjukare och att dess leror inte tål lika höga temperaturer som porslinslerorna. I Sverige kom flintgodset på kort tid bli dominerande under slutet av 1700-talet och fabriker som Marieberg, Rörstrand och Gustavsberg är verksamma än i dag (Brorsson 2019:149). En skärva flintgods (fnr 32964:79) påträffades i konstruktionslagret 386. Utifrån fyndmaterialet kan stenpackningen 103 tillsammans med konstruktionslagren 386 och 440 dateras till 1700-/1800-tal.

Sammantaget domineras keramikmaterialet av yngre rödgods tillsammans med inhemsk vikingatida keramik. Tidigmedeltida och högmedeltida godstyper såsom östersjökeramik och äldre rödgods är ovanliga, yngre svartgods och nästanstengods samt stengods förekommer inte alls. De yngre godstyperna framkommer främst i undersökningsområdets östra del, inne på eller alldeles intill den historiska bytomten. Fyndbilden antyder att den högmedeltida och även yngre bebyggelsen med stor sannolikhet legat inom begränsningen för den historiska bytomten, medan bebyggelsen från yngre järnålder och till viss del tidig medeltid varit lokaliserad en bit utanför. Fynden av de yngre godstyperna antyder aktiviteter vid bytomtsgränsen men även ute på åkrarna, kanske i form av att hushållsavfall hamnat med gödseln vid jordbruket. Fynden av två skärvor äldre rödgods från det undanstädade gårdsplanslagret 392, skulle kunna betyda att just detta avfall dumpades utanför bytomtsgränsen.

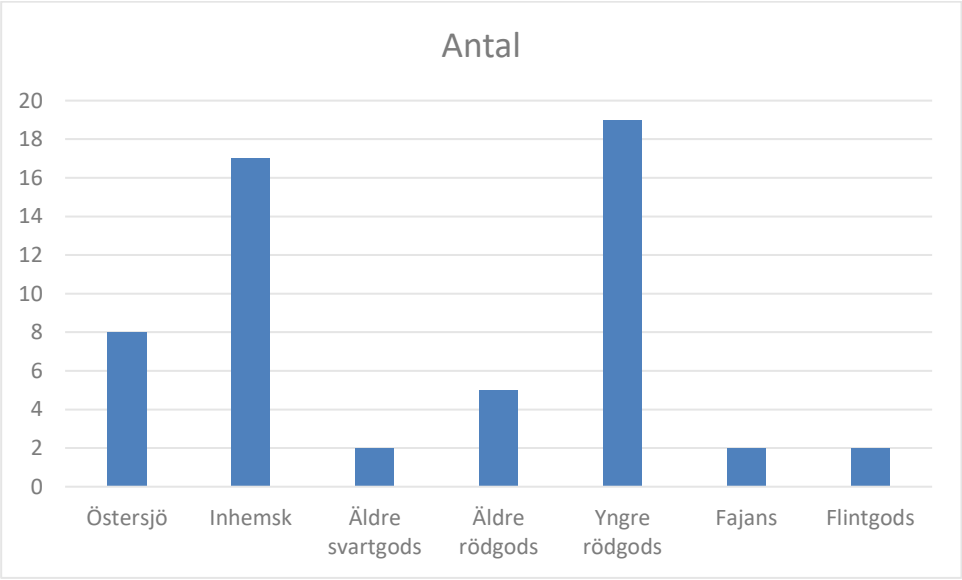

Figur 73. Keramikfynd från de båda undersökningarna, fördelat på godstyp.

Bränd lera

Totalt insamlades 295 gram bränd lera bestående av 28 fragment. 27 fragment tolkades vara delar av ugnsväggar, med en relativt grov lera och vidjeavtryck och som utsatts för höga temperaturer. Majoriteten av dessa påträffades i lämningar tolkade som härdar, men som således även skulle kunna tolkas som lågtemperaturugn (265). En bit lerklining (fnr 32965:44) togs in från fyllningen i den troliga kupolugnen k918. En del fragment från ugnsväggar påträffades i andra typer av kontexter såsom dikesfyllning (fnr 32964:88 i k509) och gropfyllning (fnr 32964:112 i k294). Bränd lera med inslag av organiskt material eller avtryck av exempelvis grässtrå tolkades vara lerklining. En bit lerklining (fnr 32964:111) togs tillvara, med avtryck från någon form av strå, från härdfyllningen 342.

Övriga fynd inom kategorin Hus och husgeråd

Med hjälp av metalldetektor påträffades en dubbelvikt sked (fnr 32964:60) tillverkad av cu-leg i matjorden. I matjorden påträffades även en eldslagningsflinta (fnr 32964:61) och en järnhank (fnr 32964:65). Sammanlagt åtta skärvor fönsterglas samlades in från de tidigmoderna kontexterna 386 och 119. Samtliga skärvor avfördes efter registrering. Vid metalldetektering av ytan för schaktningsövervakningen framkom en del av ett möjligt tennfat (fnr 32965:43).

Redskap med mångsidig användning

Till denna grupp fördes föremål som har kunnat användas på olika vis och vars funktion inte varit helt fastställd, utan har kunnat anpassas utifrån behov. Typiska sådana föremål var knivar och brynen, vilka även kan betecknas som tidlösa, då de inte förändrats nämnvärt över tid med hänseende varken till utseende eller funktion. Förvånande nog kunde endast ett bryne (fnr 32964:137) föras till denna grupp, inga knivar påträffades vid undersökningen.

Tabell 5. Summering av fynd från den arkeologiska undersökningen tillhörande fyndkategorin *Redskap med mångsidig användning*, samt kontexter där de påträffades.

LUHMnr	Fyndnr	Sakord	Typ	Antal	Vikt (g)	Kontext
32964	137	Bryne	Nålbryne	1	10	103
	Summa			**1**	**10**	

Metallhantverk

Ett flertal fynd med koppling till metallhantverk påträffades, framför allt slagg men även smältor och en gjuttapp. Från matjordslagret detekterades två bottenskållor av slagg fram, den ena (fnr 32964:73) med stor inblandning av järn. Slagg är oftast det enda som återstår efter äldre tiders järnframställning. I matjorden framkom även två smältor, den ena av cu-leg (fnr 32964:11) och den andra av bly (fnr 32964:52), en gjuttapp av cu-leg framkom även (fnr 32964:18).

Tabell 6. Summering av fynd från den arkeologiska undersökningen tillhörande fyndkategorin *Metallhantverk*, samt kontexter där de påträffades.

LUHMnr	Fyndnr	Sakord	Typ	Antal	Vikt (g)	Kontext
32964	7	Slagg	Bottenskålla	1	300	1001
32964	11	Smälta	Smälta Cu-leg	1	7	1001
32964	18	Gjuttapp	Gjuttapp, Cu-leg	1	17	1001
32964	52	Smälta	Blysmälta	1	18	1001
32964	57	Smälta	Smälta Cu-leg	1	13	1001

LUHMnr	Fyndnr	Sakord	Typ	Antal	Vikt (g)	Kontext
32964	64	Slagg		1	34	1001
32964	70	Slagg	Hög temperatur	1	126	1001
32964	71	Slagg		2	300	1001
32964	72	Slagg		1	533	1001
32964	73	Slagg	Bottenskålla, järn	1	783	1001
32964	78	Slagg		1	5	386
32964	92	Slagg		1	34	440
32964	106	Slagg		4	31	260
32964	152	Slagg		9	803	119
32964	183	Slagg		20	1143	392
32964	184	Slagg		40	1038	392
32964	185	Slagg		55	369	392
32964	186	Slagg		20	1010	392
32964	187	Slagg		139	998	392
32964	188	Slagg		2	9	392
	Summa			**302**	**7 571**	

Tabell 7. Summering av fynd från schaktningsövervakningen tillhörande fyndkategorin *Metallhantverk*, samt kontexter där de påträffades.

LUHMnr	Fyndnr	Sakord	Typ	Antal	Vikt (g)	Kontext
32965	37	Smälta	Blysmälta	1	23	1001
32965	59	Slagg		1	85	1080
	Summa			**2**	**108**	

Slagg påträffades även i andra kontexter såsom 386 (fnr 32964:78) och 440 (fnr 32964:92), vilka tolkas som tidigmoderna konstruktionslager under stenpackningar, samt i lager 119 (fnr 32964:152), även det ett tidigmodernt konstruktionslager under stenpackning.

I dikesfyllningen 260 påträffades fyra bitar slagg med en sammanlagd vikt av 31 gram (fnr 32964:106). Den största ansamlingen av slagg framkom i lager 392, vilket tolkas som ett undanstädat brukningslager, möjligen från en gårdsplan, med datering till högmedeltid (fnr 32964:183–188). Från schaktningsövervakningen kommer två fynd med tydlig koppling till metallhantverk. En smälta (fnr 32965:37) detekterades fram ur matjorden, en bit slagg (fnr 32965:59) påträffades i fyllningen i ett stolphål (k1080). Sammanfattningsvis kan konstateras att det framkommit spår av metallhantverk där man hanterat bly, brons och järn. Den kontext som har säkrast datering är det undanstädade brukningslagret som utifrån stratigrafi och fynd av äldre rödgods, grovt dateras till högmedeltid. I matjordslagret påträffades vid metalldetektering ett flertal bronsföremål, men det är inte möjligt att med säkerhet säga att dessa föremål tillverkats i Värby. Inga deglar eller gjutformar har påträffats som skulle kunna styrka förekomsten av en lokal produktion.

Trähantverk

Tabell 8. Summering av fynd från den arkeologiska undersökningen tillhörande fyndkategorin *Trähantverk*, samt kontexter där de påträffades.

LUHMnr	Fyndnr	Sakord	Typ	Antal	Vikt (g)	Kontext
32964	9	Nit	Nithuvud, brons	1	1	1001
32964	32	Nit	Bronsnit	1	5	1001
32964	37	Nit	Nithuvud, brons	1	3	1001
32964	182	Mejsel/stämjärn	Järn	1	14	392
	Summa			**4**	**23**	

Tabell 9. Summering av fynd från schaktningsövervakningen tillhörande fyndkategorin *Trähantverk*, samt kontexter där de påträffades.

LUHMnr	Fyndnr	Sakord	Typ	Antal	Vikt (g)	Kontext
32965	13	Nit	Nitplatta, sen järnålder/tidig medeltid	1	4	1001
32965	60	Spik	Järn, avförd	1	10	1179
	Summa			**2**	**14**	

Från matjordslagret (k1001) detekterades två nithuvuden, en nitplatta och en nit av brons fram, det är sannolikt att dessa bronsnitar använts till finare träföremål såsom exempelvis kistor eller skrin. Till hus- eller båtkonstruktioner användes järnnitar. En järnspik/nit påträffades i fyllningen 1179 i grophus G (fnr 32965:60). Från det högmedeltida brukningslagret 392 härrör en möjlig mejsel/stämjärn av järn (fnr 32964:182).

Textil- och läderhantverk

Samtliga föremål som kopplas till textilhantverk påträffades i fyllning 379 i grophus VIII (fnr 32964:115–119) samt i brukningslagret 1351 i grophus G (fnr 32965:57). Fynden ger en stark indikation på att dessa två grophus i första hand brukats vid textilhantverk, både vid spinning av garn och vid produktionen av färdigt tyg.

Tabell 10. Summering av fynd från den arkeologiska undersökningen tillhörande fyndkategorin *Textil- och läderhantverk*, samt kontexter där de påträffades.

LUHMnr	Fyndnr	Sakord	Typ	Antal	Vikt (g)	Kontext
32964	115	Bränd lera	Vävtyngd	1	52	379
32964	117	Sländtrissa	Sandsten	1	25	379
32964	118	Sländtrissa	Sandsten	1	33	379
32964	119	Sländtrissa	Sandsten	1	19	379
	Summa			**4**	**129**	

Tabell 11. Summering av fynd från schaktningsövervakningen tillhörande fyndkategorin *Textil- och läderhantverk*, samt kontexter där de påträffades.

LUHMnr	Fyndnr	Sakord	Typ	Antal	Vikt (g)	Kontext
32965	57	Sländtrissa	Konisk, sandsten	1	15	1351
	Summa			**1**	**15**	

Handel

Sammanlagt fem föremål med koppling till handel framkom vid den arkeologiska undersökningen, alla från matjordslagret med hjälp av metalldetektor. Från metalldetekteringen under schaktningsövervakningen härrör nio föremål.

Ett koniskt viktlod av bly (fnr 32964:10) vägde 28 gram och har inte närmare kunnat dateras. Endast en artefakt har klassificerats som viktlod. Tre mynt, alla från 1800-talet, framkom i matjordslagret. Anmärkningsvärt nog påträffades inga andra mynt vid den arkeologiska undersökningen. Däremot framkom sju mynt från schaktningsövervakningen. Fem av mynten dateras till tiden 1827–1946, men två av mynten utskiljer sig genom att dels bestå av silver, dels dateras till äldre perioder (Fig. 76). Dessa två mynt är ett halvskillingsmynt (fnr 32965:1) från Rostock (1540–1565) samt ett möjligt mynt (fnr 32965:2) från Erik Plogpennings regeringstid (1241–1250). Övriga fynd kopplade till handel och varuutbyte är två blyplomber där den ena är försedd med texten 18 % på ena sidan och FSS tillsammans med fem sädesax på den andra (fnr 32965:38). Båda plomber tolkas härröra från sädeshantering och – försäljning.

Det mest intressanta fyndet som kan kopplas till handel och varuutbyte är sigillstampen av brons (fnr 32964:51, Fig. 75). Sigillstampen har hamnat i jorden innan den hunnit få ett ingraverat sigill och den går dessvärre inte att datera.

Tabell 12. Summering av fynd från den arkeologiska undersökningen tillhörande fyndkategorin *Handel*, samt kontexter där de påträffades.

LUHMnr	Fyndnr	Sakord	Typ	Antal	Vikt (g)	Kontext
32964	10	Vikt	Bly	1	28	1001
32964	19	Mynt	1 skilling, 1856, Danmark	1	3	1001
32964	25	Mynt	¼ skilling, 1805, Sverige	1	6	1001
32964	49	Mynt	2 öre, 1879, Sverige	1	3	1001
32964	51	Stämpel	Sigillstamp, Cu-leg	1	18	1001
	Summa			**5**	**58**	

Tabell 13. Summering av fynd från schaktningsövervakningen tillhörande fyndkategorin *Handel*, samt kontexter där de påträffades.

LUHMnr	Fyndnr	Sakord	Typ	Antal	Vikt (g)	Kontext
32965	1	Mynt	Halvskilling, silver, 1500-tal	1	1	1001
32965	2	Mynt	Penning, silver, 1200-tal	1	1	1001
32965	14	Mynt	2 öre, koppar, 1906	1	4	1001
32965	27	Mynt	2 öre, järn/koppar 1946	1	4	1001
32965	36	Mynt	1/6 skilling, koppar, 1840	1	3	1001
32965	38	Plomb	Sädesplomb	1	7	1001
32965	39	Mynt	¼ skilling, koppar, 1827	1	5	1001
32965	41	Plomb	Plomb	1	16	1001
32965	51	Mynt	1 öre, koppar, 1916	1	3	1001
	Summa			**9**	**44**	

Figur 74. Blyvikt (fnr 32964:10) efter konservering.

Figur 75. Sigillstamp (fnr 32964:51) efter konservering. Foto: Lovisa Dal, LUHM.

Figur 76. Halvskillingmynt (1540–1565) från Rostock (fnr 32965:1), till vänster frånsidan, till höger åtsidan. Foto taget efter konservering. Foto: Lovisa Dal, LUHM.

Figur 77. Silverpenning präglad 1241–1250 under Erik Plogpenning, myntningsort Lund (fnr 32965:2). Foto taget efter konservering. Foto: Lovisa Dal, LUHM.

Beväpning och uniform

Föremål från denna kategori påträffades endast vid den arkeologiska undersökningen. De två uniformsknapparna (fnr 32964:20–21) kan möjligen ha hamnat i jorden i samband med att beväringarna arbetat med att bereda marken.

Vidare framkom två muskötkulor (fnr 32964:4, 44), där den förstnämnda är en aning deformerad möjligen från att ha blivit avfyrad eller så är detta ett viktlod och inte en muskötkula. Den andra kulan är däremot från en musköt och med säkerhet eftermedeltida. Ett enda föremål daterades till vikingatid och det var en lansettformad pilspets som påträffades i fyllningen i en grop (k498, fnr 32964:1). Pilspetsar klassas som ett offensivt fjärrvapen och enligt en licentiatavhandling av Erik Wegraeus (1971) kan pilspetsarna delas in i fem huvudgrupper benämnda A–E. Pilspetsen från Värby kan enligt detta system klassas som tillhörande typ A, där pilspetsen har lansettformat eller svagt vinklat blad (Sandstedt 1998:191, och däri anförd litteratur).

Pilspetsarna under vikingatid var avsedda för handbåge och uppvisade en stor formmässig variation beroende på funktion: strid eller jakt. Den ovan angivna typ A anses av Wegraeus (1971) vara avsedd för strid eller jakt, medan Fred Sandstedt anser att stridspilar karaktäriseras av ett litet avstånd mellan mothaken och ett utdraget blad medan jaktpilarna i motsats har en bred bas vilket innebär ett stort avstånd mellan mothakarnas ytterändar ofta kombinerat med ett kort blad (Sandstedt 1998:196). Sammantaget är det troligt att Värbypilen varit avsedd för strid (Fig. 78).

Tabell 14. Summering av fynd från den arkeologiska undersökningen tillhörande fyndkategorin *Beväpning och uniform*, samt kontexter där de påträffades.

LUHMnr	Fyndnr	Sakord	Typ	Antal	Vikt (g)	Kontext
32964	1	Pilspets	Lansett, vikingatida	1	10	498
32964	4	Kula	Kula eller viktlod?	1	9	1001
32964	20	Knapp	Uniformsknapp, Carl XIV Johan	1	4	1001
32964	21	Knapp	Uniformsknapp, kronprins Oscar	1	2	1001
32964	44	Kula	Musköt	1	36	1001
	Summa			**5**	**61**	

Figur 78. Lansettformad vikingatida pilspets (fnr 32964:1) efter konservering. Foto: Lovisa Dal, LUHM.

Hästmundering

Fem föremål kunde föras till fyndkategorin *Hästmundering*. Två hästskosömmar av järn tillvaratogs från det tidigmoderna konstruktionslagret 386 (fnr 32964:76–77) och en från det undanstädade gårdslagret 392 (fnr 32964:181). Med hjälp av metalldetektor påträffades ett droppformat hänge med nithål, troligen till hästmundering i matjorden (fnr 32964:17). Fyndet liknar de hängen till hästmundering som påträffades i Eketorp på Öland. De öländska hängena var ledade i ett litet beslag som troligen varit nitat på en rem i ett träns eller en anspänningsanordning. Ett av de lösa hängena från Eketorp (fnr M 20:204) var lansettformat (Wallander 1996:217 f). Tolkningen av fyndet i Värby är dock tämligen osäkert.

Ett beslag enkelt slag är ett avlångt sådant tillverkat av tämligen tjock bronsplåt med bevarade nitar och nitbrickor (fnr 32964:50). Beslaget fästes med hjälp av två nitar i vardera änden. Beslaget tolkas ha varit avsett att fästas på någon del av hästens remtyg.

Tabell 15. Summering av fynd från den arkeologiska undersökningen tillhörande fyndkategorin *Hästmundering*, samt kontexter där de påträffades.

LUHMnr	Fyndnr	Sakord	Typ	Antal	Vikt (g)	Kontext
32964	17	Hänge	Hästmundering	1	1	1001
32964	50	Beslag	Hästmundering	1	1	1001
32964	76	Hästskosöm		1	5	386
32964	77	Hästskosöm		1	5	386
32964	181	Hästskosöm		1	3	392
	Summa			**5**	**15**	

Figur 79. Hänget till hästmundering efter konservering. Foto: Lovisa Dal, LUHM.

Figur 80. Beslag med kvarsittande nitar och nitbrickor (fnr 32964:50), efter konservering. Foto: Lovisa Dal, LUHM.

Beslag

Alla de föremål som klassats som beslag av någon form framkom i matjorden med hjälp av metalldetektor. De flesta har ansetts vara prydnadsbeslag med allmän användning på textil och läder och är alla tillverkade i brons. De har antingen tillverkats av bronsbleck och försetts med pressad, utstansad eller driven dekor eller eventuellt gjutits i form. Ett av fynden (fnr 32964:13) är tillverkat i brons och består av en förhållandevis kraftig bronsplåt som i ena änden delar upp sig i två flikar varav den ena har brutits av. Den andra fliken är böjd som om den varit fäste till ett hänge av något slag (Fig. 81).

Tabell 6. Summering av fynd från den arkeologiska undersökningen tillhörande fyndkategorin *Beslag* från den arkeologiska undersökningen, samt kontexter där de påträffades.

LUHMnr	Fyndnr	Sakord	Typ	Antal	Vikt (g)	Kontext
32964	13	Beslag	Kistbeslag, cu-leg	1	1	1001
32964	22	Beslag	Bricka, Cu-leg	1	1	1001
32964	23	Beslag	Beslag, vendelstil B	1	6	1001
32964	26	Beslag	Cu-leg	1	1	1001
32964	28	Beslag	Prydnad, cu-leg	1	1	1001
32964	33	Beslag	Beslag, cu-leg	1	1	1001
32964	38	Beslag	Beslag, cu-leg	1	1	1001
32964	50	Beslag	Prydnad, cu-leg	1	1	1001
	Summa			**7**	**12**	

Tabell 17. Summering av fynd från schaktningsövervakningen tillhörande fyndkategorin *Beslag* från schaktningsövervakningen, samt kontexter där de påträffades.

LUHMnr	Fyndnr	Sakord	Typ	Antal	Vikt (g)	Kontext
32965	9	Beslag	Ev till betsel eller träask	1	3	1001
32965	29	Beslag	Remände- eller hästmundering	1	6	1001
32965	33	Beslag	Beslag, nithål	1	1	1001
32965	47	Bleck	Beslag, punsat hål	1	1	1001
32965	50	Beslag	Beslag, blomliknande dekor	1	2	1001
	Summa			**5**	**13**	

Figur 81. Prydnadsbeslag fnr 32964:13 efter konservering. Foto: Lovisa Dal, LUHM.

Det är möjligt att just detta beslag varit avsett för en förvaringskista av trä. Ett rikt dekorerat beslag med djurornamentik och förgyllning utmärker sig (fnr 32964:23). Ornamentiken är av typen vendelstil B och beslaget tillhörde troligen en krigares utrustning. Liknande beslag satt bland annat på sköldar eller på någon annan del av utrustningen, det skulle även ha kunnat sitta på en väska. Beslaget dateras till mitten/slutet av 500-talet och 600-talet (muntl. Fil. dr. Bertil Helgesson). Beslaget har förts till fyndkategorin *Beslag* men kan även föras till kategorin *Beväpning och uniform*.

Figur 82. Beslag vendelstil B (fnr 32964:23) med förgyllning och djurornamentik, efter konservering. Foto: Lovisa Dal, LUHM.

Klädedräkt

Den vanligaste typen av dräkttillbehör var knappar, sammanlagt 19 stycken tillverkade av cu-leg, tenn eller ben påträffades. Flertalet av dessa bestod av knapphuvud och fästögla gjutna i ett stycke med några undantag, bland andra en benknapp som påträffades i dikesfyllningen 260 (fnr 32964:104). Knappen var defekt med ena halvan avbruten, i mitten tre hål bevarade, dekorerad med koncentriska ringar. Utformningen med tre, men mest troligt fyra, hål i mitten talar för att knappen är förhållandevis modern. De övriga knapparna påträffades i matjorden med hjälp av metalldetektor. Ytterligare en knapp skiljde ut sig från de övriga, en knapp av cu-leg med texten Double Gilt präglat på baksidan och med helt slät och oornerad framsida (fnr 32964:39). Benämningen Double Gilt innebar att knappen hade förgyllts i två omgångar. Knappens proveniens är troligen Storbritannien, tidigt 1800-tal (https://thepragmaticcostumer.wordpress.com/2016/10/25/find-of-the-month-early-19th-century-gilt-buttons/). Hur den har hamnat i en åker i Värby utanför Malmö går inte att svara på.

Tabell 18. Summering av fynd tillhörande fyndkategorin *Klädedräkt* från den arkeologiska undersökningen, samt kontexter där de påträffades.

LUHMnr	Fyndnr	Sakord	Typ	Antal	Vikt (g)	Kontext
32964	2	Knapp	Cu-leg	1	1	1001
32964	3	Knapp	Cu-leg	1	3	1001
32964	8	Nål	Ringnål, vikingatid	1	8	1001
32964	15	Knapp	Cu-leg	1	1	1001
32964	16	Fibula	Näbbfibula, typ G2	1	15	1001
32964	24	Spänne	1700-tal, Ave Maria	1	3	1001
32964	27	Knapp	Cu-leg, 1700-tal	1	3	1001
32964	29	Knapp	Tenn	1	1	1001
32964	31	Knapp	Cu-leg, 1700-tal	1	3	1001
32964	34	Knapp	Cu-leg, 1700-tal	1	4	1001
32964	35	Knapp	Cu-leg, 17–1800-tal	1	2	1001
32964	39	Knapp	Cu-leg, 1800-tal ev	1	5	1001
32964	46	Spänne	Likarmat, typ F1	1	7	1001
32964	47	Brosch	Cu-leg, Rund	1	11	1001
32964	53	Knapp	Cu-leg	1	2	1001
32964	54	Knapp	Cu-leg	1	9	1001
32964	56	Ring	Ringspänne eller fingerring	1	1	1001
32964	104	Knapp	Ben	1	1	260
	Summa			**18**	**80**	

Tabell 19. Summering av fynd tillhörande fyndkategorin *Klädedräkt* från schaktningsövervakningen, samt kontexter där de påträffades.

LUHMnr	Fyndnr	Sakord	Typ	Antal	Vikt (g)	Kontext
32965	3	Spänne	Likarmat, typ F3	1	8	1001
32965	11	Knapp	Cu-leg, 1700-tal	1	1	1001
32965	12	Knapp	Cu-leg	1	3	1001
32965	25	Knapp	Cu-leg, prydd med ankare	1	3	1001
32965	30	Knapp	Cu-leg	1	4	1001
32965	31	Brosch	Cu-leg/silver	1	5	1001
32965	32	Knapp	Cu-leg	1	6	1001
32965	34	Fibula	Ev fibula cu-leg, defekt	1	3	1001
32965	35	Knapp	Cu-leg	1	4	1001
32965	46	Knapp	Cu-leg	1	5	1001
	Summa			**10**	**42**	

Figur 83. Knappar från den arkeologiska undersökningen efter konservering. Översta bilden till vänster: fnr 32964:27, översta bilden till höger: fnr 32964:31, understa bilden fnr 32964:34. Alla knappar dateras till 1700- och 1800-tal. Foto: Lovisa Dal, LUHM.

Några av de påträffade knapparna var rikt ornerade och dateras grovt till 1700-talet, möjligen 1800-tal och blev konserverade (Fig. 83). Knappen fnr 32964:27 är försedd med rutor och flätmönster, knapp fnr 32964:31 är enklare med en ristad dekor som ställvis har nötts bort. Den tredje knappen på bilden är dekorerad med en åttaarmad stjärna med strålar ut mot knapphuvudet ytterkant (fnr 32964:34). Fästögla och knapphuvud är gjutna i ett stycke.

Även äldre dräkttillbehör framkom vid metalldetekteringen, bland andra en vikingatida ringnål där ringen blivit ersatt av en bronstråd (fnr 32964:8, Fig. 84). Typen av nål har stora likheter med nålarna Ö 26:8 och Ä 25:22 som påträffades i Eketorp på Öland (jfr Borg 1998:265 f) och skulle kunna sägas vara en blandning av dessa två öländska nålar. Värbynålen och nål Ö 26:8 har båda ett skivformat rombiskt genombrutet huvud men nålen från Värby har en avlång kubisk förkroppning med instämplade punkter under huvudet medan nålen Ö 26:8 hade två mindre kubiska förkroppningar med instämplade punkter. Däremot har nål Ä 25:22 liknande avlång kubisk förkroppning, dock två på varandra följande sådana, men med instämplade punkter i samma mönster som Värbynålen. Enligt Kaj Borg har dessa på varandra sittande förkroppningar inga direkta motsvarigheter i det vikingatida materialet, dock är formen på det platta rombiska huvudet identiskt med huvudet på vissa större vikingatida nålar (Borg 1998:266). Sammantaget pekar detta mot en datering till vikingatid även av Värbynålen.

Figur 84. Vikingatida ringnål (fnr 32964:8) efter konservering. Foto: Lovisa Dal, LUHM.

Sammanlagt tre spännen/fibulor framkom vid undersökningarna, en näbbfibula (fnr 32964:16, Fig. 87) och ett likarmat spänne (fnr 32964:46, Fig. 86) från den arkeologiska undersökningen och ett likarmat spänne (fnr 32965:3, Fig. 85) från schaktningsövervakningen. Näbbfibulan var en vidareutveckling av det likarmade spännet men förekom under samma tidsperiod – vendeltid. Från Uppåkra kommer några spännen som förefaller vara en övergångstyp mellan de likarmade och de näbbformiga. Dessa spännen har en eller båda ändarna avrundade vilket anknyter till de näbbformiga spännena dessutom har denna övergångstyp påträffats i större antal i Uppåkra än på andra platser vilket talar för att Uppåkra kan vara platsen där övergångsformen uppstått (Arrhenius 1998:142 f).

Figur 85. Likarmat spänne (fnr 32965:3), daterad till ca 550–600 e Kr. Foto taget efter konservering. Foto: Lovisa Dal, LUHM.

En annan egenskap som förenar de likarmade spännena med de näbbformiga är förekomsten en rik stämpelomamentik. Stämplarna pryder bågen och armarna och motiven är S:former och halvbågar med upphöjda punkter samt romber och trianglar antingen med gittermönster eller upphöjda punkter samt slutligen cirkelstämplar med en upphöjd punkt och enkla punktstämplar (Arrhenius 1998:137).

Figur 86. Likarmat spänne av Ørsnes typ F1 (fnr 32964:46) daterad till ca 550–600 e Kr, efter konservering. Foto: Lovisa Dal, LUHM.

Ett likarmat spänne av Ørsnestyp F1 (muntl. Fil. dr. Bertil Helgesson) framkom vid metalldetektering (fnr 32964:46, Fig. 86). Spännet är dekorerat med upphöjda längsgående lister och på båda armar tvärgående linjer. Spännet är nästan identiskt med ett likarmat spänne (U 5438) påträffat i Uppåkra som sannolikt tillverkats lokalt på platsen. Arrhenius menar att förekomsten av en lokal produktion är sannolik eftersom vissa spännen har en utformning som endast påträffats i Uppåkra. Detta gäller framför allt den ovan angivna typen med åtta räfflor på bågen (Arrhenius 1998:142). Det likarmade spänne som framkom i Värby kan således mycket möjligt komma ifrån Uppåkra.

Figur 87. Näbbfibula Ørsnes typ G2 (fnr 32964:16) daterad till mitten/slutet av 500 talet e Kr, efter konservering. Foto: Lovisa Dal, LUHM.

Näbbfibulan var en vanlig sydskandinavisk smyckeform under vendeltiden och utvecklades från den likarmade fibulan. Formen var standardiserad med enkel dekor med lister och stämpelornamentik. Utifrån spiralplattans utformning och förekomsten av stämpelornamentik delade Ørsnes (1966) in näbbfibulorna i tre huvudgrupper G1–G3. Den näbbfibula som påträffades i Värby (fnr 32964:16) är av typ G2, med obruten spiralplatta och yttäckande stämpelornamentik eller stämpelornamentik ordnad i rader (Hårdh 1998:145 f: muntl. Fil. dr. Bertil Helgesson). Näbbfibulorna förekom under andra hälften av 500-talet och början av 600-talet, där de efterhand avlöstes av andra former, bland andra fågelfibulan och det rektangulära spännet (Hårdh ibid.).

Figur 88. Dräktspänne Ave Maria (fnr 32964:24), efter konservering. Foto: Lovisa Dal, LUHM.

Figur 89. Fingerring eller ringspänne (fnr 32964:56) efter konservering. Foto: Lovisa Dal, LUHM.

Smycken

Endast ett föremål insorterades i kategorin Smycken; en halv glaspärla av opakt orange glas (fnr 32965:58) hittades i brukningslagret 1351 i Grophus G vid schaktningsövervakningen. Pärlan är tunnformad och 10 millimeter lång och cirka 6 millimeter i diameter. Pärlor av orange opakt glas, tillsammans med sådana av rödgrund opakt glas, var mycket vanliga från början av vendeltid och framåt. Dessa pärlor blev mindre vanliga under äldre och mellersta vikingatid för att under sent 900-tal och 1000-tal åter öka i antal (Näsman 1996:281). Eftersom Grophus G med hjälp av keramikfynd daterats till vikingatid, är det rimligt att den påträffade pärlan i detta fall också kan dateras till senare delen av vikingatiden.

Tabell 20. Summering av fynd från schaktningsövervakningen tillhörande fyndkategorin *Smycken*, samt kontexter där de påträffades.

LUHMnr	Fyndnr	Sakord	Typ	Antal	Vikt (g)	Kontext
32965	58	Pärla	Tunnformig, opakt glas	1	1	1351
	Summa			**1**	**1**	

Osteologi

En specialstudie av det osteologiska materialet har genomförts av Felicia Hellgren (Arkeologerna, SHMM) och återfinns dels under rubriken *Osteologisk bearbetning och analys*, dels som Bilaga 7. Syftet med nedanstående tabell är att åskådliggöra materialets fyndnummer, antal, vikt och kontexttillhörighet. Ingen närmare analys görs. Djurben samlades endast in vid den arkeologiska undersökningen.

Tabell 21. Summering av fynd tillhörande fyndkategorin Osteologi, samt kontexter där de påträffades.

LUHMnr	Fyndnr	Sakord	Typ	Antal	Vikt (g)	Kontext
32964	69	Ben	Djurben	11	12	1001
32964	84	Ben	Djurben	1	9	175
32964	86	Ben	Djurben	3	13	509
32964	89	Ben	Djurben	1	2	342
32964	96	Ben	Djurben	1	3	170
32964	98	Ben	Djurben	1	22	260
32964	99	Ben	Djurben	1	1	203
32964	107	Ben	Djurben	5	81	342
32964	108	Ben	Djurben	2	3	343
32964	131	Ben	Djurben	2	31	47
32964	132	Ben	Djurben	9	74	411
32964	133	Ben	Djurben	9	83	645
32964	143	Ben	Djurben	11	704	379
32964	144	Ben	Djurben	56	557	379
32964	145	Ben	Djurben	24	190	392
32964	148	Ben	Djurben	3	4	670
32964	149	Ben	Djurben	3	41	679
32964	150	Ben	Djurben	18	97	379
32964	153	Ben	Djurben	20	380	645
32964	154	Ben	Djurben	54	223	645
32964	180	Ben	Djurben	1	1	392
	Summa			**236**	**2 531**	

Obestämbara föremål

Till fyndkategorin Obestämbara föremål fördes de fynd som inte med säkerhet kunde föras till någon av de andra grupperna. Anledningen till att föremålen var svårtolkade berodde till exempel på att de var alltför små eller fragmenterade för att kunna bestämmas närmre än till material. Majoriteten av de obestämbara föremålen påträffades i matjorden med hjälp av metalldetektor och deras dåliga bevaringsgrad och fragmentering kan bero på att jorden brukats under flera hundra år. Endast ett föremål, ett bygelformat järnföremål (fnr 32964:116) påträffades i grophuset VIII, daterat till vikingatid.

Tabell 22. Summering av fynd tillhörande fyndkategorin *Obestämbara föremål* från den arkeologiska undersökningen, samt kontexter där de påträffades.

LUHMnr	Fyndnr	Sakord	Typ	Antal	Vikt (g)	Kontext
32964	5	Bleck	Cu-leg	1	1	1001
32964	6	Klipp	Cu-leg	1	1	1001
32964	38	Bleck	Cu-leg	1	1	1001

LUHMnr	Fyndnr	Sakord	Typ	Antal	Vikt (g)	Kontext
32964	40	Föremål	Cu-leg	1	6	1001
32964	43	Föremål	Cu-leg, ev del av spänne	1	1	1001
32964	45	Ring	Cu-leg, grovt tillverkad	1	17	1001
32964	48	Föremål	Cu-leg, klippt	1	1	1001
32964	55	Bleck	Cu-leg	1	2	1001
32964	58	Bleck	Cu-leg	1	1	1001
32964	116	Föremål	Järn, bygelformat	1	4	379
	Summa			**10**	**35**	

Tabell 23. Summering av fynd tillhörande fyndkategorin *Obestämbara föremål* från schaktningsövervakningen, samt kontexter där de påträffades.

LUHMnr	Fyndnr	Sakord	Typ	Antal	Vikt (g)	Kontext
32965	15	Bleck	Bronsbleck	1	8	1001
32965	20	Bleck	Tennbleck	1	1	1001
32965	28	Bleck	Bronsbleck	1	3	1001
32965	40	Föremål	Bronssmälta?	1	1	1001
32965	42	Föremål	Cu-leg	1	6	1001
32965	48	Bleck	Bleck, cu-leg	1	4	1001
	Summa			**6**	**23**	

Neolitiskt material

En specialstudie av det neolitiska materialet har genomförts av Fil.dr. Bo Knarrström (BWK Consulting) och återfinns under rubriken Litisk bearbetning och analys. En kortare redogörelse för undersökningen av den neolitiska slagplatsen som påträffades vid den arkeologiska undersökningen görs under rubriken Arkeologisk undersökning – Neolitisk slagplats.

Syftet med nedanstående tabell är att åskådliggöra materialets fyndnummer, antal, vikt och kontexttillhörighet. Ingen närmare analys görs.

Tabell 24. Summering av fynd tillhörande fyndkategorin *Neolitisk material* från den arkeologiska undersökningen, samt kontexter där de påträffades.

LUHMnr	Fyndnr	Sakord	Typ	Antal	Vikt (g)	Kontext
32964	12	Avslag	Avslag	1	8	1001
32964	14	Avslag	Avslag	1	15	1001
32964	30	Avslag	Avslag	1	7	1001
32964	36	Avslag	Avslag	1	7	1001
32964	62	Avslag	Avslag	1	27	1001
32964	63	Avslag	Avslag	1	33	1001
32964	66	Avslag	Avslag	1	20	1001
32964	95	Avslag	Avförd	2	14	440
32964	97	Avslag	Avslag	1	14	170
32964	102	Avslag	Avslag	4	52	296
32964	120	Avslag	Avslag	2	28	379
32964	121	Avslag	Avslag	1	10	655
32964	125	Avslag	Avslag	1	2	108
32964	130	Avslag	Avslag	1	17	103

LUHMnr	Fyndnr	Sakord	Typ	Antal	Vikt (g)	Kontext
32964	134	Avslag	Avslag	3	5	624
32964	135	Avslag	Avslag	1	5	645
32964	142	Avslag	Avslag	3	41	670
32964	147	Avslag	Yxtillverkning	2	9	600
32964	155	Avslag	Yxtillverkning	5	8	606
32964	156	Avslag	Yxtillverkning	4	5	604
32964	157	Avslag	Yxtillverkning	1	7	597
32964	158	Avslag	Yxtillverkning	17	57	613
32964	159	Avslag	Yxtillverkning	12	118	608
32964	160	Avslag	Yxtillverkning	73	130	597
32964	161	Avslag	Yxtillverkning	5	14	615
32964	162	Avslag	Yxtillverkning	28	89	612
32964	163	Avslag	Yxtillverkning	7	30	623
32964	164	Avslag	Yxtillverkning	35	187	622
32964	165	Avslag	Yxtillverkning	12	24	616
32964	166	Avslag	Yxtillverkning	3	13	621
32964	167	Avslag	Yxtillverkning	19	83	619
32964	168	Avslag	Yxtillverkning	6	18	620
32964	169	Avslag	Yxtillverkning	17	73	605
32964	170	Avslag	Yxtillverkning	21	72	607
32964	171	Avslag	Yxtillverkning	32	121	614
32964	172	Avslag	Yxtillverkning, skrapa	1	25	618
32964	173	Avslag	Yxtillverkning	37	145	618
32964	174	Avslag	Yxtillverkning	32	161	617
32964	175	Avslag	Yxtillverkning	22	77	603
32964	176	Avslag	Yxtillverkning	73	249	602
32964	177	Avslag	Yxtillverkning	306	480	598
32964	178	Avslag	Yxtillverkning	2	14	598
32964	179	Avslag	Yxtillverkning	128	394	601
	Summa			**926**	**2 898**	

Tabell 25. Summering av fynd tillhörande fyndkategorin *Neolitisk material* från schaktningsövervakningen, samt kontexter där de påträffades.

LUHMnr	Fyndnr	Sakord	Typ	Antal	Vikt (g)	Kontext
32965	4	Avslag	Yxtillverkning	221	510	953
32965	5	Skrapa	Skivskrapa	1	56	1361
32965	6	Avslag	Yxtillverkning	107	149	1360
32965	8	Avslag	Yxtillverkning	1384	1207	1361
32965	19	Avslag	Yxtillverkning	2	8	1200
32965	45	Avslag	Skrapa	1	25	900
32965	55	Avslag	Yxtillverkning	8	29	901
32965	56	Avslag	Yxtillverkning	13	87	1001
32965	63	Avslag	Yxtillverkning	915	1827	1361
32965	64	Avslag	Yxtillverkning	500	1480	1361
32965	65	Avslag	Yxtillverkning	278	845	1361
32965	66	Avslag	Yxtillverkning	600	1507	952
32965	67	Avslag	Yxtillverkning	600	1397	952
32965	68	Avslag	Yxtillverkning	700	1377	952
32965	69	Avslag	Yxtillverkning	700	1262	952
32965	70	Avslag	Yxtillverkning	1257	838	952
32965	71	Avslag	Tvärpil	8	10	952

32965	72	Avslag	Yxtillverkning	8	128	952
32965	73	Avslag	Yxtillverkning	15	36	952
32965	74	Avslag	Yxtillverkning	500	1352	1361
32965	75	Avslag	Yxtillverkning	437	321	1361
	Summa			**8 256**	**14 451**	

Osteologisk bearbetning och analys

Insamling, metodik och resultat

En nästintill totalinsamling av djurben företogs om dessa kunde knytas till en kontext. Ett undantag var en eventuell djurgrav där mjältbrand kunde misstänkas vara dödsorsaken, där benen lämnades kvar i jorden.

Mängden ben som framkom var lägre än förväntat och den långa bebyggelsekontinuiteten i området medför att djurbensmaterialet är något för litet för att kunna göra en god genomlysning av djurhållning, slakt och mathållning genom tiderna. Anmärkningsvärt är ändå att enbart tamdjur är representerat ibland artförekomsten genom tiderna.

^{14}C-analyser

De ^{14}C prover som analyserades utplockades ur makrofossilt material som i sin tur kom från fyllningar i nedgrävningar. Ytterst få primära fyllningar i nedgrävningar påträffades och eftersom få prover var inräknade som kostnad fick prioriteten om datering av fyndfattiga kontexter göras.

Arkeobotanisk bearbetning och analys

Provtagning och metodik

De jordprover som analyserades kom från fyllningar i nedgrävningar. Fyllningarna kan i de flesta fall betraktas som sekundära där det primära syftet var att konstruera nedgrävningarna, antingen för stolphål, förrådsgropar eller grophus. Det sekundära syftet var att destruera nedgrävningarna och i det fallet kan jord som fyllnadsmassa ha hämtats från närområdet, vilket gör att analysen inte kan riktas mot den specifika kontexten. Undantaget är härdar och kokgropar där fyllningen kan förväntas utgöra en del av den primära fyllningen i nedgrävningen.

Litisk bearbetning och analys

Med anledning av att stenålderslämningar inte förväntats på Värby 40:1, fanns heller ursprungligen inga resurser beräknade för vare sig tillvaratagande eller efterföljande analyser av litiska material. När stenålderskontexterna framkom vid undersökningen gjordes dock bedömningen att också dessa måste dokumenteras och tillvaratas. Länsstyrelsen tilldelade i efterhand medel så att flintorna skulle kunna ges en rudimentär bedömning avseende kvalitet och kronologi, och därigenom visa materialets eventuella potential för vidare studier. Bearbetning och analys

av det litiska materialet från både den arkeologiska undersökningen och den arkeologiska schaktningsövervakningen genomfördes av Fil. dr. Bo Knarrström.

Översiktlig teknologisk analys

Materialet från Värby 40:1 koncentreras till två platser inom den undersökta ytan. Den litiska fyndsamlingen består av avslag, avfall och retuscherade bitar. Råmaterialet utgörs av sydvästskandinavisk flinta av typen senon och danien (Maastrichtflinta). Denna förekommer både i form av morännoduler i västra Skåne, samt i fast klyft koncentrerat till kalkavlagringarna runt Malmö (jfr Högberg & Olausson 2007).

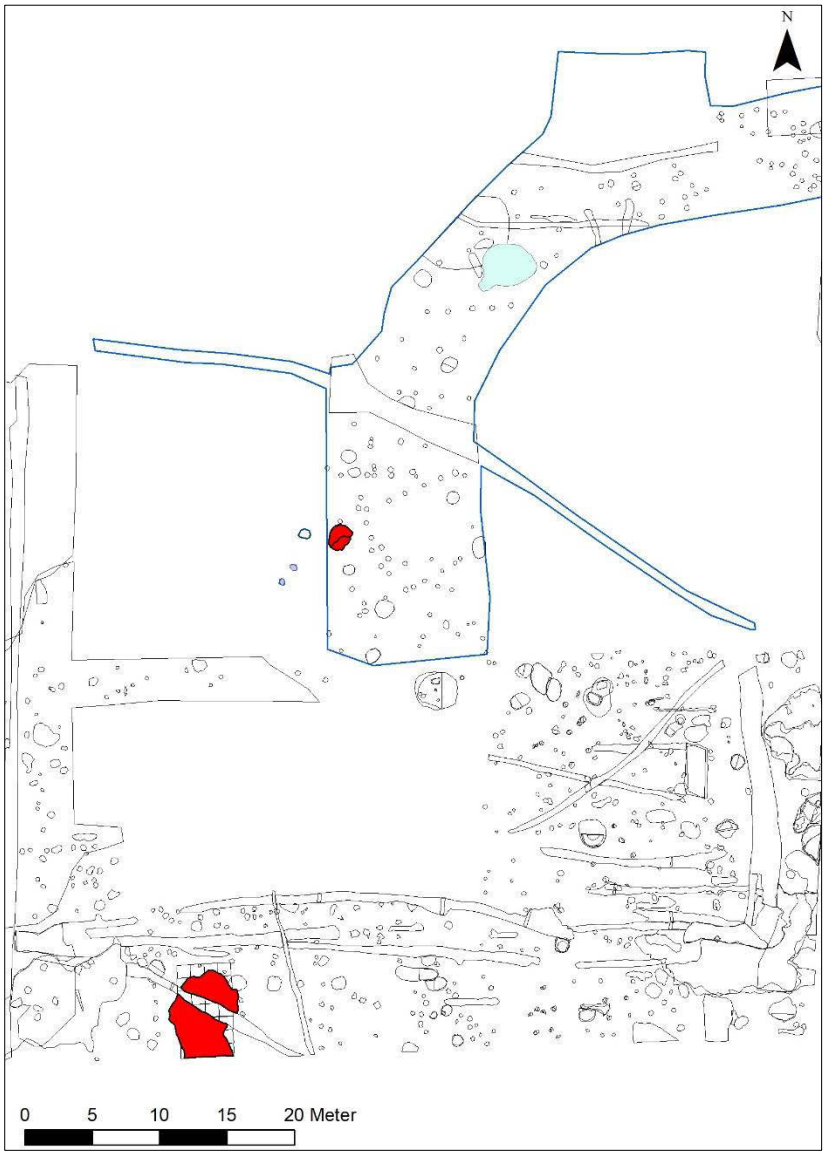

Figur 90. De två neolitiska fyndplatserna markerade med rött. I norr: anläggningen 1359, i söder: anläggningarna 570 och 573.

Av de två fyndkoncentrationerna är materialet från en försänkning/grop (anläggning 1359) i områdets norra del av störst intresse. I gropen fanns flera fyllningar som separerades vid undersökningen och benämndes 952, 953, 1360 och 1361. Redan i fält konstaterades att flintorna i denna kontext var av neolitisk karaktär. Avslagen var tunna och av relativt hög kvalitet – både avseende råmaterialets sammansättning och den applicerade reduktionsteknologin.

Samma typ av flintor finns även delvis representerade i den södra fyndackumulationen (anläggningarna 570 och 573), men där föreligger även en kraftig inblandning av knackstensslaget material i form av sönderdelade moränflintor och retuscherade redskap av enklare boplatskaraktär (jfr Knarrström 2000, 2001). Av de två fyndsamlingarna bedöms materialet från anläggning 1359 vara av störst vetenskapligt intresse, varför den fördjupade tekniska analysen helt fokuseras på dessa flintor.

Sammanfattning

- De två ackumulationerna av flinta inom undersökningsområdet kan dateras till tidig-/mellanneolitisk tid.
- Flintorna från den nordliga ackumulationen (anläggning 952) utgörs till övervägande del av avfall från slutstadierna vid tillverkning av fyrsidiga yxor.
- Råmaterialsammansättningen tyder på att råmaterialet har sitt ursprung i de neolitiska flintgruvorna i Sallerupstrakten.
- En del av produktionsavfallet har sannolikt använts för sekundär framställning av redskap, bland annat tvärpilar.
- Möjligen finns spår av rituella aktiviteter i form av block med ristad krusta, vilka sedermera slagits sönder.
- Det finns stor potential att forska vidare i det högkvalitativa litiska materialet från Värby 40:1, både avseende teknologin rörande neolitisk yxproduktion och funktionsbestämningar av redskap via slitspårsanalyser.

7. Tolkningar och diskussioner

I detta kapitel görs ett försök att kortfattat väva samman resultaten från schaktningsövervakningen i norr och från den slutliga undersökningen i söder. Det är också en uppsummering av de frågeställningar som framställdes inför undersökningen. Grupper och kontextnummer återfinns tidigare i rapporten.

A. Boplatsens/byns och gårdarnas ålder och fysiska struktur

A1. Till vilken tid kan lämningarna dateras?

I det södra undersökningsområdet påträffades en omfattande yxtillverkningsplats med datering till neolitikum. Ytterligare en slagplats dokumenterades cirka 30 m norr därom, vilket vittnar om att området delvis togs i anspråk redan under tidig-mellanneolitikum. Goda jordar med inblandning av både lera och sand, tillgång på vatten i närheten, bidrog till valet av platsen. Ett långhus kan möjligen dateras till neolitisk tid.

Grophusförekomsten i Värby, samt fyndplatser som redan tidigare nämnts både norr och öster om Värby, är en bra indikation på att bybildningen i trakten var under uppseglande redan under vendel-/vikingatid.

Från vendeltid har några lämningar kunnat dateras både på slutundersökningsytan och på ytan för schaktningsövervakning (Fig. 91). I norr utgörs de vendeltida lämningarna av ett långhus med en tillhörande ugnskonstruktion, vilket vittnar om ett permanent boende. I söder förekommer flera diken, tre olika långhus och några förrådsgropar där både keramik och ^{14}C-analyser på fyllning använts som dateringsunderlag (Fig. 91). Ett bebyggelsefokus åt öster kan anas.

Under vikingatiden tycks bebyggelsetrycket inom undersökningsområdet vara svagt. Det förekom bara något enstaka långhus, men flera grophus tycks ha varit i bruk och i destruktionslagrena kunde bland annat vävtyngder och hushållskeramik insamlas. En mer lågintensitet inom området kan avläsas där inga diken tycks vara aktiva. Kanske var befolkningstrycket ännu inte så stort att tofterna var stora eller så förekom andra typer av gränsmarkeringar. Mot öster anläggs en grav eller gränsmarkering. Några små förrådsgropar förekommer vilket bör tyda på att en långhusbebyggelse finns näraliggande, men utanför undersökningsområdet (fig 91).

Värbys bebyggelseutveckling står sig i jämförelse med regionala förhållanden presenterade i Schmidt Sabo och Södersbergs artikel (2019). Grophusbebyggelsen upphör under vikingatid och storgårdarna försvinner under tidigmedeltid.

A2. Vilken är relationen mellan boplatsen/boplatserna och den historiska bytomten?

Att bebyggelsestrukturen under vendeltid/vikingatid och tidig medeltid förändras kan bekräftas med inledningsvis större åkertegar som efterhand krymptes till smala strängar för att sedan läggas ihop till större enheter. Möjligen är det den reglering av tomtmark som spelar in och som även förekommer på andra håll, vilket ger upphov till

omgrävning av diken och igenläggning av gränser, medan vissa gränser hävdas genom tiderna (Billström 2021, Karlsson 2021). Bebyggelsen fastläggs alltmer till den historiskt kända gårdsplatsen i öster med omfattande strukturella förändringar efter det att bebyggelsen är etablerad på den historiskt kända bytomten. Under 1500-talet uppförs Torups slott, söder om Värby, och rimligen var en stor andel av byns befolkning inkopplad på försörjningen av slottets behov, både vad det gäller personal, hantverkare, mat och djur. Av praktiska skäl koncentrerades byn under sen medeltid österut närmare vägen mot Torup, utanför undersökningsområdet. En väg eller fägata, som gått genom byn och som syns på 1694 års historiska karta, fanns redan under vendeltid, vilket diken dokumenterade på den arkeologiska undersökningen år 2019 avslöjar. Det är också tydligt att den vendeltida bebyggelsen förekom väster och norr om det som under medeltid kom att utgöra byn Värby. Under vikingatid är aktiviteterna lågintensiva inom undersökningsområdet, men det går att ana en östlig närvaro, det vill säga ett närmande mot den tidigmedeltida bytomten. Grophus som påträffas bör ha tillhört ett gårdsläge med långhus och förmodligen finns dessa nära undersökningsområdet, men utanför undersökt yta.

Figur 91. (Föregående sida) Vendeltida byggnader och diken konstaterade vid undersökningarna år 2019 ovanpå 1694 års karta, vilket visar att vägen som gått genom byn är betydligt äldre än 1600-tal och att bebyggelse funnits som en krans runt den bygräns som syns på den historiska kartan.

A3. Hur har platsens/byns organisation och bebyggelsestruktur sett ut. Finns tecken på sociala skillnader och stratifiering?

Fram till vendeltid var bebyggelsen inom undersökningsområdet inte märkbart avgränsad med olika gårdslägen. Åtminstone inte på så vis att det framgår av lämningarna. Från vendeltid och framåt är det dock tydlig att en bebyggelsestruktur framväxte där olika gårdslägen avgränsades och markerades genom diken och hägnader. Tofter och gränser visar sig i Värby kunna dateras från vendeltid – tidigmedeltid, medan de flesta diken som framkom i exempelvis Revinge daterades till 17–1800-tal. Hur jorden var beskaffad har förmodligen spelat in. I Revinge tycks det ha saknats en tradition att gräva diken och jordmånen var sandig (Karlsson & Lenntorp 2021, Karlsson 2022), vilket innebar att ett grävt dike inte kunde hålla vatten och tillika snabbare rasade igen. Tillgången till hägnadsmaterial kan också ha haft betydelse och att arbetsinsatsen att antingen uppföra ett hägn eller gräva ett dike uppvägde. I Södra Sandby dokumenterades år 2017 dock diken med snarlik datering från vikingatid–tidig medeltid. Inga av dikena återfanns på de senare historiska kartorna utan sannolikt utgjorde de gränser mellan två gårdslägen, eller passager mellan gårdar (Billström 2021).

Det är också tydligt att en förskjutning har skett från att prioritera den östra delen av undersökningsområdet för bebyggelse under vendeltid och vikingatid, för att under tidigmedeltid flytta fokus till den sydvästra delen och då också med flera byggnader inom gårdsläget. I de norra delarna kunde enbart diken med lång brukningstid dateras och dessa sammanfaller med senare tiders gränsmarkeringar (se 1694 års karta). Många smala gränsdiken i väst-östlig orientering dokumenterades i sydöst (fig 15).

Flera metalldetekterade föremål tyder på att sociala skillnader en gång funnits på platsen. Det finns tecken på vapenförekomst, vilket inte kan sägas ha varit så ovanligt, då vapen kunde användas både vid försvar, hot och jakt. Något som var mer ovanligt var tecken på förekomst av dokument som krävde sigillstämpel. Många klädedräktdetaljer i form av ringspännen och fibulor vittnar också om att det fanns kontakter med bland annat Stora Uppåkra.

B. Socio-ekonomiska frågor

B1. Vilka verksamheter kan identifieras inom undersökningsområdet?

Flera förrådsgropar, grophus och långhus inom undersökningsområdet tyder på att byggnaderna haft olika funktioner och att det förekom både vardaglig verksamhet i form av textilhantverk, eventuell keramiktillverkning, förvaring, odlingsverksamhet där även tröskning tillämpades, samt bostäder. Textilverksamheten tydliggörs framför allt genom fyndmaterialet där sländtrissor utgör en kategori. Bränd lera från ugnar kan betyda att både keramiktillverkning och matlagning förekommit. Makrofossilproverna visar även att förekomst av brödvete, råg och korn förekommit inom området.

Någon form av maktutövning har tilllämpats eller planerades, vilket en sigillstämpel vittnar om. Likaså finns flera dekorationselement tillhörande svärd eller uniformer som indikerar en militär närvaro både under vendeltid/vikingatid, även senare upp i historisk tid i form av uniformsknappar. En spjutspets daterad till tidig vikingatid påträffades likaså. Detta tyder på att det funnits en verksamhet kopplat till vapenhantering med oklart syfte.

Häradsindelningen i trakten kan ha kommit i skiftet mellan vikingatid och historisk tid omkring 900-talets andra hälft. En kungsgård där häraden styrdes ifrån, vilket är brukligt, verkar saknas eller är ännu okänd. Om kungsgården fanns i närheten eller inom undersökningsområdet går inte att svara på, men omöjligt är det inte. Bara by omnämns i skriftliga källor år 1283 och Värby år 1367.

Senare tiders omstruktureringar har lämnat vissa spår inom undersökningsområdet. Enskiftet i Bara by genomfördes år 1818, vilket var långt senare än i byarna kring Malmö, som vid det laget redan varit skiftade i nio år. Ett bondeuppror hade ägt rum i trakten kring Klågerup och det fanns förmodligen en viss ängslan hos godsägaren på Torups gods, söder om Värby, att liknande uppror kunde inträffa i Värby. Enligt Reisnert (2017:8) slogs de tidigare 11 gårdarna i byn samman till fyra brukningsenheter, varav endast prästgården undantogs. Inom det arkeologiska undersökningsområdet är enskiftet relativt närvarande på så vis att de stora markarbetena som processen innebar medförde att marken i högre grad kom att uppodlas och omröras.

B2. Går det att identifiera verksamhetsområden inom boplatsen/bytomten? Hur var odling och djurhållning organiserad?

Under neolitikum är aktiviteterna med slagplatser för yxtillverkning tydligt avrgränsade inom två olika områden. Yxorna kan mycket väl ha varit avsedda att använda vid skogsavverkning för att röja marken till förmån för odling. En längre paus märks på så vis att inga daterbara aktiviteter märks förrän upp i folkvandringstid då ett litet grophus eller ett mindre förråd tyder på att det finns mänsklig närvaro i trakten igen. Men under vendeltid och vikingatid ökar aktiviteterna markant vilket yttrar sig både i reglerandet av mark med gränsdiken och bebyggelse i form av grophus, förrådsgropar och långhus. Djur förekom vilket djurben avslöjar, i övrigt är djurhållandet inget som dominerar bilden i Värby. Odlandet är dock en intensiv aktivitet vilket återspeglas i både växtlighet med sädesslag och korn och tröskverksamhet i form av tröskspill.

B3. Går det att skönja förändring över tid i näringsfånget?

Förändring över tid har varit relativt tydligt inom undersökningsområdet. Under neolitikum röjdes mark som bereddes för att kunna odla, under vendeltid tog odlandet fart och det tillkom även annat fokus på makt och ägande med hävdandet av gränser, för att återgå till odlande under medeltid och historisk tid. En aktivitetstopp fanns under vendeltid/vikingatid och en tillbakagång under tidigmedeltid och avklingande under historisk tid. Att bebyggelsen eller gårdslägena har vandrat är klarlagt och ett strävande åt öster finns utan tvekan. Kanske är det vägen söderut mot Torup som drar och ett vadställe/bro över vattendraget, vilket troligen var strategiskt bra placering av verksamheter och bebyggelse.

8. Utvärdering av projektets genomförande

I kapitlet utvärderas projektets genomförande avseende metoder och upplägg. Hur projektet genomfördes beskrivs ovan i kapitlet Undersöknings- och dokumentationsmetod. I följande kapitel presenteras justeringar och förändringar i utförandet samt utvärderande kommentarer och reflektioner.

Fältarbetet

På ett övergripande plan genomfördes fältarbetet som planerat. Undersökningarna genomfördes vid tre olika tillfällen. Den arkeologiska undersökningen planerades att genomföras under våren 2019, så snart väderleken tillät, och undersökningen kom att genomföras under slutet av mars och början av april. Momenten med arkeologisk schaktningsövervakning och arkeologisk kontroll kunde däremot inte planeras eftersom de var avhängiga beställarens arbetsordning och således skulle genomföras som löpande arbete, på löpande räkning. Enligt beställaren skulle den arkeologiska kontrollen genomföras, då det översta topplagret i den norra delen av fornlämningen skulle schaktas bort i samband med schaktningsövervakningen. Vidare var arbetet med kulvertering och ledningsdragning samt trädplanteringsgropar tänkta att genomföras i början av sommaren.

Fältarbetet vid den arkeologiska schaktningsövervakningen var planerat att genomföras under fyra veckor under tidig höst med en arkeolog närvarande, enligt diskussion med beställaren. Schaktningsövervakningen kom istället att genomföras under knappt två veckor med två arkeologer närvarande på grund av ändrade förutsättningar i förhållande till den yta som skulle övervakas, se nedan.

Ytor och undersökning

Vid den arkeologiska undersökningen stod det tidigt klart att matjordens mäktighet var betydligt större än vad som angivits i de utrednings- och förundersökningsrapporter som använts som underlag vid beräkningen. Som en följd av detta kunde hela undersökningsytan inte banas av inom utsatt tid och en klack av matjord fick lämnas i mitten av undersökningsområdet efter avstämning med länsstyrelsen. Klackens yta uppgick till 370 m^2.

Området för schaktningsövervakningen kom att bli betydligt mer omfattande än planerat och de arkeologiska insatserna likaså (tabell 26 och 27). Enligt ansökan, bifogade planhandlingar samt beslutet, skulle ledningar och trädgropar förläggas inom begränsade stråk. Schaktning för vatten och avlopp skulle göras längs med en lokalgata genom hela nybyggnationsområdet. Inom fornlämningens norra del, där fornlämningen skulle bevaras, var det tänkt att ledningarna skulle läggas ned i ett schakt som mätte ca 95,00×2,00 m längs med lokalgatan samt ett schakt ca 33,00×3,50 m stort längs med fastighetens östra gräns. Vatten- och avloppsledningarna skulle grävas ned till frostfritt djup för sand, exakt djup ej angivet. Frostfritt djup innebär i södra Skåne omkring 1,10 m.

Efter detaljplanering framkom det uppgifter om att ledningar för vatten och avlopp behövde läggas ned på ett ökat djup mellan 2,50–3,00 m längs med lokalgatans sträckning. Med anledning av önskemål av ett djupschakt tillkom av säkerhetsskäl även ett behov av att slänta schaktkanterna, vilket resulterade i en ökad schaktbredd och lokalgatans hela bredd skulle tas i anspråk. Den sammanlagda ytan för schaktningsarbetena kom därför att uppgå till 95,00×7,00 m, mer än en fördubbling av ytan. Vidare, som ett led att kontrollera geotekniken inom området för arkeologisk kontroll, tillkom en provgrop som förlades ca 11 m väster om fastighetsgränsen i områdets sydöstra del.

Tabell 26. Planerad undersökningsyta i relation till faktisk undersökningsyta.

Undersökning	Planerad undersökningsyta	Faktisk undersökningsyta
Arkeologisk undersökning	3 000 m^2	1 715 m^2
Arkeologisk schaktningsövervakning	190 m^2	1 039 m^2
Arkeologisk kontroll	3 000 m^2	1 211 m^2
Saneringsgrop	-	26,7 m^2
Provgrop för geoteknik	-	4,89 m^2
Totalt	6 190 m^2	3 996,59 m^2

Tabell 27. Antalet beräknade kontexter och utfall vid undersökningen.

Område	Beräknat antal kontexter	Beräknat antal att undersöka	Resultat	Undersökt antal
Arkeologisk undersökning	-	50 %	1 024	362
Arkeologisk schaktningsövervakning	-	50 %	401	186

9. Administrativa och tekniska uppgifter

Länsstyrelsens dnr	431-16231-2018
Fornlämningsnr	RAÄ Bara 46:1
Lämningsnr, fornreg	L1990:9809
Kulturens projektnr	A_2018_0074
Trakt/kvarter/fastighet	Värby 40:1
Socken	Bara
Kommun	Svedala
Län	Skåne
Typ av exploatering	Nybyggnation
Uppdragsgivare	Fredrik Wihlborg
Typ av undersökning	Arkeologisk undersökning (AU), schaktningsövervakning (Us) och kontroll (AK)
Ansvarig institution	Kulturen
Fältarbetsledare	Aja Guldåker
Övrig personal	Linda Billström, Linnea Lidh
Fältarbetstid	2019-03-25–2019-04-12 AU 2019-07-09 AK 2019-08-20–2019-08-30 U s
Fälttid, arkeolog, tim	AU: 280 h AK: 4 h U s: 117 h
Fälttid, maskin, tim	61 h

Yta, m^2	Undersökt yta AU: 1 492 kvm Undersökt yta AK: 1 206 kvm Undersökt yta U s: 1 040 kvm
Kubik, m^3	Undersökt yta AU: Varierande schaktdjup 0,40 - 1,20 m Undersökt yta AK: Schaktdjup 100 mm Undersökt yta U s: Schaktdjup 0,80 - 1,00 m
Schaktmeter, m	-

Fyndmaterial	LUHM32964:1-188. LUHM32965:1-75. Fynden förvaras efter fyndfördelning på LUHMs magasin
Ritning, dokumentation	24 st A3 ritfilm. Sektionsritningar skala 1:20, planritningar skala 1:100/1:20, Digitala inmätningsfiler
Foto	195 digitala fotografier
Analyser	Makrofossil, c14
Arkivmaterial, förvaring	Kulturens LA-arkiv under fastighetsbeteckningen Värby 40:1

10. Referenser

Ale. Historisk tidskrift för Skåneland nr 3, 1964. (red) Noreen, Sven E., Kristianstad. Lund.

Anglert, Mats (red.) 2008. *Landskap bortom traditionen: historisk arkeologi i nordvästra Skåne.* Stockholm: Riksantikvarieämbetet

Anglert, Mats. 1995. *Kyrkor och herravälde. Från kristnande till sockenbildning i Skåne*. Lund Studies in Medieval Archaeology 16. Lund. (Diss.).

Anglert, Mats. 2003. Uppåkra. Bland högar, ortnamn och kyrkor. I: Mats Anglert & Joakim Thomasson (red). *Landskapsarkeologi och tidig medeltid*. Uppåkrastudier 8. Acta Archaeologica Lundensia Series in 8º, No. 41. Lund. sid.115–144

Anglert, Mats. 2006. Vidinge, torpnamn och kristen gårdskult. I: Stefan Larsson (red.). *Centraliteter. Människor, strategier och landskap. Skånska städer*. Stockholm. sid. 77–100

Arrhenius, Birgit. 1998. De likarmade spännena från Vendeltid funna på Uppåkraboplatsen. I: Birgitta Hårdh (red.). *Fynden i centrum. Keramik, glas och metall från Uppåkra*. Uppåkrastudier 2. Acta Archaeologica Lundensia Series in 8º, No. 30. Almqvist & Wiksell International. Stockholm. sid. 135–143

Artursson, Magnus. 2005. Böndernas hus. I: Anne Carlie (red.). *Järnålder vid Öresund. Band 1. Specialstudier och syntes*. Skånska spår – arkeologi längs Västkustbanan, Riksantikvarieämbetet. Lund. sid. 76–161

Augustsson, Jan-Erik (red.). 1992. Husbyggande i Halmstad under perioden 1300–1750. *Medeltida husbyggande. Symposium i Lund november 1989*. Lund Studies in Medieval Archaeology 9. Lund.

Augustsson, Jan-Erik. 1986. Ett bidrag till det sydgötiska husets historia. I: Anders Andrén, Marit Anglert, Mats Anglert, Ulla-Britta Ekstrand, Lars Ersgård, Henrik Klackenberg, Barbro Sundnér och Jes Wienberg (red.). *Medeltiden och arkeologin. Festskrift till Erik Cinthio.* Lund Studies in Medieval Archaeology 1. Lund. sid. 271–278

Balic, Ivan & Guldåker, Aja. 2018. *Åkarp 3:2. Fornlämning Uppåkra 53. Uppåkra socken, Burlövs kommun, Skåne län. Arkeologisk undersökning 2016. Kulturmiljörapport* 2018:44. Kulturen. Lund.

Balic, Ivan & Guldåker, Aja. 2020. *Åkarp 3:2. RAÄ Uppåkra 46/L1986:5285. Uppåkra socken, Burlövs kommun, Skåne län. Arkeologisk undersökning 2016. Kulturmiljörapport* 2020:50. Kulturen. Lund.

Bentz. Emma. 2008. *I stadens skugga. Den medeltida landsbygden som arkeologiskt forskningsfält*. Lund Studies in Historical Archaeology 8. Lund. (Diss.).

Björhem, Nils & Magnusson Staaf, Björn. 2006. L*ånghuslandskapet. En studie av bebyggelse och samhälle från stenålder till järnålder.* Malmöfynd nr 8. Malmö.

Björhem, Nils & Säfvestad, Ulf. 1993. *Fosie IV. Bebyggelsen under brons- och järnåldern*. Malmöfynd 6. Malmö.

Björk, Tony. 2005. *Skäran på bålet. Om den äldre järnålderns gravar i Skåne. Report Series* No. 92. University of Lund, Institute of Archaeology. Lund.

Bondesson Hvid, Bo, 2018. *Avgränsande arkeologisk förundersökning 2018. Värby 40:1, Bara socken, Svedala kommun i Skåne. CMB Uppdragsarkeologi rapport* 2018:15

Bondesson Hvid, Bo. 2006. *Arkeologisk utredning steg 2, Golfbana PGA, Torup 1:1, Värby 61:1 m.fl., Bara socken, Svedala kommun, Skåne. Wallin kulturlandskap och arkeologi. Rapport* 2006:47. Dalby.

Bondesson Hvid, Bo. 2009. *Arkeologisk förundersökning. Värby 40:1, Bara socken, Svedala kommun, Skåne. Wallin kulturlandskap och arkeologirapport* 2009:9

Borg, Kaj (red), 1998. *Eketorp-III. Den medeltida befästningen på Öland. Artefakterna*. Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien. Stockholm.

Brorsson, Torbjörn. 2013. Keramiken från undersökningen i Örja. I: Katalin Schmidt Sabo (red.). *Örja 1:9. Skåne, Landskrona kommun, Örja socken, Örja 1:9, fornlämningarna Örja 9, 35, 40, 41 och 42. Arkeologisk undersökning 2010. Riksantikvarieämbetet UV Rapport* 2013:68.

Brorsson, Torbjörn. 2017. Keramik och bränd lera. I: Adam Bolander (red.). *Östra Grevie 9:30 och 12:14 – där backe möter slätt – mellan mosse och lund. Arkeologisk undersökning 2015. Skåne, Vellinge kommun, Östra Grevie socken, fastighet 9:30 och 12:14, fornlämning Östra Grevie 40 och 41. Statens historiska museer, Arkeologerna Rapport* 2017:18.

Brorsson, Torbjörn. 2019. Keramikanalys. I: Sofia Lindberg & Katalin Schmidt Sabo (red.). Bytomt och boplats i *Fjelie inför ombyggnad av väg E6.02. Skåne, Lomma kommun, Fjelie socken, fastighet Fjelie 15:1 (9, 10), fornlämning Fjelie 13:1, 45:1 och 55. Arkeologisk undersökning 2016. Statens historiska museer, Arkeologerna Rapport* 2019:10.

Callmer, Johan. 1986. To Stay or to Move. Some Aspects of the Settlement Dynamics in Southern Scandinavia in the Tenth to Twelfth Centuries AD with Special Reference to the Province of Scania, Southern Sweden. *Meddelanden från Lunds universitets historiska museum* 1985–1986. Lund. sid. 167–208

Carelli, Peter. 2003. *Krapperup och det feodala landskapet: borgen, bygden och den medeltida bebyggelseutvecklingen i en nordvästskånsk socken.* Nyhamnsläge: Gyllenstiernska Krapperupstift.

Carelli, Peter. 2001. *En kapitalistisk anda. Kulturella förändringar i 1100-talets Danmark.* Lund Studies in Medieval Archaeology 26. Stockholm/Lund. (Diss.).

Carlie, Anne & Artursson, Magnus. 2005. Böndernas gårdar. I: Anne Carlie (red.). *Järnålder vid Öresund. Band 1. Specialstudier och syntes. Skånska spår – arkeologi längs Västkustbanan, Riksantikvarieämbetet*. Lund. sid. 162–245.

Carlie, Anne. 1994. *På arkeologins bakgård. En bebyggelsearkeologisk undersökning baserad på synliga gravar.* (Diss.) Acta Archaeologica Lundensia,Series in 8°, no 22. Lund.

Carlie, Anne. 2005. Samhällen och rikedomsmiljöer. I: Anne Carlie (red.). *Järnålder vid Öresund. Band 1. Specialstudier och syntes. Skånska spår – arkeologi längs Västkustbanan, Riksantikvarieämbetet*. Lund. sid. 408–467.

Carlie, Lennart. 1999. *Bebyggelsens mångfald. En studie av Södra Hallands järnåldersgårdar baserad på arkeologiska och historiska källor*. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8º. No 29. Lund. (Diss.)

Erixon, Sigurd. 1982[1947]. *Svensk byggnadskultur: studier och skildringar belysande den svenska byggnadskulturens historia.* Facs.-uppl. Lund: Ekstrand

Eskeröd, Albert. 1973. *Jordbruk under femtusen år: redskapen och maskinerna*. Stockholm.

Fallgren, Jan-Henrik. 2006. *Kontinuitet och förändring: bebyggelse och samhälle på Öland 200-1300 e Kr = Continuity and change : settlement and society on Öland 200-1300 AD.* (Diss.): Uppsala universitet. Uppsala

Friman, Bo. 2008. *Att stå på egna ben. Centrala funktioner och lokal utveckling under yngre bronsålder och äldre järnålder i Mellanbyn, Skåne.* Malmöfynd 18. Malmö. (Diss.)

Gardelin, Gunilla & Johansson Hervén, Conny. 2003. Stratigrafi och hushåll – teori och resultat från några arkeologiska miljöer i Lund. I: Ann Bodilsen, Jester Hjermind, Mette Iversen (red.). *Stratigrafins mangfoldigheter 4. Nordiske Stratigrafimøde*. Middelalderseminar 2. Viborg.

Gardelin, Gunilla, Goksör, Sebastian, Johansson Hervén, Conny & Larsson, Stefan. 1997. *Askallén, Lundagård. Arkeologisk förundersökning 1996. Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige. Arkeologiska rapporter från Lund*, nr 19.

Gardelin, Gunilla. 2013. *Kv Saluhallen 1. Fornlämning nr 73. Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk slutundersökning 2010. Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige. Kulturens rapporter* nr 6. Lund

Göthberg, Hans. 1997. En översikt av bebyggelseutvecklingen i Mälarområdet under brons- och järnålder. Hus och tomt i Norden under förhistorisk tid. I: *Bebyggelsehistorisk tidskrift*, nr 33, sid. 117–132.

Göthberg, Hans. 1998. Bebyggelsestruktur under äldre järnålder i Trögd och på Håbolandet. I: Kent Andersson (red.). *Suionum hinc civitates. Nya undersökningar kring norra Mälardalens äldre järnålder.* Uppsala. sid. 95–122.

Göthberg, Hans. 2000. *Bebyggelse i förändring: Uppland från slutet av yngre bronsålder till tidig medeltid. Occasional Papers in Archaelogy* 25.Diss. Uppsala: Univ. Uppsala.

Göthberg, Hans. 2007. Mer än bara hus och gårdar. I: *Hus och bebyggelse i Uppland. Delar av förhistoriska sammanhang.* Riksantikvarieämbetet. Arkeologi E4 Uppland - studier; 3. Uppsala. Sid. 403–447

Hallberg, Göran. 1991. *Skånes ortnamn Serie A Bebyggelsenamn, D. 2 Bara härad.* Lund: Gleerupska univ.-bokh.

Helgesson, Bertil. 2002. *Järnålderns Skåne. Samhälle, centra och regioner. Uppåkrastudier 5*. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8o, No 38. Lund. (Diss.).

Hållans, Ann-Mari & Andersson, Carolina. 1992. Acquiring, Using and Discarding – Consumption Patterns in the 18th Century town of Nyköping. In: Lars Ersgård, Marie Holmström & Kristina Lamm (reds.). *Rescue and Research. Reflections of Society in Sweden 700–1700 A.D*. Riksantikvarieämbetet Arkeologiska undersökningar. Skrifter No. 20. Stockholm. Sid. 191–220

Hårdh, Birgitta. 1998. Näbbfibulan – ett vendeltida vardagssmycke. I: Birgitta Hårdh (red.). *Fynden i centrum. Keramik, glas och metall från Uppåkra.* Uppåkrastudier 2. Acta Archaeologica Lundensia Series in 8º, No. 30. Stockholm. sid. 145–162.

Högberg, Anders, Nilsson, Björn. & Skoglund, Peter. (red.) 2009. *Gården i landskapet. Tre bebyggelsearkeologiska studier*. Malmöfynd nr 20. Malmö.

Högberg, Anders. & Olausson, Debbie. 2007. *Scandinavian flint: an archaeological perspective*. Aarhus University Press. Aarhus.

Jacobsson Trönndal, Catharina, 2008. *Arkeologisk utredning 2008. Värby 40:1, Bara socken, Svedala kommun, Skåne. Wallin kulturlandskap och arkeologirapport* 2008:23.

Johansson Hervén, Conny. 2000. Från jord till papper – några erfarenheter av att producera källmaterial. I: Gunhild Eriksdotter, Stefan Larsson & Viveka Löndahl (red.). *Att tolka stratigrafi. Det tredje nordiska stratigrafimötet Åland 1999*. Meddelanden från Ålands högskola, nr 11. Mariehamn.

Johansson Hervén, Conny. 2001. Mårtenstorget i Lund. Arkeologisk undersökning 1997. En kuturhistorisk redogörelse. Arkeologiska rapporter från Lund nr 21. Lund.

Josefson, Anders. Den yngre järnålderns bebyggelse i backlandskapet. The late Iron Age settlement in a hilly landscape. 32 pp. Lund 1980.

Jönsson, Lars & Brorsson, Torbjörn. 2003. Oxie i sydvästra Skåne. En plats med centrala funktioner. I: Mats Anglert & Joakim Thomasson (red.). *Landskapsarkeologi och tidig medeltid. Uppåkrastudier 8*. Acta Archaeologica Lundensia Series in 8º, No. 41, sid.145–224.

Jönsson, Lars & Kockum, Jan. 2004. *Öresundsförbindelsen. Fosie by 10. Rapport över arkeologisk slutundersökning. Rapport* nr 21. Malmö museer. Malmö.

Jönsson, Lars & Kockum, Jan. 2005. Att sätta gränser. *Meta*, nr 2. Uppsala. sid. 3–20.

Karlsson, Mattias & Lenntorp, Karl Magnus. 2007. *Genarps bytomt. Genarp 3:8 m.fl., RAÄ 84, Genarps socken, Skåne. Rapport över arkeologisk slutundersökning 2006. Kulturens rapporter* nr 2.

Karlsson, Mattias & Lenntorp, Karl Magnus. 2021. Revinge bytomt. Revinge 35:1, RAÄ Revinge 5:1, L1988:6956. Revinge socken, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2006. Kulturens rapporter nr 11. Lund.

Karlsson, Mattias. 2022. Revinge bytomt. Revinge 23:74 m fl, Fornlämning 5:1, L1988:6956. Revinge socken, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2017. Kulturens rapporter nr 12. Lund.

Karlström, Jesper, M., 2017. *Miljöteknisk markundersökning. Kv Värby 40:1, Bara, Svedala kommun*. Miljöfirman Konsult Sverige AB, Uppdrag 1414.

Knarrström, Bo. 2000. Flinta i sydvästra Skåne. En diakron studie av råmaterial, produktion och funktion med fokus på boplatsteknologi och metalltida flintutnyttjande. (Diss.) Acta Archaeologica Lundensia. Series in 8º, No. 33. Lund.

Knarrström, Bo. 2001. *Flint – a Scanian Hardware*. Skånska spår – arkeologi längs Västkustbanan. National Heritage Board [UV Syd, Avd. för arkeologiska undersökningar, Riksantikvarieämbetet]. Lund.

Larsson, Lars & Hårdh, Birgitta. 1997. Uppåkra – ett hövdinga- eller kungasäte. *Fornvännen 1997*:92, sid. 139–154.

Larsson, Lars & Söderberg, Bengt. 2012. Vetenskapligt program för de arkeologiska undersökningarna av fornlämning RAÄ 5, Stora Uppåkra socken, Staffanstorps kommun, Skåne. *Rapporter från Institutionen för Arkeologi och Antikens historia Lunds universitet, nr 9*. Lund.

Larsson, Mikael. 2015. *Agrarian plant economy at Uppåkra and the surrounding area. Archaeobotanical studies of an Iron Age regional center*. Acta Archaeologica Lundesia, Series in 4o, No. 33. Lund. (Diss).

Lihammer, Anna. 2007. *Bortom riksbildningen. Människor, landskap och makt i sydöstra Skandinavien*. Lund Studies in Historical Archaeology 7. Lund. (Diss).

Lundquist, Lars. 2003. *Slöinge 1992–1996. Undersökningar av en boplats från yngre järnålder. Slöingeprojektet 2*. Gotarc serie C. Arkeologiska skrifter no 42. Göteborgs universitet. Göteborg.

Lundquist, Lars. 1997. Central Places and Central Areas in the Late Iron Age. Some Examples from South-westerns Sweden. I: *Visions of the Past. Trends and Traditions in Swedish Medieval Archaeology.* Lund Studies in Medieval Archaeology 19. Riksantikvarieämbetet. Arkeologiska undersökningar, Skrifter nr 24, sid. 179–197. Lund/Stockholm.

Lövgren, Karin, Heimer, Olof, Ifverson, Patric, Ingwald, Johan, Koch, Helene & Svensson, Magnus. 2007. *Bunkeflo – delområde 2 och Bunkeflo bytomt. Citytunnelprojektet. Rapport över arkeologisk slutundersökning. Malmö Kulturmiljö Rapport* nr 40. Malmö.

Martens, Jes. 2006. Usynlige strukturer. I: Anne Carlie (red.). *Järnålder vid Öresund, Band 2. Metod- och materialstudier. Skånska spår – arkeologi längs Västkustbanan*. Riksantikvarieämbetet UV Syd. Lund. sid. 48–109.

Mattisson, Karl. 1953. *Skörden genom tiderna.* Lund. Gleerup.

Nielsen, Poul-Otto (red.). & Randsborg, Klavs & Thrane, Henrik. 1994. *The Archaeology of Gudme and Lundeborg. Papers presented at a conference at Svendborg*, October 1991. Arkeæologiske Studier, Volume X. København.

Näsman, Ulf. 1996. Smycken. I: Kaj Borg (red.). *Eketorp-III. Den medeltida befästningen på Öland. Artefakterna.* Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Almqvist & Wiksell International. Stockholm. sid. 277–286.

Olsson, Mona, Ingwald, Johan & Paulsson-Holmberg, Tove. 2005. *Öresundsförbindelsen. Naffentorp 5A. Rapport över arkeologisk slutundersökning.* Malmö kulturmiljö, Rapport nr 12. Malmö.

Porsmose, Erland. 1987. *De fynske landsbyers historie – i dyrkningsfælleskabets tid.* Odense University Studies in History and Social Sciences 109. Odense.

Qviström, Linda. 2007. Från långhus till stuga. Hus och bebyggelse i Uppland. Delar av förhistoriska sammanhang. I: Hans Göthberg (red.). *Arkeologi E4 Uppland – Studier, Volym 3*. Uppsala. sid. 219–231

Rahmqvist, Sigurd. 1996. Sätesgård och gods. De medeltida frälsegodsens framväxt mot bakgrund av Upplands bebyggelsehistoria. *Upplands fornminnesförenings tidskrift* 53. Uppsala. (Diss.). Stockholm.

Reisnert, Anders. 2017*. Kulturmiljöprogram för Bara tätort. Bara socken i Svedala kommun. Skåne län. Malmö museer.* Kulturmiljösektionen.

Riddersporre, Mats. 1995. *Bymarker i backspegel. Odlingslandskapet före kartornas tid.* Meddelanden från Lunds universitets Geografiska Institution, nr 124. Lund. (Diss).

Rosén, Christina. 1995. Keramik som kulturell spegel. Yngre rödgods i olika miljöer ca 1550–1850. *META* 95:3. Lund.

Rosén, Christina. 1999. Föremål och social status i Halmstad ca 1550–1750*. Urbanisering i Västsverige. En utvärdering av uppdragsarkeologins möjligheter att belysa historiska processer*. GOTARC Serie C, Arkeologiska skrifter, 26. Göteborg.

Rosén, Christina. 2004. *Stadsbor och bönder: materiell kultur och social status i Halland från medeltid till 1700-tal.* Lund Studies in Medieval Archaeology 35. Riksantikvarieämbetet Arkeologiska undersökningar. Skrifter 53. Stockholm. (Diss.).

Rudebeck, Elisabeth; Ödman,Catharina, Samuelsson, Bengt-Åke & Högberg, Anders. 2001. *Vetenskapligt program för Malmö Kulturmiljö. Den arkeologiska verksamheten*. Malmö.

Sandstedt, Fred. 1998. Vapen. I: Kaj Borg (red.) *Eketorp-III. Den medeltida befästningen på Öland. Artefakterna*. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Almqvist & Wiksell International. Stockholm. sid. 190–211

Schmidt Sabo, Katalin. 2005. *Den medeltida byns sociala dimensioner.* Lund Studies in Historical Archaeology 1. Riksantikvarieämbetet arkeologiska undersökningar, Skrifter 67. Lund & Stockholm. (Diss).

Schmidt Sabo, Katalin. 2001. *Vem behöver en by? Kyrkheddinge, struktur och strategi under 1000 år.* Riksantikvarieämbetet. Avdelningen för arkeologiska undersökningar. Skrifter No 38. Lund.

Schmidt Sabo, Katalin, Söderberg, Bengt. 2019. *Byns vara eller icke vara, är det frågan? By och bebyggelse i sydvästra Skåne 400–1800 e.Kr.* In Situ Archaeologica, Vol. 13. Göteborgs universitet. Göteborg. Sid. 5–54

Selling, Dagmar. 1955. *Wikingerzeitliche und Frümittelalterliche Keramik in Schweden*. Stockholm.

Skansjö, Sten. 1983. *Söderslätt genom 600 år. Bebyggelse och odling under äldre historisk tid*. Skånsk senmedeltid och renässans 11. Lund. (Diss).

Skov, Hans. 1994. Hustyper i vikingetid og tidlig middelalder. Udviklingen af hustyper i det gammeldanske område fra ca 800–1200 e.Kr. Landebebyggelse i middelalderen I. *Huse og gårde*. *Hikuin* 21, sid. 139–174.

Streiffert, Jörgen. 2001. *På gården. Rumslig organisation inom bosättningsytor och byggnader under bronsålder och äldre järnålder.* Riksantikvarieämbetet Arkeologiska undersökningar skrifter 35/GOTARC. Serie C. Arkeologiska skrifter 37. Stockholm & Göteborg. (Lic.).

Strömberg, Bo. 2005. Järnåldersbygder i bronsålderns landskapsrum. I: Anne Carlie (red.). *Järnålder vid Öresund. Band 1. Specialstudier och syntes*. Skånska spår – arkeologi längs Västkustbanan. Riksantikvarieämbetet. Lund. sid. 366–407

Svart Kristiansen, Mette. 2002. Boligindretning i middelaldergårde. I: Else Roesdahl (red.). *Bolig og Familie i Danmarks Middelalder.* Aarhus.

Söderberg, Bengt. 2005. *Aristokratiskt rum och gränsöverskridande. Järrestad och sydöstra Skåne mellan region och rike 600–1100*. Riksantikvarieämbetet Arkeologiska undersökningar, Skrifter No 62. Stockholm. (Diss).

Tesch, Sten. 1993. *Houses, farmsteads and long-term change. A Regional Study of Prehistoric Settlements in the Köpinge Area in Scania, Southern Sweden*. Institutionen för Arkeologi, Uppsala.

Thomasson, Joakim. 1998. Dominus terræ Scania. Om den vandrande byn och maktens territorialisering. I: Lars Larsson & Birgitta Hårdh (red.). *Centrala platser Centrala frågor. Samhällsstrukturen under järnåldern. En vänbok till Berta Stjernquist.* Uppåkrastudier 1. Acta Archaeologica Lundensia. Series in Series in 8°, No 28. Lund. sid. 73–94.

Thomasson, Joakim. 2005. Bybildningen och bönderna. I: Mats Mogren (red.). *Byarnas bönder. Medeltida samhällsförändring i Västskåne.* Skånska spår – arkeologi längs Västkustbanan. Riksantikvarieämbetet. Lund/Stockholm. sid. 44–139.

Wallander, Anders. 1996. Hästmundering. Ingår i: Kaj Borg (red.). *Eketorp-III. Den medeltida befästningen på Öland. Artefakterna.* Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Almqvist & Wiksell International. Stockholm. sid. 212–228.

Wegraeus, Erik. 1971. *Vikingatida pilspetsar i Sverige; en förbisedd föremålsgrupp*. Uppsala universitet, institutionen för arkeologi. Uppsala. (Lic.).

Myrdal, Janken, Welinder, Stig, Pedersen, Ellen Anne & Widgren, Mats (red.). 1998.. *Det svenska jordbrukets historia [Bd 1] Jordbrukets första femtusen år [4000 f. Kr.-1000 e. Kr.].* Stockholm: Natur och kultur/LT i samarbete med Nordiska museet och Stift. Lagersberg

Welinder, Stig. 2009. Den äldre järnålderns lilla landskap utanför Malmö. I: Anders Högberg, Björn Nilsson & Peter Skoglund (red.). *Gården i landskapet. Tre bebyggelsearkeologiska studier.* Malmöfynd nr 20. Malmö. sid. 99–232.

Ödman, Anders. 2004. *Skeingeborg. Borgen som Saxo glömde. Norra Skånes Medeltid 4*. University of Lund Institute of Archaeology Report Series No 90. Lund.

Ørsnes, Mogens. 1966. *Form og stil i Sydskandinaviens yngre germanske jernalder.* Diss. Köpenhamn: Univ.

Tryckta kartor

Bara socken Värby. Storskifte 1795. Akt 12-BAR-4. Lantmäterimyndighetens arkiv

Bara socken Värby. Ägobeskrivning 1694. Akt 12-BAR-2. Lantmäterimyndighetens arkiv

Fosfathalten hos skånska jordar. Upprättad av Olof Arrhenius. Sveriges geologiska undersökning Ser. C n: r 383. Skala 1:100 000. Stockholm 1934

Häradsekonomiska kartan 1910–15. Akt Skabersjö J112-1-54. Rikets allmänna kartverk

Skånska rekognosceringskartan framställd av fältmätningsbrigaden 1812–1820. Akt IÖ 206/207. Skala 1:30 000. Utgiven av Lantmäteriet, Gävle och Krigsarkivet, Stockholm. Gävle 1986.

Internet

Kulturmiljöprogram, Länsstyrelsen I Skåne län.

Översiktliga kommunbeskrivningar | Länsstyrelsen Skåne (lansstyrelsen.se) Hämtad 2022-09-16

(https://thepragmaticcostumer.wordpress.com/2016/10/25/find-of-the-month-early-19th-century-gilt-buttons/
Hämtad 2022-09-15

Muntliga uppgifter

Bertil Helgesson, Fil. Dr. Lunds universitet. 2021-03-09.

11. Bilagor

1. Plan– och sektionsritningar
2. Gruppregister
3. Fyndregister
4. Husbeskrivningar
5. Litisk analys
6. Arkeobotanisk analys
7. Osteologisk analys
8. ^{14}C-analyser
9. Konserveringsrapport
10. Ordlista facktermer

Teckenförklaring - symboler

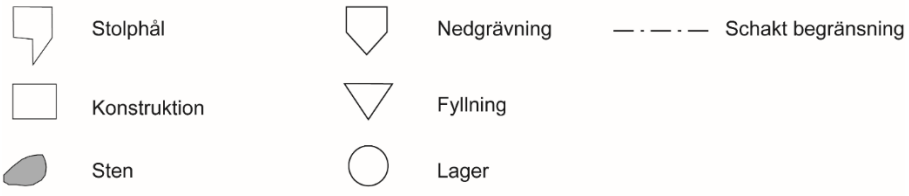

1. Plan– och sektionsritningar

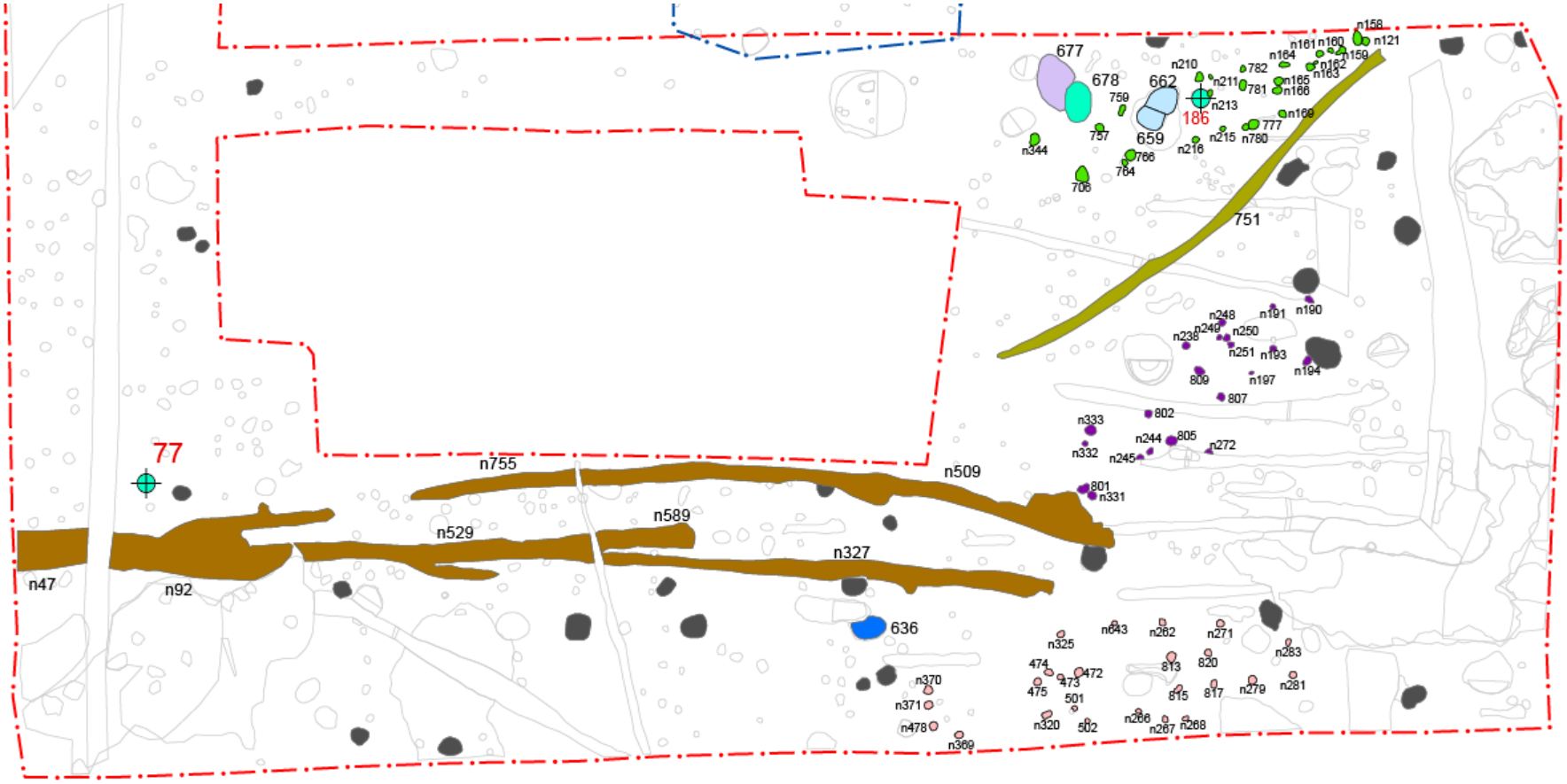

Kontextnr Grupp 3–11 Vendeltid

0 5 10 20 Meter

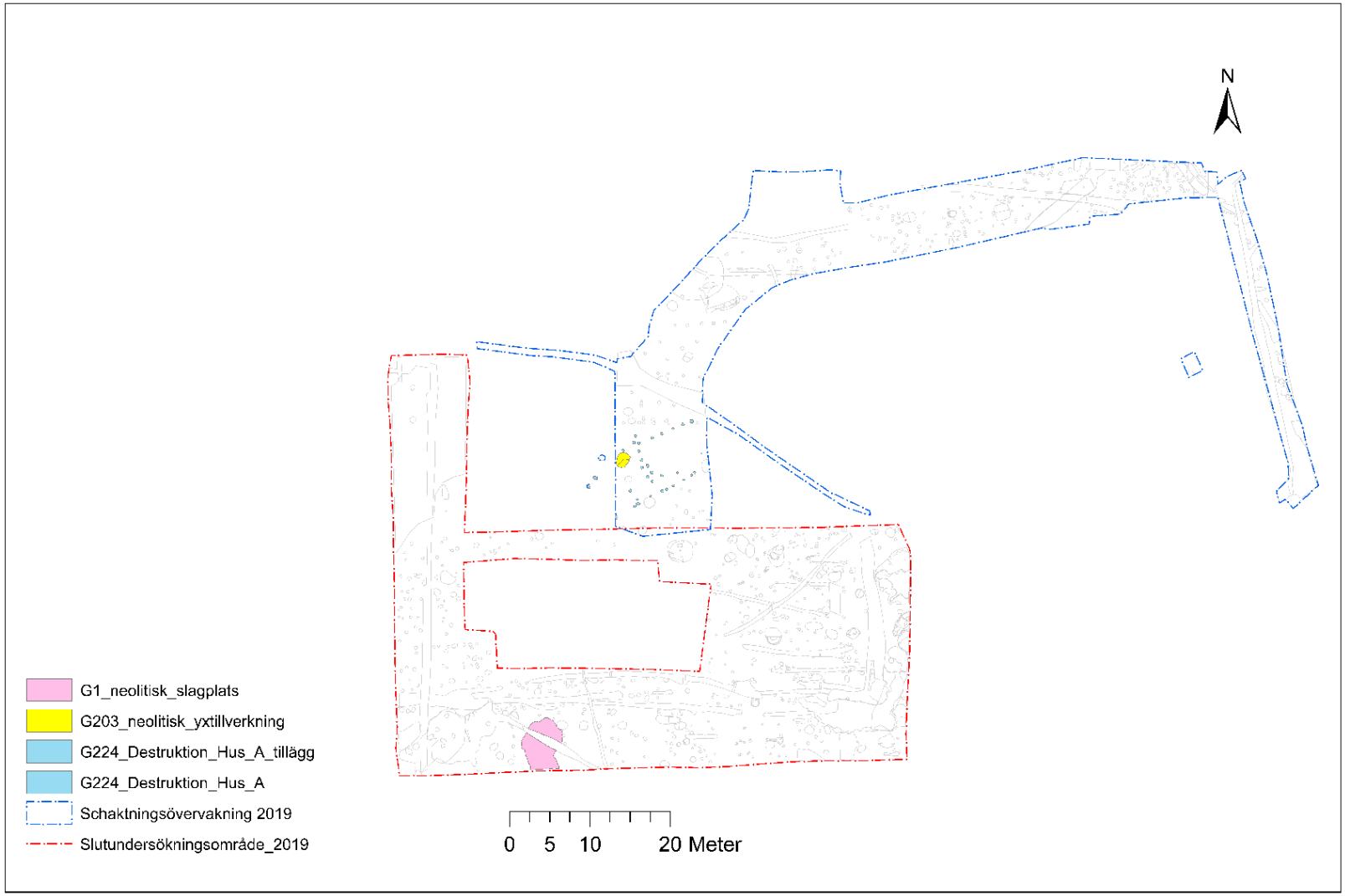

Neolitiska anläggningar dokumenterade och daterade inom undersökningsområdena

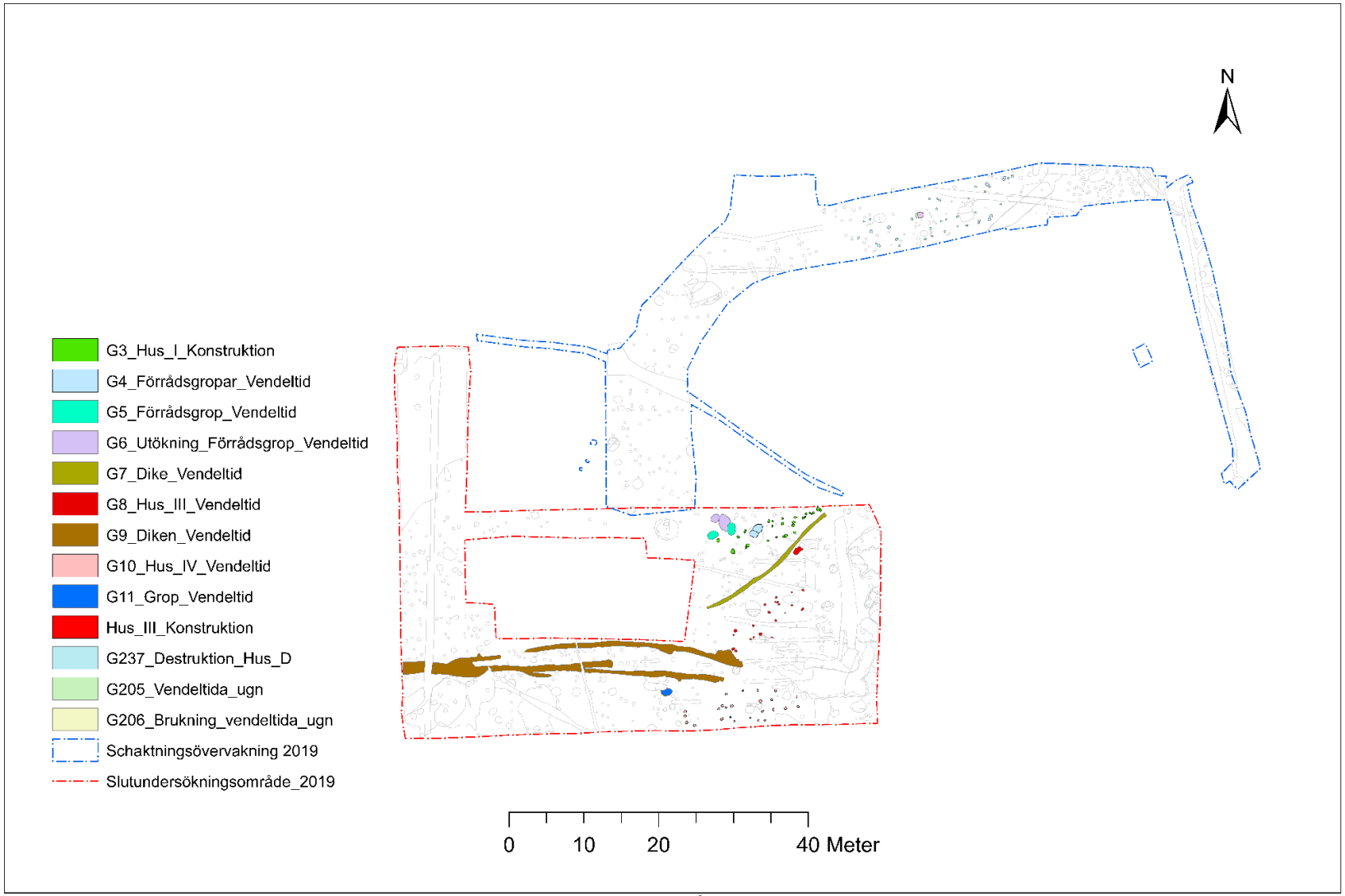

Vendeltida anläggningar dokumenterade och daterade inom undersökningsområdena

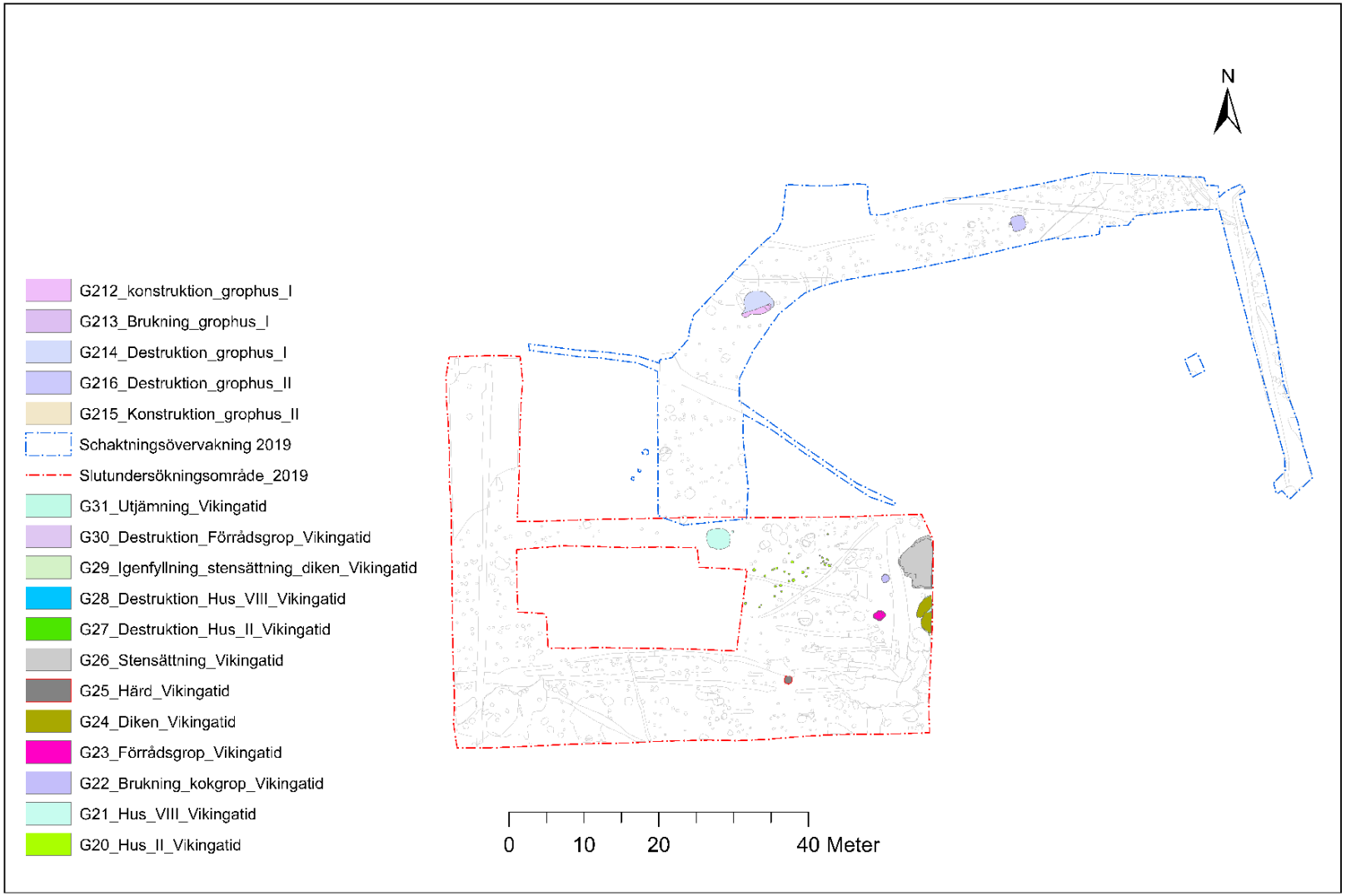

Vikingatida anläggningar dokumenterade och daterade inom undersökningsområdena

Sektionsnummer inom undersökningsområdena

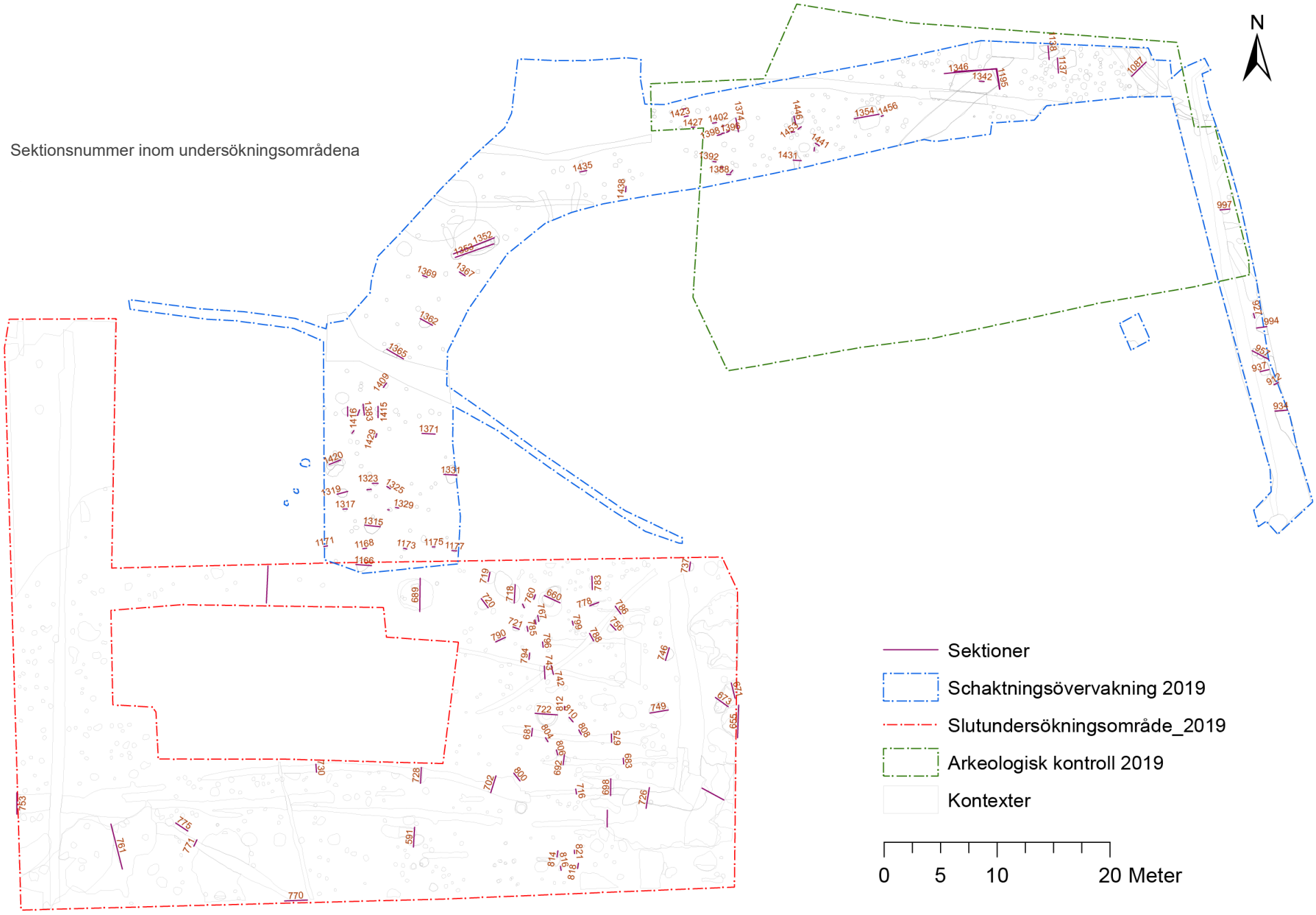

Arkeologisk schaktningsövervakning

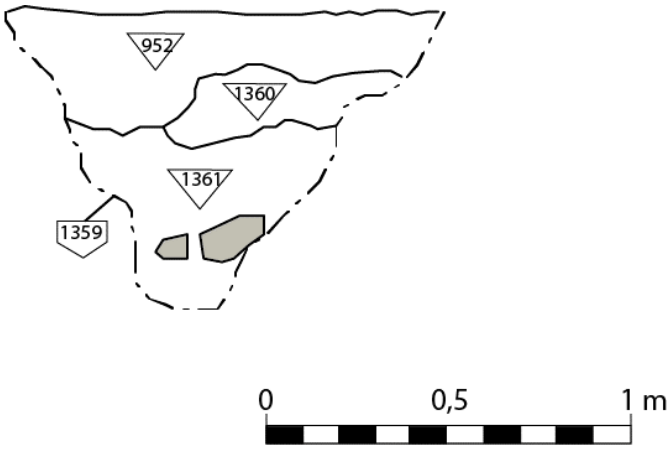

Avfallsgrop med neolitiska yxtillverkningsavslag. Sektion mot söder

952 Grå sandig silt med dominerande inslag av flintavslag. Översta fyllningen i en avfallsgrop.

1359 Nedgrävning med dimensionerna 1,50×0,90×0,80 m, med syfte att städa undan avslag från yxtillverkning.

1360 Mörkgul sand med fläckar av gråsvart sotig sand och dominerande förekomst av flintavslag.

1361 Gråsvart sand, sot och silt. Ställvisa koncentrationer av avslag, främst längs med den södra nedgrävningsbegränsningen. Mot botten finns i stort sett inga avslag alls. Det är möjligt att avfallsgropen råkat grävas över ett äldre stolphål, därav den trattformade sektionen och det faktum att det tunnar ut betydligt med avslag.

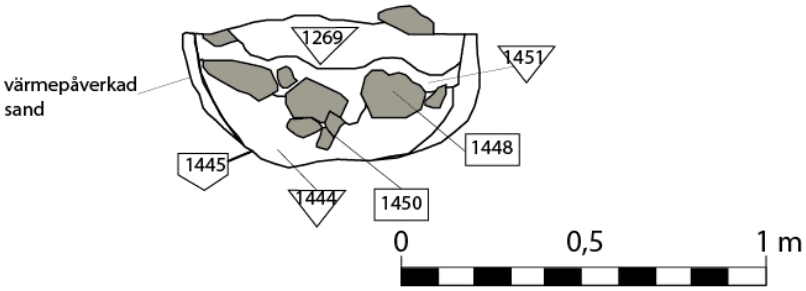

Vendeltida eldstad, sektion mot öster

1269 Grå sand, relativt grov med enstaka natursten i ytan. Översta fyllningen i en destruerad eldstad.

1444 Brukningslager i eldstad, bestående av svart sand med stort inslag av sot och träkol. Lagret ligger under värmemagasinet (1448). C14-daterat till 545–643 e Kr Kal 2σ.

1445 Nedgrävning med syfte att skapa en eldstad. Nedgrävningen är oval till formen med dimensionerna 0,97×0,84×0,40 m. På ömse sidor av nedgrävningen är moränsanden värmepåverkad och har antagit en rödorange kulör.

1448 Stenkonstruktion bestående av fem naturstenar med en diameter på 0,20–0,25 m. Stenarna tolkas som värmemagasin och har lagts på en bädd av glödande kol för att värmas upp.

1450 Stenkonstruktion bestående av mindre stenar (ca 0,10 m i diameter), placerade under 1448, vilket skapat en förhållandevis plan yta. Stenarna är svarta och skörbrända.

1451 Fyllning bestående av ljusgrå sand med förekomst av träkol, främst mot botten i kontaktytan med 1444. Tolkas vara igenfyllning efter det att värmekällan inte längre var i bruk.

2. Gruppregister

Grupplista slutundersökning

Gruppnr	Tolkning	Ingående kontexter	Beskrivning
1	En neolitisk slagplats	566, 570	Ett område med fyndkoncentration av avslag, avfall och retuscherade flintbitar av råmaterial sydvästskandinavisk flinta av typen senon och danien (Maastrichtflinta). Datering: tidig-/mellanneolitisk tid. Omfattningen av slagplatsen var omkring 4,70×6,30 m, men i söder var området skuret av den södra schaktkanten på undersökningsområdet. Sammanlagt omhändertogs 899 avslag med en vikt av 2 603 gram.
2	Ett grophus konstrueras, brukas och destrueras	237,717, 724, 733, 734	En nedgrävning (konstruktion) cirka 2×2 m med en stenpackning och ett golvlager (brukning) och därefter igenfyllning (destruktion). Ett makrofossilprov från brukslagret visade en förekomst av skalkorn, korn, råg, obestämt sädesslag, åkerbinda, smultron, fräken samt gräs (prov 723). ett ^{14}C prov visade på en datering till folkvandringstid (prov Ua-65368: 95,4% probability AD 422 – AD 561.
3	Uppförandet av en byggnad, Hus I	n121, n158, n159, n160, n161, n162, n163, n164, n165, n166, n169, n210, n211, n213, n215, n216, n344, 759, 757, 766, 764, 706, 777, 780, 782	Ett treskeppigt långhus i VSV-ONO orientering med en bevarad längd av knappt 15 m, som förmodligen dateringsmässigt kan förläggas till vendeltid. En näbbfibula detekterades fram i Hus I (Luhm 32964:16, fig. 23). Fibulan är ornerad med dubbla rader rullstämpeldekor och små V-formade figurer. Näbbfibula är av Ørsnes typ G2 med datering mitten/slutet av 500-talet
4	Konstruktion av förrådsgropar	659, 662	Två sammanhängande nedgrävningar som kan ha fungerat som stuka inne i Hus I, se grupp 3. Den södra stukan (K659) var nedgrävd till cirka 0,30 m djup och omfattade 0,80×1,10 m. Stukan som låg strax norrut (K662) var något mindre djup men något större i omfattning 1,10×1,20 m.
5	Konstruktion av förrådsgropar	677, 709	En oval förrådsgrop nordväster om Hus I (K677) nedgrävd till cirka 0,30 m djup och omfattade 1,60×2,30 m. Inga takbärande stolpar dokumenterades, men det utesluter inte att det funnits tak och väggar. Förrådsgropen kan ha fungerat som ett grophus för förvaring. Ytterligare en förrådsgrop dokumenterades med omfattningen 1,30×1,00 m (K709). Även denna var oval och nedgrävd i moränen cirka 0,20 m.
6	Utökning av förrådsgrop och en härd	342, 678, 704	En oval förrådsgrop (K678) nordväster om Hus I och var nedgrävd till cirka 0,20 m djup och omfattade 1,00×1,70 m. Nedgrävningen utgjorde troligtvis en utökning av en befintlig förrådsgrop (K677). Inga takbärande stolpar dokumenterades, men det utesluter inte att det funnits tak och väggar. De båda förrådsgroparna (K677, 678) kan ha fungerat som ett grophus för förvaring. En härd (K704) omfattade cirka 1 m med träkolsfyllning omblandad med jord (K342) och ett fragment från ett skenben av nötkreatur och en tand från får/get. Skenbenet har utsatts för vittring vilket indikerar exponering (Bilaga 7).
7	Konstruktion av ett dike/gräns	751	Ett 20 m långt dike med en bredd av 0,60 m och ett djup av 0,50 m i NV–SO orientering (Fig. 25). I botten kunde störhål anas, vilket tyder på att diket varit en del av en inhägnad/markerad yta. Diket kan ha utgjort en gränsmarkering mellan olika gårdar och den hade liknande orientering som Hus I i Grupp 3 och Hus III i Grupp 8.
8	Konstruktion av en byggnad, Hus III och en avfallsgrop	175, n190, n191, n193, n194, n197, n244, n245, n248,	Ett treskeppigt rektangulärt långhus med konvexa långsidor och avsmalnande gavlar, som förmodligen dateringsmässigt kan förläggas till vendeltid.

Gruppnr	Tolkning	Ingående kontexter	Beskrivning
		n249, n250, n251, n272, n332, n333, 748, 801, 802, 803, 805, 807, 809, 811	Bostadshus. Långhuset var stolpbyggt i NNO–SSV orientering och den del av huslämningen som uppmättes var cirka 12,40 meter. En avfallsgrop lite nordöst om långhuset konstruerades (K748) och fylldes (K175) bland annat med ett kraniefragment från svin (Bilaga 7).
9	Konstruktion av diken/gränser	n47, n92, n327, n755, n509, n529, n589	Diken i väst–östlig orientering. Från början har det funnits en nordlig och en sydlig nedgrävning med ett skilje på cirka 3 m. Det nordliga diken var en gång sammanhängande i omkring 30 m/bredd av 0,70 m (Kn509, n755). Ett modernt vattenledningsschakt har skurit kontexten. Södra diken hade en sammanlagd längd av 42 m, men var skuren i väster av schaktkanten. Bredden var oregelbunden med 0,70–1,72 m med flera korta utlöpare. En sektion upptogs längst i väster och avslöjade att det breda diket i väster egentligen bestod av två olika dikesfyllningar. En utlöpare gick emot det nordliga diket, men med ett avbrott på 3,2 m som skulle kunna utgjort en passage. Även längre fram i tiden tycks området ha utgjort en gräns mellan marker (jfr 1694 års karta, Fig. 9), och det är möjligt att det även under vendeltid utgjort en ägogräns som omgett en fägata. En likarmad fibula av Ørsnes typ F1 (Luhm 32964:46, Fig. 86) daterad till ca 550–600 e Kr detekterades fram norr om dike n92, på figur 26 markerad som ytfynd 77.
10	Konstruktion av en byggnad, Hus IV med härd	n262, 265, n266, n267, n268, n271, n279, n281, n283, n320, n325, n369, n370, n371, 472, 473, 474, 475, n478, 501, 502, 535, n643, 813, 815, 817, 820	Ett treskeppigt långhus med konvex huskropp som förmodligen dateringsmässigt kan förläggas till vendeltid. Långhuset var stolpbyggt i Ö-V orientering och den del av huslämningen som uppmättes var cirka 15 meter. En härd eller en kupolugn i västra delen omfattade 1,27×0,95 m (K265, 535, Fig. 27). Härdens/kupolugnens fyllning (K265) var svartgrå till färgen och innehöll träkol, grus, skörbränd sten, lera samt lerklining som möjligen kan knytas till en ugnskonstruktion (Luhm 32964:100, 109, 110, Bilaga 3). Mest träkol fanns i mitten samt horisontellt ställda djurben som delvis var brända. Djurbenen visade sig vara 27 fragment, varav ett överarmsben från en vuxen häst (Bilaga 7). Fyllningen var nästan 0,20 m tjock vilket tyder på ett kontinuerligt användande av härden/ugnen. Nedgrävningen (K535) var skålformad och tydlig. Ett makrofossilprov i härdens/kupolugnens fyllning visar att det hanterats korn, ospecificerat sädesslag och det förekom även svinmålla, hassel och pilört (prov 524, Bilaga 6).
11	Konstruktion av en grop	636	En grop 0,90×1,50 m med plan botten och ganska raka kanter och form. Troligen har nedgrävningen fungerat som en förvaringsgrop och rimligen tillhörde den Grupp 10/Hus IV.
12	Destruktion av en byggnad, Hus I	121, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 169, 170, 203, 204, 210, 211, 213, 215, 216, 295, 297, 299, 301, 344, 707, 779	Fyllningarna i stolphålen representerar en tid när hushållet flyttade eller upplöstes. Stolparna uppdrogs och stolphålen fylldes igen.
13	Destruktion av förrådsgropar	296, 654, 655, 663	Förmodligen övergavs förrådsgroparna samtidigt som destruktionen av Hus I (Grupp 12). I groparna dokumenterades fyllning av brunbeige sand och lera (K655). Ben påträffades längst upp i fyllningen under en stenpackning och ett större stenblock (K663, 654). Troligen hänger händelserna ihop. Stenblocket kan vara gravmarkering för de brända benen som påträffades. Det kan också röra sig om en slags ägomarkering av platsen även om Hus I destruerades

Gruppnr	Tolkning	Ingående kontexter	Beskrivning
			så kan det ha funnits en anledning att markera en eventuell återkomst till ytan. Vid ett senare skede har ytterligare jord (K296) östs över stenpackningen, kanske för att jämna till ytan. I den yngsta fyllningen (k296) påträffades östersjökeramik samt sydskandinavisk flinta (Luhm 32964:103, 102, Bilaga 3). I den äldsta fyllningen som i första hand destruerade förrådsgroparna insamlades fyra vitbrända fragment av djurben, varav ett identifierades vara del av en underkäke från svin, och flintavslag (Luhm 32964:112, 113, Bilaga 3).
14	Destruktion av förrådsgropar	294, 343, 676	Förmodligen igenfylldes nedgrävningar samtidigt i samband men att platsen övergavs eller att förrådsgroparna spelat ut sin funktion (Fig. 30). I fyllningen K294, som var brunorange till färgen, framkom 183 gram bränd lera som troligen har deponerats i nedgrävningen från en näraliggande kupolugn. Nedgrävningen kan ha fått ny funktion som odlingsbädd då den brända leran var omblandad med humus. Många fröer framkom vid makrofossilanalysen: skalkorn (78 fröer), råg, naket hexaploid vete (98 fröer), emmer/speltvete, havre, obestämt sädeslag (130 fröer), oljedådra, samt ogräs i form av klätt, svinmålla (118 fröer), humlelusern, åkerpilört (47 fröer), vildapel/trädgårdsapel, måror och gräs (prov 665, Bilaga 6). Ett ^{14}C prov på bröd-/kubbvete (Triticum aestivum s.l.) i fyllning K294 gav till 95,4% säkerhet dateringen AD 600-AD 666 (prov Ua-65367, Bilaga 8). I fyllningen till K294 insamlades fem fragment djurben varav ett kom från nötkreatur (Bilaga 7). I fyllningen K343, som var brunorange till färgen: mycket bränd lera som troligen deponerats i nedgrävningen från en näraliggande kupolugn. Nedgrävningen kan ha fått ny funktion som odlingsbädd då den brända, finfördelade leran var omblandad med humus. Från K343 insamlades två fragment djurben, bland annat en tand från får/get (Bilaga 7). I fyllningen K676 insamlades 41 gram djurben och det ena fragmentet kunde identifieras till nötkreatur (Bilaga 7).
15	Igenläggning av ett dike	227	Diket (K751) lades igen med gråbrun sand med lerinslag (K227) hämtat från omgivningen när även Hus I och III nedlades eller flyttades (Grupp 12 och 16, Fig. 32). Dikets funktion som gränsmarkering mellan gårdarna hade spelat ut sin roll.
16	Destruktion av en byggnad, Hus III	190, 191, 193, 194, 197, 238, 239, 240, 242, 243, 245, 244, 248, 249, 250, 251, 272, 331, 330, 332, 333	Fyllningarna i stolphålen representerar en tid när hushållet flyttade eller upplöstes (Fig. 33).
17	Igenläggning av diken	47, 92, 327, 509, 529, 589, 755	Flera av dikena var relativt breda i ytan med en oregelbunden form = omgrävda enheter (Fig. 33). Endast nedre delarna av dikena kunde dokumenteras. Det ursprungliga djupet och den initiala bredden var ej bevarad. Bredden varierade från 0,60 m –1,70 m och de bredaste utgjordes av tre generationer diken som omgrävts. Möjligen kan de första fyllningarna utgöra brukning och inte slutgiltig destruktion. Det södra diket (k47, 92, 529, 589, 327) inmättes och undersöktes i den västra delen och utmynnande i en sektion (753, figur 35). Det norra diket (k509) undersöktes på tre delområden vilket genererade tre sektioner (702, 728, 730, figur 36). I dikesfyllningarna fanns träkol och aska, lerklining samt djurben, framför allt i k509 (svin). Keramik påträffades i flera dikesfyllningar (K47, Luhm 32964:126 Bilaga 3). Det var ett grovmagrat gods som var svårdaterat, kan

Gruppnr	Tolkning	Ingående kontexter	Beskrivning
			både vara vikingatida och vendeltida. Yngre järnålder blir därmed dateringen. Även i dike k509, sektion 728 påträffades keramik (Luhm 32964:87, Bilaga 3). Detta kärl kunde dateras till vendeltid 550–800 e. Kr. och godset var välbränt i reducerad miljö. Två makrofossilprov i fyllningen k47: i den yngsta fyllningen (PM 768) förekom skalkorn, råg, obestämt sädesslag, svinmålla samt träkol. I den äldsta fyllningen (PM769) var situationen snarlik men utan svinmålla. I dike k509 var makrofossilprovet mer innehållsrikt (PM729). I den näst äldsta fyllningen framkom skalkorn, korn, emmer-/speltvete, obestämt sädesslag, svinmålla, blå-/rödmålla, humlelusern, åkerbinda, gräs (småborre), starrar, pilört/åkerpilört samt träkol. Dikena lades igen när även Hus III och IV nedlades eller flyttades (Grupp 16 och 18). Dikenas funktion som gränsmarkering mellan gårdarna och fägata hade spelat ut sin roll.
18	Destruktion av en byggnad, Hus IV	262, 264, 266, 267, 268, 269, 271, 279, 281, 283, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 369, 370, 371, 478, 643, 644, 819	Fyllningarna i stolphålen representerar en tid när hushållet flyttade eller upplöstes (Fig. 34). Stolparna som bar upp vägg och takkonstruktion drogs upp och hålen fylldes igen med jord/fyllning.
19	Igenfyllnad av en grop	498	Platsen övergavs eller så behövdes inte förrådsgropen längre. En intill liggande nedgrävning (k635) har skurit k498 och igenfyllts (k499) och händelsen kan vara samtidig, men daterande material saknas. I fyllningen dokumenterades sten och djurben som låg sporadiskt, men horisontellt, vilket tyder på att igenfyllningen skedde vid ett tillfälle. Djurbenen utgjorde slaktavfall med 21 fragment och nötkreatur tycks ha varit vanligast följt av svin, får/get och häst. Vissa ben hade även hundgnag vilket tyder på exponering (Bilaga 7). Fynd: en lancettformad stridsspets i järn som dateringsmässigt ligger i skiftet vendeltid/vikingatid (Luhm 32964:1, Bilaga 3). En liten keramikskärva påträffades också med liknande datering (Luhm 32964:85, Bilaga 3).
20	Konstruktion av en byggnad, Hus II	n214, n217, n219, n220, n221, n222, n223, n224, n225, n226, n298, n303, n304, n306, n307, n309, n310, n311, n312, n313, n335, n348, n349, n350, n708, 784, 798, 791, 792, 793, 795, 797, 798	Ett treskeppigt långhus med orientering i nordost–sydväst och som förmodligen dateringsmässigt kan förläggas till vikingatid ca 800–1000 e Kr (Fig. 38). Ett flertal stolphål inne i huset kan utgöra inre konstruktioner. Långhuset var stolpbyggt och den del av huslämningen som uppmättes var cirka 15×4,50 m med en golvyta på 67 m^2. Byggnaden har varit i bruk längre än en generation och lagningar och förbättringar behövde göras. Långhuset kan ha fungerat som ett bostadshus på ett gårdsläge, även om det inte påträffades någon eldstad. Det är inte samtida med det närliggande Hus I men skulle kunna vara samtida med det nordost-sydvästliga diket k751. Till gården skulle även grophuset, Hus VIII, kunna kopplas.
21	Konstruktion av ett grophus, Hus VIII	377, 684, 685, n687, n688, n690, 695, 699	Ett runt grophus (k684) cirka 2,80 m i diameter m, utan tydlig ingång eller bevarad eldstad (Fig. 38). Takkonstruktionen utgjordes av fyra stolphål inne i huset och ett stolphål utanför (k699, n687, n688, n690). Bottenytan närmare 6 kvm. En grävd ränna var igenfylld på botten av grophuset för dränering (k695, 685) Datering vikingatid tillsammans med Hus II, grupp 20.
22	Konstruktion och brukning av en kokgrop/värmekälla	127, 741, 745	Nedgrävning (k745), kokgrop/värmekälla (Fig. 38). Oval, cirka 1×1 m med ett djup av 0,40 m. På nedgrävningens botten lades natursten (k741, Fig. 40). Stenarna har hettats upp. Ovanpå stenpackningen ett brukningslager (k127) med sten,

Gruppnr	Tolkning	Ingående kontexter	Beskrivning
			träkol och jord där ett makrofossilprov togs (PM747, Bilaga 6). Ringa förekomst av korn och träkol. I brukningslagret k127 påträffades skärvor till matlagningskärl med brända matrester på insidan (Luhm 32964:94, Bilaga 3).
23	Konstruktion och brukning av en förrådsgrop	739, 744	Nedgrävning (k744) 1,60×1,50 m (Fig. 38, 41). Ett brukningslager (k739) tolkat som ett golv. Ett par möjliga käpphål dokumenterades i kanten på nedgrävningen, vilket kan ha utgjort en del av en vägg. Mellan destruktionslagret (k133) och golvlagret (k739) ett tunt lager med moränliknande sand. Kanske stod grophuset/förrådsgropen obrukad en tid varpå sand kom in. Golvlagrets utbredning cirka 1,30×1,30 m. Leran var gråbrun och innehöll både träkol, grus, sot och var relativt finkornig. Golvlagret var kompakt upp emot nedgrävning (k744). Ett stenavtryck kan betyda att en takbärande stolpe förekommit med stenen som skoning. Ett makrofossilprov från golvlagret (PM740, Bilaga 6) visade förekomst av skalkorn, korn, råg, naket hexaploid vete, obestämt sädesslag, svinmålla, åkerspärgel och svalört. Förrådsgropen har troligen använts för förvaring av säd, vilket avspeglats i golvlagret.
24	Konstruktion och brukning av diken	650, 674	Ett par långsmala nedgrävningar eller diken (Fig. 38). Med anledning av placeringen i schaktkanten gick det inte att med säkerhet fastställa funktion och ej heller total utbredning. Tydlig nedgrävning i alven, flackare på sidorna och djupare i mitten. Nedgrävningen fortsatte österut utanför schaktet. Initialt tolkades nedgrävningen som en grav med en stenpackning i, men varken ben eller andra fynd påträffades, en möjlighet är dock att det kan ha förekommit plundring. Troligtvis har området under lång tid varit ett gränsområde som hävdats. Nedgrävningarna tolkas som gränsmarkeringar.
25	Konstruktion och brukning av en härd	326, 592, 593, 642	Rund nedgrävning (k642) 1,00×1,00 m och ett djup på 0,30 m (Fig. 38). Noggrant uppbyggt skörbränd sten (k592), tyder på matlagning och 0,20 m tjock fyllning visar på användande över lite längre tid (k326). Fyra benfragment insamlades från k326 och tre delar kunde identifieras vara från nötkreatur. Benen var vittrade men ej brända vilket tyder på exponering (Bilaga 7). Ett makrofossilprov (PM572, Bilaga 6) togs i k326 och analysen påvisade förekomst av skalkorn, korn, naket hexaploid vete, havre, obestämt sädesslag, svinmålla och åkerpilört.
26	Konstruktion av en stensättning	103, 386, 421, 440	Stensamling likt en flatmarksgrav (Fig. 38, 44–47). En försvårande omständighet är att stensättningen med tiden använts som odlingsröse, där sten mer oplanerat kastades upp på högen. Bottenfyllning (k440) under stenpackning (k421) som möjligen utgjort en grav som plundrats, men inga ben eller gravfynd påträffades. Resterande lager (lerpackning k386 och stenpackning k103) låg där nivån var som högst på stensättningen under matjorden, endast 0,40 m under marknivån och märkbart stört av senare tiders aktiviteter. I fyllningen till stenpackning k386 framkom benfragment av djurben och två ben kunde identifieras vara från nötkreatur (Bilaga 7). Stensättningen var rund initialt. Omfattning var cirka 5×3 m och kan förmodligen dubbleras i sin omfattning då den låg i schaktkanten. En stenytterkant med ett tomt utrymme kunde skönjas. Terrängen var något sluttande åt norr, väst och söder och placeringen var på toppen av en förhöjning.
27	Destruktion av en byggnad, Hus II	214, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223,	Fyllningarna i stolphålen representerar en tid när hushållet flyttade eller upplöstes.

Gruppnr	Tolkning	Ingående kontexter	Beskrivning
		224, 225, 226, 298, 300, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 335, 336, 337, 348, 349, 350, 708	
28	Destruktion av en byggnad, Hus VIII	376, 379, 686, 687, 688, 690	Fyllningarna i stolphålen (k376, 686, 687, 688, 690) och i grophusets nedgrävning (k684) representerar en tid när hushållet flyttade eller upplöstes. När grophuset inte längre var i bruk fylldes det igen (k379) med bland annat matavfall där det fanns häst-, nöt-, får/get- och grisben, totalt 3,2 kg. I fyllning/destruktionsmaterial påträffades tre sländtrissor och en vävtyngd samt inhemsk vikingatida keramik (Luhm 32964:113, 114, 151, Bilaga 3), ett järnföremål och ett flintavslag (Luhm 32964:116, 120, Bilaga 3). Ett makrofossilprov togs i fyllning k378 (PM668, Bilaga 6) och analysen påvisade förekomst av skalkorn, korn, naket hexaploid vete, havre, obestämt sädesslag, svinmålla, måror, gräs och kavelhirs. Grophuset kan ha fått en sekundär funktion som odlingsbädd där odlingsjorden utgjordes av utstädat material från en annan näraliggande byggnad, varpå djurben, keramik och säd kom att utgöra både ”sopor” och näringsberikande massor.
29	Igenfyllning av diken med stenpackningar/gränsmarkeringar	112, 645, 661, 666, 667, 670, 674	När dikena eller rännorna i Grupp 24 ej längre var i bruk fylldes de igen i omgångar (Fig. 48). Det ena diket (k674) fylldes med jord (k670), därefter med stenpackningar (k661, 666) och ett lager med högt inslag av träkol och sot (k667). Nedgrävningen k650 fylldes först med jord (k645) och sedan en stenpackning (k112). I fyllning k645 framkom 0,7 kg djurben från nötkreatur där både mat- och slaktavfall finns representerat. Möjligen stammar en del av djurbenen från ett dragdjur som utsatts för kraftig belastning (Bilaga 7). I fyllning k670 framkom tre fragment djurben varav ett kunde identifieras vara från ett svinkranium (Bilaga 7).
30	Destruktion och igenfyllning av en förrådsgrop	133	När förrådsgropen i Grupp 23 ej längre skulle brukas fylldes den igen (K133, Fig. 47). Inga fynd, men ett ^{14}Cprov visade med 95,4 % säkerhet på en datering 776–906 AD (Ua-65369, Bilaga 8). Ett makrofossilprov (PM738, Bilaga 6) påvisade en förekomst av korn, naket hexaploid vete, obestämt sädesslag, svinmålla, starrar och vickrar. Förrådsgropen kan ha fått en sekundär funktion som odlingsbädd där odlingsjorden utgjordes av utstädat material från en annan näraliggande byggnad, säden och ogräset kom att utgöra både ”sopor” och näringsberikande massor.
31	Utjämning ovan en stenpackning	106	Ett lager med jord (k106) påfördes stenpackningar i Grupp 29, kanske för att förstärka upplevelsen av graven/gränsmarkeringen eller helt enkelt för att göra ytan mer lätt att beträda (Fig. 48).
32	Konstruktion av en byggnad, Hus V	n329, n448, n452, n453, n454, n458, n511, n512, n517, n521, n526, n527, n528, n537, n541, n544, n545, n549, n550, n554, n557, n562, n563, 634, n825, n826	Ett tvåskeppigt långhus med enskeppig bostadsdel. Datering tidig medeltid (Fig. 49). Fem takbärande stolplinjer i byggnadens längdriktning inmättes. Långhuset var stolpbyggt i V–Ö orientering och den del av huslämningen som uppmättes var drygt 18 meter långt och nästan 4,5 m bredd. Hus V tolkas vara ett så kallat flerfunktionellt tidigmedeltida långhus med en bostadsdel i väster och en tvåskeppig ekonomidel i öster.
33	Konstruktion av en byggnad, Hus VI	n36, n40, n42, n44, n45, n46, n80, n81, n82, n83, n87, n88, n89, n91, n451, n456, n460, n462,	En tvåskeppig byggnad i öst-västlig riktning. Datering tidig medeltid (Fig. 50). Det är oklart om byggnaden har fungerat som bostad eller endast ett ekonomiutrymme. Hus VI ligger nära Hus V, med samma datering och som har tolkats som ett bostadshus. Det är möjligt att dessa hus har ingått i

Gruppnr	Tolkning	Ingående kontexter	Beskrivning
		n463, n464, n466, n467, n469, n470	en gårdsenhet tillsammans. Långhuset var stolpbyggt i V–Ö orientering och den del av huslämningen som uppmättes inom schaktet var cirka 11 meter med en bredd av knappt 5 m.
34	Konstruktion av en byggnad, Hus VII	n484, n485, n489, n490, n491, n530, n575, n576, n577, n578, n579, n580	En liten tvåskeppig byggnad vars sydöstra del låg utanför undersökningsområdets södra schaktkant (Fig. 50). Formen var rektangulär och tre takbärande stolpar fanns i husets längdriktning. Byggnaden var stolpbyggd i västnordväst-ostsydost orientering och den del av huslämningen som uppmättes var cirka 8,40 m. Husets ringa storlek talar för att det fungerat som en ekonomibyggnad.
35	Konstruktion av diken/gränser	n201, n228, n232, n233, n241, n246, n260, n261, n345, n366, n411, 548 (Fig. 49)	Nedgrävning n201: Öst–västlig. 4,20 m×0,17 m. Smalt och grunt dike med otydliga avgränsningar. Delundersökt i sektion 788. Nedgrävning n228+n345: Öst–västlig. 7,00 m×0,46 m. Dikets relation till ett tvärgående dike (k227) är omöjlig att se. Delundersökt i sektion. Skuret i öster av ett förundersökningsschakt (k202). Nedgrävning n232+n233: Öst–västlig. 16×0,50 m. Dikets relation till ett tvärgående dike (k227) är omöjlig att se. Delundersökt i två sektioner (742, 743). Dike med en orientering som skiljer sig från övriga diken. Kanske är det en tomtgräns för gårdar som finns norr om detta dike. Nedgrävning n241: Öst–västlig med svag böj, 13,80×0,55 m med ett ringa djup på 0,10 m. Delundersökt i två sektioner (675, 681). Skuren av kontext 392 i öster. Nedgrävning n246: Öst–västlig med svag böj, 11,9×0,40–0,70 m med ett ringa djup på 0,10 m. Delundersökt i två sektioner (683 & 692). Tydligt och rakt. Dikets nedgrävning skär nedgrävning k691 i norr. Nedgrävning n261: Öst–västlig. 6,30 m×0,50 m. Rakt dike som är skuret av k119 i öster. I väster är avslutet något avrundat. Nedgrävning n366: Öst–västlig. 4,00 m×0,56 m. Sista svaga resten av ett nedgrävt dike. Troligen kommer nedgrävningskanten högre upp. I området är matjordslagret ca 0,40 m. Nedgrävning n548: Öst–västlig. 2,00 m×0,50 m. Sista svaga resten av ett nedgrävt dike. Troligen kommer nedgrävningskanten högre upp. I området är matjordslagret ca 0,40 m. Ytfynd med medeltida datering. Ytfynd 12, 105 och 107 motsvarar yngre rödgodskeramik från14–1800-tal, respektive östersjökeramik daterat till 11–1200-talet (Luhm 32964:68, 42, 41, Bilaga 3). I stenpackningen till kontext 296, som hade en sekundär funktion som gränsmarkering, insamlades en skärva östersjökärl som daterades till 11–1200-tal (Luhm 32964:103, Bilaga 3). I en lerpackning (k386), som låg under en stenpackning (k103) insamlades flera fynd som kunde dateras till medeltid, men även från yngre tidsperioder.
36	Destruktion av en byggnad, Hus V	329, 448, 452, 453, 454, 458, 511, 512, 517, 521, 526, 527, 528, 537, 541, 544,545, 549, 550, 553, 554, 557, 562, 563, 825, 826	Fyllningarna i stolphålen representerar en tid när hushållet flyttade eller upplöstes. I ett stolphål förekom djurben i fyllningen (k553). Benet var kraftigt bränt men kunde identifieras som del av ett svin (Bilaga 7).
37	Destruktion av en byggnad, Hus VI	36, 40, 42, 44, 45, 46, 80, 81, 82, 83, 87, 88, 89, 91, 451, 456, 460, 462, 463, 464, 466, 467, 469, 470	Fyllningarna i stolphålen representerar en tid när hushållet flyttade eller upplöstes.
38	Destruktion av en byggnad, Hus VII	484, 485, 489, 490, 491, 530, 575, 576, 577, 578, 579, 580	Fyllningarna i stolphålen representerar en tid när hushållet flyttade eller upplöstes.

Gruppnr	Tolkning	Ingående kontexter	Beskrivning
39	Igenfyllning av dike	201, 228, 232, 233, 241, 246, 260, 261, 263, 345, 366, 411	När dikena eller rännorna i Grupp 39 ej längre var i bruk fylldes de igen i omgångar. Dike k201 fylldes med gråbrun jord/sand med inslag av morän. Inga fynd påträffades vid delundersökningen. Dike k228 fylldes med gråbrun jord/sand med inslag av morän. Inga fynd påträffades vid delundersökningen. Dike k232+233 fylldes med gråbrun jord/sand med stort inslag av bränd lera i toppfyllningen. Inga fynd påträffades vid delundersökningen. Dike k241 fylldes med gråbrun jord/sand mec inslag av morän. Inga fynd påträffades vid delundersökningen. Dike k246 fylldes med gråbrun jord/sand med inslag av morän. Inga fynd påträffades vid delundersökningen. Dike k260 fylldes med gråbrun jord/sand med inslag av gulfläckigmorän. Fåtal fynd påträffades: (Luhm 32964:106 Bilaga 3) slagg, äldre rödgodskeramik, kanna med datering 12-1400-tal (Luhm 32964:105 Bilaga 3), En dräktknapp av djurben (Luhm 32964:104 Bilaga 3) och 22 gr djurben (Luhm 32964:98 Bilaga 3). Djurbensfragmenten kunde delvis identifieras vara från underkäken från ett svin med viss vittring vilket tyder på exponering (Bilaga 7). Dike k261 fylldes med gråbrun jord/sand, är ej undersökt. Dike k263 utgör nedersta brungrå fyllning i ett dike med inslag av träkol, lera, grus och hänger möjligen samman med ett annat dike längre västerut (k366). Dike k345 fylldes igen med gråbrun jord/sand. Dike k366 fylldes igen med gråbrun jord/sand. Hänger möjligen samman med ett annat dike längre österut (k263). Dike k411 fylldes igen med gråbrun jord/sand, djurben påträffades horisontellt vilket tyder på att det igenfylldes vid ett tillfälle. Tre fragment djurben insamlades och två av dessa kunde identifieras vara del av en underkäke från nötkreatur samt ett mellanhandsben från en häst. Visst inslag av hundgnag indikerade exponering (Bilaga 7).
40	Utjämning ovan stenpackning	392	Fyllning: gråbrunt lager med förekomst av slagg, totalt 4 567 gram (Luhm 32964:183–188, Bilaga 3), primärt tolkat som järnframställningsplats, men vid delundersökning (1 m bred tranché N–S, se sektion 726) konstaterades att det i stort sett saknades träkol, eldpåverkad sten och värmepåverkad sand. I lagret påträffades utöver slagget en mejsel i järn (Luhm 32964:182 Bilaga 3), en hästskosöm (Luhm 32964:181 Bilaga 3), en skärva från en äldre rödgodskanna med blyglasyr (Luhm 32964:146 Bilaga 3), djurben (Luhm 32964:145, 180, Bilaga 3), samt mindre bitar kalkbruk och små bitar tegelkross. Fyllningen tolkas som avfallslager och utjämning. Nio djurbensfragment identifierades: svin, får/get, nötkreatur, hund.
41	Påbyggnad av stenpackning	119, 390	Stenpackning k119 omfattade ett 1,80–4,00 m stort område. Innehöll småstenar omlagrat med sand/jord. Troligen har ett hålrum fyllts ut och markerats, kanske rör det sig om en gräns som förstärkts (Fig. 54). Stenpackning k390 omfattade ett 6,90–11,50 m stort område (Fig. 54). Stenarna låg inte väl arrangerade utan mer huller om buller. Kan dock ha utgjort delar av en husgrund som raserats.
42	Stenpackningar, gränsområde	53, 94, 426, 427, 428, 429, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439	Grupp 42 omfattade ett cirka 13×6 m stort område som innehöll flera stora stenbumlingar, små stenar omlagrat med sand/jord (Fig. 53). Ingen tydlig struktur kunde urskiljas. De stora stenbumlingarna inmätta separat och partierna med mängder av mindre sten inmätta som större lager.
43	Rullstensås och moderna ingrepp	122, 132, 202, 538, 632, 905, 932, 1026, 1122, 1149, 1181, 1340	I nordvästra området på krönet framkom mängder av natursten med diameter på cirka 0,25 m (k632). Förmodligen är den steniga ytan ett resultat av stora jordbruksinsatser under 18–1900-talet då en av

Gruppnr	Tolkning	Ingående kontexter	Beskrivning
			backarna tycks ha nerplockats och utjämnats (jfr fig 11, 12). Flera moderna ingrepp kommer förmodligen från tidigare arkeologiska ingrepp (k132, 202, 122, 1149). Befintliga ledningsschakt som inmättes var flera: k538, 905, 1026, 1101, 1122, 1340.

Gruppbeskrivningar schaktningsövervakning

Gruppnr	Tolkning	Ingående kontexter	Beskrivning
201	Konstruktion förvaringsgropar	1320, 1372, 1469	1372 är en rund grop, 0,90×0,90 m stor och 0,45 m djup. Noggrant grävd med skarp nedgrävningkant, vertikala sidor och plan botten. 1320 mätte 0,87×0,74 m, ej undersökt.
202	Destruktion förvaringsgropar, återfyllning när groparna inte längre användes.	1103, 1372, 1262	Gråbrun sand, enstaka stenar i fyllningen.
203	Återfyllning i grop, fyllning utgörs till stor del av yxtillverkningsavslag från neolitisk yxtillverkning. Tillkommen i syfte att städa undan på platsen. Igenfyllningen har skett hastigt då många avslag står upp i fyllningen.	952, 953, 1360, 1361	Grå sand och silt, diffus och svår att skilja från morän inledningsvis. En mycket stor andel avslag från neolitisk yxtillverkning. Alla lager ligger i en nedgrävning och kan vara spår efter uppstädning. Mörkgul sand med fläckar av gråsvart sot, gråsvart sand med sot, aska och silt.
204	Nedgrävning i syfte att städa undan stora mängder, mycket vassa flintavslag	1359	Nedgrävning 1,53×0,90×0,80 m, trattformad med ojämna nästan trappstegsformade sidor, mjuk bottenkant, mjukt rundad botten.
205	Ugnskonstruktion bestående av nedgrävning och värmemagasin av natursten	1445, 1448, 1450	Nedgrävning 1,05×0,70×0,40 m, skarp nedgrävningskant, konkava sidor, mjuk botten och bottenkant, värmemagasin av 5 större naturstenar mellan 0,20–0,25 m i diameter. Ligger på brukningslagret 1444, svarta på undersidan, något värmepåverkade (1448), 1450 består av mindre stenar lagda under 1448 vilket skapat en förhållandevis plan yta, ca 0,19 m i diameter, svarta av sot och skörbrända.
206	Brukningslager i ugn, C14 daterat till 545-643 e Kr	1444	Sot och träkol blandat med sand, som färgats gråsvart, PK1449. Utanför på höger och vänster sida har den sandiga alven färgats rödorange vilket tyder på en värmepåverkan, men inte i botten.
207	Destruktion av ugn när den inte längre var i bruk	1269, 1451	Grå ganska grov sand, ojämn kontaktyta nedåt mot 1451. Underliggande lager 1451 var något ljusare, mer kompakt, mer träkol men enstaka i botten mot 1444. Ligger på stenarna 1448, distinkt kontaktyta mot 1444 och 1448
208	Stolpburet hus, konstruktion		
209	Destruktion av stolpburen byggnad		
210	Nedgrävning för härd	1339	Nedgrävning, oval med måtten 0,78×0,35×0,15 m Äldre än grophuset G212.
211	Brukningslager i härd.	1338	Svart sand, träkol, sot tillsammans med en del stenar. Skärs av grophuset G212.

Gruppnr	Tolkning	Ingående kontexter	Beskrivning
212	Grophus med tydligt ingångsparti i väster där nedgrävningen är grundare.	1357, 1364	Nedgrävning rektangulär med runda hörn, 3,8×3,1×0,40 m. Skarp nedgrävningskant, något konkava sidor, rundad nedgrävningskant och plan botten. Inga stolphål kunde föras till konstruktionen, dock endast undersökt en liten del. 1357 är ett utjämningslager som lagts i en fördjupning för att jämna till golvet i grophuset. Räknas som konstruktionslager.
213	Brukningslager i grophus	1351, 1358	Brungrå fläckig sand och småsten, enstaka träkol, ställvis uppblandad med ljusare moränsand och har en strimmig karaktär. Tolkas som tramplager i grophuset. Fynd av sländtrissa och pärla. 1358 är två klumpar blågrå lera som låg något nedtryckta i 1351. Enstaka mindre stenar satt i och omrking leran. Är det material till något som lämnats eller hör leran till huskonstruktionen?
214	Destruktion av grophus när detta inte längre användes.	1179	Gråbrun sand med djurben, småsten, bränd lera och rikligt av träkol. Infiltrerad mot underliggande lager. Fynd av AIV-keramik. Grophuset kan ha brunnit med tanke på allt träkol.
215	Konstruktion grophus II	1355	Rektangulär nedgrävning 1,80x1,60x0,12 m, endast botten bevarad. Plan botten. Rundade sidor, relativt raka sidor, rund bottenkant. Stolphål placerade invid östra och västra långsidan.
216	Destruktion av grophus II när detta inte längre användes.	1200, 1228,	Grå siltig sand med en del skörbränd sten, småsten, träkol och djurben. Fynd av AIV-keramik samt större rörben från häst eller ko samt 1 flintavslag.
217	Stolpburen konstruktion		Stolphål hörande till fyllning 1120, verkar inte finnas dokumenterat någonstans, varken sth eller fyllning.
218	Återfyllning av stolphål när stolparna dragits upp	1120	Fynd av AII, dokumentation saknas?
219	Stolpburen konstruktion		Stolphål hörande till fyllning 1258, är ritat på nr 6 men har inget eget kontextnr.
220	Återfyllning av stolphål när stolparna dragits upp	1258	Två fyllningar: understa brungrå sand,,enstaka stenar, uppblandning med morän, fynd av AII, översta gråbrun mer humös sand
221	Fundamentsgropar eller mycket stora stenskodda stolphål. Har ingått i en stor och tung konstruktion	936, 955	Stora prydligt grävda nedgrävningar, 936: N-S, rektangulär med runda hörn, 1,15×0,76×0,36 m stor, skarp nedgrävningskant, raka sidor, rund bottenkant och relativt plan botten. I botten ett skikt med tegel- och natursten. 955: N-S, oval, 0,66×0,60×0,36 m. Skarp nedgrävningskant i väster, sluttande i öster, ojämna och konkava sidor, rund bottenkant, plan botten, rejäl stenskoning/fundament i botten. Inte lika noggrant grävd dock.
222	Återfyllning av nedgrävningar när dessa inte längre var i bruk.	908, 910	Grå silt med enstaka bränd lera och träkol, närvarande tegelbrockor och småsten i botten, 0,05–0,10 m i diameter. Förefaller vara medvetet placerade i botten. 910: Mörkgrå silt med enstaka tegelkross och småsten, rikligt med tegelbrockor (gult och rött) samt natursten - 0,10–0,20 m i diameter, tegelbrockorna något mindre. Båda fyllningarna är

Gruppnr	Tolkning	Ingående kontexter	Beskrivning
			nedbrutna. Fynd av fajans och yngre rödgodsfat samt fot från trebensgryta
223	Stolpburet hus, konstruktion i nno-ssv riktning, Hus A	902, 903, 1170, 1421, 1377	Stolphål av varierande storlek och djup, vanligtvis ca 0,25 m i diameter och 0,10 m djupa, några med stenskoning.
224	Destruktion, återfyllning av stolphål när huset inte längre beboddes	900, 901, 941, 942, 943, 945, 947, 949, 950, 951, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 987, 988, 989, 1002, 1005, 1006, 1007, 1010, 1011, 1012, 1013, 1384	Stolphålsfyllning bestående av brungrå till grå torr sand.
225	Konstruktion Hus B, stolpburet hus i öst-västlig riktning	1379, 1385, 1404, 1405, 1408, 1413, 1414	Stolphål av varierande storlek och djup, en del med stenskoning. De flesta mäter 0,30 m i diameter och är 0,15 m djupa.
226	Destruktion, återfyllning av stolphål när huset inte längre beboddes	1004, 1008, 1009, 1014, 1015, 1017, 1018, 1019, 1020, 1022, 1023, 1024, 1025, 1030, 1031, 1032, 1033, 1035, 1381, 1382, 1406, 1407	Fyllningar av grå sand, kompakt och torr. Förekomst av enstaka småstenar annars inga komponenter.
227	Konstruktion härdgropar	1363, 1366, 1332	Runda eller ovala nedgrävningar, omkring 1,10–1,50 m i diameter och 0,40 m djupa. Noggrant grävda med skarp nedgrävningskant och plana bottnar.
228	Destruktion av härdgropar när dessa inte längre användes	1040, 1034, 990	Fyllning av gråsvart sand, enstaka djurbensfragment.
229	Konstruktion hägnad	1169, 1172, 1174, 1176	
230	Destruktion av hägnad, igenfyllning av håligheter när hägnaden inte längre användes	"375, 374, 939, 944, 976, 977, 978, 979, 981, 982, 983, 984, 985"	
231	Konstruktion av stolpburen byggnad, Hus F, endast takbärare och ett väggstolphål bevarat. Ligger i nordost-sydväst.	1370, 1368,	Stolphål med diametern 0,30–0,40 m och ett djup av 0,30 m, kraftig konstruktion. Rest av stenskoning
232	Destruktion Hus F, återfyllning av stolphål	1036, 1037, 1038, 1039, 1041, 1042, 1043, 1048	Fyllning av gråbrun sand med förekomst av natursten av diametern 0,10 m, kan vara skoningsrest.
233	Konstruktion Hus C, fyrstolpshus		Takbärande stolpar fyrstolpshus. Diameter ca 0,30–0,35 m, ej undersökta.
234	Destruktion av Hus C, återfyllning av stolphål när byggnaden inte längre användes	1185, 1186, 1187	Fyllning av grå sand, torr, inga komponenter.

Gruppnr	Tolkning	Ingående kontexter	Beskrivning
235	Brukningslager härdgropar	1410, 1411, 1412	Sot och sand i botten av härdgroparna, ibland även med skörbränd sten och värmepåverkad sand.
236	Konstrution av stolpbyggt hus (Hus D) i öst-västlig riktning tvåskeppigt.	1401	
237	Destruktion av Hus D när detta inte längre användes, återfyllning av stolphål.	1155, 1201, 1202, 1203, 1209, 1210, 1213, 1216, 1217, 1218, 1219, 1220, 1221, 1225, 1229, 1230, 1231, 1234, 1235, 1236, 1239, 1240, 1242, 1247, 1248, 1255, 1259, 1260, 1261, 1270, 1273, 1274, 1277, 1282, 1286, 1288, 1289, 1296, 1299	
238	Konstruktion Hus E, stopbyggt hus i öst-västlig riktning, tvåskeppigt		
239	Destruktion av Hus E, återfyllning av stolphål när byggnaden inte längre var i bruk.	842, 843, 1051, 1058, 1060, 1063, 1074, 1077, 1078, 1083, 1086, 1094, 1095, 1105, 1110, 1117, 1120, 1121, 1153, 1154, 1157, 1160, 1198	
240	Konstruktion härd	1375	Oval nedgrävning 1,60x1,0x0,30 m stor. I botten är moränsanden värmepåverkad.
241	Destruktion härd, återfyllning av nedgrävning när härden inte längre användes.	1280	Fyllning av grå sand, torr, innehåller enstaka småsten och träkol.
242	Brukningslager i härd.	1422	Sot- och träkolslager uppblandad med sand. Ett flertal skörbrända stenar med diametern 0,10–0,25 m.
243	Konstruktion gränsdike I i nordostlig-sydvästlig riktning.	1345	Diket mäter ca 10,82 m i längd och 1,98 m i bredd, i norr är det avgrävt av ett FU-schakt och i söder begränsat av schaktkanten.
244	Destruktion av gränsdike I när dessa inte längre var nödvändiga. Återfyllning av nedgrävningarna.	1344	Fyllning bestående av grå silt, sand och grus. Ställvis koncentrationer av småsten mot botten. I fyllningen enstaka bränd lera, träkol och djurben.
245	Konstruktion av gränsdike II i nord-sydlig riktning.		Endast en liten del av diket är synligt i schaktet, i norr begränsat av schaktkanten. Den del som syns är 1,55 x 0,90 m stor. Diket har en avvikande riktning i förhållande till dike I och har därför grupperats separat.
246	Destruktion av gränsdike II när detta inte längre fyllde en funktion.	1158	
247	Konstruktion av länge hävdad gräns med fyra parallella diken (III-	1130, 1131	1130 mätte ca 11 m, var 0,90 m bred och 0,38 m djup, konkava sidor, mjuk bottenkant och rund

Gruppnr	Tolkning	Ingående kontexter	Beskrivning
	VI) i samma riktning; nordnordväst-sydsydost.		botten. 1131 mätte 4,90 m på längden, 0,54 m på bredden men endast 0,09 m på djupet. Det är möjligt att detta endast är botten kvar av diket.
248	Destruktion av de fyra diken (III-VI) som ingår i en viktig gränsmarkering, återfyllning av nedgrävningarna när dikena inte längre fyller någon funktion	1069, 1057, 1056, 1055, 925, 924, 923	1056 och 1057 på ritning 2. 1057 hade tre fyllningar, den understa bestod av mörkbrun lerig siltig grus, i mitten en lins av lerig silt med bränd lera och sot, överst ljusbrun grusig silt och lera. Diket har fyllts igen i flera omgångar, alternativt fått stå öppet och långsamt fyllas igen. Den mellersta linsen härrör troligen från utkastat material från en härd. Fyllningen 1056 bestod av diffus rödbrun sand och grus, vilket tyder på att dessa två diken inte fyllts igen samtidigt eller med samma material.
249	Konstruktion av dike VII, i öst-västlig riktning		Endast en liten del av diket (eller rännan) är fortfarande synlig i moränen. Diket är avgrävt av den moderna vattenledningen 905. Storlek 1,35×0,54 m.
250	Destruktion av dike VII, återfyllning av nedgrävning när diket inte längre var i bruk.	917	Fyllning av grå sand. Inga komponenter.
251	Konstruktion av dike VIII i nordnordväst-sydsydostlig riktning.	933, 999	Dike som har bevarats i tre olika delar i schaktet, sammanlagd längd ungefär 12 m, bredden varierar mellan 0,84 till 1,16 m. Djupet varierar mellan 0,28 och 0,36 m. Diket förefaller vika av mjukt mot sydost i den södra delen. Ställvis begränsat av schaktkanten.
252	Destruktion av dike VIII när detta inte längre var i bruk.	915, 907	Grå silt med småsten.
253	Konstruktion av avfallsgropar spridda över området.	993, 1136, 1139, 1140, 1417	Gropar med olika dimensioner och utseende, generellt förefaller de inte vara noggrant grävda utan endast för att kunna göra sig av med avfall av olika slag.
254	Destruktion av avfallsgropar, återfyllning av gropar, antingen genom att avfall kastades i gropen eller genom att gropen fylldes igen när man inte ville använda den längre.	913, 922, 1016, 1090, 1102, 1104, 1418, 1419	Fyllningar med varierande innehåll. 1090; mörkbrun något fet silt med enstaka bränd lera fuktig och kompakt. Igenfylld vid ett tillfälle. 1102: brun lerig silt, småsten och fläckar av gul sand, enstaka bränd lera och träkol. 1104: svart träkol och rödbränd lera blandad med silt och lera, större bitar bränd lera. Troligen dumpat brandmaterial. 913: grå sand, enstaka stenar, ställvis mot botten träkol.
255	Konstruktion härd	998	Rund nedgrävning, 0,80 m i diameter, 0,14 m djup. Konkava sidor och mjukt rundad botten. Kan ha varit försedd med kupol av bränd lera.
256	Brukningslager i härd.	918	Svart-svartgrå silt med mycket träkol och mycket skörbränd sten. Förekomst av bränd lera, bland annat en bit lerklining med pinnavtryck som kan komma från en kupol.
257	Förvaringsgropar	1167. 1316, 1372	Nedgrävningar, oftast runda eller i det närmaste runda med skarpa nedgrävningskanter, raka sidor och plana alternativt mjukt rundade bottnar. Noggrant grävda i syfte att förvara mat, föremål mm i. 1167 innehöll flera större naturstenar i botten, vilka bildade en någotsånär plan yta, kan möjligen vara en fundamentsgrop istället.

Gruppnr	Tolkning	Ingående kontexter	Beskrivning
258	Destruktion av förvaringsgropar när dessa inte längre användes.	938 (387), 940, 1003, 1021, 1044, 1062	Fyllning av grå-gråbrun sand, enstaka stenar, förekomst av bränd lera, träkol och djurben. I någon gropfyllning även större stenar ca 0,20–0,30 m i diameter. Kan möjligen vara en fundamentsgrop istället (938)
259	Recenta lämningar	836, 837, 846, 905, 932, 1026, 1049, 1050, 1122, 1149, 1150, 1181, 1192, 1196, 1340	Moderna lämningar, både fyllningar och nedgrävningar, som ställvis har skadat fornlämningen
260	Härd, brukningslager	1178	Träkol, sot och sand, enstaka skörbrända stenar.
261	Grop i geoteknik-schakt	1500	

3. Fyndregister

Luhm 32964

Värby 40:1

SU 2019 *Kursivtext är information inhämtad från Bertil Helgesson, mars 2021.*

Fynd nr	Sakord	Typ	Vikt	Material	Lager	Datering	Beskrivning	Kommentarer
1	Pilspets	Lansett	10	Järn	498	Vikingatid	Stridsspets	Till konservering/pnr
2	Knapp	Dräkt	1	Cu-leg	1001			664
3	Knapp	Dräkt	3	Cu-leg	1001			523
4	Kula	viktlod?	9	Bly	1001			504
5	Bleck		< 1	Cu-leg	1001			503
6	Klipp		< 1	Cu-leg	1001			500
7	Slagg	Skålla?	300	Slagg	1001			457
8	Nål	Ringnål	8	Cu-leg	1001	Vikingatid?	Punsdekor, genombrutet, rombiskt huvud, ring av bronstråd	401
9	Nit	Nithuvud	< 1	Cu-leg	1001	*Historisk tid?*	Rombisk form. *Beslag, sannolikt till knivhandtag, nyare tid?*	400
10	Vikt		28	Bly	1001			395
11	Smälta	Smälta	7	Cu-leg	1001		*Klump (smälta), av brons. Sådana blir kvar vid bronshantverk och är omöjliga att datera*	394
12	Avslag		8	Flinta	1001		Sydskandinavisk flinta	353
13	Beslag	Prydnadsbeslag	< 1	Cu-leg	1001		Nithål, rektangulär ändplatta. *Gångjärn, eller troligare, sölja. Den del där remmen suttit fästad. Finns i princip från romersk tid och helt upp i relativt ny tid. Hade den varit hel eller med ornamentik kanske man kunde sagt mera bestämt.*	347
14	Avslag		15	Flinta	1001		Sydskandinavisk flinta	341
15	Knapp	Dräkt	1	Cu-leg	1001		Dekor av 5-armad stjärna och fästögla fastlödd i efterhand	386
16	Fibula	Näbbfibula	15	Cu-leg	1001	600-tal	ornerad med dubbla rader rullstämpeldekor och små V-formade figurer. *Näbbfibula av Ørsnes typ G2 (Ørsnes 1966) med datering mitten/slutet av 500-talet*	186

Fynd nr	Sakord	Typ	Vikt	Material	Lager	Datering	Beskrivning	Kommentarer
17	Beslag	hästmundering?	1	Cu-leg	1001		Droppformad, hål efter grövre nit eller spik i övre delen, centralt	376
18	Gjuttapp		17	Cu-leg	1001			380
19	Mynt	1 skilling	3	Cu-leg	1001	1856	Danskt 1-skillingsmynt	346
20	Knapp	Uniformsknapp	4	Cu-leg	1001	1818–1844	Kungligt monogram, Carl XIV Johan, fästögla gjuten tillsammans med knapphuvud	317
21	Knapp	Uniformsknapp	2	Cu-leg	1001		Avbildning av kronprins Oscar, fästögla gjuten tillsammans med knapphuvud	275
22	Beslag	Bricka	<1	Cu-leg	1001	*Historisk tid?*	Ovalt, avlångt hål i mitten. *Beslag troligtvis till knivhandtag, nyare tid?*	430
23	Beslag	Remändesbeslag	6	Cu-leg	1001	*Mitten/slutet 500-talet, och 600-talet.*	Halvmåneformat, ornerat. *Beslag i vendelstil B. Datering till mitten/slutet 500-talet, och 600-talet. Troligen inget som tillhör klädedräkten. Liknande beslag finns exempelvis på sköldar. Kan också ha suttit på andra delar av krigarens utrustning, eller varför inte en väska?*	199
24	Spänne	Ave Maria	3	Cu-leg	1001	1700-tal	Ringformat spänne med 4-armat kors i mitten, ingraverad blomma och en fastsatt rund bricka hängande från blommans mitt.	195
25	Mynt	1/4 skilling	6	Cu-leg	1001	1805	Kungligt monogram, Gustav IV Adolf	185
26	Bleck	Beslag	<1	Cu-leg	1001		Rektangulärt med nithål, antydan till ytterligare ett hål där blecket brutits av. *Litet beslag. Omöjligt att säga var det suttit eller att datera det.*	184
27	Knapp	Dräkt	3	Cu-leg	1001	1700-tal	rutor och flätmönster	157
28	Beslag	Prydnadsbeslag	<1	Cu-leg	1001		Ornerat, tunt	?
29	Knapp	Dräkt	1	Tenn	1001		Upphöjd "knapp" i mitten	142
30	Avslag		7	Flinta	1001		Sydskandinavisk flinta	139
31	Knapp	Dräkt	3	Cu-leg	1001	1700-tal	Enkel inristad dekor, gjuten i	136

Fynd nr	Sakord	Typ	Vikt	Material	Lager	Datering	Beskrivning	Kommentarer
							ett stycke med fästögla	
32	Nit		5	Brons	1001		Endast mittdelen kvar	135
33	Bleck	Beslag	1	Cu-leg	1001		Rundad ände med nithål, avbruten. *Högst sannolikt enav en fällkniv. Relativt sen datering. 1800–1900-tal*	125
34	Knapp	Dräkt	4	Cu-leg	1001	1700-tal	8-armad stjärna med strålar ut mot kanten, knapphuvud och fästögla gjutna i ett stycke	124
35	Knapp	Dräkt	2	Cu-leg	1001	ev 1800-tal	odekorerad, knapphuvud och fästögla gjutna i ett stycke, fästögla avbruten	123
36	Avslag		7	Flinta	1001		Litet retusch, krusta, sydskandinavisk	117
37	Nit		3	Cu-leg	1001		Halvsfärisk	116
38	Bleck		<1	Cu-leg	1001		ornerat med linjer	115
39	Knapp	Dräkt	5	Cu-leg	1001	1800-tal?	Double Gilt präglat på baksidan, fästögla fastlödd i efterhand, osäker proveniens	110
40	Föremål		9	Cu-leg	1001		okänt bronsföremål med smått rombiskt snitt, avbruten	109
41	Kärl	Östersjö, kärl	7	Lera	1001	1000–1100	Bergartsmagrad med dekor av horisontella linjer, reducerad bränning	107
42	Kärl	Östersjö, kärl	6	Lera	1001	1100–1200	Finmagrat gods, reducerad kärna och något oxiderad utsida	105
43	Föremål		< 1	Cu-leg	1001		Ev del av spänne eller dylikt	93
44	Kula	Musköt	36	Bly	1001	1800-tal?	Deformerad efter inslag	95
45	Ring		17	Cu-leg	1001	*Historisk tid*	Korsformad dekor på ena sidan. *Grovt, runt beslag. Suttit på något robust. Kanske redskap för jordbruk eller trädgård. Relativt sen datering.*	84
46	Fibula	Likarmad	7	Cu-leg	1001	Y. Järnålder *slutet av 500-talet*	Likarmad, dekorerad med längs- och tvärgående linjer, avsmalnande i ändarna. *Likarmat spänne av Ørsnes typ F1 (Ørsnes 1966) med datering*	77

Fynd nr	Sakord	Typ	Vikt	Material	Lager	Datering	Beskrivning	Kommentarer
							mitten/slutet av 500-talet	
47	Brosch	Rund	11	Cu-leg	1001	*575–650 e. Kr*	Nål av järn, korroderad, inristat punktformat mönster. *Cirkulär plattfibula, av Ørsnes typ I (1966), troligtvis typ I1c (måste konserveras). Det finns små fina stämplar längs ytterkanten. Det finns också små fina, tydligt rombiska, stämplar som möjligen bildar ett likarmat kors över spännet (ibland finns det ytfäckande stämpelornamentik). Skulle inte bli förvånad om det finns spår kvar av förgyllning i bottnen på stämplarna. På baksidan finns hela nålen kvar, som sig bör av järn. Det är tidig vendeltid, och Ørsnes daterar dem till 575–650. Dessa dateringar är 55 år gamla och idag kan fibulorna nog föras ned en 30–40 år i tid. Denna fibula ansluter således väl i tid till de andra föremål jag sett innan från Värby.*	63
48	Föremål		1	Cu-leg	1001		klippt	52
49	Mynt	2 öre	3	Cu-leg	1001	1879	Kungligt monogram, Oscar II	22
50	Beslag	Prydnadsbeslag	< 1	Cu-leg	1001		Rektangulärt med kvarsittande nitar och nitbrickor	16
51	Stämpel	Sigillstamp	18	Cu-leg	1001		Sigillstamp som inte fått graverat sigill ännu, alldeles slät och platt	15
52	Smälta	Smälta	18	Bly	1001			11
53	Knapp	Dräkt	2	Cu-leg	1001		Fästögla avbruten	10
54	Knapp		9	Cu-leg	1001		Skålformad, fästögla avbruten	9

Fynd nr	Sakord	Typ	Vikt	Material	Lager	Datering	Beskrivning	Kommentarer
55	Bleck	Bleck	2	Cu-leg	1001		Dubbelvikt	4
56	Ring	Finggerring eller ringspänne	1	Cu-leg	1001		Flat ram med vågformad ytterkant. *Först tänkte jag en s.k. knotenring, men utbuktningarna bruka vara mera distinkta och profilerade. Troligen rör det sig om en rund enkelsölja och troligen medeltid. Den tycks vara tunnsliten på ett ställe och det är de ofta där kläppen suttit.*	3
57	Smälta	Smälta	13	Cu-leg	1001		Bronssmälta	2
58	Bleck	Bleck	< 1	Cu-leg	1001		Rektangulärt	1
59	Kärl	Östersjö, kärl	3	Lera	1001	1100–1200	Rensfynd, finmagrad, rak mynning, drejfåror	
60	Sked	Sked	69	Cu-leg	1001		Dubbelvikt	54
61	Flinta	Eldslagning	59	Flinta	1001		Bland stenpackning, metalltida	100
62	Avslag		27	Flinta	1001		Rensfynd	
63	Avslag		33	Flinta	1001		Sydskandinavisk flinta	98
64	Slagg	Slagg	34	Slagg	1001			137
65	Hank		53	Järn	1001			114
66	Avslag		20	Flinta	1001		Sydskandinavisk flinta, retusch, rensfynd	
67	Kärl	Östersjö, kärl	11	Lera	1001	1100–1200	Rensfynd, finmagrad, rak mynningskant, relativt tjock, ej avsmalnande	0
68	Kärl	Yngre rödgods, trebensgryta	72	Lera	1001	1400–1800	Blyglasyr, brun	12
69	Ben	Djurben	12	Ben	1001		Rensfynd	
70	Slagg		126	Slagg	1001			111
71	Slagg		300	Slagg	1001			118
72	Slagg		533	Slagg	1001			111
73	Slagg	Bottenskålla	783	Slagg	1001		Bottenskålla, järn	8
74	Kärl	Yngre rödgods, kruka	3	Lera	386	1900-tal	Modern blomkruka	Avförd
75	Glas	Fönsterglas	< 1	Glas	386	1900-tal	Modernt fönsterglas	Avförd
76	Hästskosöm		5	Järn	386		Hästskosöm	Avförd
77	Hästskosöm		5	Järn	386		Hästskosöm	Avförd
78	Slagg		5	Slagg	386			
79	Kärl	Flintgods	< 1	Lera	386	1770-tal -	Inhemsk produktion,	
80	Kärl	Äldre rödgods, kanna	< 1	Lera	386	1200–1400	Blyglasyr, gul, drejfåror	
81	Kärl	Yngre rödgods, trebensgryta	4	Lera	386	1400–1800	Blyglasyr, genomskinlig	

Fynd nr	Sakord	Typ	Vikt	Material	Lager	Datering	Beskrivning	Kommentarer
82	Kärl	Yngre rödgods, fat	< 1	Lera	386	1600–1800	Spjälkad, dekor med vitlera	
83	Kärl	AIV, kärl	1	Lera	670	800–1000	Grovkornig magring med kvartsit	
84	Ben	Djurben	9	Ben	175			
85	Kärl	AIV? Kärl	5	Lera	498	Y järnålder	Osäkert om vendeltid eller vikingatid	
86	Ben	Djurben	13	Ben	509			Sektion 728
87	Kärl	Förhistorisk, kärl	51	Lera	509	550–800	Vendeltid, välbränt, reducerad miljö, kvartsitmagring	Sektion 728
88	Lerklining	Bränd	67	Lera	509		Med pinnavtryck	Sektion 728
89	Ben	Djurben	2	Ben	342		Bränt	
90	Kärl	AIV, kärl	5	Lera	386	800–1000	Grovkornig bergartsmagring, oxiderande bränning	
91	Glas	Fönsterglas		Glas	386		Modernt fönsterglas	Avförd
92	Slagg		34	Slagg	440			
93	Kärl	Fajans, fat	< 1	Lera	440	1720-tal -	Inhemsk tillverkning, gulbrunt lergods med vit tennglasyr	
94	Kärl	AIV, kärl	10	Lera	127	800–1000	Grovmagrad, bergart glimmer, ev brända matrester på insidan, oxiderande bränning	
95	Avslag		14	Flinta	440		Mekanisk tillkomst, ej artefakt	Avförd
96	Ben	Djurben	3	Ben	170			
97	Avslag		14	Flinta	170		Sydskandinavisk flinta	
98	Ben	Djurben	22	Ben	260			
99	Ben	Djurben	1	Ben	203			
100	Lerklining		9	Lera	265			
101	Sten		54	Sten	326		Skörbränd sten	Avförd
102	Avslag		52	Finta	296		Sydskandinavisk flinta	
103	Kärl	Östersjö, kärl	5	Lera	296	1000–1200	Breda drejfåror, oxiderad bränning, synlig magring med kvartsit	
104	Knapp	Dräkt	< 1	Ben	260		Knapp av ben, ena halvan saknas, minst 3 hål, dekorerad med koncentriska ringar	
105	Kärl	Äldre rödgods, kanna	3	Lera	260	1200–1400	Brunaktig blyglasyr, antydan till drejfåror på buken	
106	Slagg		31	Slagg	260			
107	Ben	Djurben	81	Ben	342			

Fynd nr	Sakord	Typ	Vikt	Material	Lager	Datering	Beskrivning	Kommentarer
108	Ben	Djurben	3	Ben	343		Tand, 1 bit bränt ben	
109	Lerklining	Kupolugn/lertäckt härd	5	Lera	265		Pinnavtryck, slätstruken utsida, mkt grovmagrad	
110	Kärl	AIV, kärl	6	Lera	265	800–1000	Grovmagrad bergart, kan ev vara lerklining	
111	Bränd lera		16	Lera	342		Bränd lera med stråavtryck	
112	Bränd lera	Kupolugn/lertäckt härd	183	Lera	294		Någon bit med slätstruken yta, några med avtryck av smala pinnar eller strå eller ris	
113	Kärl	AIV, kärl	125	Lera	379	800–1000	Inåtböjd mynning, grovmagrad, reducerad kärna och insida, oxiderad utsida	
114	Kärl	AIV, kärl	288	Lera	379	800–1000	Hängkärl, grovmagrat, avlagringar på utsidan, reducerad bränning, oxiderat på utsidan	
115	Bränd lera	Vävtyngd	52	Lera	379		Del av vävtyngd, oval form, rödbränd	
116	Föremål		4	Järn	379		Bygelformat föremål	
117	Sländtrissa		25	Sandsten	379	800–1000	Odekorerad, hål i mitten är 8 mm i diameter,	
118	Sländtrissa		33	Sandsten	379	800–1000	Dekorerad med koncentriska ringar, hål i mitten är 9 mm i diameter	
119	Sländtrissa		19	Sandsten	379	800–1000	Dekorerad på ena sidan med 2 inristade ringar, slarvigt gjorda, andra sidan slät med otydliga möjliga streck och linjer	
120	Avslag		28	Flinta	379		Sydskandinavisk flinta, bruksretusch	
121	Avslag		10	Flinta	655		Sydskandinavisk flinta	
122	Kärl	Östersjö, kärl	3	Lera	645	1000–1200	Finmagrat gods, ser ut som plastisk dekor, bikoniskt kärl?	
123	Glas	Fönsterglas		Glas	119		Modernt fönsterglas	Avförd
124	Glas			Glas	119		Angripet av "glaspest"	Avförd
125	Avslag		2	Flinta	108		Sydskandinavisk flinta	
126	Kärl	AIV? Kärl	4	Lera	47	Y järnålder	Grovmagrat gods, reducerad bränning, kan även vara sekundärbränt, möjligen äldre än vikingatid, vendeltid?	
127	Kärl	Yngre rödgods, trebensgryta	12	Lera	103	1400–1800	Drejfåror, trebensgryta,	

Fynd nr	Sakord	Typ	Vikt	Material	Lager	Datering	Beskrivning	Kommentarer
							blyglasyr, ofärgad	
128	Kärl	Yngre rödgods, trebensgryta	3	Lera	103	1400–1800	Drejfåror, trebensgryta, blyglasyr, ofärgad	
129	Kärl	Yngre rödgods, fat	14	Lera	103	1400–1800	Flera kärl/fat, brun blyglasyr och vit dekorlera	
130	Avslag		17	Flinta	103			
131	Ben	Djurben	31	Ben	47			
132	Ben	Djurben	74	Ben	411			
133	Ben	Djurben	83	Ben	645			
134	Avslag		5	Flinta	624		Sydskandinavisk flinta, kan härröra från underliggande lager 566/570	
135	Avslag		5	Flinta	645		Sydskandinavisk flinta, retusch	
136	Kärl	AIV, kärl	18	Lera	645	800–1000	Grovmagrat med bergart	
137	Bryne	Nålbryne	10	Sandsten	103		Möjligt nålbryne	
138	Kärl	Yngre rödgods, fat	10	Lera	119	1600–1900	Fat, dekorerat med vit piplera	
139	Glas		< 1	Glas	119		Recent glas	Avförd
140	Bränd lera	Ugnsvägg	6	Lera	119		Sintrad ugnsvägg?	
141	Ben	Djurben	40	Ben	655			
142	Avslag		41	Flinta	670		Sydskandinavisk flinta, retusch på det största avslaget - skrapa?	
143	Ben	Djurben	704	Ben	379			
144	Ben	Djurben	557	Ben	379			
145	Ben	Djurben	190	Ben	392			
146	Kärl	Äldre rödgods, kanna	2	Keramik	392	1200–1400	Blyglasyr, gulgrön på ena skärvan, genomskinlig på andra, skärvan med gulgrön glasyr är spjälkad	
147	Avslag	Yxtillverkning	9	Flinta	600	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta, Sallerup, yxtillverkning	566
148	Ben	Djurben	4	Ben	670			
149	Ben	Djurben	41	Ben	676			
150	Ben	Djurben	97	Ben	379			
151	Kärl	AIV, kärl	15	Keramik	379	800–1000	Bergartsmagring, reducerad kärna, oxiderad utsida	
152	Slagg		803	Slagg	119			
153	Ben	Djurben	380	ben	645			
154	Ben	Djurben	223	Ben	645			
155	Avslag	Yxtillverkning	8	Flinta	606	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta, Sallerup, yxtillverkning	570
156	Avslag	Yxtillverkning	5	Flinta	604	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta, Sallerup, yxtillverkning	570

Fynd nr	Sakord	Typ	Vikt	Material	Lager	Datering	Beskrivning	Kommentarer
157	Avslag	Yxtillverkning	7	Flinta	597	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta, Sallerup, yxtillverkning	553
158	Avslag	Yxtillverkning	57	Flinta	613	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta, Sallerup, yxtillverkning	570
159	Avslag	Yxtillverkning	118	Flinta	608	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta, Sallerup, yxtillverkning	570
160	Avslag	Yxtillverkning	130	Flinta	597	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta, Sallerup, yxtillverkning	566
161	Avslag	Yxtillverkning	14	Flinta	615	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta, Sallerup, yxtillverkning	570
162	Avslag	Yxtillverkning	89	Flinta	612	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta, Sallerup, yxtillverkning	570
163	Avslag	Yxtillverkning	30	Flinta	623	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta, Sallerup, yxtillverkning	570
164	Avslag	Yxtillverkning	187	Flinta	622	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta, Sallerup, yxtillverkning	570
165	Avslag	Yxtillverkning	24	Flinta	616	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta, Sallerup, yxtillverkning	570
166	Avslag	Yxtillverkning	13	Flinta	621	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta, Sallerup, yxtillverkning	570
167	Avslag	Yxtillverkning	83	Flinta	619	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta, Sallerup, yxtillverkning	570
168	Avslag	Yxtillverkning	18	Flinta	620	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta, Sallerup, yxtillverkning	570
169	Avslag	Yxtillverkning	73	Flinta	605	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta, Sallerup, yxtillverkning	566
170	Avslag	Yxtillverkning	72	Flinta	607	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta, Sallerup, yxtillverkning	566
171	Avslag	Yxtillverkning	121	Flinta	614	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta, Sallerup, yxtillverkning	570
172	Avslag	Skrapa	25	Flinta	618	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta, Sallerup,retuscherad	570
173	Avslag	Yxtillverkning	145	Flinta	618	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta, Sallerup, yxtillverkning	570
174	Avslag	Yxtillverkning	161	Flinta	617	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta, Sallerup, yxtillverkning	570
175	Avslag	Yxtillverkning	77	Flinta	603	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta, Sallerup, yxtillverkning	566
176	Avslag	Yxtillverkning	249	Flinta	602	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta, Sallerup, yxtillverkning	566
177	Avslag	Yxtillverkning	480	Flinta	598	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta, Sallerup, yxtillverkning	566
178	Avslag	Yxtillverkning	14	Flinta	598	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta, Sallerup, yxtillverkning, retuscherade avslag	566
179	Avslag	Yxtillverkning	394	Flinta	601	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta, Sallerup, yxtillverkning	566
180	Ben	Djurben	1	Ben	392			
181	Hästskosöm		3	Järn	392			Avförd
182	Mejsel/stämjärn	kvadratisk ten	14	Järn	392		Böjd spets	

Fynd nr	Sakord	Typ	Vikt	Material	Lager	Datering	Beskrivning	Kommentarer
183	Slagg		1143	Slagg	392			
184	Slagg		1038	Slagg	392			
185	Slagg		369	Slagg	392			
186	Slagg		1010	Slagg	392			
187	Slagg		998	Slagg	392			
188	Slagg		9	Slagg	392		med delar av sintrad ugnsvägg	

Schaktningsövervakning

Luhm 32965

Fyndnr	Sakord	Typ	Material	Vikt	Lager	Datering	Beskrivning	Kommentarer
1	Mynt	Halvskilling	Silver	1	1001	Sent 1500-tal (1540–1565)	Halvschilling sent 1500-tal från Rostock. Hanseatiskt mynt. Åtsida: "Moneta nova Rosto" (Nytt mynt från Rostock). Frånsida: "SIT NOM(en) D(omi)NI BeNeDictum (Välsignad vare Herrens namn)	F1027
2	Mynt	Penning	Silver	1	1001	Ev 1241–1250	Ev Erik Plogpenning, myntningsort Lund	F928
3	Fibula	Likarmad	Brons	8	1001	Vendeltid ca 550–600 e Kr	Tvära ändar, bred välvd båge med stämpelornamentik i form av räta linjer. Nålen saknas	F995
4	Avslag	Yxtillverkning	Flinta	510	953	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta	
5	Skrapa	Skivskrapa	Flinta	56	1361	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta	
6	Avslag	Yxtillverkning	Flinta	149	1360	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta	
7	Avslag	Eldslagningsflinta	Flinta	94	1001		Sydskandinavisk flinta	
8	Avslag	Yxtillverkning	Flinta	1207	1361	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta	
9	Beslag	Beslag	Bly?	3	1001		Blomdekor, ev beslag till betsel eller träask	F1148
10	Kärl	Yngre rödgods	Keramik	3	905		Grovkornig glasyr	
11	Knapp	Dräktknapp	Cu-leg	1	1001	1700-tal	Blom- och bladdekor, handgjort hål vilket inte är placerat i mitten av knappen. Ser hemmagjort ut	F965
12	Knapp	Dräktknapp	Cu-leg	3	1001		Odekorerad	F1195
13	Nit	Nitplatta	Cu-leg	4	1001	Sen järnålder/tidig medeltid?	Rundad nitplatta	F1147
14	Mynt	Öre	Brons	4	1001	1906	2 öre , Oscar II	F1161
15	Bleck	Bronsbleck	Brons	8	1001			F959
16	Kärl	AIV	Keramik	5	1200	800–1000 e Kr, vikingatid	Grovmagrat, bergart	
17	Kärl	AIV	Keramik	5	1200	800–1000 e Kr, vikingatid	Grovmagrat, bergart	
18	Kärl	AIV	Keramik	5	1200	800–1000 e Kr, vikingatid	Grovmagrat, bergart	
19	Avslag	Avslag	Flinta	8	1200			
20	Bleck	Bleck	tenn?	1	1001			F1146
21	Avslag	Eldslagningsflinta	Flinta	17	948		Svallad, bruksretusch	
22	Kärl	Yngre rödgods	Keramik	9	908	1600–1700	Mörkgrått gods, yngre rödgods med glansig glasyr på insidan, något oxiderat i övrigt reducerat. Mkt hårt bränt, nästan sintrat	
23	Kärl	Fajans	Keramik	2	908	1700-talets andra hälft	Vit tennglasyr med röd blomdekor på insidan, gulvitt gods	
24	Kärl	Yngre rödgods	Keramik	3	908	1600–1800	Fat, brun glasyr	
25	Knapp	Dräktknapp	Cu-leg	3	1001		Prydd med ett ankare	F1162
26	Kärl	Östersjö	Keramik	6	1120	1100-tal	Finmagrat och rel tunnväggigt kärl, oxiderad utsida, reducerad kärna och insida	
27	Mynt	2 öre	järn, koppar	4	1001	1946, Gustav V		

Fyndnr	Sakord	Typ	Material	Vikt	Lager	Datering	Beskrivning	Kommentarer
28	Bleck	Bleck	Brons	3	1001		Vikt på längden	F931
29	Bleck	Beslag	Cu-leg	6	1001		Ev beslag, dubbelvikt med nithål på ena sidan, i nederkant spetsorneringar med små punsade hål. Remändesbeslag, hästmundering?	F962
30	Knapp	Dräktknapp	Cu-leg	4	1001		Enkel knapp utan dekor	F964
31	Brosch	Dräktbrosch	Cu-leg, ev något silver	5	1001		Rund med punsad dekor i koncentriska cirklar, har troligen lite silver i legeringen, nålfäste men nålen saknas, korroderat	F935
32	Knapp	Dräktknapp	cu-leg	6	1001		Enkel knapp utan dekor	F1165
33	Bleck	ev beslag	cu-leg	1	1001		Nithål, något böjd, uppfläkta kanter	F1246
34	Fibula	Fibula	cu-leg	3	1001		avbruten, dåligt bevarad. Ev del av fibula	F960
35	Knapp	Dräktknapp	Cu-leg	4	1001		Avbruten fästögla, ornerad med en försänkt cirkel och förhöjd "knopp" i mitten	F1164
36	Mynt	1/6 skilling	Koppar	3	1001	1840	1/6 skilling banco, Karl XIV Johan	F1245
37	Smälta	Smälta	Bly?	23	1001		Blysmälta, avklippt på två sidor	F1279
38	Plomb	Sädesplomb	Bly?	7	1001		Blyplomb med texten 18 % på ena sidan och FSS på andra tillsammans med 5 sädesax. Tolkas vara till sädeshantering.	F958
39	Mynt	1/4 skilling	Koppar	5	1001	1827	1827, 1/4 skilling, Karl XIV Johan	F1144
40	Föremål	Föremål	Brons	1	1001		smälta?	F992
41	Plomb	Plomb	Bly?	16	1001			F963
42	Föremål	Föremål	cu-leg	6	1001		Obestämbart föremål, liknar en fingerborg utan topp i ena änden med en sorts förlängning i andra änden.	F1163
43	Föremål	Fat?	tenn?	7	1001		möjlig del av tennfat eller annat tennföremål, ser gjutet ut	F1028
44	Lera	Lerklining	lera	9	918		Bränd lerklining med avtryck, troligen från kupolugn	
45	Avslag	Skrapa	Flinta	25	900		Skrapa, sydskandinavisk flinta, retusch	
46	Knapp	Dräkt	cu-leg	5	1001		Ornerad med snörbandsdekor längs ytterkanten. Fästögla defekt	F1129
47	Bleck	Bleck	Cu-leg	1	1001		Bronsbleck med punsat hål, oklar funktion	F1029
48	Bleck	Bleck	Cu-leg	4	1001		Bronsbleck med oklar funktion	F961
49	Kärl	Östersjö	Keramik	4	1258	1000–1100-tal		
50	Beslag	Beslag	Cu-leg	2	1001		Blomliknande dekoration med 4 "blomblad"	F1053
51	Mynt	1 öre	koppar	3	1001	1916	1 öre, Gustav V	F1143
52	Kärl	AIV	keramik	12	1179	800–1000 e Kr, vikingatid	i grophuset 1179	
53	Kärl	Yngre rödgods	Keramik	12	910	1400–1750	troligen trebensgryta	
54	kärl	Yngre rödgods	Keramik	4	910	1400–1900	sekundärbränt?	
55	Avslag	Yxtillverkning	flinta	29	901	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta	
56	Avslag	Yxtillverkning	Flinta	87	1001	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta, lösfynd	
57	Sländtrissa	konisk	sandsten	15	1351	800–1000 e Kr, vikingatid	konisk sländtrissa i sandsten med koncentriska ristningar	

Fyndnr	Sakord	Typ	Material	Vikt	Lager	Datering	Beskrivning	Kommentarer
58	Pärla	tunnformig	glas	1	1351	800–1000 e Kr, vikingatid	halv pärla av orange opakt glas, i grophuset	
59	Slagg	Slagg	Slagg	85	1080			
60	Spik	Spik	järn	10	1179		Avförd	
61	Kärl	AIV	Keramik	7	1179	800–1000 e Kr, vikingatid	bergartsmagrad	
62	Kärl	Yngre rödgods	Keramik	1	1179	1400–1900	Har hamnat i lagret från annat lager, ej primär. Spjälkad, mörkbrun glasyr	
63	Avslag	Yxtillverkning	Flinta	1827	1361	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta	
64	Avslag	Yxtillverkning	Flinta	1480	1361	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta	
65	Avslag	Yxtillverkning	Flinta	845	1361	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta	
66	Avslag	Yxtillverkning	Flinta	1507	952	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta	
67	Avslag	Yxtillverkning	Flinta	1397	952	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta	
68	Avslag	Yxtillverkning	Flinta	1377	952	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta	
69	Avslag	Yxtillverkning	Flinta	1262	952	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta	
70	Avslag	Yxtillverkning	Flinta	838	952	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta	
71	Avslag	Tvärpil	Flinta	10	952	Neolitikum	Avslag från yxtillverkning som använts till förarbeten till tvärpilar	
72	Avslag	Yxtillverkning	Flinta	128	952	Neolitikum	Yxavslag steg 3	
73	Avslag	Yxtillverkning	Flinta	36	952	Neolitikum	Yxavslag steg 4	
74	Avslag	Yxtillverkning	Flinta	1352	1361	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta	
75	Avslag	Yxtillverkning	Flinta	321	1361	Neolitikum	Sydskandinavisk flinta	

4. Husbeskrivningar

- Samtliga mått är angivna i meter.
- Avstånd mellan och bredd i takbockar är mått tagna från centrum av respektive kontext.
- Bredd och golvyta är i vissa fall uppskattad utefter ett fåtal bevarade väggrester.
- ^{14}C-dateringar är angivna med kalibrerat värde med en noggrannhet av 2σ om inget annat anges.
- Lägesbeskrivningen avser respektive undersökningsområde, det vill säga ett för den arkeologiska undersökningen och ett för den arkeologiska schaktningsövervakningen.
- Husen inom området för den arkeologiska undersökningen är namngivna med romerska siffror, I–VIII. Husen inom området för den arkeologiska schaktningsövervakningen är namngivna med bokstäver, A–H.

Arkeologisk undersökning

Hus I

Typ	Treskeppigt långhus
Läge	Nordöstra delen av undersökningsområdet
Topografi	Svag sluttning mot söder
Morän	Sand
Orientering	Nordnordost-sydsydväst
Form	Rak med raka gavlar
Takkonstruktion	Tolv takbärande stolpar i tre kompletta bockpar och sex inkompletta bockpar. Tre av de takbärande stolparna hade blivit omstolpade eller försetts med stöttor.
Väggkonstruktion	Bevarade stolphål främst i norra långsidan
Ingång	-
Längd, meter	> 14,8
Bredd, meter	-
Bockbredd (fr V), meter	1,6 – 1,7 – 1,4
Spannlängd (fr V), meter	2,2 – 2,8 – 1,2 – 1,4 – 1,5 – 1,4 – 1,5
Golvyta, m^2	-
Övriga kontexter	-
Typdatering	Vendeltid ca 550–800 e Kr
^{14}C-datering	-
Fynddatering	-
Fyndkategorier	-

Beskrivning

Treskeppigt långhus med en bevarad längd av 14,8 meter. Den smala bockbredden talar för en datering till vendeltid. Under vendeltiden blir bockbredden generellt allt smalare och det är inte ovanligt med en bredd på 1,2–1,5 meter. Under slutet av perioden och början av vikingatiden vänder trenden och bockbredden ökar igen. Några av de takbärande stolparna har under husets livslängd försetts med stöttor alternativt har det skett en omstolpning, vilket talar för att huset varit i bruk under en längre tid.

Tolkning

Flerfunktionellt långhus med boendefunktion. Huset är troligen äldre än Hus II, vilket ersätter aktuell byggnad under vikingatiden. Hus I kan däremot vara samtida med gränsdiket 752.

Hus II

Typ	Treskeppigt långhus
Läge	Nordöstra delen av undersökningsområdet
Topografi	Svag sluttning mot söder
Morän	Sand
Orientering	Nordost-sydväst
Form	Rektangulär med raka långsidor
Takkonstruktion	13 takbärande stolpar i fyra kompletta och fyra inkompletta bockpar samt en eller flera stöttor. Oregelbunden takkonstruktion.
Väggkonstruktion	Enstaka bevarade stolphål i norra långsidan, fler bevarade i den södra långsidan.
Ingång	-
Längd, meter	14,8
Bredd, meter	4,5
Bockbredd (fr V), meter	2,1 – 2,4 – 2,4 – 2,0
Spannlängd (fr V), meter	4,6 – 0,8 – 1,2 – 0,8 – 2,3 – 3,7
Golvyta, m^2	67
Övriga kontexter	Ett flertal stolphål inne i huset, kan utgöra inre konstruktioner såsom mellanväggar eller dylikt.
Typdatering	Vikingatid ca 800–1000 e Kr
^{14}C-datering	-
Fynddatering	-
Fyndkategorier	Djurben (fnr 96, 99), flintavslag (fnr 97)

Beskrivning

Treskeppigt långhus i nordost-sydvästorientering. Den takbärande konstruktionen var något oregelbunden, huskroppen var rak. I byggnaden var spannlängden mycket kort i den centrala delen, det är möjligt att den korta längden beror på att ett flertal stöttor och nya takbärare restes för att hålla upp takkonstruktionen. Detta talar för att huset varit i bruk längre än en generation och att lagningar och förbättringar behövde göras.

Tolkning

Huset kan ha fungerat som ett bostadshus på ett gårdsläge, även om det inte påträffades någon eldstad. Huset är inte samtida med det närliggande Hus I men skulle kunna vara samtida med det nordost-sydvästliga diket 751. Till gården skulle även grophuset, Hus VIII, kunna kopplas.

Hus III

Typ	Treskeppigt långhus
Läge	Östra delen av undersökningsområdet
Topografi	Svag södersluttning
Morän	Sand
Orientering	Nordnordost-sydsydväst
Form	Rektangulär med konvexa långsidor och avsmalnande gavlar
Takkonstruktion	Åtta takbärande stolpar fördelade på tre kompletta bockpar och två inkompletta sådana.
Väggkonstruktion	Bevarad stolprad främst i norra långsidan, två stolphål i västra gaveln och två stolphål i södra långsidan.
Ingång	-
Längd, meter	> 12,4
Bredd, meter	4,8
Bockbredd (fr V), meter	1,6 – 1,5 – 1,4
Spannlängd (fr V), meter	1,5 – 2,7 – 1,7 – 1,4
Golvyta, m^2	> 60
Övriga kontexter	
Typdatering	Möjligen vendeltid, ca 550–800 e Kr
^{14}C-datering	-
Fynddatering	-
Fyndkategorier	-

Beskrivning

Treskeppig byggnad i ungefärlig nordnordostlig-sydsydvästlig riktning. Bockparen är tydligt formerade enligt principen 2–3, där ett större avstånd mellan bockarna i husets centrala del ger en större yta utan takbärande stolpar. Bockbredden är smal och den konvexa huskroppen tyder på en datering till förra halvan av vendeltiden.

Tolkning

Långhus med en större central yta tolkas ofta som bostadshus, vilket även detta hus kan tolkas som. Det är oklart om Hus III har ingått i en egen gårdsenhet eller om det kan kopplas till Hus I, med samma datering.

Hus IV

Typ	Treskeppigt långhus
Läge	Södra delen av undersökningsområdet, delvis utanför schaktet.
Topografi	Svag sydsluttning
Morän	Sand
Orientering	Öst-väst
Form	Konvex
Takkonstruktion	12 takbärande stolpar i fem kompletta bockpar och två inkompletta bockpar, en eller flera ensamliggande stolphål.
Väggkonstruktion	Enstaka bevarade stolpar i norra och södra långsidan liksom i västra gaveln.
Ingång	-
Längd, meter	> 15,0
Bredd, meter	4,1
Bockbredd (fr V), meter	1,4 – 1,4 – 1,4 – 1,4
Spannlängd (fr V), meter	3,7 – 1,2 – 4,4 – 1,6 – 1,6 – 1,8
Golvyta, m^2	> 62
Övriga kontexter	Härd 535 i husets centrala del
Typdatering	Vendeltid och vikingatid
^{14}C-datering	-
Fynddatering	700 – ca 1050 e Kr
Fyndkategorier	Inhemsk vikingatida keramik (fnr 110).

Beskrivning

Treskeppigt långhus med tydligt konvex huskropp där bockparen grupperar sig enligt principen 1–2–4 vilket ger två större utrymmen i husets västra såväl som centrala del. I den centrala delen finns även husets eldstad (härd 535), vilket även ger en tolkning som bostadshus. I byggnaden finns även ett antal ensamliggande stolphål, vilka kan ha utgjort en inre konstruktion alternativt burit upp ett innertak eller loft.

Tolkning

Hus IV tolkas vara ett bostadshus med datering till slutet av vendeltid och vikingatid. Eventuell gårdstillhörighet med andra byggnader på platsen är svårt att konstatera.

Hus V

Typ	Tvåskeppigt långhus med enskeppig bostadsdel
Läge	Centralt på undersökningsytan
Topografi	Svag södersluttning
Morän	Sand
Orientering	Öst-väst
Form	Rektangulär
Takkonstruktion	Fem takbärande stolpar i husets längdriktning
Väggkonstruktion	Delvis bevarade stolplinjer i båda långsidor och gavlar.
Ingång	-
Längd, meter	18,4
Bredd, meter	4,4
Bockbredd (fr V), meter	-
Spannlängd (fr V), meter	2,8 – 2,9 – 2,7
Golvyta, m^2	81
Övriga kontexter	-
Typdatering	Tidig medeltid
^{14}C-datering	-
Fynddatering	-
Fyndkategorier	-

Beskrivning

Tvåskeppig byggnad i undersökningsområdets södra del, till stor del störd av ett yngre dike i husets längdriktning. De takbärande mittstolparna är jämnt fördelade i husets centrala och östra del, däremot förefaller de saknas i den allra västligaste delen av huset. Detta kan vara en schaktningseffekt eller ett resultat av yngre nedgrävningar eller andra bevaringsförhållanden. Det är emellertid fullt möjligt att detta hus är ett exempel på de flerfunktionella tidigmedeltida långhusen, där byggnaden bestod av tydligt definierade utrymmen, där bostadsdelen låg i väster. Bostadsdelen utgjorde vanligtvis en tredjedel av ytan och resterande yta utgjordes av ekonomidel och/eller stall. Vanligtvis fanns denna rumsdisposition i byggnader vars bostadsdel var enskeppig och ekonomidelen var tvåskeppig.

Tolkning

Hus V tolkas vara ett så kallat flerfunktionellt tidigmedeltida långhus med en bostadsdel i väster, dock har ingen eldstad bevarats, och en tvåskeppig ekonomidel i öster.

Hus VI

Typ	Tvåskeppig byggnad
Läge	Sydvästra delen av undersökningsområdet
Topografi	Svag sydsluttning
Morän	Sand
Orientering	Öst-väst
Form	Rektangulär
Takkonstruktion	Fem takbärande stolpar i husets längdriktning
Väggkonstruktion	Bevarade stolprader i norra och södra långsidan, enstaka stolpe i östra gaveln
Ingång	-
Längd, meter	> 11

Bredd, meter	4,7
Bockbredd (fr V), meter	-
Spannlängd (fr V), meter	1,6 – 4,0 – 2,2 – 1,6
Golvyta, m^2	> 52
Övriga kontexter	-
Typdatering	Tidig medeltid
^{14}C-datering	-
Fynddatering	-
Fyndkategorier	-

Beskrivning

Tvåskeppig byggnad i öst-västlig riktning. Endast delar av huset syntes inom schaktbegränsningen. I husets längdaxel finns ytterligare två stolphål som kan ha burit upp stöttor till takkonstruktionen. Väggarnas stolphål varierar i storlek, framför allt i den södra långsidan är det två stolphål som är kraftigare än de andra. De kan eventuellt ha burit upp en större tyngd än de andra väggstolparna.

Tolkning

Det är oklart om byggnaden har fungerat som bostad eller endast ett ekonomiutrymme då det saknas eldstad, det är emellertid möjligt att en sådan finns bevarad i husets västra del, som ligger utanför undersökningsområdet. Hus VI ligger nära Hus V, med samma datering och som har tolkats som ett bostadshus. Det är möjligt att dessa hus har ingått i en gårdsenhet tillsammans.

Hus VII

Typ	Tvåskeppig byggnad
Läge	Södra delen av undersökningsområdet
Topografi	Svag sydsluttning
Morän	Sand
Orientering	Västnordväst-ostsydost
Form	Rektangulär
Takkonstruktion	Tre takbärande stolpar i husets längdriktning
Väggkonstruktion	Enstaka stolprader i norra och södra långsidan
Ingång	_
Längd, meter	> 8,4
Bredd, meter	3,0
Bockbredd (fr V), meter	-
Spannlängd (fr V), meter	0,9 – 3,8
Golvyta, m^2	> 25,2
Övriga kontexter	-
Typdatering	Tidig medeltid
^{14}C-datering	-
Fynddatering	-
Fyndkategorier	-

Beskrivning

Liten tvåskeppig byggnad vars sydöstra del ligger utanför undersökningsområdets södra schaktkant.

Tolkning

Husets ringa storlek talar för att det fungerat som en ekonomibyggnad.

Hus VIII

Typ	Grophus
Läge	Norra delen av undersökningsområdet
Topografi	Svag sydsluttning
Morän	Sand
Orientering	-
Form	Rund
Takkonstruktion	Fyra takbärande stolpar inne i huset, en stolpe placerad en bit utanför
Väggkonstruktion	Möjligen sadeltak
Ingång	-
Längd, meter	2,9
Bredd, meter	2,7
Bockbredd (fr V), meter	-
Spannlängd (fr V), meter	-
Golvyta, m^2	7,8
Övriga kontexter	-
Typdatering	Vikingatid
^{14}C-datering	-
Fynddatering	Vikingatid
Fyndkategorier	Inhemsk vikingatida keramik (fnr 113, 114, 151), sländtrissa (fnr 117, 118, 119), vävtyngd (fnr 115), järnföremål (fnr 116), avslag (fnr 120), djurben (fnr 143, 144, 150)

Beskrivning

Runt grophus utan tydlig ingång eller bevarad eldstad, dock endast undersökt till 50 %. Takkonstruktionen utgjordes av fyra stolphål inne i huset och ett stolphål utanför, det är möjligt att taket varit ett sadeltak. I grophuset påträffades ett tre sländtrissor och en vävtyngd som talar för att grophuset användes som vävstuga. Dessutom framkom inhemsk vikingatida keramik, ett järnföremål och ett flintavslag. När grophuset inte längre var i bruk fylldes det igen med bland annat matavfall där det fanns häst-, nöt-, får/get- och grisben.

Tolkning

Fynden av sländtrissor och en vävtyngd talar för att grophuset användes till textilhantverk, vilket är en vanlig tolkning av många tidigare påträffade grophus. Dateringsmässigt kan grophuset ha hört till en gård tillsammans med Hus II.

Arkeologisk schaktningsövervakning

Hus A

Typ	Treskeppigt långhus
Läge	Sydvästra delen av undersökningsområdet
Topografi	Svag sluttning mot söder
Morän	Sand
Orientering	Nordost-sydväst
Form	Rak med raka gavlar
Takkonstruktion	Sex takbärande stolpar i ett komplett bockpar och fyra inkompletta bockpar. I centrala delen även fyra tätt ställda stolpar som kan ha fungerat som stöttor.
Väggkonstruktion	Bevarade stolphål främst i norra och södra långsidan samt ett stolphål i den västra gaveln.
Ingång	-
Längd, meter	> 15,7
Bredd, meter	6,6
Bockbredd (fr V), meter	2,9
Spannlängd (fr V), meter	3,0 – 1,6 – 1,9
Golvyta, m^2	> 103,6
Övriga kontexter	Inom husets begränsningar ligger avfallsgropen 1359 med neolitiska yxavslag, oklart om denna hör till byggnaden eller har tillkommit vid separat tillfälle.
Typdatering	Neolitikum?
^{14}C-datering	-
Fynddatering	Neolitikum
Fyndkategorier	Neolitiska yxtillverkningsavslag

Beskrivning

Treskeppigt hus beläget i undersökningsområdets södra del. Taket bars upp av bockpar i husets mittlinje och i huset fanns även stolphål som skulle kunna utgöra en mellanvägg och andra konstruktioner. I husets centrala del fanns fyra tätt ställda stolpar, två på var sida om ett bockpar, dessa stolpar kan ha fungerat som stöttor eller bar de upp någon annan sorts konstruktion mitt i huset. I två stolphålsfyllningar (900, 901) påträffades flintavslag från yxtillverkning, liknande de avslag som påträffades i avfallsgropen 1359.

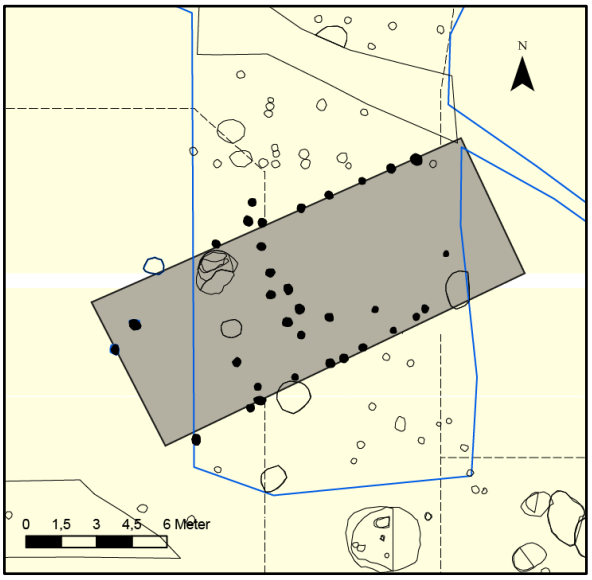

Plan över Hus A

Tolkning

Byggnaden kan ha fungerat som bostadshus på en gård, men det är osäkert.

Hus B

Typ	Treskeppigt långhus
Läge	I södra delen av undersökningsområdet
Topografi	Svag sluttning mot söder
Morän	Sand
Orientering	Öst-väst
Form	Rektangulär
Takkonstruktion	Takbärande stolpar i ett komplett bockpar och två inkompletta samt tre förstärkningar/stöttor
Väggkonstruktion	Bevarade stolpbyggda väggar delvis i norr och söder, i södra långsidan finns förstärkningsstolpar alternativt omstolpningar
Ingång	En möjlig ingång finns centralt i södra långsidan, markerad med två indragna stolpar
Längd, meter	> 12,0
Bredd, meter	5,5
Bockbredd (fr V), meter	2,8
Spannlängd (fr V), meter	2,2 – 1,9
Golvyta, m^2	66
Övriga kontexter	Förvaringsgrop i västra delen (1021)
Typdatering	Vendeltid–vikingatid
^{14}C-datering	-
Fynddatering	-
Fyndkategorier	-

Beskrivning

Treskeppigt långhus i öst-västlig riktning med ett komplett bockpar och två inkompletta sådana. Takbäraren längst i väster har två stöttande stolpar, eventuellt omstolpningar, vilket tyder på att huset varit i bruk en längre tid. Ungefär mitt i huset i den västra delen finns ett ensamliggande stolphål som kan ha utgjort en inre konstruktion. I östra delen av den norra långsidan finns delar av den stolpburna ytterväggen bevarad, i väster har ett modernt ledningsschakt grävt sönder eventuella lämningar. Den södra långsidan är bättre bevarad med några omstolpningar och/eller reparationer. Två av de något indragna stolparna i söder kan även vara en ingång centralt placerad. I husets västra del finns en förvaringsgrop som möjligen kan höra till huset.

Typologiskt kan byggnaden dateras till vendeltid och vikingatid, med de raka väggarna och regelbundet placerade bockparen, oftast fyra eller fem stycken.

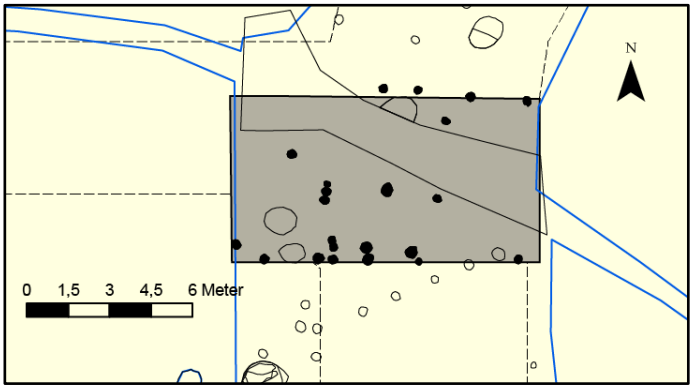

Tolkning

Det saknas härd i huset varför det är osäkert om det har varit ett bostadshus eller någon form av ekonomibyggnad. Huset begränsas av schaktkanterna i öster och i väster, det kan eventuellt ha funnits en härd utanför undersökningsområdet.

Plan över Hus B

Hus C

Typ	Fyrstolpshus
Läge	Nordvästra delen av undersökningsområdet
Topografi	Svag höjdrygg
Morän	Sand
Orientering	Nordnordväst-sydsydost
Form	Kvadratisk
Takkonstruktion	Tre takbärande stolpar i ett komplett bockpar och ett inkomplett bockpar
Väggkonstruktion	-
Ingång	-
Längd, meter	> 2,0
Bredd, meter	> 1,8
Bockbredd (fr V), meter	2,0
Spannlängd (fr V), meter	1,8
Golvyta, m^2	3,5
Övriga kontexter	-
Typdatering	-
^{14}C-datering	-
Fynddatering	-
Fyndkategorier	-

Beskrivning

Fyrstolpshus beläget i den nordvästra delen av undersökningsområdet. Spåren efter de takbärande stolparna mätte cirka 0,30–0,35 meter i diameter. Inga övriga kontexter kunde med säkerhet knytas till konstruktionen även om den nära omgivningen hade ett flertal kontexter. Inga spår efter reparationer eller omstruktureringar av den ursprungliga konstruktionen fanns. Därmed är det rimligt att huset haft en begränsad brukningstid om en generation.

Fyrstolpshus som konstruktion har varit i bruk under en lång tid i olika utförandet, varför det utifrån typologiska karaktärsdrag inte kan dateras.

Tolkning

Tolkas som en mindre ekonomibyggnad.

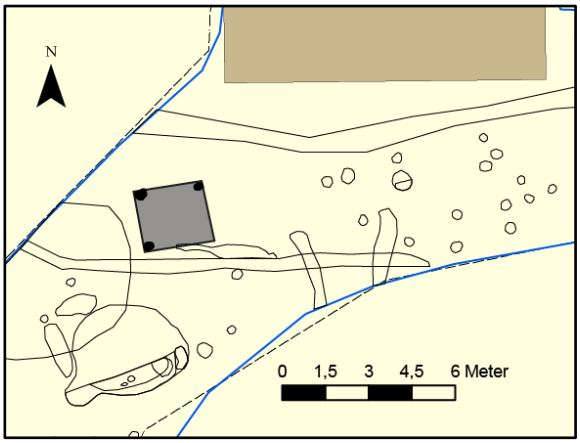

Plan över Hus C

Hus D

Typ	Treskeppigt långhus
Läge	I norra delen av undersökningsområdet
Topografi	Svag höjdrygg
Morän	Sand
Orientering	Öst-väst
Form	Rektangulär
Takkonstruktion	14 takbärande stolpar i fyra kompletta bockpar och sex inkompletta bockpar med något asymmetrisk placering.
Väggkonstruktion	Delvis bevarad stolpbyggd vägg främst i norra och södra långsidan, ett bevarat stolphål i västra gaveln.
Ingång	-
Längd, meter	22,5
Bredd, meter	4,7
Bockbredd (fr V), meter	2,2 – 1,9 – 1,9 – 2,1
Spannlängd (fr V), meter	2,5 – 3,2 – 1,9 – 1,7 – 0,6 – 1,5 – 2,5 – 2,5
Golvyta, m^2	106
Övriga kontexter	Ugnskonstruktion 1445 ^{14}C-daterad till 545–643 e Kr 2σ
Typdatering	Vendeltid
^{14}C-datering	-
Fynddatering	-
Fyndkategorier	-

Beskrivning

Treskeppigt långhus i öst-västlig riktning. De takbärande bockparen var placerade med en antydan till gruppering. Mellan andra och tredje bockparet från väster var spannbredden betydligt större vilket kan antyda att bostadsdelen låg här. I anslutning till det större utrymmet låg även ugnen, vilken ^{14}C-daterats till vendeltid. Under vendeltid var det vanligt att långhusen hade ett ingångsrum i mittsektionen och två större rum i respektive ände. Långhusen kan även ha haft tre större rum, där det mittersta tolkats som bostad och två gavelrum med en möjlig förrådsfunktion. Fähuset antas ha varit inhyst i ett av gårdens extra stolphus (Carlie & Artursson 2005:233).

Tolkning

Byggnaden tolkas som bostadshus på en gårdsenhet. Hus D ersatte Hus E som huvudbyggnad på gården.

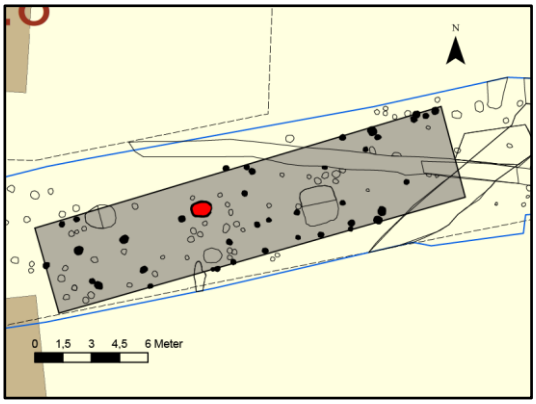

Plan över Hus D

Hus E

Typ	Treskeppigt långhus
Läge	Nordöstra delen av undersökningsområdet
Topografi	Svag höjdrygg
Morän	Sand
Orientering	Öst-väst
Form	Rektangulär
Takkonstruktion	Tio takbärande stolpar i tre kompletta bockpar och fyra inkompletta bockpar.
Väggkonstruktion	Bevarade vägglinjer i norra och södra långsidan.
Ingång	-
Längd, meter	> 15,8
Bredd, meter	> 4,0
Bockbredd (fr V), meter	1,6 – 1,5 – 1,4
Spannlängd (fr V), meter	2,4 – 2,1 – 1,5 – 2,7 – 1,5
Golvyta, m^2	63,2
Övriga kontexter	-
Typdatering	Yngre romersk järnålder och folkvandringstid (150–550 e Kr)
^{14}C-datering	-
Fynddatering	-
Fyndkategorier	-

Beskrivning

Treskeppig byggnad i undersökningsområdets nordöstra del. Endast en del av byggnaden rymdes inom schaktet och yngre nedgrävningar hade skadat huset i öster och väster. I den norra långsidan fanns en liten del av ytterväggen bevarad och dessa stolphål var kraftiga, vilket kan antyda att en del av takets vikt lagts på väggen i denna del av huset. I den södra långsidan fanns även några stolphål bevarade tillsammans med en stötta eller omstolpning i byggnadens sydöstra hörn. Inne i huset fanns ett flertal stolphål och gropar, som inte med säkerhet kunde knytas till konstruktionen. Några av dem kan eventuellt vara spår av inre konstruktioner av oklar funktion. En av de större groparna (1136) kan ha fungerat som förvaringsgrop men med tanke på att den förefaller vara slarvigt grävd är det mer troligt att det är en grop grävd för att snabbt göra sig av med avfall. Utifrån bockparens placering, bockbredd och spannlängd skulle byggnaden kunna dateras till yngre romersk järnålder eller folkvandringstid (150–550 e Kr). Huset kan inte vara samtida med Hus D eftersom de överlagrar varandra. Dateringen är relativt osäker och endast baserad på typologi och stratigrafi.

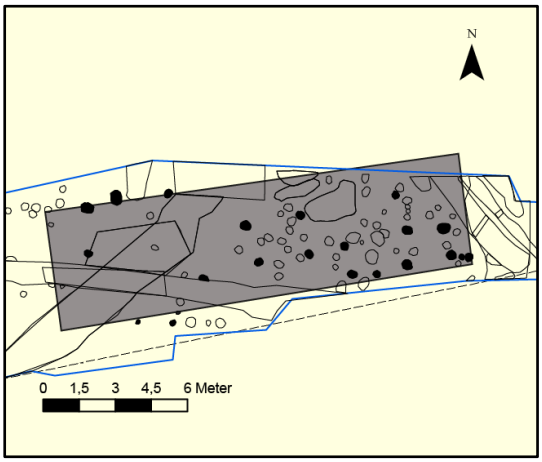

Plan över Hus E

Tolkning

Byggnaden kan ha fungerat som ett bostadshus på ett gårdsläge med datering till yngre romersk järnålder fram i folkvandringstid. Huset har sedan avlösts av Hus D under vendeltid.

Hus F

Typ	Treskeppigt långhus
Läge	Nordvästra delen av undersökningsområdet
Topografi	Svag höjdrygg
Morän	Sand
Orientering	Nordost-sydväst
Form	Rektangulär
Takkonstruktion	Sju takbärande stolpar i två kompletta bockpar och tre inkompletta bockpar. Något asymmetriskt placerade
Väggkonstruktion	Ett möjligt väggstophål bevarat i den norra långsidan
Ingång	-
Längd, meter	> 10,0
Bredd, meter	-
Bockbredd (fr V), meter	2,38 – 2,42
Spannlängd (fr V), meter	2,52 – 2,23 – 2,05 – 4,29
Golvyta, m^2	-
Övriga kontexter	-
Typdatering	-
^{14}C-datering	-
Fynddatering	-
Fyndkategorier	-

Beskrivning

Treskeppig byggnad i nordost-sydvästlig riktning. Endast några av de takbärande stolphålen är bevarade tillsammans med ett möjligt väggstolphål i den norra långsidan. Bockparen är något asymmetriskt placerade i förhållande till varandra med en stor spannlängd i nordost. Det större utrymmet här kan tyda på att bostadsdelen har legat här, även om det inte påträffades någon härd. Typologiskt är byggnaden svårdaterad men bör inte vara samtida med Hus B eller Grophus I.

Tolkning

Flerfunktionellt långhus.

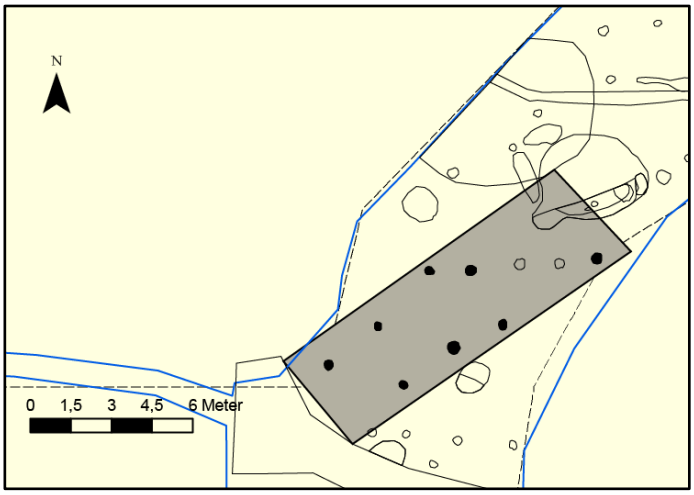

Plan över Hus F

Grophus G

Typ	Grophus
Läge	Undersökningsområdets nordvästra del
Topografi	Svag sydsluttning
Morän	Sand
Orientering	Nordost-sydväst
Form	Oregelbundet rund
Takkonstruktion	inte bevarad
Väggkonstruktion	inte bevarad
Ingång	Ingångsparti i sydväst
Längd, meter	4,5
Bredd, meter	3,4
Bockbredd (fr V), meter	-
Spannlängd (fr V), meter	-
Golvyta, m^2	15,3
Övriga kontexter	Brukningslager 1351 och 1358
Typdatering	Vikingatid
^{14}C-datering	-
Fynddatering	Vikingatid 800–1000 e Kr
Fyndkategorier	Sländtrissa (Fnr 57), glaspärla (Fnr 58), inhemsk vikingatida keramik (Fnr 52, 61)

Beskrivning

Grophus beläget i undersökningsområdets nordvästra del. Formen är oregelbundet rundad med ett tydligt ingångsparti i sydväst. Nedgrävningen var bevarad till ett djup av 0,40 meter. I botten fanns två brukningslager (1351 och 1358). Lager 1351 bestod av brungrå fläckig sand med inblandning av träkol. Lagret hade en strimmig karaktär beroende på uppblandning av den underliggande moränsanden, vilket tyder på att lagret kan tolkas som ett tramp-/golvlager i grophuset. I detta lager påträffades även en sländtrissa och en pärla. Lager 1358 utgjordes av två lerklattar som låg något nedtryckta i 1351, det satt enstaka mindre naturstenar på och invid leran och detta kan tolkas som en rest av en konstruktion eller att byggnadsmaterial har hamnat här av någon anledning. Grophuset är yngre än härden 1339 och dess brukningslager 1338, som påträffades i grophusets sydöstra del. Grophuset är knappast samtida med Hus F, som delvis ligger på samma plats.

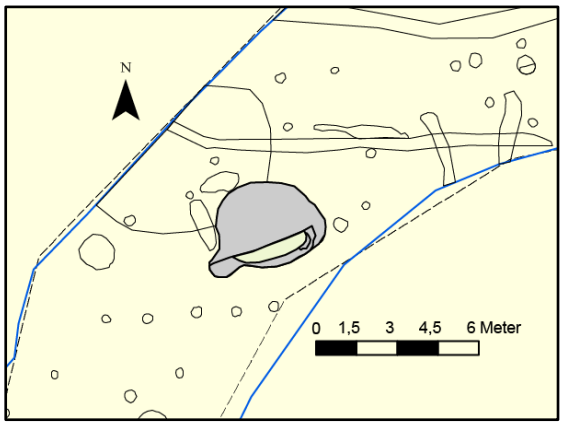

Plan över Grophus G

Tolkning

Grophus med oklar gårdstillhörighet. Möjligen kan grophuset vara samtida med Hus C, ett fyrstolpshus beläget knappt 2 meter norrut.

Grophus H

Typ	Grophus
Läge	Norra delen av undersökningsområdet
Topografi	Svagt höjdläge
Morän	Sand
Orientering	-
Form	Kvadratisk
Takkonstruktion	Ett bevarat stolphål vid den västra gaveln
Väggkonstruktion	Möjligen brädväggar, dock inga spår kvar
Ingång	-
Längd, meter	2,0
Bredd, meter	1,9
Bockbredd (fr V), meter	-
Spannlängd (fr V), meter	-
Golvyta, m^2	3,8
Övriga kontexter	-
Typdatering	Vikingatid
^{14}C-datering	-
Fynddatering	Vikingatid 800–1000 e Kr
Fyndkategorier	Vikingatida inhemsk keramik (Fnr 16, 17, 18), avslag (Fnr 19), djurben

Beskrivning

Grophus med kvadratisk form och rundade hörn. Endast spår efter en takbärande stolpe fanns kvar intill grophusets västra gavel. Den regelbundna kvadratiska formen antyder att grophuset kan ha haft brädväggar och den takbärande konstruktionen har sannolikt bestått av en stolpe i vardera gaveln som burit upp takåsen (Artursson 2005:139 f). I grophusets fyllning påträffades skärvor av inhemsk vikingatida keramik, ett flintavslag och ett större djurben (ej tillvarataget).

Grophuset ligger inne i Hus D och är därför inte samtida, Hus D är daterat till vendeltid.

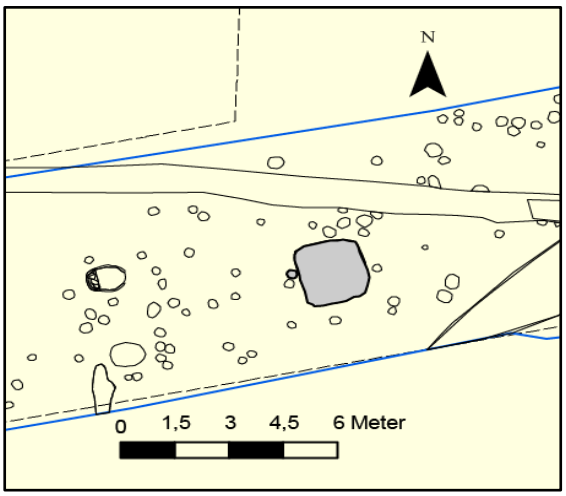

Plan över Grophus H

Tolkning

Den traditionella tolkningen av grophus är mindre ekonomibyggnader eller hantverksbyggnader. De kan även ha fungerat som bostäder. I detta fall går det inte att med säkerhet tolka grophuset som ekonomibyggnad eller bostad. Grophusets gårdstillhörighet är oklar.

5. Litisk analys

Bo Knarrström

Översiktlig teknologisk analys

Materialet från Värby 40:1 koncentreras till två platser inom den undersökta ytan. Den litiska fyndsamlingen består av avslag, avfall och retuscherade bitar. Råmaterialet utgörs av sydvästskandinavisk flinta av typen senon och danien (Maastrichtflinta). Denna förekommer både i form av morännoduler i västra Skåne, samt i fast klyft koncentrerat till kalkavlagringarna runt Malmö (jfr Högberg & Olausson 2007).

De två fyndplatserna markerade med rött. I norr: anläggning 1359, i söder anläggningarna: 570 och 573.

Av de två fyndkoncentrationerna är materialet från en försänkning/grop (anläggning 1359) i områdets norra del av störst intresse. I gropen fanns flera fyllningar som separerades vid undersökningen och benämndes 952, 953, 1360

och 1361. Redan i fält konstaterades att flintorna i denna kontext var av neolitisk karaktär. Avslagen var tunna och av relativt hög kvalitet – både avseende råmaterialets sammansättning och den applicerade reduktionsteknologin.

Samma typ av flintor finns även delvis representerade i den södra fyndackumulationen (anläggningarna 570 och 573), men där föreligger även en kraftig inblandning av knackstensslaget material i form av sönderdelade moränflintor och retuscherade redskap av enklare boplatskaraktär (jfr Knarrström 2000, 2001). Av de två fyndsamlingarna bedöms materialet från anläggning 1359 vara av störst vetenskapligt intresse, varför den fördjupade tekniska analysen helt fokuseras på dessa flintor.

Anläggning 1359

Nedgrävningen 1359 mätte 1,50×0,90×0,80 m och hade en mjuk ibland otydlig nedgrävningskant. Gropens sidor var oregelbundna, ibland konvexa, ibland konkava, bottenkanten var mjuk och botten i det närmaste plan. De fyra fyllningarna (952, 953, 1360, 1361) hade något olika karaktär och separerades därför vid undersökningen, de tolkas ha tillkommit vid olika tillfällen, även om det inte nödvändigtvis behöver vara så lång tid dem emellan. För närmare beskrivning av fyllningarna och nedgrävningen, se Gruppregister i Bilagor.

Totalt tillvaratogs 8231 flintor från denna anläggning. Alla bitar har genomgått en översiktlig optisk besiktning. En överväldigande majoritet av flintorna härrör ursprungligen från de högkvalitativa depositionerna i kalklagren kring Malmö. Det betyder att råmaterialet sannolikt brutits i de neolitiska flintgruvorna i Ängdala (södra Sallerup) som under slutet av 1900-talet och i början av 2000-talet undersökts i omgångar (Rudebeck 1986, Frejd & Rudebeck 2013). Sallerupsområdet ligger ca 4 km fågelvägen från den nu diskuterade fyndplatsen. Liksom på andra platser i nordvästra Europa användes den högkvalitativa flintan från primära kalkdepositioner framförallt till mer komplexa föremål såsom fyrsidiga yxor och bifacialer.

Den teknologiska analysen av flintorna från anläggning 952 avslöjar att majoriteten av avslagen härrör från tillverkning av fyrsidiga yxor. Denna typ av specialiserad produktion innehåller fyra huvudsakliga steg vilka i sin tur generar distinkta grupper av avfallsmaterial (Hansen & Madsen 1984, Högberg 1998). De första stegen förvandlar flintnodulen till en rektangulär planka med raka hörn och kanter. Blocket bearbetas med knacksten och avslagen är av ansenlig storlek. I steg två påbörjas uttunning av ämnet samt utformning av egg- och nackpartier. Bearbetningen i detta skede sker oftast med hornklubba. I steg tre och fyra ges yxämnet sin slutgiltiga form med en mer precis hornpuns. Det sistnämnda produktionsinstrumentet lämnar små plattformar vilka ofta har en 90˚ vinkel och avslagens morfologi är mycket karaktäristisk (jfr Knarrström & Wrentner 1996). Avspaltningarna i steg fyra är små och i detta steg tillses att alla sömmar är helt symmetriska inför en eventuell slipning (Knarrström 1997).

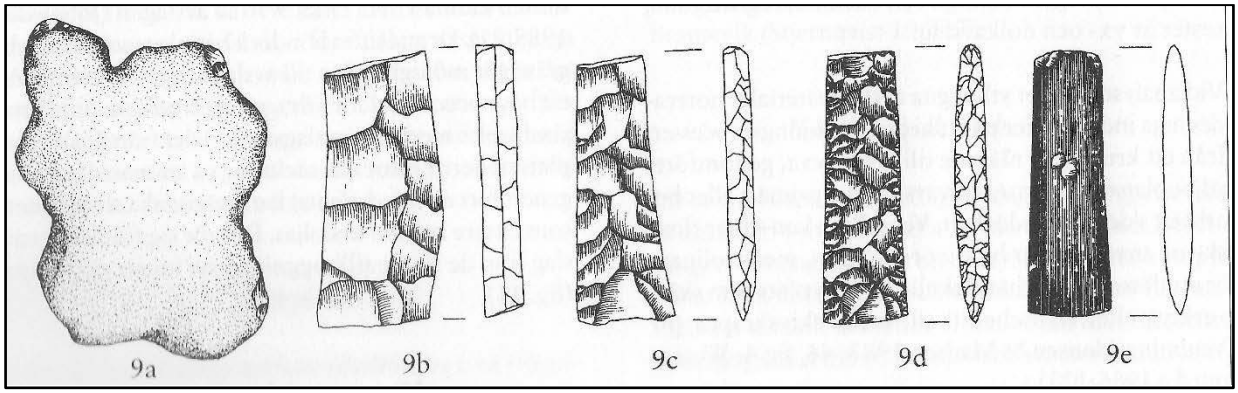

De fyra huvudsakliga stegen vid tillverkning av fyrsidiga yxor. (från Knarrström 1997).

Yxflintorna från Värby härrör allesammans från de två sista stegen av tillverkning. En viktig iakttagelse är materialet innehåller rikligt med mikrodebitage, vilket rimligen utesluter att avslagen skulle ha hämtats in från någon annan plats. Snarare pekar fyndsammansättningen mot att man på denna lokal arbetat med att färdigställa halvfabrikat. Utifrån bedömningar av råmaterialets struktur och sammansättning torde det röra sig om minst tre olika yxämnen.

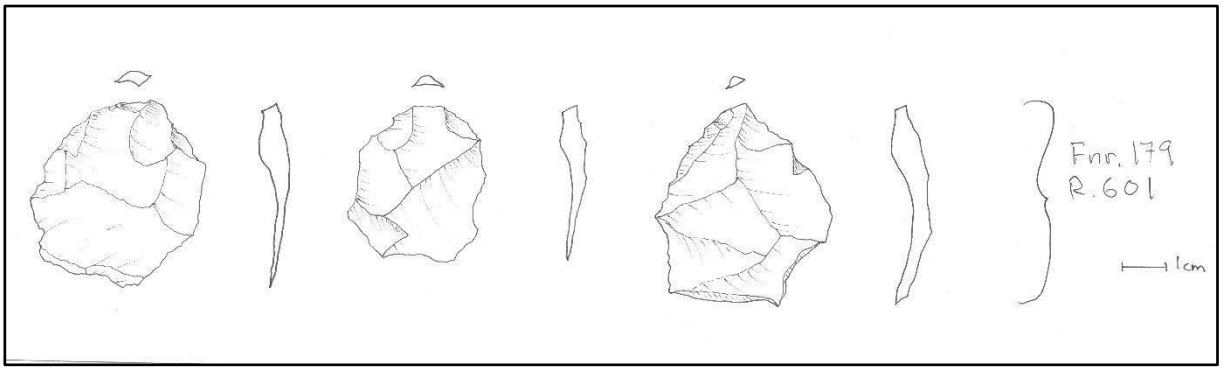

Exempel på steg tre-avslag från yxtillverkning tillvaratagna inom undersökningsytan. Notera den minimala plattformen som ett resultat av bearbetning med hornpuns. Teckning Bo Knarrström.

Avslag som genererats vid yxtillverkning har ofta utnyttjats för att tillverka diverse redskap, såsom exempelvis skivskrapor, skivyxor, skärredskap och pilspetsar. Vid undersökningar av en stenålderslokal – Dösjebro (utgrävning inför Västkustbanan) – påträffades flintansamlingar av en karaktär som mycket liknar dem i Värby (jfr Andersson & Svensson 1999). Bland annat tillvaratogs inte mindre än 70 tvärpilar i en kontext med avslag från yxtillverkning.

Det är troligt att ett sådant sekundärt nyttjande av avfallsmaterialet förekommit även på den nu aktuella platsen, och möjligen härrör en del av mikroavspaltningarna från retuschering av olika slags redskap. I fyndsamlingen från anläggning 952 föreligger också ett antal förarbeten till tvärpilar som stärker en sådan tolkning.

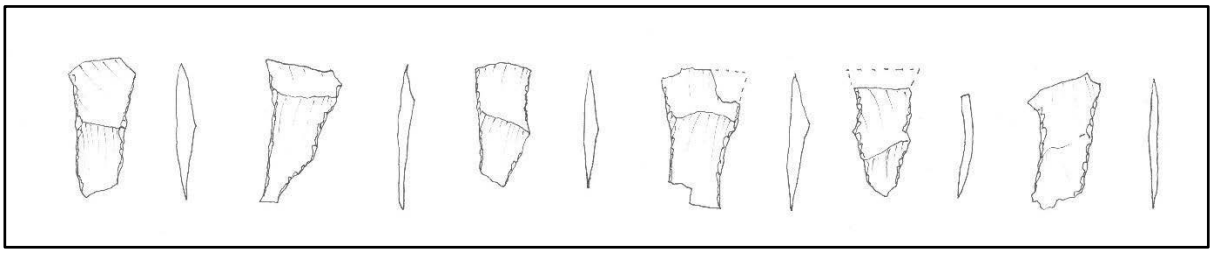

Exempel på förarbeten till tvärpilar från anläggning 952, tillverkade av avfallsmaterial från yxtillverkning. Teckning Bo Knarrström.

Ristad flinta

I materialet från anläggning 952 identifierades avslag härrörande från åtminstone två större noduler. Dessa bedöms ha hämtats ur moränsediment, men kvaliteten på flintan är fortfarande mycket god. Bearbetningen tycks emellertid inte ha syftat till någon särskild framställning av redskap. Istället påträffades bitar med spår av ristningar på krustan. Det fanns ingen tid att försöka återsammansätta styckena i sin helhet för att få en fullständig bild av eventuella mönster, men två bitar med passning anger åtminstone att ristningarna tillkommit innan nodulerna slagits sönder.

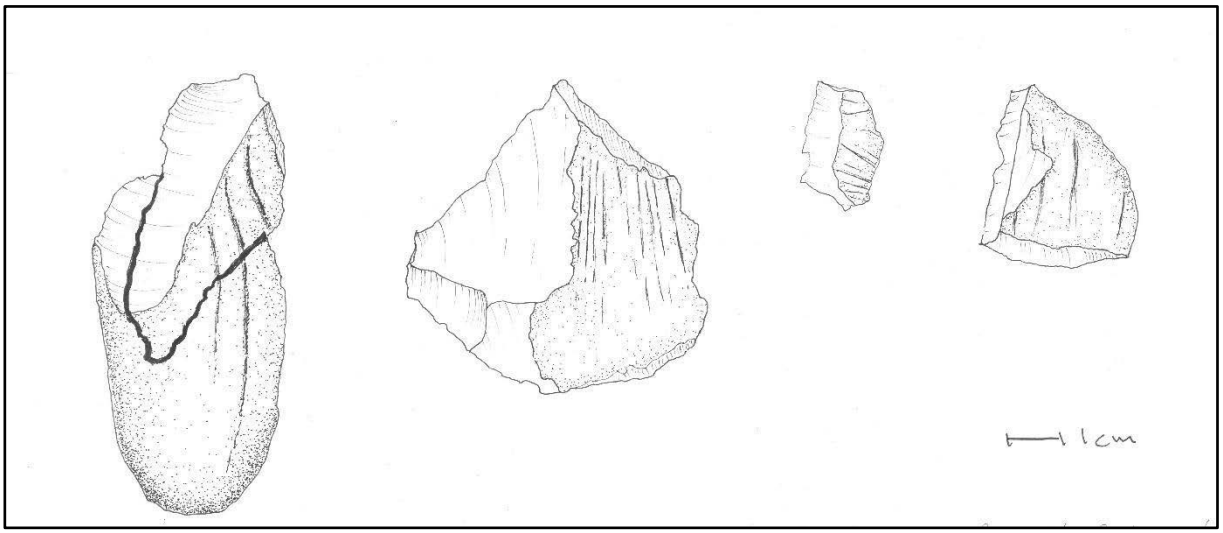

Exempel på flintor med ristad krusta påträffade i anläggning 952. Teckning Bo Knarrström.

Dekorerad flinta förekommer då och då i mesolitiska kontexter (Vang Petersen 1993), men är en relativt ovanlig fyndkategori i neolitiska sammanhang. En allmänt hållen uppfattning är att ristade föremål bör sättas i samband med någon form av rituell aktivitet, och sådant postulat stöds av det faktum att nodulerna slagits i bitar efter det att ristningarna utförts. En ytterligare indikation är att slitspårsanalys utförda på tre bitar med funktionella eggar inte uppvisade några som helst spår av användning.

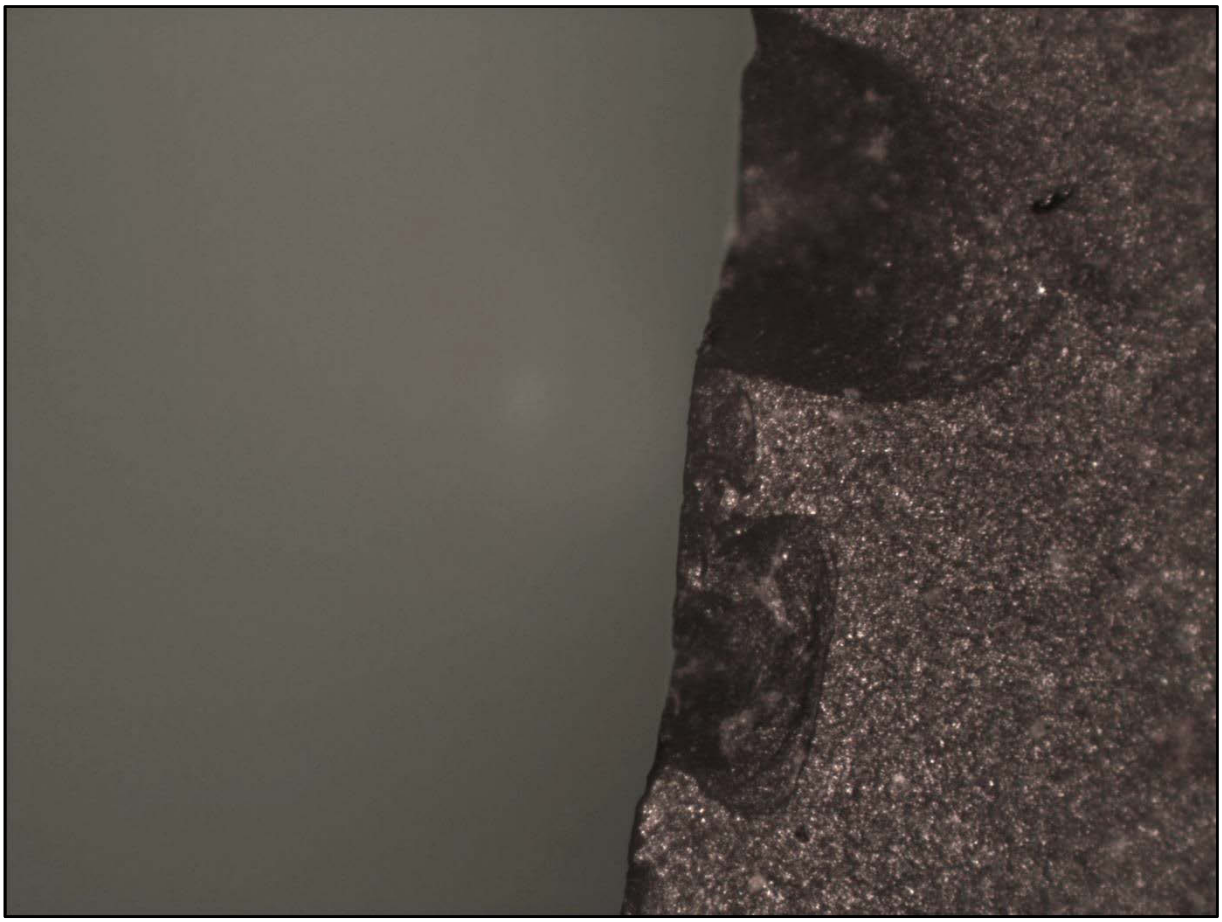

Mikroskopfoto. Exemplifiering av materialets kvalitet rörande potential för slitspårsanalys. Objektet härrör från den södra fyndackumulationen med mer boplatsindikerande materialsammansättning. Flintan har använts mot köttprodukter och slitspåren består av svag polering, striationer samt dubbelsidiga mikroavspaltningar, de sistnämnda återgivna på bilden (100 x). Det kan konstateras att materialet är av tillräcklig kvalitet för slitspårsanalys.

Sammanfattning

- De två ackumulationerna av flinta inom undersökningsområdet kan dateras till tidig-/mellanneolitisk tid.
- Flintorna från den nordliga ackumulationen (anläggning 952) utgörs till övervägande del av avfall från slutstadierna vid tillverkning av fyrsidiga yxor.
- Råmaterialsammansättningen tyder på att råmaterialet har sitt ursprung i de neolitiska flintgruvorna i Sallerupstrakten.
- En del av produktionsavfallet har sannolikt använts för sekundär framställning av redskap, bland annat tvärpilar.
- Möjligen finns spår av rituella aktiviteter i form av block med ristad krusta, vilka sedermera slagits sönder.
- Det finns stor potential att forska vidare i det högkvalitativa litiska materialet från Värby 40:1, både avseende teknologin rörande neolitisk yxproduktion och funktionsbestämningar av redskap via slitspårsanalyser.

Referenser

Andersson, M. & Svensson, M. 1999. Palissadkomplexet i Dösjebro. In Burenhult, G. (ed.), *Arkeologi i Norden 1*. Stockholm.

Frejd, J. & Rudebeck, E. 2013. Pilbladet 1 (f.d. del av Södra Sallerup 180:36) Arkeologisk förundersökning 2012. Fornlämningsnr: 32 Pilbladet 1, Södra Sallerups socken Malmö stad Skåne län. Sydsvensk arkeologi. Malmö.

Hansen, P. V., & Madsen, B. 1984. Flint Axe Manufacture in the Neolithic. An experimental Investigation of a Flint Axe Manufacture Site at Hastrup Vænget, East Zealand. *Journal of Danish archaeology*. Volume 3, 1984.

Högberg, A. 1998. Manual till referenssamling för flinta. Analys av avslag från tillverkning av fyrsidiga yxor och bifacialt dolkämne. Stadsantikvariska avdelningen. Malmö Museer 1998. Malmö.

Högberg, A. & Olausson, D. 2007. *Scandinavian flint: an archaeological perspective*. Aarhus University Press. Aarhus.

Knarrström, B. 1997. Neolitisk flintteknologi – i ett skånskt randområde. I Karsten, P. (red). *Carpe Scaniam. Axplock ur Skånes förflutna*. Riksantikvarieämbetet. Arkeologiska Undersökningar. Skrifter nr 22. Lund.

- 2000. Flinta i sydvästra Skåne. En diakron studie av råmaterial, produktion och funktion med fokus på boplatsteknologi och metalltida flintutnyttjande. Acta Archaeologica Lundensia. Series in 8º, No. 33. Lund.

- 2001. *Flint – a Scanian Hardware.* Skånska spår – arkeologi längs Västkustbanan. National Heritage Board. Lund.

Knarrström, B. & Wrentner, R. 1996. Diagnostik av plattformar. *Bulletin för arkeologisk forskning i Sydsverige*. Nr. 2/1996.

Rudebeck, E. 1986. Ängdala: flintgruvor från yngre stenålder i S. Sallerups socken: rapport från utgrävningarna 1977–81. Malmö Museum.

Vang Petersen, P. 1993. *Flint fra Danmarks oldtid*. Köpenhamn.

6. Analys av makrofossil från Värby 40:1

Santeri Vanhanen, Statens Historiska Museer/Arkeologerna

Inledning

I samband med den arkeologiska undersökningen i Värby 40:1 togs prover för analys av växtmakrofossil. De arkeologiska lämningarna utgjordes av anläggningar som daterades huvudsakligen till vendeltid och vikingatid.

Målet med analyserna var att studera odling och växtanvändning på platsen.

Metod och material

Makrofossilproverna togs från torra kontexter där enbart förkolnade växtrester bevaras. Från Värby studerades 16 makrofossilprover med en sammanlagd volym av 20 liter. Proverna togs från olika typer av boplatslämningar.

Proverna flotterades och det lätta materialet silades med en minsta maskstorlek av 0,4 mm. Allt flotterat material gicks genom i stereomikroskop med 8–80 × förstoring. Vid bestämningsarbetet användes en referenssamling av moderna frön och växtdelar hos Arkeologerna i Lund samt gängse litteratur (Cappers, Bekker, & Jans, 2006; Jacomet, 2006). Analysresultaten lagras i en databas (Arbodat) på Arkeologernas server. Utöver artbestämning gjordes en metrisk analys av sädeskorn. Längd, bredd och tjocklek mättes på 61 sädeskorn. Mätningen utfördes med hjälp av stereomikroskop och mjukvaran CellSens.

Resultat av makrofossilanalysen

Fullständigt resultat av makrofossilanalys presenteras i Bilaga 1. Växtlämningar fanns i 15 av 16 studerade prover. Tillsammans bestod materialet av 785 förkolnade växtlämningar. Med något enstaka undantag utgjordes växtlämningarna helt av frön och sädeskorn. I snitt fanns det 30 sädeskorn eller frö per studerad liter jord.

Odlade växter

Identifierade odlade växter från Värby bestod av sädesslag och oljeväxter. Odlade växter finns sammanställda i tabell 1 och olika sädesslag visas i figur 1.

Korn var det mest vanliga sädesslaget i materialet. Baserat på identifierade kärnor handlar det om sexradigt skalkorn. Naket vete var den näst vanligaste förekommande grödan. I kontext 524 fanns det ungefär hundra kärnor av naket vete. Det förekommer olika typer av naket vete och man kan skilja mellan kubbvete och brödvete genom att studera förhållandet mellan kärnornas längd och bredd. Jacomet et al. (2006) anger att kärnor av naket vete med ett längd/bredd-förhållande på större än 1,5 är brödvete medan mindre är kubbvete. I kontext 542 var medelvärde för längd/bredd-förhållandet 1,4 och därför kan fyndet sägas bestå av kubbvete. Råg, emmer/spelt och havre förekom i mindre mängder. Det gick inte att bestämma om det rör sig om emmer eller spelt och inte heller om det var odlad havre eller flyghavre.

Det fanns fem frön av oljedådra i ett prov och det är troligt att man har odlat den för att utvinna olja. Baserat på ett ren fynd av frön av oljedådra har Larsson (2013) argumenterat att arten odlades redan under romartid. Det fanns även två frön av kavelhirs, men det gick inte säkert att artbestämma dessa och därför kan fyndet representera den odlade arten kolvhirs (*Setaria italica*) eller vilda grön/grå kavelhirs (*Setaria viridis/pumila*).

Figur 1. *Odlade sädesslag från Värby. Skalkorn, (kubb)vete, havre, emmer/spelt och råg.*

Tabell 1. Visar summan odlade växter och deras förekomst i de 15 anläggningar som innehöll sädeskorn.

Art	Art latin	Växtdel	Summa	Förekommer
(skal)korn	*Hordeum distichon/vulgare*	kärna	129	14
(kubb)vete	*Triticum aestivum* s.l.	kärna	106	5
naket hexaploid vete	*Triticum aestivum* s.l.	axled	16	2
råg	*Secale cereale*	kärna	7	4
emmer-/speltvete	*Triticum dicoccum/spelta*	kärna	4	3
havre	*Avena* spec.	kärna	4	3
obestämt sädesslag	Cerealia indet.	kärna	174	12
obestämt sädesslag	Cerealia cf. indet.	rot	2	2
obestämt sädesslag	Cerealia cf. indet.	halm	4	2
obestämt sädesslag	Cerealia cf. indet.	halm med ledskiva	8	3
oljedådra	*Camelina sativa*	frö	5	1

Metrisk analys av sädeskorn

Med metrisk analys av sädeskorn studerar man deras storlek och form, vilket i sin tur kan ge indikationer om sädeshantering och växtförhållanden, och om utvecklingen av olika sädessorter. Man kan jämföra storleken mellan olika arter av sädesslag och variation inom en art. Resultat för metrisk analys visas i tabell 2.

Mest slående i jämförelse mellan skalkorn och vete, är att vete har betydligt kortare kärnor, vilket även syns i figur 1.

Jämfört med annat material daterat till vikingatid, är skalkorn från Värby medelstora (Larsson, 2017). Skalkorn är dock mindre än skalkornet från centralplatsen i Uppåkra (ibid.) men aningen större än skalkornet från två olika undersökningar i Uppåkra 37 och Hjärup 21:36 (Lagerås & Vanhanen, 2019; Larsson, 2015) .

Tabell 2. Storlek av sädeskorn. För längden, bredden och tjockleken anges medel, högst och lägst värde.

Sädeskorn	Antal	Längd, mm	Bredd, mm	Tjocklek, mm
skalkorn	24	5,5 (6,98–3,86)	2,9 (3,38–1,97)	2,3 (3,01–1,39)
(kubb)vete	37	3,6 (4,66–2,81)	2,6 (3,80–1,55)	2,11 (2,75–1,27)

Insamlade vilda växter

Materialet från Värby innehöll växtlämningar från ätbara vilda växter. Dessa bestod av hasselnötskal, rotknöl av svalört samt frön av apel och smultron.

Ruderatväxter och ogräs

Det fanns ett relativt brett spektrum av ogräs och ruderatväxter i materialet. Vissa, såsom svinmålla, trivs i många typer av antropogena miljöer men vissa växter har mer specifika krav angående växtplats. Typiska ogräs i materialet består av linmåra/småsnärjmåra, åkerbinda, åkerspärgel, åkerpilört och klätt. Av dessa kan klätt förknippas med odling av höstsådda grödor. Mer typiska ruderatväxter, som trivs i miljöer skapade av människor, är blå-/rödmålla, humlelusern och våtarv. Av dessa trivs blå-/rödmålla bra på kväverika växtplatser.

Gräsmarksväxter

I proverna fanns typiska gräsmarksväxter som svartkämpar, småborre och smultron. Även gräs och starr kan ha vuxit i samma miljö. Det är möjligt att dessa växter härstammar från hö som använts som djurfoder. Småborre kan även användas som läkeväxt (Hjelmqvist, 1991).

Diskussion och slutsatser

Den arkeobotaniska analysen från Värby gav mer kunskap om odlade växter, deras ogräs, antropogena miljöer, växtinsamling och insamling av djurfoder. Skalkornet var den dominanta grödan, men även (kubb)vete var vanlig. De nakna vetesorterna (brödvete och kubbvete) förekommer i Skåne under vendeltid och vikingatid men de brukar vara relativt ovanliga (Grabowski, 2011). I Värby odlades även råg, emmer-/speltvete, oljedådra och möjligen också havre och kavelhirs. Det fanns relativt mycket axled från naket vete (troligen kubbvete) och halmdelar, vilket visar att man tröskade säd på platsen. Ogräsfynd tyder på att man odlade inte bara vårsådda men även höstsådda grödor. På platsen insamlade man hassel, apel, svalört och smultron. Kväveälskande ruderatväxter visar intensivt utnyttjande av platsen. Gräsmarksväxter visar att man samlade djurfoder.

Referenser

Cappers, R. T. J., Bekker, R. M., & Jans, J. E. A. (2006). Digital seed atlas of the Netherlands. Retrieved from www.seedatlas.nl

Grabowski, R. (2011). Changes in cereal cultivation during the Iron Age in southern Sweden: a compilation and interpretation of the archaeobotanical material. *Vegetation History and Archaeobotany*, *20*(5), 479–494. https://doi.org/10.1007/s00334-011-0283-5

Hjelmqvist, H. (1991). Några trädgårdsväxter från Lunds medeltid. *Svensk Botanisk Tidskrift*, *85*, 225–248.

Jacomet, S. (2006). Identification of cereal remains from archaeological sites (2nd ed.). Unpublished manuscript.

Lagerås, P., & Vanhanen, S. (2019). Analys av växtmakrofossil och pollen. In A. Bolander & B. Söderberg (Eds.), *Hjärup 7:1 och 22:1: Järnåldersboplats och senneolitisk gravfält - del I.* (pp. 153–167).

Larsson, M. (2013). Cultivation and processing of Linum usitatissimum and Camelina sativa in southern Scandinavia during the Roman Iron Age. *Vegetation History and Archaeobotany*, *22*(6), 509–520. https://doi.org/10.1007/s00334-013-0413-3

Larsson, M. (2017). Barley grain at Uppåkra, Sweden: evidence for selection in the Iron Age. *Vegetation History and Archaeobotany*, *27*(3), 419–435. https://doi.org/10.1007/s00334-017-0633-z

Bilaga 1 (del 1 av 2). Makrofossiltabell. Alla lämningar förutom ägg av daggmask var förkolnade (fk).

	Anläggningstyp			Golvlager i grophus	Dike	Dike	Dike	Dike	Grop	Grophus	Härd
	Provvolym (l)				1	1	2	1	2	1	1
	Anläggning			739	47	47	509	573	588	379	265
	Prov			740	768	769	729	773	774	668	524
Svenskt namn	**Vetenskapligt namn**	**Typ av rest**	**Pres.**								
Odlade växter											
skalkorn	*Hordeum distichon/vulgare, skalklätt*	frö/frukt	fk	1		1	2		1	2	
korn	*Hordeum distichon/vulgare*	frö/frukt	fk	3	1		3	1	2	6	1
råg	*Secale cereale*	frö/frukt	fk	2	1						
naket hexaploid vete	*Triticum aestivum* s.l.	frö/frukt	fk	1						4	
naket hexaploid vete	*Triticum aestivum* s.l.	axled	fk							1	
emmer-/speltvete	*Triticum dicoccum/spelta*	frö/frukt	fk				1		2		
havre	*Avena* spec.	frö/frukt	fk							1	
obestämt sädesslag	Cerealia indet.	frö/frukt	fk	7	1	2		4		14	1
obestämt sädesslag	Cerealia cf. indet.	rot, rhizom, etc.	fk								
obestämt sädesslag	Cerealia cf. indet.	halm	fk	1			3				1
oljedådra	*Camelina sativa*	frö/frukt	fk								
Ruderat/ogräs											
klätt	*Agrostemma githago*	frö/frukt	fk								
klätt	*Agrostemma githago*	kapsel	fk								
svinmålla	*Chenopodium album*	frö/frukt	fk	1	1		27		1	8	3
lungrot	*Chenopodium bonus-henricus*	frö/frukt	fk						1		
blå-/rödmålla	*Chenopodium glaucum/rubrum*	frö/frukt	fk				5				
linmåra/småsnärjmåra	*Galium spurium*	frö/frukt	fk	1					1		
humlelusern	*Medicago lupulina*	frö/frukt	fk				1				
åkerbinda	*Polygonum convolvulus*	frö/frukt	fk				4				
åkerpilört	*Polygonum persicaria*	frö/frukt	fk								
åkerspärgel	*Spergula arvensis*	frö/frukt	fk	1							
våtarv	*Stellaria media* agg.	frö/frukt	fk								
Lövskog/busksnår											
hassel	*Corylus avellana*	frö/frukt	fk								1
vildapel/trädgårdsapel	*Malus sylvestris/domestica*	frö/frukt	fk								
svalört	*Ranunculus ficaria*	rot, rhizom, etc.	fk	1							
Gräsmarksvegetation											
småborre	*Agrimonia eupatoria*	frö/frukt	fk				1				
smultron	*Fragaria vesca*	frö/frukt	fk								
svartkämpar	*Plantago lanceolata*	frö/frukt	fk						1		
Varia											
starrar	*Carex* spec.	frö/frukt	fk				1				
fräken	*Equisetum*	stjälk/strå	fk								
måror	*Galium* spec.	frö/frukt	fk							1	
gräs	Poaceae	frö/frukt	fk				7			2	
gräs	Poaceae	stjälk/strå	fk								
pilört/åkerpilört	*Polygonum lapathifolium/persicaria*	frö/frukt	fk				17				1
kavelhirs	*Setaria* spec.	frö/frukt	fk							2	
vickrar	*Vicia* spec.	frö/frukt	fk								

Övriga											
obestämt	Indeterminata	frö/frukt	fk				1				
obestämt	Indeterminata	stjälk/strå	fk								
obestämt	Indeterminata	kapsel	fk						1		
obestämt	Indeterminata	gröt/bröd/fruktkött	fk	1					20		
obestämt	Indeterminata	rot, rhizom, etc.	fk								
obestämt	Indeterminata	knopp	fk								2
kol (1-3)	Indeterminata	kol	fk	1	1		2	1	1	1	3
daggmask	Indeterminata	ägg	ofk					1			

Bilaga 1 (del 2 av 2). Makrofossiltabell. Alla lämningar förutom ägg av daggmask var förkolnade (fk).

	Anläggningstyp			Härd	Härd	Härd	Husläm ni	Kokgrop	Lager	Lager	Ugn
	Provvolym (l)			1	1	1	1	1	2	1,9	2
	Anläggning			326	482	717	133	127	762	1351	294
	Prov			572	532	723	738	747	763	1436	665
Svenskt namn	**Vetenskapligt namn**	**Typ av rest**	**Pres.**								
Odlade växter											
skalkorn	*Hordeum distichon/vulgare, skalklätt*	frö/frukt	fk	1		2				4	78
korn	*Hordeum distichon/vulgare*	frö/frukt	fk	6		8	5	1			
råg	*Secale cereale*	frö/frukt	fk			1					3
naket hexaploid vete	*Triticum aestivum* s.l.	frö/frukt	fk	2			1				98
naket hexaploid vete	*Triticum aestivum* s.l.	axled	fk								15
emmer-/speltvete	*Triticum dicoccum/spelta*	frö/frukt	fk								1
havre	*Avena* spec.	frö/frukt	fk	1							2
obestämt sädesslag	Cerealia indet.	frö/frukt	fk	2	1	6	5			1	130
obestämt sädesslag	Cerealia cf. indet.	rot, rhizom, etc.	fk			1					1
obestämt sädesslag	Cerealia cf. indet.	halm	fk	1							6
oljedådra	*Camelina sativa*	frö/frukt	fk								5
Ruderat/ogräs											
klätt	*Agrostemma githago*	frö/frukt	fk								1
klätt	*Agrostemma githago*	kapsel	fk								2
svinmålla	*Chenopodium album*	frö/frukt	fk	4	10		3				118
lungrot	*Chenopodium bonus-henricus*	frö/frukt	fk								
blå-/rödmålla	*Chenopodium glaucum/rubrum*	frö/frukt	fk								
linmåra/småsnärjmåra	*Galium spurium*	frö/frukt	fk								
humlelusern	*Medicago lupulina*	frö/frukt	fk								1
åkerbinda	*Polygonum convolvulus*	frö/frukt	fk			3					
åkerpilört	*Polygonum persicaria*	frö/frukt	fk	1	3						47
åkerspärgel	*Spergula arvensis*	frö/frukt	fk								
våtarv	*Stellaria media* agg.	frö/frukt	fk		1						
Lövskog/busksnår											
hassel	*Corylus avellana*	frö/frukt	fk								
vildapel/trädgårdsapel	*Malus sylvestris/domestica*	frö/frukt	fk								1
svalört	*Ranunculus ficaria*	rot, rhizom, etc.	fk								
Gräsmarksvegetation											
småborre	*Agrimonia eupatoria*	frö/frukt	fk								

smultron	*Fragaria vesca*	frö/frukt	fk			2					
svartkämpar	*Plantago lanceolata*	frö/frukt	fk								
Varia											
starrar	*Carex* spec.	frö/frukt	fk				1				
fräken	*Equisetum*	stjälk/strå	fk			3					
måror	*Galium* spec.	frö/frukt	fk								2
gräs	Poaceae	frö/frukt	fk			2					9
gräs	Poaceae	stjälk/strå	fk							1	
pilört/åkerpilört	*Polygonum lapathifolium/persicaria*	frö/frukt	fk							1	
kavelhirs	*Setaria* spec.	frö/frukt	fk								
vickrar	*Vicia* spec.	frö/frukt	fk				1				
Övriga											
obestämt	Indeterminata	frö/frukt	fk								
obestämt	Indeterminata	stjälk/strå	fk			17					
obestämt	Indeterminata	kapsel	fk								
obestämt	Indeterminata	gröt/bröd/fruktk ött	fk	1	20						
obestämt	Indeterminata	rot, rhizom, etc.	fk			6					
obestämt	Indeterminata	knopp	fk								
kol (1-3)	Indeterminata	kol	fk	3	3	3	1	2	1	3	2
daggmask	Indeterminata	ägg									1

Djurben från Värby bytomt
Osteologisk analys

Felicia Hellgren

Arkeologerna

Arkeologerna
Statens historiska museer

Våra kontor
Linköping
Lund
Mölndal
Stockholm
Uppsala

Kontakt
010-480 80 00
info@arkeologerna.com
fornamn.efternamn@arkeologerna.com
www.arkeologerna.com

Innehåll

Inledning 4

Metod 4

Resultat 6

- Grophus 379 9
- Grophus 676 9
- Avfallsgrop 392 9
- Grop 175 9
- Grop 294 9
- Grop 498 9
- Nedgrävning 343 10
- Nedgrävning 645 10
- Stolphål 55 10
- Stolphål 553 10
- Härd 342 11
- Härd 265 11
- Härd 326 11
- Härd 717 11
- Dike 260 11
- Dike 411 11
- Dike 509 11
- Dike 670 11
- Fyllning stenpackning 296 11
- Fyllning stenpackning 386 11
- Rensfynd 1001 11
- Förundersökningsschakt 48 12

Sammanfattning 12

Referenser 13

Inledning

Benmaterialet från Värby 40:1 består av 5,3 kg ben varav 4,3 kg har identifierats till art (tabell 1 och 2). Benen har anträffats i olika lager och kontexter på bytomtens område, daterade till yngre järnålder och tidig medeltid. Den osteologiska analysen har gjorts med utgångspunkt från bytomtens ekonomiska och sociala utveckling, men för att även belysa vardagslivets aktiviteter och avfallshantering har en analys gjorts av den anatomisk fördelningen och olika tafonomiska spår på benen.

Lagren består av fyllningar från olika nedgrävningar, tre grophus (133, 379 och 679), sex gropar (175, 294, 343, 392, 498 och 645), fyra härdar (265, 326, 342 och 717), fem diken (47, 260, 411, 509 och 670), fyra stolphål (55, 170, 203 och 553), tre fyllningar eller lager under stenpackning (296, 386 och 655), ett rensfynd (1001) och en fyllning från ett förundersökningsschakt (48). Fem av dessa innehöll enbart oidentifierade ben från däggdjur (47, 133, 170, 203 och 655).

Tabell 1. Antalet fragment, beräknat på NISP och vikt i lagren från Värby 40:1.

Kontext	Vikt (g)	Antal
47	29	2
48	180	1
55	144	3
133	1	6
170	3	1
175	10	1
203	2	1
260	21	2
265	41	27
294	24	5
296	5	4
326	57	4
342	80	2
343	3	2
379	3189	329
386	29	3
392	191	26
411	86	3
498	355	21
509	16	6
553	1	1
645	666	59
655	39	25
670	4	3
676	44	2
717	25	1
1001	14	4
Summa	5259	544

Metod

Kvantifieringen av artfördelningen har gjorts genom antalet fragment (NISP). Materialet diskuteras utifrån kroppsregioner och är uppdelade i fem kategorier: tänder, huvud (kranium och underkäke), bål (kotor och revben), övre extremitet (skulderblad, över-/underarmsben, lårben och skenben) och nedre extremitet (mellanhands-/mellanfotsben, carpal-/tarsalben och tåben).

Vid åldersbedömning av epifyssammansväxning har Silver (1969) använts för nötkreatur, får, häst och hund och Zeder et al. (2015) för svin. Vid åldersbedömning av tandslitage på rådjur har Tome & Vigne (2003) använts. Måtten har tagits utifrån von den Driesch (1976). Mankhöjden på häst har beräknats med hjälp av Kiesewalter (1888).

Medelvikt har beräknats på benmaterialet i sin helhet. Vid undersökning av de tafonomiska aspekterna har enbart de fragment som kunnat identifierats till art använts. De fyra kategorier som noterats är gnagmärken, eldpåverkan, slaktspår och vittring. Vittring av benens ytterskikt har registrerats enligt Behrensmayer (1978).

*Tabell 2. Artfördelningen i de olika lagren från undersökningen av bytomt Värby 40:1 beräknat med NISP. *=Tre fragment från samma djur.*

Lager/Art	Nötkreatur (Bos taurus)	Får/get (Ovis/Capra)	Får (O.aries)	Svin (Sus domesticus)	Häst (Equus caballus)	Hund (Canis familiaris)	Rådjur (Capreolus capreolus)
48	1						
55							3*
175				1			
260				1			
265					1		
294	1						
296				1			
326	3						
342	1	1					
343		1					
379	71	16	2	28	6		
386	2						
392	2	3		3		1	
411	1				2		
498	7	2		2	1		
509				1			
553				1			
645	7						
670				1			
676	1						
717	1						
1001						3	
Summa	98	23	2	39	10	4	3*

Resultat

Materialet består främst av nötkreatur, 55 %, följt av svin, 22 %, och får/get, 14 %. Utöver boskapsdjuren anträffas även häst, 5 %, hund, 2 % och rådjur, 2 % (tabell 2).

Benmaterialet skiljer sig åt i de olika kontexterna vad gäller både antalet identifierade ben (tabell 2) men även om man ser till de tafonomiska aspekterna (tabell 3). Fem av kontexterna visar inga tafonomiska spår på benen medan de resterande har en eller flera indikationer på tafonomisk påverkan. Fyra av kontexterna, grophus 379, dike 411, avfallsgrop 392 och 498, har alla spår efter hundgnag, tre av dem har även slaktmärken. Hundgnag tyder på att benen legat tillgängliga så hundar kunnat komma åt avfallet vid dessa kontexter.

Slaktmärken på benen styrker tolkningen om att fyllningarna från de tre olika kontexterna delvis består av hushållsavfall.

Vittring förekommer även i sex av kontexterna, stolphål 55, dike 260, härd 326 och 342, grophus 379 och avfallsgrop 498, vilket betyder att delar av materialet har legat exponerat under en viss period, dock ger vittringsgraden en tvetydig bild eftersom de två förstnämnda kontexterna innehåller så få fragment att vittringsgraden kan tolkas som högre än vad den egentligen är.

De brända benen är få och kommer från anläggningar där enbart enstaka ben anträffats och identifierats. Ett undantag är grophus 379, var enbart 1,6% av benmaterialet är bränt. Benen är ofta kraftigt brända eftersom de är vitfärgade, vilket tyder på en hög bränningsgrad.

Tabell 3. Kvantifiering av tafonomiska parametrar från de olika lagren inom bytomt Värby 40:1.

Lager	Medel vikt (g)	Gnag	Slakt	Bränt	Vittring (Medelvärde)
48	180	0%	100%	0%	0
55	43	0%	0%	0%	1
175	10	0%	0%	0%	0
260	10,5	0%	0%	0%	1
265	1,5	0%	0%	0%	0
294	4,8	0%	0%	0%	0
296	1,3	0%	0%	100%	0
326	14,3	0%	0%	0%	4,3
342	40	0%	0%	0%	1,5
343	1,5	0%	0%	0%	0
379	9,7	5,7%	12,2%	1,6%	0,2
386	9,7	0%	0%	0%	0
392	7,3	11,1%	14,5%	0%	0
411	28,6	33,3%	0%	0%	0
498	16,9	25%	33,3%	0%	0,16
509	2,7	0%	0%	0%	0
553	1	0%	0%	100%	0
645	11,3	0%	0%	0%	0
670	1,3	0%	0%	0%	0
676	22	0%	0%	0%	0
717	25	0%	0%	100%	0
1001	3,5	0%	0%	0%	0

Materialet är relativt jämnt fördelat mellan slakt- respektive matavfall. Det består av 55 % slaktavfall, det vill säga de köttfattiga regionerna, huvud och nedre extremitet, och 45 % matavfall, de köttrika delarna från bål och övre extremitet. Den likartade fördelningen mellan mat- och slaktavfall tillsammans med slaktspår efter avhudning, styckning, fileing av kött och märgspaltning tyder på att man slaktat och konsumerat hela djur på platsen.

Däremot skiljer sig arterna markant från varandra (figur 1). Från nötkreatur består 64 % av matavfall och 36 % av slaktavfall. Vilket skiljer sig från får/get, där enbart 8 % av benen består av matavfall och 92 % av slaktavfall. Precis som får/get består även benen från svin av en högre andel slaktavfall, 74 %, medan 26 % är matavfall. Dock bör det noteras att det höga antalet tänder från får/get skulle kunna resulterat i en missvisande bild av den anatomiska fördelningen eftersom tänder är det som bevaras bäst i jämförelse med övriga benslag. Det kan dock konstateras att även om tänder exkluderas så är andelen köttrika delar tydligt färre än de från huvud och nedre extremitet hos svin och får/get.

Detta skulle kunna betyda att ben från olika djurslag återspeglar olika aktiviteter med främst matavfall av köttrika delar från nötkreatur och en större andel slaktavfall från svin och får/get. Underlaget för får/get och svin baseras dock på ett relativt få ben och ett begränsat underlag.

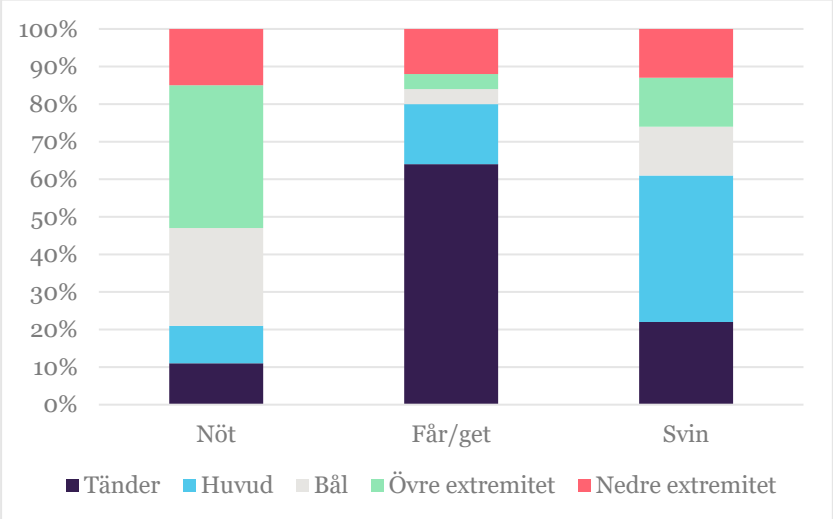

Figur 1. Anatomiskfördelning av boskapsdjuren från Värby 40:1 beräknat med NISP.

Nötkreaturens åldersfördelning visar på förekomst av minst fyra fullvuxna djur äldre än 2,5 år, vilket talar för att man främst slaktat uttjänta mjölkkor och arbetsoxar (Vretemark 1997). Dock har även minst två kalvar anträffats, vilket tyder på att man även konsumerat späd- och ungdjur på Värby 40:1. Det är svårt att säga om det är specifikt kor eller oxar eftersom ingen könsbedömning har gått att göra.

Svinens åldersfördelning är något mer svårtolkad eftersom färre individer gått att åldersbedöma. Bland dessa var ett djur yngre än 2 år och två individer äldre än 2 år. De två äldre individerna stämmer överens med när svin anses nå sin lämpliga slaktvikt (Vretemark 1997).

Ett fragment från får har gått att ålderbedöma, vilket kommer från ett fullvuxet djur äldre än 3,5 år. Eftersom fragmentet identifierats till specifikt får kan det tyda på att man primärt använt sig av får för deras ull, för att sedan slakta dem när de anses vara uttjänta.

När man ser till avfallshanteringen tycks det, trots den höga slaktåldern, som att nötkreatur varit den största delen av födan och enbart kompletterats med kött från får/get och svin i en mindre mängd eftersom det är en så låg förekomst av matavfall från de mindre boskapsdjuren.

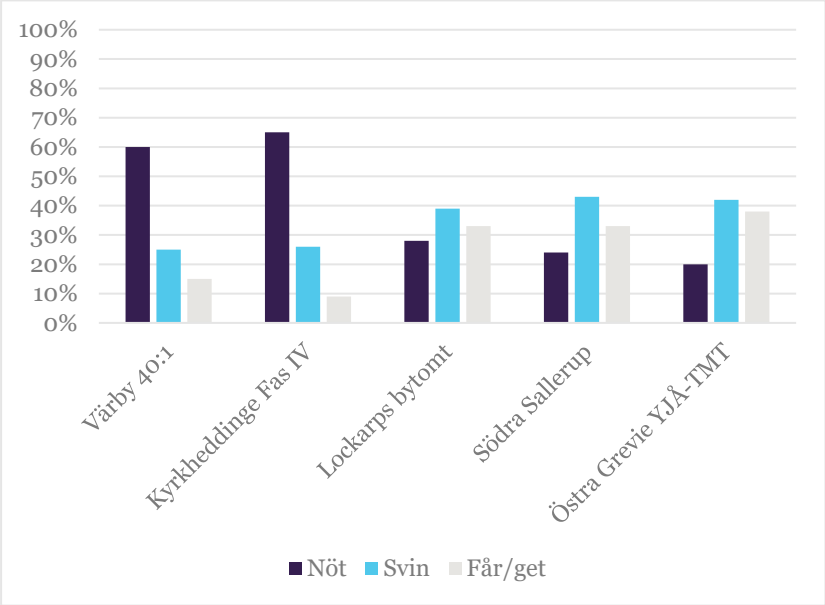

Figur 2. Fördelningen av boskapsdjur från Värby 40:1 i jämförelse med Kyrkheddinge fas IV, Lockarps bytomt, Södra Sallerup och Östra Grevie yngre järnålder-tidig medeltid, beräknat med NISP (Hårde et al. 1997, Johansson 1998, Cardell 2006, Lageräs & Magnell 2017).

Värby 40:1 har en likartad fördelning av boskapsdjur i jämförelse med Kyrkheddinge fas IV (Johansson 1998) (figur 2). De platserna som skiljer sig markant från Värby 40:1 är Lockarps bytomt, Södra Sallerup och Östra Grevie (Cardell 2006, Svensson 1997, Magnell 2017), där de mindre boskapsdjuren, svin och får/get, förekommer i ett högre antal. Att Lockarps bytomt, Södra Sallerup och Östra Greve skiljer sig från Värby 40:1 beror troligtvis på att man snarare har fokuserat på boskapsskötsel av mindre djur än större djur så som nötkreatur. Dock kan skillnaden mellan Lockarps bytomt och de övriga platserna bero på att benmaterialet kommer från ett större tidsspann. Visserligen vet man att många av byarna var självförsörjande, vilket gör att materialet därför skiljer sig åt i artsammansättningen beroende på vad djuren använts till, exempelvis kött, mjölk eller arbetskraft. Något som påvisar hur olika platser kan se ut gentemot varandra är inte bara artsammansättningen. I Kyrkheddinge antas det höga antalet nötkreatur bero på att man fokuserat på uppfödning av nötkreatur som köttdjur på grund av den tidiga åldern för utslaktning, vilket skiljer sig från Värby 40:1, där åldern för utslaktning är högre för både nötkreatur, svin och får/get.

Förekomsten av rådjur visar att Värby 40:1 även har försörjt genom jakt och just rådjur är den typ av vilt som mest frekvent förekommande under medeltid i Skåne (Åstrand et al. 2014).

Grophus 379

Fyllningen i grophus 379 är den kontext som innehåller störst mängd ben, cirka 3,2 kg varav 2,6 kg identifierats till art. Materialet består främst av nötkreatur, följt av svin och en mindre mängd får/get och häst. Det är en blandning av både matavfall, 49 %, och slaktavfall 51 %, vilket stämmer överens med tolkningen att grophuset skulle ha fyllts igen med hushållsavfall. Slakten bör ha skett på området eftersom det är ben från olika kroppsdelar. Slaktspår efter avhudning, styckning, fileing av kött och märgspaltning har noterats på en mindre mängd ben, vilket också är ett tecken på att slakten skett på plats (tabell 3)

Något som skiljer sig från andra kontexter är den mängd häst, sex fragment, som anträffas i lagret. På ett strålben *(radius)* har snittspår på diafysen noterats, vilket tyder på att man fileat hästen och tagit tillvara köttet. Hästens mankhöjd har uppmätts till 134,9 cm, vilket stämmer överens med andra hästar inom samma period (Magnell 2007). Ett tåben *(phalanx I)* kommer från en individ äldre än 15 månader.

I grophuset anträffades även de två enda ben som specifikt gått att bedöma till får, detta kan tyda på att man till viss del fokuserat på uppfödsel av får för deras ull.

Eftersom en viss andel av benen anträffas med både spår efter hundgnag och vittring har delar av benmaterialet legat exponerat under en viss tid innan det överlagrats vid igenfyllningen av grophuset.

Grophus 676

I grophusfyllningen 676 anträffades enbart två fragment, varav ett underarmsben som kunde identifieras till nötkreatur.

Avfallsgrop 392

Avfallsgrop 392 innehåller en mindre mängd ben, 26 fragment varav nio identifierats till art. Svin och får/get är de arter som har högst förekomst, tre fragment vardera, följt av nötkreatur, två fragment, och ett fragment av hund.

Nästan 80 % av materialet består av slaktavfall, eftersom de flesta benen kommer från huvudregionen. Två av fragmenten har även spår av hugg, vilket tyder på att de styckats på eller i närheten av området.

Hundgnag har noterats på ett ben, vilket tyder på att hundar haft tillgång till materialet innan det överlagrats i gropen.

Grop 175

Enbart ett fragment har anträffats i grop 175, vilket har identifierats som ett kraniefragment från svin.

Grop 294

Det insamlade benmaterialet från gropen består av fem fragment, varav ett ben kommer från nötkreatur.

Grop 498

I gropen anträffats 21 fragment ben, varav nötkreatur är den vanligast förekommande arten, följt av svin, får/get och häst. Alla kroppsregioner är representerade och slaktspår efter fileing av kött och snittspår, tyder på att materialet består av både slakt- och matavfall. Ett fotrotsben *(tarsalia)* från häst hade slaktmärken efter styckning. Hundgnag och vittring har noterats på enstaka ben, vilket tyder på att benen legat exponerade under en viss tid innan de överlagrats i gropen.

Nedgrävning 343
I nedgrävning 343 anträffades enbart två fragment, varav ett är en tand från får/get.

Nedgrävning 645
Nedgrävning 645 var, utöver grophus 379, den kontext som innehöll en större mängd ben, cirka 0,7 kg varav 0,6 kg är identifierat till art. Materialet består enbart av nötkreatur, vilket är jämnt fördelat mellan mat- och slaktavfall.

Lagret har troligtvis inte rörts om avsevärt eftersom en del av en artikulerad ländrygg, en ryggkota (*vertebrae thoracicae*) och fyra ländkotor (*vertebrae lumbales*), och en del av ett artikulerat tarsalben (*centrotarsale*) med tillhörande mellanfotsben (*metatarsalia*), anträffades här. Tarsalbenet och mellanfotsbenet var även kraftigt patologiskt påverkade av ledförändring i form av benutväxter (*exostosis*), vilket kan vara ett tecken på att djuret använts som dragdjur. Dragdjur utsätts ofta för kraftig belastning på dessa leder, vilket kan leda till att de får patologiska förändringar (Bartosiewicz et al. 1997). Eftersom skelettdelarna anträffas artikulerade kan nedgrävningen tolkas som en kadavergrop.

Stolphål 55
Stolphålet skiljer sig markant från övriga anläggningar, delvis för det tycks vara en deponering av ett kranium *(cranium)* med tillhörande underkäke *(mandibula),* men även för att det är den enda anläggningen som det anträffas vilt i. Kraniet kommer från en råget, alltså en hona, som var cirka 6-7 år när det nedlades.

Rituella deponering av kranier eller underkäkar av djur i hus förekommer återkommande på flera vikingatida boplatser (Carlie 2004, Seiler & Magnell 2017), men detta fynd av ett helt huvud av rådjur är nog det första av sitt slag.

Figur 3: Kranium och underkäke från rådjur i stolphål 55.

Stolphål 553
Ett ben från svin anträffades i stolphålet, benet var kraftigt eldpåverkat till den grad att det hade blivit vitt.

Härd 342
Två fragment anträffades i härd 342, ett skenben (*tibia)* från nötkreatur och en tand (*dentes*) från får/get.

Skenbenet var kraftigt vittrat, vilket tyder på att det legat exponerat under en längre period innan det överlagrats av fyllningen i härden.

Härd 265
I fyllningen till härden anträffades 27 fragment, varav ett överarmsben *(humerus)* från häst. Benet kommer från ett djur äldre än 1,5 år.

Härd 326
Det insamlade benmaterialet från härden består av fyra fragment, varav tre ben från nötkreatur. Benen är kraftigt vittrade (tabell 3), vilket tyder på att benen legat exponerade under en längre tid innan de deponerats och överlagrats i härden.

Härd 717
Ett tåben *(phalanx III)* från nötkreatur har anträffats i härden, benet var även bränt till en lägre grad och skiftade mellan färgen brunt och svart.

Dike 260
Två fragment anträffades i dike 260, varav ett kunde identifieras som en underkäke (*mandibula*) från ett svin. Underkäken var vittrad till en lägre grad, vilket tyder på att fragmentet legat exponerat, men troligtvis bara en kortare tid på grund av den låga graden vittring.

Dike 411
Tre fragment anträffades i dike 411, varav en underkäke (*mandibula*) från nötkreatur, en tand *(dentes)* och ett mellanhandsben (*metacarpalia*) från häst. Mellanhandsbenet hade spår efter hundgnag, vilket tyder på att benet legat exponerat under en viss tid.

Dike 509
Benmaterialet som samlades in från dike 509 består av sex fragment, varav ett armbågsben *(ulna)* från svin.

Dike 670
I dike 670 anträffades tre fragment, varav ett kunde identifieras som ett kraniefragment *(parietale)* från svin.

Fyllning stenpackning 296
I fyllningen under stenpackningen anträffades fyra vitbrända fragment. Ett fragment av underkäke *(mandibula)* kunde identifieras som svin.

Fyllning stenpackning 386
Benmaterialet som anträffades i fyllningen till stenpackningen anträffades tre fragment, varav två ben från nötkreatur.

Rensfynd 1001
Sju fragment har anträffats vid rensning, varav sex har identifierats till hund. Dessa kommer troligtvis från samma individ, tre av dem med säkerhet eftersom det är en del av en artikulerad ländrygg (*vertebrae lumbales*), de resterande två fragmenten är ett strålben (*radius*) och ett lårben (*femur*). Ländryggen och lårbenet har ännu inte fusionerat, vilket tyder på att benen kommer från en individ som är yngre än 18 månader. Eftersom fyndet framkom vid rensningen så finns det en

möjlighet att det snarare är en sentida nedgrävning, vilket den artikulerade ländryggen skulle kunna tala för eftersom delar av den fortfarande tycks legat artikulerat.

Förundersökningsschakt 48

I fyllningen till förundersökningsschaktet anträffades ett ben från nötkreatur. Benet var mycket kraftigt och skiljde sig därför från tidigare ben från nötkreatur, märken efter sågning kunde även noteras, benet bör därför anses komma från ett sentida djur då såg först började användas vid industriell slakt under 1900-talet.

Sammanfattning

Värby 40:1 har haft störst fokus på nötkreatur där man troligtvis har haft djuren som främst mjölkkor eller dragoxar. Cirka 60% av födan har bestått av nötkreatur och resterande av mindre boskapsdjur så som får/get och svin, vilket troligtvis, om man ser till åldersfördelningen, främst är de fullvuxna uttjänta djuren. Eftersom mat- respektive slaktavfall förekommer i ungefär samma mängd är det troligt att man konsumerat hela djur på platsen. Slaktmärken efter fileing av kött på strålbenet och fotrotsbenet från häst tyder på att man även konsumerat hästkött.

En mindre mängd ben har tafonomisk påverkan i from av gnag och vittring, vilket visar att man till viss del lämnat avfall öppet under perioder, dock tycks det inte vara under längre perioder eftersom vittringsgraden sällan är speciellt hög eller obefintlig. Två kontexter är dock specifikt påverkade av både slaktspår och gnagmärken från hund, grophus 379 och avfallsgrop 392, dessa har tolkats som hushållsavfall, vilket styrks av de tafonomiska spåren.

I jämförelse med närliggande platser finns både likheter och skillnader, artsammansättningen av boskapsdjur är mycket lik den i Kyrkheddinge bytomt. I Kyrkheddinge har dock djuren slaktats under en tidigare ålder än den i Värby, vilket tolkats som att djuren från Kyrkheddinga snarare fötts upp som köttdjur. Detta skiljer sig från Värby 40:1 var utslaktningen skett i en högre ålder för att man primärt använt djuren för sådant som mjölk och ull. Skillnaden är även väldigt stor när man jämför med Lockarps bytomt, Södra Sallerup och Östra Grevie, vilket återspeglar att platserna haft olika typ av djurhållning och där Värby verkar ha funnits ett fokus på boskapsskötsel. Fynd av rådjur visar att försörjningen även kompletterats med jakt.

En anläggning och ett specifikt fynd, nedgrävning 645 och rensfynd 1001, innehöll artikulerade kroppsdelar, vilket kan tyda på att man grävt kadavergropar för att göra sig av med kroppsdelar.

Utöver boskapsdjuren ser man att hundar har funnits på Värby 40:1, delvis i benmaterial med även på grund av de tafonomiska spår de lämnar efter sig i form av gnagmärken. Hundar tycks därför även ha haft tillgång till avfallet som legat öppet eller lättillgängligt för djuren att komma åt.

Intressant är även det stolphål var ett rådjurskranium med tillhörande underkäke anträffats, vilket troligtvis är en rituell nedläggning i form av ett offer.

Referenser

Bartosiewicz, László, Van Neer, Wim & Lentacker, An (1997). Draught cattle: their osteological identification and history. Tervuren: Belgium

Behrensmeyer, A. K., 1978. Taphonomic and ecologic information from bone weathering. *Paleobiology* 146: 473–578.

von den Driesch, A. 1976. *A guide to the measurement of animal bones from archaeological sites*. Peabody.

Cardell, A. 2006. Djurben. I: Heimer, O. Ifversson, P. & Persson, J. *Lockarps bytomt – delområde 8*. Malmö Kulturmiljö: Rapport nr 45.

Carlie, A. 2004. Forntida byggnadskult. Traditioner och regionalitet i södra Skandinavien. Stockholm.

Hårde, A. Pålsson, A-Z. Strid, L. & Svensson, K. 1997. Mera tamt än vilt. En osteologisk analys av benmaterialet från de vikingatida/tidigmedeltida bosättningslämningarna inom utgrävningarna Sydgas 1983–84, Ängdala 1989 och Ängdala 1991 vid Södra Sallerup i Skåne. Uppsats i Historisk Osteologi. Arkeologiska institutionen vid Lunds Universitet. Lund.

Johansson, F. 1998. Djurbensmaterialet från Kyrkheddinge. I: Schmidt Sabo, K. *Kyrkheddinge bytomt. Arkeologisk undersökning 1995*. UV syd rapport 1998:5

Kiesewalter, L. 1888. *Skelettmessungen an Pferden als Beitrag zur theoretischen Grundlage der Beurteilungslehre des Pferdes*. Diss. Leipzig.

Magnell, O. 2007. Hästen och människan i Skåne – 13 000 år tillsammans. I: Arcadius, K. *Skånsk hästhistoria*. Skånes Hembygdsförbund Årsbok 2007.

Lagerås, P. & Magnell, O. 2017. Arkeobotanisk och osteologisk analys. I: Bolander, A. Östra Grevie 9:30 och 12:14 där backe möter slätt-mellan mosse och lund. Arkeologisk undersökning 2015. Arkeologerna rapport 2017:18.

Seiler, A. & Magnell, O. 2018. *Til Ars og Friðar*, gårdsnära rituella depositioner i östra Gamla Uppsala. I: Beronius Jörpeland, L., Göthberg, H., Seiler, A. & Wikborg, J. (red.). at Upsalum – människor och landskapande. Utbyggnad av Ostkustbanan genom Gamla Uppsala. Arkeologerna, Statens historiska museer. Rapport 2017:1_1.

Silver, I. A. 1969. The ageing of domestic animals. I: Brothwell, D. & Higgs, E. (red). *Science in Archaeology*. London.

Tomé, C. & Vigne, J-D. 2003. *Roe deer (Capreolus capreolus) age at death estimates: New methods and modern reference data for tooth eruption and wear, and for epiphyseal fusion*. Archaeofauna 12 (2003): 157-173

Vretemark, M. 1997. *Från ben till boskap: Kosthåll och djurhållning med utgångspunkt i medeltida benmaterial från Skara, del 1*. Skara: Skaraborgs länsmuseum nr 25.

Wallander, H. 1991. *Osteologisk analys av benmaterialet från kv. Apotekaren 4, Lund. Uppsats i Osteologi II. Stockholms Universitet*. Stockholm

Zeder, A, M. Lemoine, X. Payne, S. 2015. A new system for computing long-bone fusion age profiles in Sus scrofa. I: Journal of Archaeological Science 55: 135–150.
Åstrand, J. Magnell, O., Heimdahl, J., Brorsson, T. & Pehrson, Å. 2014. Arkeologi i det äldsta Sölvesborg Arkeologisk undersökning i kvarteret Zebran 1 och 19 Sölvesborg socken, fornlämning 44 Sölvesborgs kommun, Blekinge. Blekinge museum rapport 2014:15

Arkeologerna

UPPSALA
UNIVERSITET

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Kol-14 gruppen

Besöksadress:
Ångström Laboratory
Lägerhyddsvägen 1

Postadress:
Box 529
751 20 Uppsala

Telefon:
018 – 471 3124

Telefax:
018 – 55 5736

Hemsida:
http://www.tandemlab.uu.se

E-post:
radiocarbon@physics.uu.se

Uppsala 2020-03-06

Aja Guldåker
Kulturen Lund
Box 1095
221 04 LUND

Resultat av ^{14}C datering av träkol och makrofossil från Svedala kommun, fastighet 40:1, Skåne. (p 2700)

Förbehandling av träkol:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (10 h, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (10 h, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före acceleratorbestämningen av ^{14}C-innehållet förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 4, till CO_2-gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

Förbehandling av makrofossiler:

1. 1 % HCl tillsätts (10 h, under kokpunkten) (karbonat bort).
2. 0.5 % NaOH tillsätts (1 h, 60 °C). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före acceleratorbestämningen av ^{14}C-innehållet förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 4, till CO_2-gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

RESULTAT

Labnummer	Prov	$\delta^{13}C$‰ V-PDB	^{14}C age BP
Ua-65364	A_2018_0074 kontext 482/pk 533	−25,9	1 493 ± 30
Ua-65365	A_2018_0074 kontext 624/pk 649	−24,2	1 413 ± 30
Ua-65366	A_2018_0074 kontext 1444 provnr 1449	−25,6	1 473 ± 30
Ua-65367	A_2018_0074 kontext 294/provnr 665	−22,8	1 402 ± 29
Ua-65368	A_2018_0074 kontext 717/provnr 723	−25,2	1 560 ± 29
Ua-65369	A_2018_0074 kontext 133/provnr 738	−24,2	1 155 ± 28
Ua-65370	A_2018_0074 kontext 573/provnr 773	−22,5	1 415 ± 29

Med vänliga hälsningar

Karl Håkansson / Melanie Mucke

Kalibreringskurvor

IOSACal v0.4.1; Atmospheric data from Reimer et al (2013);

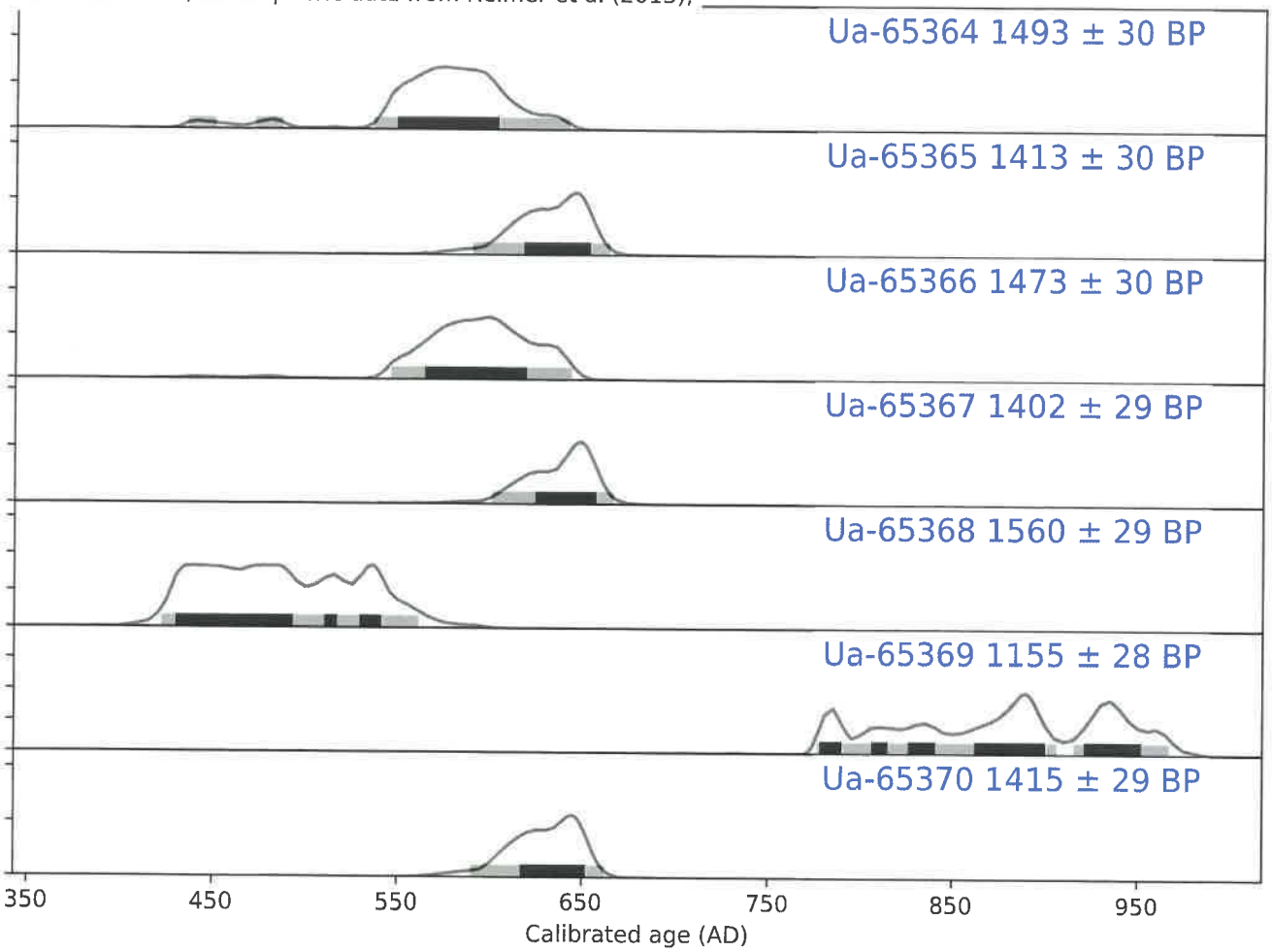

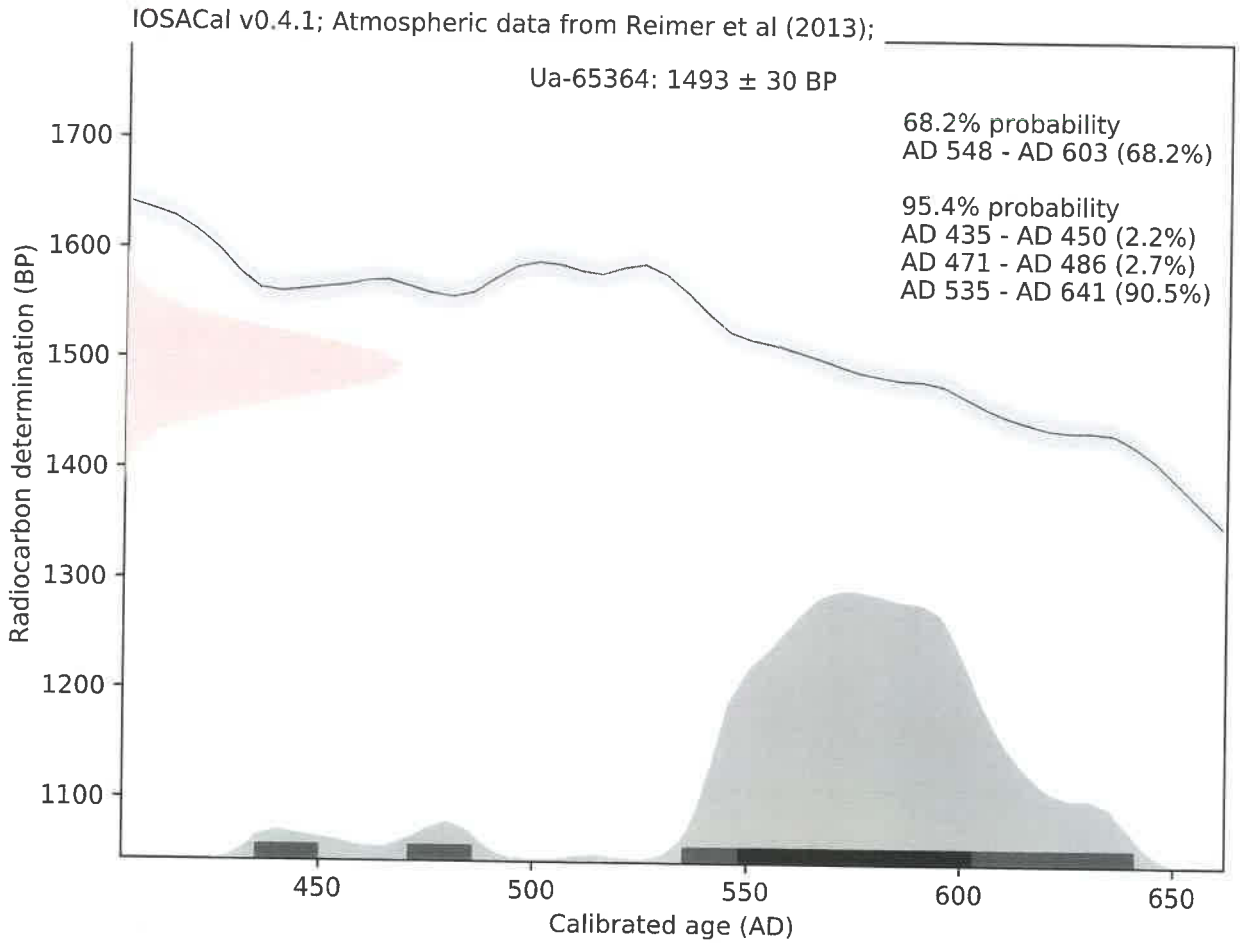
IOSACal v0.4.1; Atmospheric data from Reimer et al (2013);
Ua-65364: 1493 ± 30 BP
68.2% probability
AD 548 - AD 603 (68.2%)
95.4% probability
AD 435 - AD 450 (2.2%)
AD 471 - AD 486 (2.7%)
AD 535 - AD 641 (90.5%)
Radiocarbon determination (BP)
1700
1600
1500
1400
1300
1200
1100
450
500
550
600
650
Calibrated age (AD)

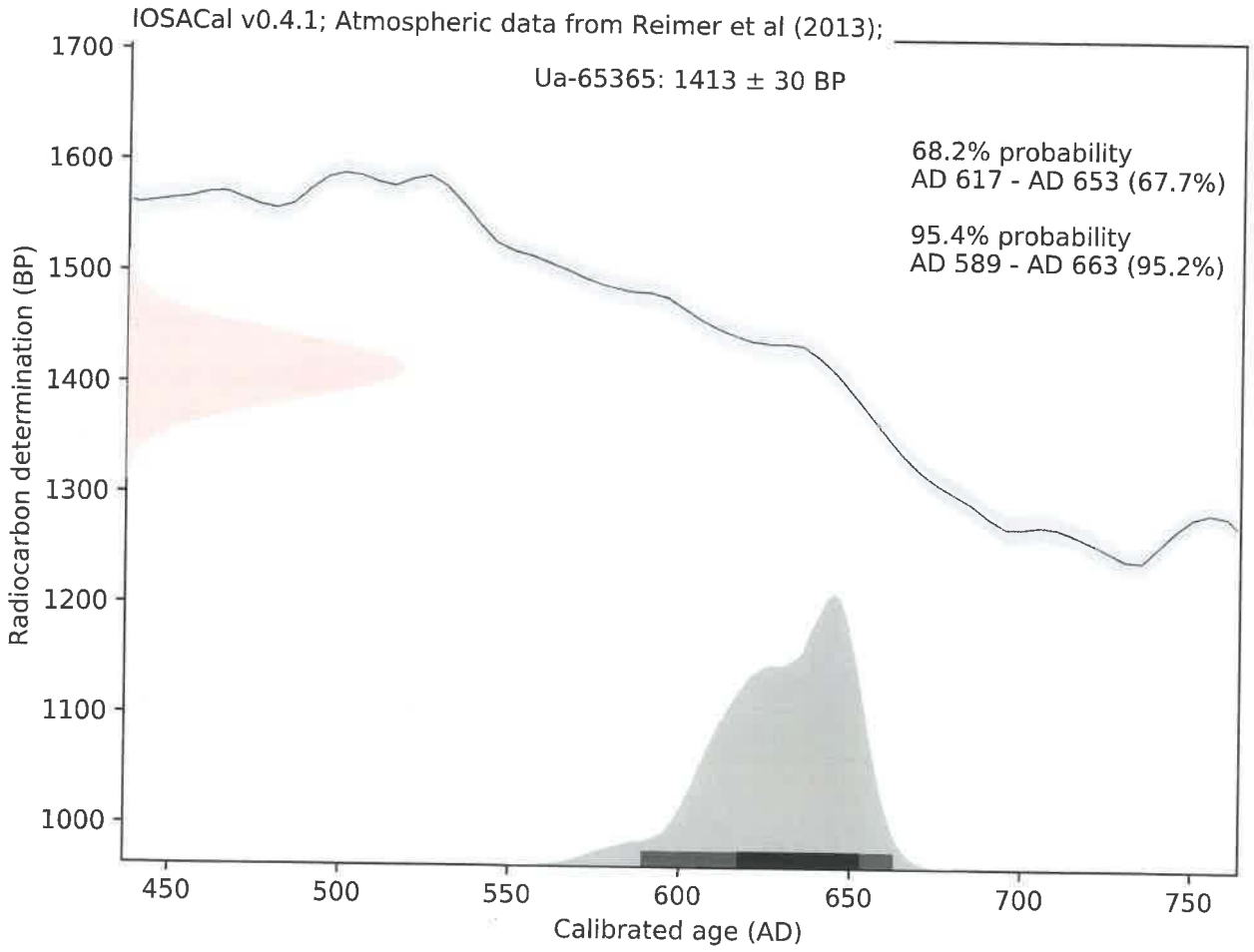
IOSACal v0.4.1; Atmospheric data from Reimer et al (2013);
Ua-65365: 1413 ± 30 BP
68.2% probability
AD 617 - AD 653 (67.7%)
95.4% probability
AD 589 - AD 663 (95.2%)
Radiocarbon determination (BP)
1700
1600
1500
1400
1300
1200
1100
1000
450
500
550
600
650
700
750
Calibrated age (AD)

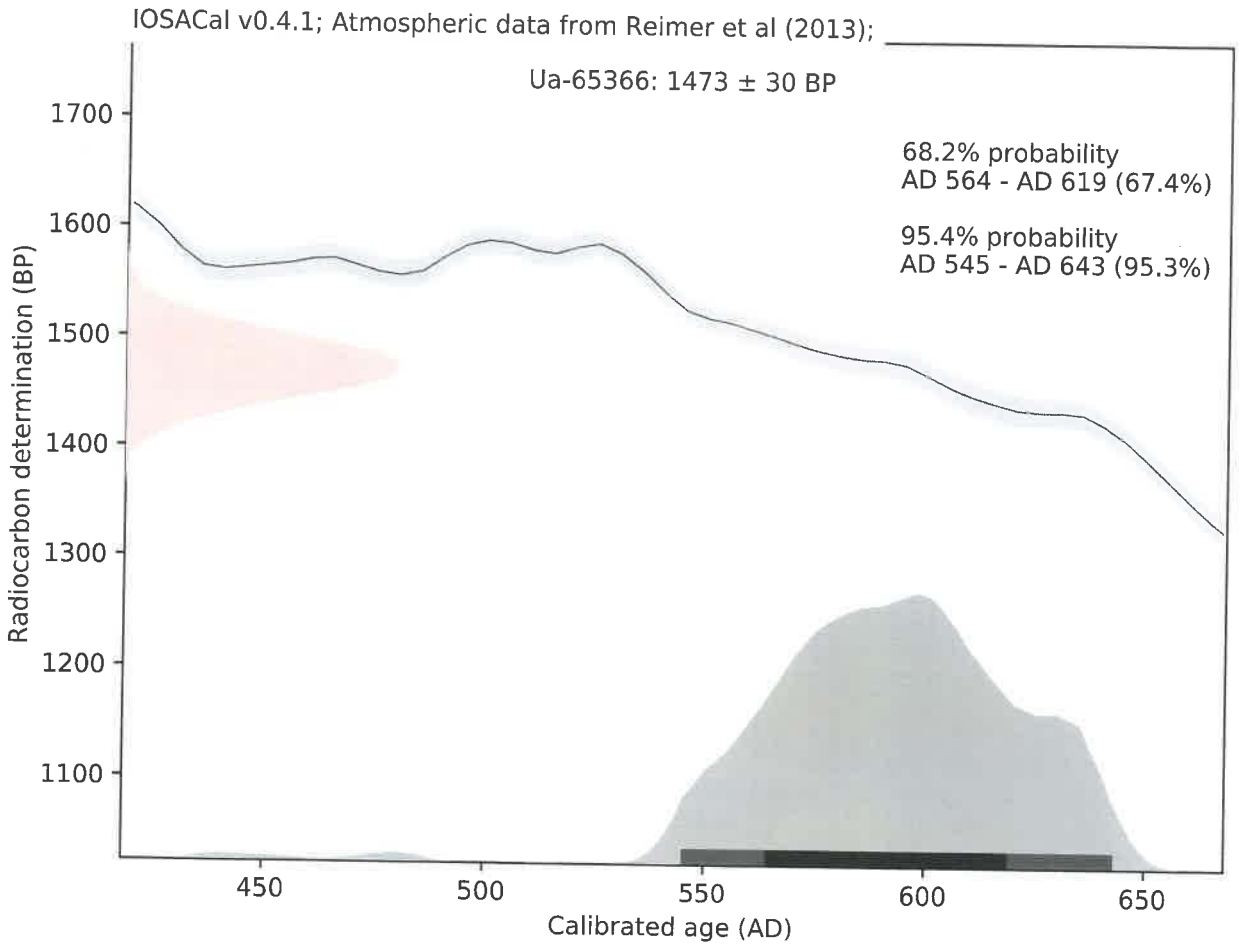
IOSACal v0.4.1; Atmospheric data from Reimer et al (2013);
Ua-65366: 1473 ± 30 BP
68.2% probability
AD 564 - AD 619 (67.4%)
95.4% probability
AD 545 - AD 643 (95.3%)
Radiocarbon determination (BP)
1700
1600
1500
1400
1300
1200
1100
450
500
550
600
650
Calibrated age (AD)

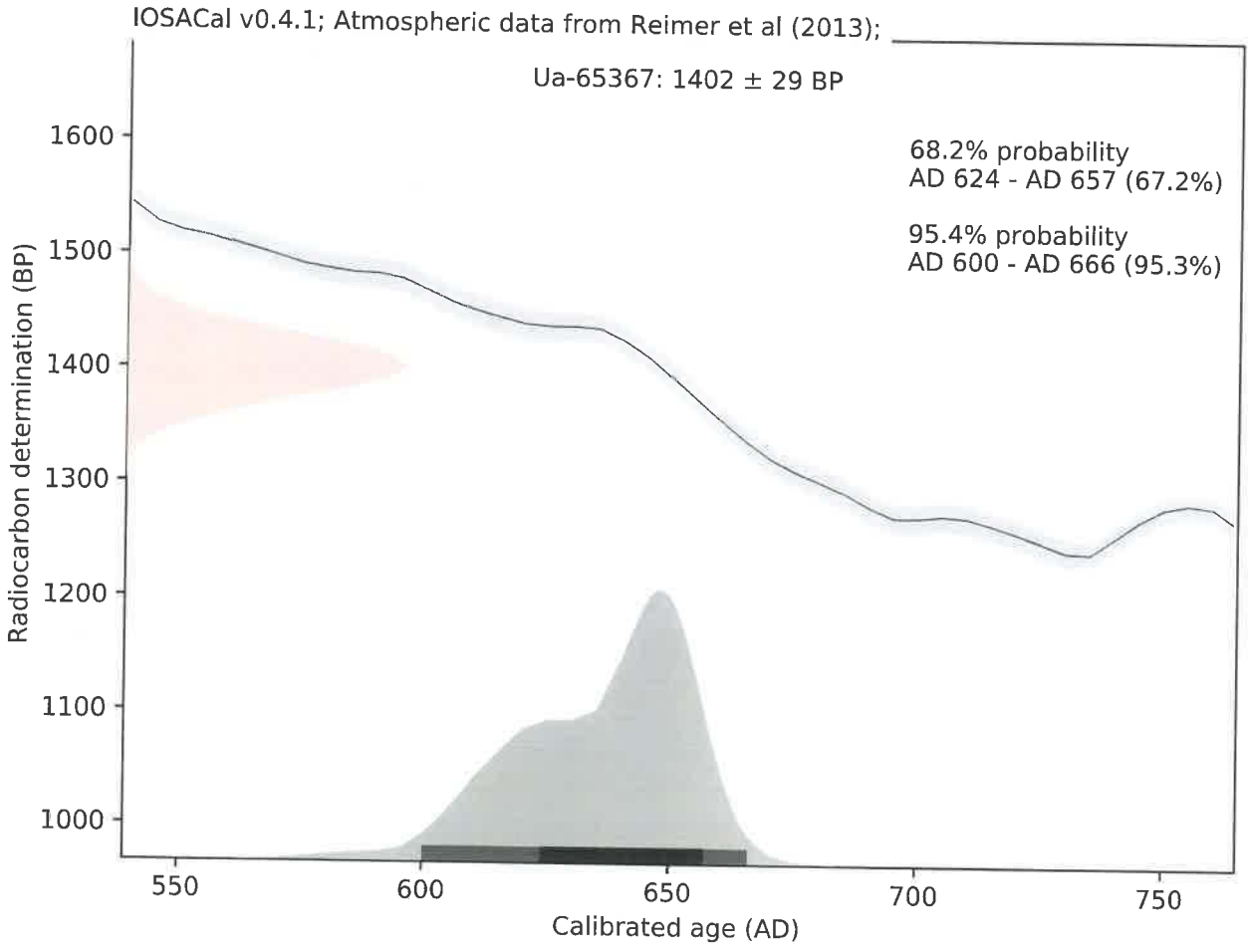
IOSACal v0.4.1; Atmospheric data from Reimer et al (2013);
Ua-65367: 1402 ± 29 BP
68.2% probability
AD 624 - AD 657 (67.2%)
95.4% probability
AD 600 - AD 666 (95.3%)
Radiocarbon determination (BP)
1600
1500
1400
1300
1200
1100
1000
550
600
650
700
750
Calibrated age (AD)

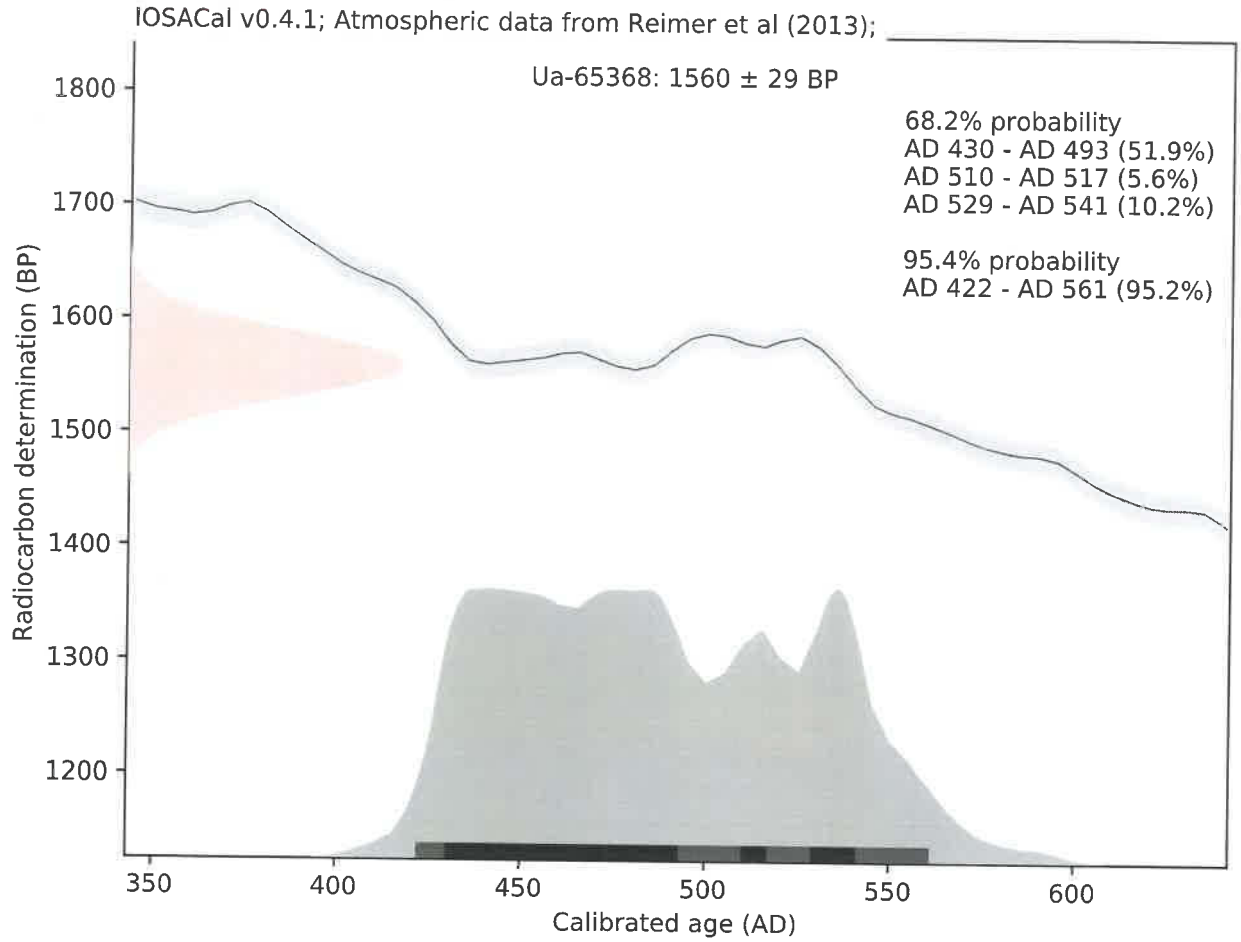
IOSACal v0.4.1; Atmospheric data from Reimer et al (2013);
Ua-65368: 1560 ± 29 BP
68.2% probability
AD 430 - AD 493 (51.9%)
AD 510 - AD 517 (5.6%)
AD 529 - AD 541 (10.2%)
95.4% probability
AD 422 - AD 561 (95.2%)
Radiocarbon determination (BP)
1800
1700
1600
1500
1400
1300
1200
350
400
450
500
550
600
Calibrated age (AD)

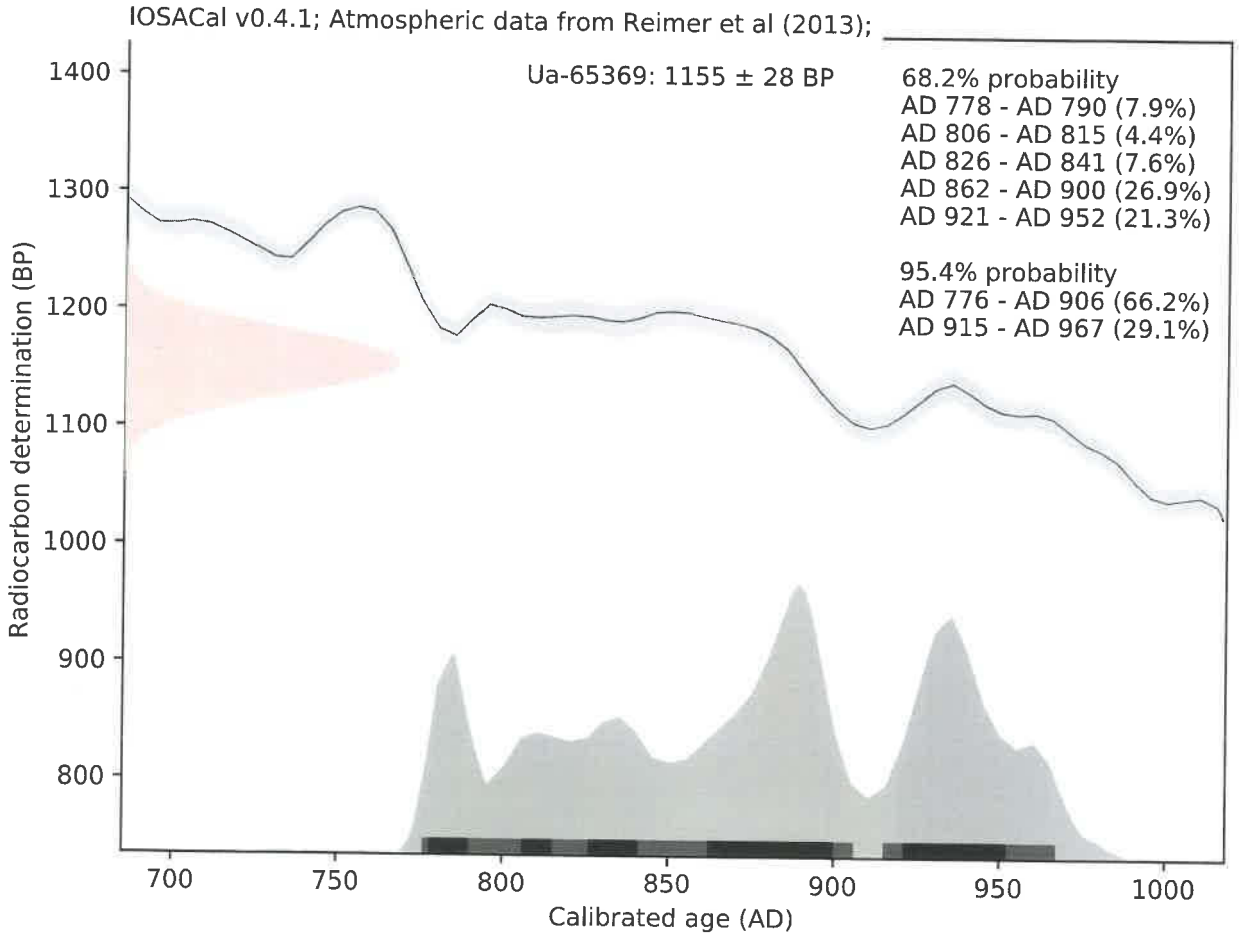
IOSACal v0.4.1; Atmospheric data from Reimer et al (2013);
Ua-65369: 1155 ± 28 BP
68.2% probability
AD 778 - AD 790 (7.9%)
AD 806 - AD 815 (4.4%)
AD 826 - AD 841 (7.6%)
AD 862 - AD 900 (26.9%)
AD 921 - AD 952 (21.3%)
95.4% probability
AD 776 - AD 906 (66.2%)
AD 915 - AD 967 (29.1%)
Radiocarbon determination (BP)
1400
1300
1200
1100
1000
900
800
700
750
800
850
900
950
1000
Calibrated age (AD)

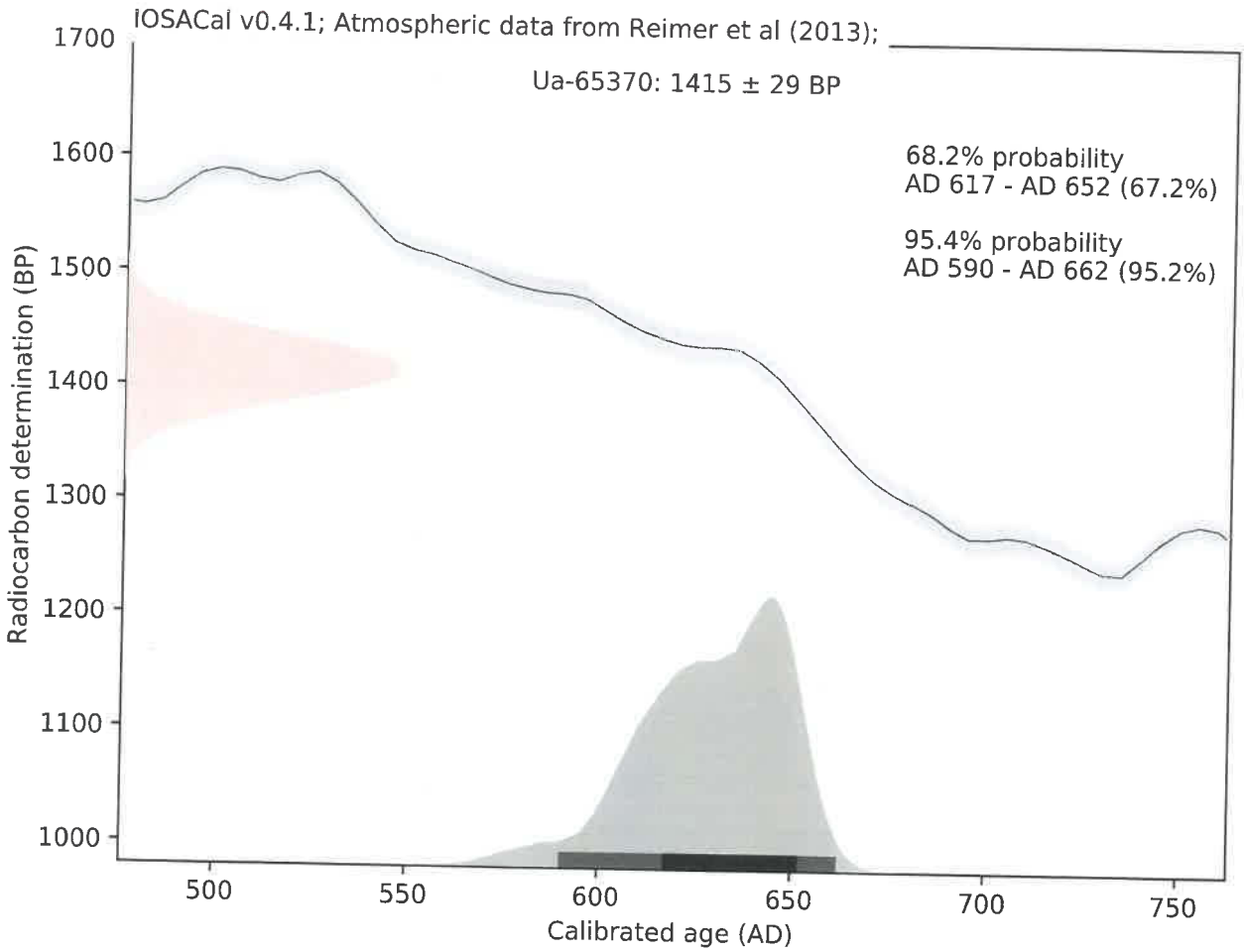
IOSACal v0.4.1; Atmospheric data from Reimer et al (2013);
Ua-65370: 1415 ± 29 BP
68.2% probability
AD 617 - AD 652 (67.2%)
95.4% probability
AD 590 - AD 662 (95.2%)
Radiocarbon determination (BP)
1700
1600
1500
1400
1300
1200
1100
1000
500
550
600
650
700
750
Calibrated age (AD)

Konserveringsrapport

Sakord: Föremål av Cu-legering

Uppdragsgivare: Kulturen

Fyndnr: 32964:8, :13, :16, :17, :23, :27, :31, :33, :34, :45, :46, :47, :50, :51, :56, 32965:3

Fastighet: Värby 40:1

Datum: 2020-05-05

Projektledare: Aja Guldåker

Konservator: Lovisa Dal

Beskrivning:

32964:8 Nål med rombiskt huvud och ganska trubbig spets. Små punsade prickar och en enkelt virad ring av bronstråd. Lätt böjd och deformerad. Metallens yta har på några mindre, fläckvisa områden flagat av (tex på spetsen) och blottar där ett underliggande skikt av porösa korrosionsprodukter.

32964:13 Beslag med kvadratisk ändplatta och nithål. Från ändplattans ena hörn går ett smalare, omvikt stycke. På motstående sida är denna del avbruten. Metallen är i mycket gott skick.

32964:16 Näbbfibula med rikt dekorerad ovansida. Helt intakt med mycket välbevarad metallyta. Nålen av järn har dock nästan helt rostat bort.

32964:17 Liten äggoval bricka av tunn metall med ett slaget, rektangulärt hål i mitten. Eventuellt till en kniv.

32964:23 Beslag? Halvmåneformat med slingrande, förgylld drakornamentik på framsidan. Inga genombrutna hål, dock ett litet rektangulärt fält som sitter längs fram på drakens nos, och sticker strax utanför den ornerade ytan. Hålet är fyllt med ett ljust och poröst material - vilket även påverkat föremålets baksida. I övrigt tycks baksidan slät, metallen är dock sämre bevarad och gropig. Även framsidan har fläckvisa korrosionsangrepp där ytan lyfts upp underifrån. Förgyllningen är huvudsakligen bevarad i ornamentikens djupt liggande delar.

32964:27 Rund, platt knapp med fast ögla på baksidan. Ovansidan är dekorerad med en kantring och ett flätat rutmönster. Intakt föremål med lätt ytkorrosion.

32964:31 Rund, platt knapp med fast ögla på baksidan. Ovansidan är enkelt dekorerad med Streck. Knappen är intakt, men är lätt ytkorroderad.

32964:33 Avlångt beslag med ena änden rundad och med centrerat nithål. Andra änden är avsmalnande och avbruten. Föremålet är knöligt och lätt vridet, vilket har orsakat sprickor i metallen. Ytan är korroderad.

32964:34 Rund, platt knapp med fast ögla på baksidan. Ovansidan är dekorerad med en slät kantring och en 8-uddig stjärna. Intakt föremål med lätt ytkorrosion.

32964:45 Ring med platta, raka kanter av ganska tjock metall. På båda sidorna sticker metallen ut lite över insidan. Några kraftiga märken och streck på ringens utsida, varav två korsar varandra. Metallen är i gott skick, men ringen är knölig och lite deformerad.

32964:46 Likarmad fibula dekorerad med linjer på längden och tvären. Fibulan är lätt deformerad med några sprickor i metallen. Ytan är fläckvis korroderad. Nålen saknas.

32964:47 Runt spänne med platt ovansida. Dekorer av små punkter som formar en kantlinje och ett kors. I punkternas fördjupningar ses rester av vitmetall (silver?). Nålen av järn är kraftigt korroderad, men bevarad. Spännet har små, fläckvisa korrosionsangrepp där ytan lyfts upp underifrån.

32964:50 Litet långsmalt, rektangulärt beslag. I vardera ände sitter en nit och ett mycket litet kvadratiskt nitbeslag. Metallen är välbevarad, även om den är lätt ytkorroderad.

32964:51 Sigillstamp med slät stämpelyta. Skaftet är genombrutet med ett hål. Metallen är mycket välbevarad och slät.

32964:56 Ring med flat ram och vågformad ytterkant. Metallen är lätt korroderad i ytan.

32965:3 Likarmad fibula dekorerad med tydliga linjer. Nålhållaren är avbruten och nålen som varit av järn är nästan helt bortrostad, men annars är föremålet intakt. Metallens yta är något korroderad med några små hack och gropar.

Åtgärd:

Mekanisk rengöring med skalpell, träpinne och borstar under mikroskop.
Vid behov tvättade i avjoniserat vatten.
Ytorna stärkta och skyddade med 5% Paraloid B72.

Dokumentation:

Arbetsfotografier tagna före och efter konservering.

Konserveringsrapport

Sakord: Pilspets av järn

Uppdragsgivare: Kulturen

Fyndnr: 32964:1

Fastighet: Värby 40:1

Datum: 2020-05-05

Projektledare: Aja Guldåker

Konservator: Maria Jensen

Beskrivning:

32964:1 Pilspets.

I fint skick med intakt form (egg, rygg, udd). Några små ytliga avskalningar. Avbruten tånge.

Åtgärd:	Korrosionsprodukter togs bort mekaniskt genom mikroblästring med aluminiumoxid.
2019-08-26	Start av urlakning i alkalisk sulfitlösning. Järnet urlakas i 3 månader och urlakningsvätskan byttes varannan vecka, totalt 6 gånger, pH 14 vid sista byte.
2019-11-18	Urlakningen avslutades. Sköljning i dejoniserat vatten påbörjades därefter för att avlägsna rester av urlakningsvätskan. Byttes dagligen tills neutral pH uppnåtts (5-7).
2019-12-06	Då vattnets pH låg stabilt påbörjades torkning i ugn vid 100°C.
2019-12-16	Torkningen i ugn avslutades och föremålet flyttades över till klimatskåp vid 20°C och max 20% RH.
2020-01-20	Föremålet efterblästrades lätt.
2020-02-18	Föremålet penslades med korrosionsinhibitorn Dinitrolpasta. Dinitrolpastan lämnades att lufttorka i klimatskåp med max 20% rh.
2020-03-03	Föremålet ytskyddades genom att nedsänkas i smält mikrokristallint vax (100°C).

Produktbeskrivelse:

Alkalisk sulfit: 20 g natriumhydroxid, 63 g natriumsulfit, 1 l avjoniserat vatten.
Blästermedel: Finblästring; Aluminiumoxid, (0,1-0,2mm).
Cosmoloid H80: Mikrokristallint vax.

Dokumentation:

Arbetsfotografier tagna före och efter konservering.

Konserveringsrapport

Sakord: Mynt

Uppdragsgivare: Kulturen

Fyndnr: 32965:1, :2

Fastighet: Värby 40:1

Datum: 2020-05-05

Projektledare: Aja Guldåker

Konservator: Lovisa Dal

Beskrivning:

32965:1 Mynt av silver. Intakt och i mycket gott skick. Lätt sliten yta, men med tydlig prägling. Något bucklig.

32965:2 Mynt av silver. Intakt och i mycket gott skick. Ena sidan har en delvis tydlig prägling.

Åtgärd:

Mekanisk rengöring med skalpell och borste under mikroskop.
Kemisk rengöring med 0,1 M EDTA (etylendiamintetraättikssyra)
Ytan skyddad med 5% Paraloid B72.

Dokumentation:

Arbetsfotografier tagna före och efter konservering.

Konserveringsrapport

Sakord: Vikt

Uppdragsgivare: Kulturen

Fyndnr: 32964:10

Fastighet: Värby 40:1

Datum: 2020-05-05

Projektledare: Aja Guldåker

Konservator: Lovisa Dal

Beskrivning:
Cylinderformad klump av bly med en något avsmalnande ände, som slutar med ett hål. Motsatt sida har en lätt ingröpning. Föremålet är grovt format. Metallen är i gott skick.

Åtgärd:
Mekanisk rengöring med skalpell, träpinne och borstar under mikroskop.
Kemisk rengöring med 0,1 M EDTA (etylendiamintetraättikssyra)
Tvättad i kranvatten.

Dokumentation:
Arbetsfotografier tagna före och efter konservering.

Konserveringsrapport

Sakord: Spänne

Uppdragsgivare: Kulturen

Fyndnr: 32964:24

Fastighet: Värby 40:1

Datum: 2020-05-05

Projektledare: Aja Guldåker

Konservator: Lovisa Dal

Beskrivning:
Ringformat spänne av vitmetall, med fyrarmat kors (Ave Maria). I mitten dekorerad med en stämplad blomma. Från ett stift som stuckits genom ett centrerat hål, hänger en liten skålformad rund bricka, som även den stämplats med en liten blomma. Spännet är lätt deformerat och ytan korroderad. Spännet har ursprungligen varit silverfärgat, men är nu huvudsakligen rödbrunt till färgen.

Åtgärd:
Mekanisk rengöring med skalpell, träpinne och borstar under mikroskop.
Kemisk rengöring med 0,1 M EDTA (etylendiamintetraättikssyra) och tvättad i avjoniserat vatten.
Ytorna stärkta och skyddade med 5% Paraloid B72.

Dokumentation:
Arbetsfotografier tagna före och efter konservering.

Ordlista facktermer

Anläggning: spår efter äldre tiders aktiviteter och konstruktioner. Inom historisk arkeologi används oftast termen Kontext.

Arkeobotanik: studier av växtrester knutna till arkeologiska lämningar som kan belysa exempelvis olika typer av odling, matkultur och djurhållning.

Avslag: spår efter avsiktlig bearbetning av flinta i form av avslagna bitar.

Bandparcell: långsmal markindelning som ofta avgränsas av stensträngar, låga jordvallar eller terrasskanter.

Bevarandestatus: spåren efter äldre tiders mänskliga aktiviteter utsätts kontinuerlig för nedbrytning i varierande grad beroende på en mängd olika faktorer. Välbevarade lämningar har oftast en större informationspotential och bättre förutsättningar att bevaras för framtiden. Bevarandestatus är en viktig faktor i bedömningen av en fornlämnings potential och betydelse.

Boplats: plats där man under förhistorisk tid vistats och där föremål, råämnen för bearbetning, byggnadslämningar, byggmaterial och/eller avfall lämnats kvar på marken.

Brons: legering av koppar (Cu) och tenn (Sn), inom arkeologin ofta kallad cu-leg.

Bytomt/Gårdstomt: lämningar efter skattlagd eller mantalssatt bebyggelseenhet

Dendrokronologi: metod för att bestämma åldern på virke (fällningsår) genom att studera dess årsringar.

Depåfynd: fyndplats för ett eller flera föremål som kan antas ha medvetet lagts ner på platsen. Gäller inte sentida fynd.

Dike/ränna: grävd ränna eller dike för avvattning eller markering.

Enskifte: skiftesreform som syftade till att varje gårds ägor skulle samlas till ett enda sammanhängande område (skifte) och att gårdsbebyggelsen skulle placeras på det tilldelade området. Denna typ av skifte genomfördes redan under 1780-talet inom flera byar tillhörande Svaneholms gods vid Skurup, men en förordning om enskifte kom först 1803 för Skåne, året därpå för Skaraborgs län och 1807 för en stor del av övriga Sverige.

Fajans: ett lergods som glaserats med en ljus men ogenomskinlig tennglasyr, syftet är att efterlikna det dyrbara porslinet. Inhemsk tillverkning startade under 1700-talet.

Flintgods: liksom fajans tillverkades flintgods mest för att efterlikna porslin. En avgörande skillnad mellan porslin och flintgods är att flintgodset är betydligt mjukare och att dess leror inte tål lika höga temperaturer som porslinslerorna. I Sverige kom flintgodset på kort tid bli dominerande under slutet av 1700-talet.

Fornlämning: spår eller konstruktion efter äldre tiders mänskliga aktiviteter. Avser de lämningar som är identifierade och vilka är skyddade enligt Kulturmiljölagen (KML).

Fosfatkartering: kontinuerliga mänskliga aktiviteter på en plats ger upphov till förhöjda fosfatvärden i marken. Mängden fosfat i marken utgör även en faktor i lantbruket och karteringar av stora områden har utförts då platser med höga fosfatvärden identifierats.

Fossil åker: varaktigt övergiven åkermark, formad genom äldre tiders brukningsmetoder. Omfattar även åkermark som fortfarande används om spåren efter äldre tiders bruk är mycket tydliga. Kan t.ex. bestå av bandparceller, blockformiga eller oregelbundna parceller eller av röjningsrösen.

Fossil åkermark: sammansatt lämningstyp med olika typer av åkerbrukets lämningar, t.ex. röjningsröse, hägnad, fossil åker.

Fredningssystem: begrepp som avser den rytm med vilken ett inägoområde, en vång eller lycka, växlade mellan att vara fredat mot kreaturen för odling respektive låg öppet för kreaturen som betesmark under odlingssäsongen. Exempel på fredningsystem är ensäde (årlig fredning), tvåsäde (fredning vart annat år eller två år av fyra) och tresäde (fredning två år av tre). I kulturgeografisk litteratur används ofta termen odlingssystem synonymt med fredningssystem. Kulturgeograf Sven Dahl som utarbetade en mycket detaljerad terminologi för förhållanden i det äldre odlingslandskapet menar att detta är olyckligt och att odlingssystem istället bör vara ett överordnat begrepp som även innefattar de olika åkerfallens växling mellan trädesläggning och odling med olika grödor, dvs. växtföljden eller odlingsrytmen. Trots att en vång hade fredningssystemet ensäde, dvs. fredades varje år för odling, var det åtminstone i Skåne vanligt att betydande delar av åkern i vången trädades regelbundet. Likaså var det vanligt att betydligt mer än 1/3 av åker i en by med tresäde låg i träda ett genomsnittligt år. Fredningssystemet för en by bestämmer således inte hur stor andel av åkern som faktiskt låg i träda ett genomsnittligt år, utan bara hur stor del som inte var fredad och kunde nyttjas som betesmark under odlingssäsongen.

Frälse/frälsegods: samhällsgrupp/egendom som var befriad från vissa grundskatter och andra pålagor. De frälsta grupperna var adeln (det världsliga frälset) och kyrkan (det andliga frälset). Med frälsegods avses här jord/gård som tillhörde adeln.

Fyndplats: fyndplats för enstaka eller fåtal föremål/artefakter från förhistorisk tid, medeltid eller äldre historisk tid.

Färdväg: äldre stig, väg och järnväg, som t.ex. hålväg, vägbank och banvall.

Geometrisk avmätning: typ av storskalig lantmäterikarta med tillhörande beskrivning och arealredovisning som framställdes under perioden från 1630-talet till skiftesperioden under 1800-talets början. Kartorna visar ofta inägornas faktiska ägoindelning i tegskifte och vilka tegar som tillhörde byns olika hemman.

Grophus:hustyp med nedsänkt golv ofta med funktion som ekonomibyggnad. Vanlig under järnåldern och tidigmedeltid.

Hemman: äldre benämning för mantalssatt jordbruksfastighet. En by var skattemässigt indelad i minst två hemman. Ett hemman kunde i brukningmässigt hänseende vara uppdelat på flera bruknings- eller hemmansdelar vilka närmast motsvarar vad vi i senare tid betraktat som gårdar.

Husgrund, historisk tid: lämning eller ruin efter enstaka byggnad från historisk tid. Används för bebyggelselämningar som inte kan föras till andra lämningstyper, t.ex. lägenhetsbebyggelse.

Hällristning: yta på fast berg eller block, med en eller flera ristande, huggna, knackade eller slipade figurer och linjer.

Härd: spår efter plats på vilken någon form av eldstad funnits, oftast med rikliga mängder träkol.

Inäga: den del av marken till en bebyggelseenhet som hägnades in för odling och/eller höskörd. De huvudsakliga markslagen inom inägorna var åker och äng.

Jordrevning: uppmätning av inägor till en gård eller by, ofta i samband med skattläggning, skifte av jord e.d. Resultaten från uppmätningen finns ibland bevarade i s.k. jordrevningsprotokoll.

Kol 14-datering (^{14}C): en metod att datera organiskt material genom att mäta sönderfallet av ^{14}C isotoper.

Koncept: de äldre lantmäterikartorna finns ofta bevarade i minst två versioner, ett arbetsunderlag eller koncept som lantmätaren skapade vid själva lantmäteriförrättningen och som normalt arkiverades i de regionala lantmäterimyndigheternas arkiv och minst en renritning eller renovation som hamnade i lantmäteriets centrala arkiv.

Kontext: se Anläggning

Kulturlager: jordlager, eller lager av annat material, som är påverkat av, eller resultatet av mänskliga aktiviteter.

Laga skifte: den senaste av de stora skiftesreformerna i landet. Stadga om laga skifte kom 1827. Genom laga skifte blev de krav som fanns för enskiftet något uppmjukade och ägorna till ett hemman kunde fördelas på upp till tre olika delområden (skiften). Laga skiftet blev därigenom lättare att genomföra än enskiftet i landsdelar med småbruten och kuperad terräng och där delar av bymarken inte var lämpade för uppodling.

Lägenhetsbebyggelse: lämningar efter mindre bebyggelseenhet (jordbruksenhet), som inte skattlagts, t.ex. torp eller backstuga.

Lämningar:spår eller konstruktion efter äldre tiders mänskliga aktiviteter.

Lycka: mindre, särhägnat inägoområde med åker och/eller äng. Mark i lycka tillhörde ofta endast ett eller ett fåtal av byns hemman.

Mantal: beräkningsenhet för skatten på jord och andra resurser som kunde tillhöra ett hemman. Ursprungligen motsvarade ett helt mantal vad som ansågs vara en fullsutten gård, dvs. en gård som gav full bärgning för en bondefamilj.

Morfologi:vetenskap om formbyggnad och formutveckling.

Moränlera:geologiskt lager av lera som avsatts i samband med inlandsisens rörelser.

Oråker: begrepp som i de äldre lantmäterihandlingarna används för att beteckna mark som tidigare varit uppodlad till åker men ödelagts och istället vanligen nyttjades för höskörd eller som betesmark.

Planteringshage: område inom utmark eller inäga som hägnades in och fredades mot kreaturen för att skydda trädplantering. Särskilt vanligt blev det med anläggande av planteringshagar fr.o.m. det tidiga 1700-talets planteringskampanjer som drevs av kronan för att motverka den tilltagande skogsbristen inom många bygder. Ofta omgärdades planteringshagar av stengärdsgård.

Priorgård: gård kopplad till tjänsten som föreståndare (prior) för ett kloster inom Benediktiner- och Dominikanerorden.

Reformationen: övergång från en Katolsk trosinriktning till protestantism, vilket medförde en brytningen mellan Katolska kyrkan och kungamakten i flera nordeuropeiska länder. I Danmark skedde detta år 1536.

Ren/åkerren: den ej uppodlade kanten kring en åkeryta eller mellan angränsande åkerytor. Åkerrenen kunde antingen bestå av gräsmark på vilken man vanligen skördade hö eller så dumpades röjningssten från åkern på ytan.

Renovation: se Koncept.

Rågång: äldre benämning på en gräns mellan ägoområden till byar eller enstaka hemman.

Råmärke: äldre benämning på fysisk gränsmarkering. Ofta belägen i punkter där rågången ändrade riktning.

Röjningsröse: stensamling som uppkommit genom röjning, i regel för odling, men ibland även för annan verksamhet.

Röse: förhistorisk gravanläggning med markerat välvd profil, uppbyggd av stenar utan synlig inblandning av sand eller jord.

Slagen flinta:avsiktligt bearbetad flinta.

Skärvsten:stenar som genom upphettning splittrats till skärvor. Förekommer till exempel i härdar.

Solskifte: ett sedan medeltiden tillämpat system för fördelning av inägomark mellan hemmanen i en by. Solskiftet har fått sitt namn efter den ordningsprincip som gällde vid tegarnas fördelning inom teglagen. Varje hemman fick sin teg i samma relativa läge inom teglaget som gårdstomtens belägenhet på bytomten. Hemman med gårdstomten längst åt söder eller öster på bytomten erhöll även tegen längst åt söder eller öster inom respektive teglag.

Stadslager: kulturlager bildade genom människors aktiviteter i stadsmiljö. Är ofta omfattande i volym och komplexitet som resultat av intensivt markanvändning på en begränsad yta under en längre tid.

Stadsvall:avgränsande konstruktion, exempelvis runt den medeltida staden Lund juridiska gräns och befästningsverk.bestående av en vall och vallgrav. Den utgjorde stadens

Stenläggning: hårdgjord yta med kullersten.

Stenkammargrav: förhistorisk gravanläggning (megalitgrav) bestående av en gravkammare med väggar och tak av hällar eller block.

Stensträng: mer eller mindre tydlig rad med stenar. Stensträngen kan antingen vara en raserad, tidigare uppstaplad stenmur eller det låga stenfundamentet till en hägnad som i äldre tid varit kompletterad med annat hägnadsmaterial, t.ex. med flätat risgärde placerat ovanpå.

Stensättning: förhistorisk gravanläggning med flack eller svagt välvd profil.

Stolphål: spåren efter en rest stolpe som varit nedgrävd. Avser ofta både nedgrävningen och dess fyllning.

Stratigrafi:läran om lagerföljder.

Stänketräd: ett i äldre lantmäterihandlingarna nyttjat begrepp för enstaka, glest stående träd.

Teg: långsmalt ägoområde av åker eller äng till ett hemman. Inägorna till byarna var fram till 1800-talets skiftesreformer i många fall indelade i mindre delområden, s.k. teglag eller fall, som i sin tur bestod av tegar tillhörande byns olika hemman.

Tuegrav: en grav täckt av en liten låg hög. Förekommande från tidig förromersk järnålder och finns bland annat på större gravplatser i Vestjylland och i Nordtyskland, även förekommande i Skåne. Centralt under högen finns en urnegrav med sparsamt med gravgods. Högarna är omgivna av dike och högkanten kan vara markerad med trästolpar.

Utmark: markområde utanför inägorna. Utmarken nyttjades främst som betesmark och om den var skogbevuxen även som källa för diverse skogsprodukter. Till skillnad mot inägorna som var fördelade på byns olika hemman nyttjades utmarken normalt gemensamt av byn. Ofta var utmarksområden till närliggande byar och enstaka hemman inte hägnade mot varandra, utan hela utmarksområdet fungerade som en gemensam betesmark.

Vång: större inhägnat inägoområde med åker och/eller äng. Vanligtvis hade en bys alla hemman tillhörande ägor i samtliga byns vångar. Termen vång är sydsvensk (dansk) och motsvaras norrut i landet av gärde.

Vångalag: för att minska mängden hägnad som behövde byggas och underhållas kunde angränsande byar eller enstaka hemman låta bygränsen mellan respektive bys vångar ligga öppen utan hägnad. Förutsättningen var att de angränsande vångarna hade samma fredningssystem. Inom vissa skånska slättbygder förekom det under 1700-talet stora vångalag i vilka uppemot tiotalet byar var delägare.

Yngre rödgods: under perioden 1400 till 1900 tillverkades yngre rödgods, ibland även kallat yngre glaserat rödgods. Denna typ av keramik var försedd med blyglasyr på insidan av kärlet, till skillnad från det äldre rödgodset där glasyren fanns på kärlens utsida. De flesta kärlen av yngre rödgods var troligen lokalt producerade men det förekom en viss import under denna tid.

Yngre svartgods: yngre reduktionsbränt gods med rötter i det kontinentala keramikhantverket. Godstypen importerades troligen initialt främst från Tyskland. Kärltyperna utgjordes av trebensgrytor och kannor. Godstypen dateras generellt till perioden 1175–1350.

Äldre rödgods: äldre rödgods brändes i en oxiderande atmosfär i keramikugnar och försågs med blyglasyr på utsidan av kärlet. Till att börja med tillverkades äldre rödgods i bland annat Holland, Belgien och Tyskland. Under loppet av 1200-talet påbörjades en produktion i Danmark. Kärlen tillverkades bland annat i Skåne, där de så kallade skånekannorna utgjorde en vanlig kärlform.

Äldre svartgods: keramiktyp som är vanlig i området kring Östersjön under 1000- och 1100-talet. Benämns även Östersjökeramik

2022

2022:1	Rådhuset i Helsingborg Kunskapsunderlag. Rådhuset 3, Helsingborg. Lena Hector och Carita Melchert.
2022:2	Munkarps kyrka, Munkarp 4:40, Höörs kommun, Skåne län. Antikvarisk medverkan. Carita Melchert.
2022:3	Värpinge 17:10, RAÄ 156:1, L1988:4998. Värpinge, Lunds socken, Lunds kommun, Skåne län. Schaktningsövervakning 2018. Aja Guldåker & Sebastian Boström.
2022:4	Innerstaden 2:1 – Lilla Fiskaregatan, RAÄ Lund 73:1, L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2017. Kristoffer Brink.
2022:5	Universitetet 1. RAÄ Lund 73:1, L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Schaktningsövervakning 2021. Sebastian Boström
2022:6	Lilla Fiskaregatan och Stora Gråbrödersgatan, fornlämning RAÄ Lund 73:1/Lämningsnr 1988:5459, Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2019. Gertie Ericsson.
2022:7	Sankt Petri Kyrkogata. RAÄ Lund /L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2020-2021. Sebastian Boström.
2022:8	Sankt Mikael 6. RAÄ Lund /L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2019. Krister Kàm Tayanin.
2022:9	Västra Mårtenstorget. RAÄ Lund /L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2020. Linnea Lidh
2022:10	Kv Eskil 20. RAÄ Lund /L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2017. Imelda Bakunic Fridén
2022:11	Apoteket Svanen, Apotekaren 11, Lunds kommun, Skåne län, Antikvarisk medverkan 2021-2022. Carita Melchert.
2022:12	Bredgatan etapp 3. RAÄ Lund 73:1/L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2017-2018. Sebastian Boström.
2022:13	Lund 73:1. RAÄ Lund 73:1/L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2017-2018. Krister Kàm Tayanin.
2022:14	Tosterups kyrka. Tosterups socken, Tomelilla kommun, Skåne län. Arkeologisk kyrkvindsstädning 2022. Krister Kàm Tayanin.
2022:15	Innerstaden 2:1 Lund. RAÄ Lund 73:1/L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2020–2021. Generellt tillstånd – Kraftringen. Imelda Bakunic Fridén
2022:16	Kv Domkyrkan 1 och 2. RAÄ Lund 73:1/L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2020–2021. Imelda Bakunic Fridén
2022:17	Mårtenstorget. Fornlämning RAÄ Lund 73:1/L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning 2022. Imelda Bakunic Fridén

Tidigare nummer kan rekvireras från Kulturen, Kulturmiljöavdelningen
Telefon: 046-350406
E-post: arkeologi@kulturen.com

2022:18 Innerstaden 2:1, Lund. RAÄ Lund 73:1/L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2020–2021. Generellt tillstånd – VA Syd. Imelda Bakunic Fridén

2022:19 Kv Domkyrkan 1 och Sankt Laurentius 3. Fornlämning RAÄ Lund 73:1/L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2017. Imelda Bakunic Fridén

2022:20 Dalby 63:4 m.fl. RAÄ Dalby 40:1/L1988:815. Dalby socken och Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2020–2021. Linnea Lidh

2022:21 Hällestad 8:144 och S:2, fornlämning RAÄ Hällestad 6:1/Lämningsnr L1989:8988 och L2022:3478, Hällestad sn, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2021. Linda Billström.

2022:22 St Peter 39, Vänskapens hus, Lund, Skåne län. Antikvarisk medverkan 2021-2022. Carita Melchert.

2022:23 Gryts kyrkogård, Gryts socken, Östra Göinge kommun, Skåne län. Antikvarisk medverkan 2021-2022. Carita Melchert.

2022:24 Ottiliana 49, Fornlämning RAÄ Ystad 50:1, L1988:3379. Ystads kommun och socken, Skåne län. Arkeologisk kontroll och schaktningsövervakning år 2017. Jan Kockum och Krister Kàm Tayanin.

2022:25 Själabodarna 16, Fornlämning RAÄ Lund 73:1/L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2021. Sebastian Boström och Kristoffer Brink.

2022:26 Själabodarna 16, Fornlämning RAÄ Lund 73:1/L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2021. Sebastian Boström.

2022:27 Stadsparken, Innerstaden 2:1, Fornlämning RAÄ Lund 73:1, L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning, Geoteknik 2018. Kristoffer Brink

2022:28 Kv Svartbröder 16. Fornlämning RAÄ Lund 73:1, L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning, Geoteknik 2019. Krister Kàm Tayanin.

2022:29 Kv Gylleholm 11. Fornlämning RAÄ Lund 175:1, L1988:5060. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2022. Krister Kàm Tayanin.

2022:30 Kv Sankt Thomas 39. RAÄ Lund 73:1, L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2021–2022. Imelda Bakunic Fridén

2022:31 Flyinge kungsgård brandtornet, Flyinge 22:40, Lunds kommun, Skåne län. Antikvarisk medverkan 2022. Carita Melchert.

2022:32 Eldarehuset – en del av Stenskogen, Höör Maglasäte 13:3, Höörs kommun, Skåne län. Förstudie 2022. Aja Guldåker och Lena Hector.

2022:33 Kv Sankt Thomas 32. RAÄ Lund 73:1, L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2022. Kristoffer Brink.

2022:34 Kv Katedralskolan 8. RAÄ Lund 73:1, L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2022. Kristoffer Brink.

2022:35 Värby 40:1. RAÄ Bara 46:1, L1990:9809. Värby bytomt, Bara socken, Svedala kommun, Skåne län. Arkeologisk undersökning, schaktningsövervakning och kontroll 2019. Linda Billström & Aja Guldåker.

Tidigare nummer kan rekvireras från Kulturen, Kulturmiljöavdelningen
Telefon: 046-350406
E-post: arkeologi@kulturen.com

Tidigare nummer kan rekvireras från Kulturen, Kulturmiljöavdelningen
Telefon: 046-350406
E-post: arkeologi@kulturen.com